

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, 28-31-letni slavist, profesor na kočevski gimnaziji, esejist, gledališki kritik in pesnik, aktivist OF in KPS, član Plenuma kulturnih delavcev OF in kulturnik pri IO OF. Besedilo je nastalo v prvi polovici l. 1941 v Ljubljani. Zunanja spodbuda zanj so bili prvi nemški transporti z gorenjskim prebivalstvom, ki jih je avtor videl voziti skozi Ljubljano v pregnanstvo. Verza - kadar čez gozdove rjovejo viharji /drevesa se svojih korenin zavedo/ - pa sta nastala že nekoliko pred začetkom vojne kot misel za anketo časnika Jutro. Besedilo je najprej objavljeno v avtorjevi pesniški zbirki Previharimo viharje, ki je nastajala decembra 1941 v Cerkovni ulici za Bežigradom v Ljubljani, kamor je bilo razločno slišati strele iz Gramozne jame, kjer so ubijali talce. Izšla je najprej ciklostirano, nato v tisku januarja ali februarja 1942 v opremi Doreta Mihevca, izdalo Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet. Kri v plamenih je objavljena tudi v Slovenskem zborniku 1942, str. 38. Pričujoča redakcija je iz avtorjevih Pesmi 1946, str. 41-42. HV 6, Pl 261 A, 261 B, Tr 222, Ma.

Ropajte, pustošite, gospodarji,
čez vso zemljo
razpnite vešala!
V nas je po tisoč letih zaplala kri,
dvignil glavo upor!
Kadar čez gozdove rjovejo viharji,
drevesa se svojih korenin zavedo -
zato,
ker nas danes iz zemlje rujete, barbari,
naše korenine do pekla poženo.
Tisti, ki ste jih včeraj še mogli slepiti,
danes vam streljajo v hrbet in obraz.
Hvala,
naučili ste nas sovražiti,
poslušati krvi in duha ukaz!

Majhni smo,
toda majhnih je mnogo!
Vsa Evropa je v drobovju zatrepetala,
od Sicilije do Urala,
od Islanda do kavkaških skal!
Iz sebe vas bo izpljuvala,
vas,
barbarsko drhal!

Divjajte po kontinentu,
motorizirane horde,
ropaj, kolji, motorizirani Džingis kan,
kri ni bencin,
krvi ne zmanjka nikoli,
pesti so močnejše od jekla in tankov in bomb,
duh je ekrazit,
svoboda pridušeni orkan!

Izpod ulic, izpod kasarn,
iz mraka gozdov in katakomb
vzbuhne upor!
Svetu zavlada Človek,
je jeklo, zločin, mehanizirani umor.

Vladimir Pavšič-Matej Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo v drugi polovici l. 1941 v Ljubljani. Objavljeno je v avtorjevi prvi med vojno izdani pesniški zbirki Previharimo viharje, izdalo Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, januar-februar 1942, str. 1, HV 3, Er 86.

V zanke svojih dvomov ujeti
postopajo po sobah, ulicah,
v kavarniškem dimu - Hamleti zakleti
prenašajo iz oči v oči - svoj strah.

Iz megafonov pa rjovejo marši.
Kletka je domovina,
ječa je planet.
Kam? Pobegniti?
V gozdove, Ameriko,
samoto srca,
razvrat vina?
Prevpiti praznoto,
vzviharjeni svet?

Izpod neba, iz vetrov, iz megafonov
pa rjovejo, rjovejo marši,
morja oblivajo krvavi kontinent,
morja, mastna od krvi in bencina
ližejo, ližejo kontinent...
Bobni, letaki, časniki, megafoni,
laž, zvijača, strahota, smrad:
Evropa s svojimi bogovi in kanoni
drvi v prepad!

Po oceanih krvi in bencina
pa plove, plove k nam - novi svet.
Iz krvi, ognja, dima, plina
plane proletariat!
Iz slehernega srca
poženi - ne roža:
bajonet!
V sebi zatri ljubezen -
kdor ljubiš novi svet!

Vladimir Pavšič-Matej**Bor**, (glej spredaj).

Besedilo je zadnja pesem iz cikla Kri za kri, nastalega v drugi polovici l. 1941

v ljubljani kot odmev na nemško izseljevanje Slovencev z Gorenjske in iz Zasavja v Šlezijo ter na vstajo na Gorenjskem.

Objavljeno je v prvi med vojno izdani pesniški zbirki Previharimo viharje,

l. izdaja januar-februar

1942, izdalo Glavno poveljstvo partizanskih čet,

str. 6-7. Kasneje je

avtor naslov spremenil

v Rdeči pionirji, od

celotnega besedila pa je

v povojnih Pesmih, 1946,

ohranil le še zadnje tri

kitice.

HV 15.

Molk... vsa vas prežeči molk...

Volk se prebudil je v ovcah.

Obraz: prej strah,

zdaj uporen nasmeh.

»Trudil sem se in trudil:

ne, umor ni greh!«

Mete mete sneg...

Kamioni, kamioni!

Izza hiš... streli.

Bombe... izpod streh.

Po cestah je završalo, zaregljalo.

- Haha! Smo vam vzeli - sapo! -

Pes, ne lajaj!

V snegu

na begu

kakor za šalo

kolne, grozi, se zvija -

krvava deportacijska komisija.

V prazne bregove

Sava poje.

Mete mete sneg.

- Kam sedaj? -

»Za nami! V gozdove!

Vzemi vsak svoje!

Ni daleč čas,

ko vmemo se nazaj.«

Mete mete sneg...

V prazne bregove Sava poje poje.

Koraki koraki
orjejo gaz
mimo razgnanih domov
iz grobov... grobov...

»Hura! Rdeči pionirji!
V temelje, oboke
bombe, ekrazit!
Jutri - rdeči inženirji
skozi slavoloke
novi svet gradit!«

Koraki koraki
orjejo gaz
mimo požganih domov
in grobov - v novi čas.

Junis in Krim

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1941,
verjetno v Ljubljani.

Objavljeno je v avtorjevi
prvi med vojno izdani
zbirki Previharimo viharje,
izdalo Glavno poveljstvo
slovenskih partizanskih
čet januar-februar 1942.
V povojnih izdajah je prvih
štirideset verzov pesmi
izpuščenih.

HV 17.

Arabskima tovarišema Junisu in
Krimu, ki sta padla kot slovenska
partizana na Štajerskem v jeseni 1941.

Nekje v šentjurskih hostah vaju vase
sesajo korenine smrek, macesnov
v megli in snegu. Ko na pomlad kres nov
v neba in src vetrove razigra se,
bo nosil vajin ogenj tistim v strehe,
ki so vas pekli ko na ražnju prase
v resevnješkem skednju. Sesajo vase
vaju tuje lehe
in njive bratskih src...

Vagoni vagoni
pojo pojo
v sive dneve,
sive noči...

Vagoni vagoni
neso neso
odmeve, odseve
bivših ljudi...

Vagoni vagoni
pojo pojo
čez poseve
krvi krvi...

»Ne govori, Junis,
saj ni mogoče.
Potuj... miruj...«

Jetniški vagoni
goltajoče
žro temo.

»Jaz grem. Ti potuj
z drugimi,
koder vas ženo.
V tej strugi mi
tesno je, tesno
Krim gre z menoj.«

»Mater in rodno zemljo
poljubi mi.
Slab sem...
že vsemu tuj.«

Vagoni vagoni
goltajoč
hlatajo temo.

Ko sta v angleških uniformah se pognala
iz nemškega vagona v poletno noč
slovenskih polj, morda je šepetala
arabska mati vama čez puščavo gledajoč:
Junis, Krim... Junis, Krim... Junis, Krim...
Morda je v čudnih sanjah, nemo tavajoč,
za vama se ko senca čez nasip pognala,
v lase in kri roke zagrebajoč
je tiho zlogovala: Junis, Krim...
Potem za vama šla je, potovala
po sanjsko lepi zemlji dan in noč
skoz pesem borov, trav in njiv vpijoč
za vama, ki sta šla vse dalje, dalje:
Junis, Krim... dokler ni pala, pala...
Potem vse dni poslušala je v dalje
puščav in v veter šepetala: Junis, Krim...

In vidva?

Nekje v svetinjskih hostah sta postala
slovenska partizana. V vonjavah borov, smrek,
mahu in praproti po sončnih sta obalah
potovala. Morda sta vase tiho: Alah, Alah
šepetala, ko sta s tovariši v napad šla v breg.
Morda na mahu, sanjajoč v oblak, ki sneg
je nosil kdo ve kam, nekoč sta zarisala
smehljaj ljubečih ust, ki so v daljave
prosile Junis, Krim...

Tako so tekli dnevi. Zvečer sanjave
pesmi smrek, oblakov in jesenskih trav
kalil je le šepet pogovora. Janez je dejal:
»Hitler in kapital!« in sprožil pest je v zrak.
»Hitler and capital!« se Krim je zasmel.
»Our will be victory and future! 't is so, Francak?«
Vse, vse ste razumeli - pest, oči, roke:
saj jezik brez besed pozna srce.

Potem v reševniškem skednju neko noč
sprožili ste poslednji strel v žandarje.
Ogenj jokajoč
objel vas je
in tlel do zarje...

Junis, Krim... ihtel je glas vso noč
iz dalje...

Junis, Krim!
Vihar je vaju vrgel na obal...
In mi?
Jadramo dalje!

Bobnajo, bobnajo kolesa

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo - prva in druga
pesem iz cikla Bobnajo,
bobnajo kolesa - je
nastalo l. 1941 v
Ljubljani pod vtisom poročil
o nasilnem izseljevanju
s Štajerske. Med
preseljenimi otroki je bil
tudi avtorjev nečak.
Objavljeno je v avtorjevi
prvi med vojno tiskani
zbirki Previharimo viharje,
1942, str. 22-23.
HV 48-49, SM 34, Ma.

Slovenskim otrokom, ki so jih
morilci Velikega rajha strgali
materam iz rok in jih pomorili
v deportacijskih vagonih.

I

Bobnajo, bobnajo kolesa v temo.
V vagonu kup otrok.
Sto rok
tesno
sklepa se v mrtvi krog.

Ko vas požrl je črni vagon,
zamrl v grlih je jok.
Vlak je drvel
ko čreda konj
pod sunki ognjenih ostrog.

V kotu z vreč vise v temo
noge gole, samotne.
- Jokaš? - Ne. Samo, samo...
očke so mi nekam potne.

Kdo ve, kam je zatonil dom,
polja in veter in mati.
Da bi mogli z Loškim psom
v travi ko včasih spati...

Sredi leh si gradil do neba
sanjski grad iz blata.
Zdaj nad njim krožita samá
dež in krokarjev jata...

V grapi nekje je klopotal
mlinček v nemem večeru.
Ure in ure tam si stal
sam, bos v čistem viru.

Z brega utrgal se je strt,
mrtev ob hudi uri,
ko je potrkalo ko smrt
tudi pri vas na duri...

Kdo je pogoltnil še topli kruh,
ki je ostal na polici,
ko so iz belih sanj in rjuh
spodili vas tuji klici.

Kdo bo zdaj njive doma oral,
ko odgnali so ata.
Kdo bo Šeki v hlevu postlal,
saj ubili so brata.

Kam, le kam je odjokala v noč
mama s črnimi svati.
Da bi ji mogli kakor nekoč
glavo v naročje dati...

Bobnajo, bobnajo kolesa v temo.
V vagonu kup otrok.
Sto rok
tesno
sklepa se v mrtvi krog...

II

Bobnajo, bobnajo kolesa v temo,
v nebo globoko, sivo.
Po srcu bije zemljó
orjaško kladivo...

Bobnajo, bobnajo čez zemljó,
rjovečo v pesteh barbarov,
pošastna kolesa.

Plane nova, živa iz plesa
krvi, umorov, požarov?

Jo kladivo razsuje -
igračo norih bogov?!

Jo prekuje?
Bo svet nov?
Se očisti v lastni krvi?

Sicer obvisi na vrvi
med vsemi svetovi prvi,
najimenitnejši planet!

Bobnajo, bobnajo kolesa
z vagonom zadavljenih otrok.

Mrtvi prsti

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Prva pesem iz cikla

Izgnanci, posvečenega

slovenskim izgnancem, ki

»nekje v Šleziji in po vsej

Nemčiji tja do Baltika

umirajo lačni (in)

premrzli«, je nastala

l. 1941 v Ljubljani. Ciklus je

objavljen v prvi

v partizanih tiskani

pesniški zbirki

Previharimo viharje, 1942

str. 24-25,

HV 50.

Kdo je blodil vso noč okoli barak?

Kam vodi krvava sled v snegu?

Nekdo ga je ranil na begu,

nekdo mu je zlomil korak...

Peter Bezruč, Peter Bezruč,

vem, ne moreš spati,

pred vrati

tvojega groba

čakajo tvoji bratje...

Ves dan,

vso noč

trkajo

mrtvi prsti:

Peter, odpri, odpri,

topleje je v prsti...

Z vsakim korakom

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo iz cikla

Novembrska noč je

nastalo v drugi polovici

l. 1941. Objavljeno je v

prvi v partizanih tiskani

zbirki Previharimo viharje,

1942, str. 33. V po

vojni izdanih avtorjevih

Pesmih, 1946, je prvotna

verzna in kitična

struktura zabrisana.

HV 67.

Drevesa, zeleni tlačani v noči ihte

skozme v mesečino k svobodnim oblakom -

z vsako minuto sem bliže vam,

z vsakim korakom...

Vetrovi, vetrovi se pode

skozme v ulice nad blatnim, krvavim tlakom -

z vsako minuto sem bliže vam,

z vsakim korakom...

Morja, morja v noč valove

skozme k bregovom, kamenitim, spečim orjakom -

z vsako minuto sem bliže vam,

z vsakim korakom...

Trave, trave šumeč govore

skozme pod njimi prisluškujočim junakom -

z vsako minuto sem bliže vam,

z vsakim korakom...

Zgovoren molk

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo konec
l. 1941 v Ljubljani, ko se je
avtor vrnil z obiska
Grosupeljske čete. Bor se
je prvič srečal
s partizani, kot
pripoveduje, jeseni 1941
»nekje med Grosupljem in
Turjakom«, preživel nekaj
časa med njimi in doživel
močan odziv na svoje
pesmi. Besedilo je
objavljeno v prvi med
vojno tiskani pesniški zbirki
Previharimo viharje, 1942,
str. 14.
HV 28, SM 1397, Ma.

Zgovoren molk nas vezal je vse dni,
kar partizan sem bil med vami partizani.
V teh dneh, ko prekričati hočejo zlagani
preroki svet, v tišini vaših sem oči
okopal si srce. Ko z vami šel sem tih
skoz molk gozdov, skoz mesečino v njive
in gazil sneg v vasi, ko je netljive
besede iz vaših src sejal preprih
po kmečkih izbah, ko smo potem iz koč -
v nahrbtniku in duši kruh - strelivo -
utonili v noč, ko smo poslednjo krivo
stezo pustili za seboj in je pojoč
nam ogenj v taboru ogrel roke, obraz -
sem srkal vaš pogum, mir, sile vase
in vdano kakor bi optal nase
križ na tisto pot, ki kaže čas
jo vsem, ki niso za ponarejen denar
po tržnih cenah svojih duš prodali.
S puško na rami, sam svoj gospodar,
sem našel v tabor, ki ste ga skopali
bogovom naših dni - prav pod oltar.

Jutra gremo v n.

Jutra gremo v nepod,
glej kako globoko je nebo.
Sneg miš beli brat,
roži se v keno, keno.

Veter potepuh
poroj nam reko
mesec lenuh
hitreje za nami
ali gremo, gremo
spušča no nami
v nepod, za vobodo n. h.

II.

Travniki ne nam gore,
pat nam reka svetljujejo kromu
tako četa ore
in mesec kod njo, n. njo.

Veter potepuh...

Jutri gremo v napad

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).
Pesem je odlomek
daljšega besedila Skozi
mesečino, veter, sneg, ki
je nastalo pozimi
l. 1941/42 po avtorjevem
obisku Grosupeljske čete
na Dolenjskem in je
objavljeno v zbirki
Previharimo viharje,
založilo Glavno poveljstvo
slovenskih partizanskih
čet, 1942, 2. izdaja,
str. 33-34. Od januarja
1944, ko je Janez Kuhar v
Beli krajini uglasbil
predzadnjo kitico - za
scensko glasbeno delo po
motivih iz Boravih pesmi
Tam neke v gozdovih - se
je ta odlomek osamosvojil in
uveljavil kot samostojna
pesem. Ker pa je bilo
besedila za petje premalo,
so na Primorskem dodali
še štiri verze (Zvezde že
nam žare...), ki jih je
verjetno zložil Lev
Svetek-Zorin (prim. Vstanite,
sužniji!, 1976, op. 316,
str. 560). Tipkopolis besedila
hrani arhiv IZDG, 696 I2 č,
v fasc. 565/VIII pa hranijo
rokopisni prepis.
Bo 51, SM, HV 37-38,
39 A-B.

Jutri gremo v napad,
glej, kako globoko je nebo.
Sneg, naš beli brat,
razlij se v temo, temo.

Veter potepuh,
podaj nam roko,
mesec lenuh,
hitreje za nami!
Mi gremo, gremo
s puško na rami
v napad za svobodo, za kruh.

Zvezde že nam žare,
pot nam razsvetljujejo temno.
Tiho četa gre
in mesec nad njo, nad njo.

Veter potepuh,
podaj nam roko,
mesec lenuh,
hitreje za nami!
Mi gremo, gremo
s puško na rami
v napad za svobodo, za kruh.

M A T E J 13 O R

ZALOŽILO GLAVNO Poveljstvo
SLOVENSКИH PARTIZANSКИH ČET

CENA 5 LIT

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).
Besedilo iz cikla Nekje
v gozdovih je nastalo
v ljubljani konec l. 1941
po avtorjevem obisku
v Grosupeljski četi. Avtor
se je v pogovoru, ki ga je
priobčil Slovenski
poročevalec 99/
26. 4. 1951 spomnil: »Prav
v pesmi Seme (...) je
posebej še vse tisto, kar
sem tako živo občutil tam
med njimi, med partizani.
To je seme izkrevavelega
naroda.« Besedilo je
objavljeno v prvi med
vojno tiskani pesniški zbirki
Previharimo viharje, izdalo
Glavno poveljstvo
slovenskih partizanskih
čet, januar-februar 1942,
str. 14.
HV 31, SM 1298, Lo 288,
Ma.

Vso noč nam ogenj pel je pod zemljo,
ki vanjo ste se danes sami zakopali,
vi, seme naroda, da jutri poženo
iz vas dehteča žita.

Ko nas skoz svoja sita
sejal bo čas,
bodite zrno za nove setve!

Zamrl je glas,
zamrle kletve
so globoko na dnu srca...

A tu,
nekje na dnu,
počivajo ko eksploziv
v nabitih puškah, ki leže kraj vas.

Le bori molče v mesečino

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).
Sonet, nastal konec l. 1941
v ljubljani, je posvečen
avtorjevemu prijatelju
Dolfu Jakhlu, slavistu in
komandantu Grosupeljske
čete, ki je padel pri
napadu na turjaško
karabinjersko postajo.
Stoji na čelu prve
v partizanih tiskane
avtorske zbirke
Previharimo viharje,
založilo Glavno poveljstvo
slovenskih partizanskih
čet, 1942, str. 3. Tipkopisni
prepis kasnejšega
nastanka, vključen
v prizor ob partizanskem
grobu, hrani IZDG
fasc. 186/7.
Sc D 408, Pr 8, HV 1.

Le bori molče v mesečino.
Tovariši šli so naprej, v napad.
Tu našel si zadnjo globino,
moj brat...

Poslednjič sem te videl tu med bori,
samotno ždečimi v kipečem snegu.
Še dolgo si strmel za mano v bregu,
ko sem v globel se spuščal po gazeih.

Kaj ni v očeh ti vpilo: Daj, govori,
povej glasno, da bo ves svet prisluhnil,
strahoto naših dni. Svet se potuhnil
je vase. Zvija pred norci se po tleh.

Z resnico po kosteh ljudi oplazi!
Morda shodilo bo, kar danes lazi.
Mar ni v slovo naročal tvoj nasmeih:

Če jaz umolknil kdaj bi tu med bori,
prijatelj, daj, še zame spregovori!
Umolknil si. Tvoj glas? Po vseh poteh...

Na partizanski straži

Vladimir Pavšič-Matej VII

Bor, (glej spredaj).

Cikel osmih pesmi je

nastal po izidu prve,

ciklostirane izdaje

avtorjeve zbirke

Previharimo viharje,

februarja 1942 v Ljubljani

še pod močnim vtisom

življenja med partizani

Grosupeljske čete, kamar

ga je 1941 povabil prijatelj

in nekdanji avtorjev

literarni mentor

Dolfe Jakhel. Cikel je izšel

v drugi, tiskani izdaji zbirke

Previharimo viharje, 1942,

str. 35-40.

HV 85, 86

Iz sanjskih mest te je v predmestje gnalo,
s čarobnih stolpov na krvave ceste.

In srečal si jih! Dobre, prave, zveste
tovariše! Srce jih je spoznalo.

Iskal sem se in - v vaših rovih našel.

Ob pesti pest! Zatirani, med vami!

Vi ste umili s težkimi rokami

mi laž z oči. Kdor z vami gre - ni zašel!

Če sem dotlej sam blodil tja v neznano -
našemljen v cunje trudne domišljije,
sem dvignil posihmal to pest, ki bije
še danes se za - množico teptano!

Oral sem v čas, svet, rodno zemljo, vase -
ne s svojimi, a z vašimi pogledi.

Kako mi toplo je zdaj v vaši sredi.

Skoz vas moj glas se do neba razrase!

VIII

Vse tiho je... Le sneg in mesečina...

Srce, si se vrnilo s potovanja?

Glej, sèm nad hoste se že jutro sklanja.

Vrziva sidro! Ni dovolj spomina?

A čuj... Kdo kliče skoz meglò, čez gore?

Tovariš, ti si? Kje si, kje? - Na straži!

Kako ti je, povej, kako? Ne laži!

- Poslušam kakor ti v srce in v bore...

Tako stoji... ves dan, vso noč v bregovih
zbor naših straž: uho v vihar stoletja.

Vso noč, ves dan bore se brez zavetja
samotni bori po pečeh v vrhovih...

A mi? Smo sami? Ne. Poglej v doline!

Se niso v zarjo ko dlani razpele?

Ko da so nas pobožati hotele...

Počakajte... da stari svet pogine!

Mi gremo

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo med
julijem 1941 in januarjem
1942 v Ljubljani.

Objavljeno je v drugi izdaji
avtorjeve zbirke

Previharimo viharje, 1942,
str. 76.

HV 87, SM 453, Bo 52,

Šu 70, Er 318, Re 441.

Mi gremo skoz ogenj - prvi!
Naš vodnik? Svoboda, pest!
Kdo nas kliče? Zemlja v krvi!
Kdo smo mi? Dni naših vest!

Mi gremo! Kam? V nove zarje!
Kdo ukloni nam glavó?!
Smo drevesa, ki v viharje,
kadar rjovejo, - pojo!

Rujte nas iz zemlje rodne!
Mi vemo, kje smo doma!
Saj nam korenine plodne
poženo prav do - peklá!

Mi gremo - po blatu, krvi!
Naš vodnik? Svoboda, pest!
Mladi rod vkoraka prvi
v sonce vriskajočih mest!

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo aprila 1942 v Ljubljani, ko so Italijani streljali talce v Gramozni jami.

S pismom: »V težkih in velikih dneh sem napisal to pesem med bukovjem, ki je zabrstelo v gozdovih.

Krog mene je pomlad in mnogo kosmatih, v vetru, borbi in soncu ojeklenih obrazov. Kako je pri vas? Čeprav so vas ogradili z bodečo žico, beremo v taboriščih vse vaše

publikacije...« je besedilo poslal v objavo Mladi Sloveniji, glasilo mladinske OF

slovenskega naroda, ki ga je objavilo v št. 12-13,

20. maja 1942 na naslovnih strani. Izšla je tudi

v Pesmih, izdal PO OF za Gorenjsko l. 1944, str. 7.,

ki so jo domobranci dotiskano zasegli in uničili, ohranil se je en izvod.

HV 89 MS 7, JA 3, Ce 98 A, B, Si 21, Šo 257, Er 314, Ma.

Aprilski veter v pohojeni travi...

Nebo... nasmeh planin ...

Čez grobove na poljih ob Savi
en sam glas: Moj sin, moj sin...

Ubili so te, ubili!

Zakaj, moj sin, zakaj?!

Potem je pala na kamenje
sredi grobov in ograj...

In ko je tako ležala sama
in se je na poljih že zgrnil mrak,
ko je večerno zarjo v daljavi
pretrgal blodeč oblak,
je od nekod dahnilo:
Mama, saj nisem umrl.

Si res verjela, da me strel je strl
v gramozni jami sredi njiv ob Savi?
Kaj nisi slišala, kako še davi
na okna trkal sem doma na vasi?

Saj blodimo popotniki počasi
med vami po cestah. Čeprav molčimo,
odmeva naš glas v vetru krog voglov.
Ne, mi ne spimo! Planil iz grobov
je mrtvih zbor! Čemu? Da vas zbudimo!

Vse naokrog nas polno je, povsod!
Ob rekah, cestah, v gorah, po tovarnah,
po kočah in po šolah in pisarnah,
zagnezdili smo se v poslednji kot!
V vseh srcih smo na novo zaživel!

Kdor puntar prej ni bil, je puntar zdaj!
Kje so, ki bi za grlo nas prijeli!
Kdo ustavi naš pohod? Morilska banda?
Za mrtve ni ne vislic ne pregraj!
Najstrašnejša je mrtvih propaganda!

Ne jokaj, mama, več. Nihče ni mrtev,
ki pal v temi je sončnim dnevom žrtev!

Vse naokrog brezbrežen mir,
v daljavi goreč oblak...
Njen korak
je trdo zapel v večer...

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo maja 1942 na prošnjo Lidije Sentjunc za posebno izdajo Slovenskega poročevalca ob smrti Toneta Tomšiča, ki so ga ustrelili 21. maja 1942. Objavljeno je tudi v avtorjevi uničeni zbirki Pesmi, 1944, str. 9-10. Pričujoča objava se naslanja na redakcijo in popravke iz zbirke Pesmi, 1946, str. 122-123. HV 92, SM 816, Pr 5, Ma.

V spomin T. Tomšiču in vsem,
ki so padli za svobodo.

Po vseh konceh te naše zemlje spite,
strahotno ubiti, mučeni, tepeni.
Izdali so domači vas kreteni
za podli okupatorjev drobiž.
In ravno ta, ki zvijal je spočite
roke h križu, pribijal je na križ.

To ljudstvo, ki ga včeraj na povodcih
vlačili po sejmeih so na prodaj,
zbudili vi ste, da je iz ograj
pognalo se, planilo po mogotcih!
Vi ste mu dali novo blagovest:
Beraška dlan? Ne, puntarjeva pest!

A tisti, ki ostali so brez črede,
začudeno, užaljeno, nemirno
zdaj vpijejo in javkajo: Nazaj!
A čreda ni več čreda! Vse zasede
so polne pušk zgovornih, ki prešerno
se hohotajo jim: Nazaj? Zakaj?!

Čeprav berač, ta rod je bolj bogat,
kot sanjali njegovi so pastirji.
Saj je ob uri, ko so mu skovirji
zavijali že zadnjo uspavanko,
rodil iz sebe svoj najslajši sad
in tisočletno razvozlal uganko.

Kaj ni ob uri, ko drhtela
Evropa je ko splašen, moker ptič,
tu na teh tleh najpreje zadonela
uporna puška, meni, tebi nič?
In narod, ki poslednji je cokljal,
se v ogenj je med prvimi pognal.

To ljudstvo, ki za sleherno drobtino
je dati moralo kapljo krvi,
so z revolucijo nekoč strašili.
A danes, ko okuša njeno vino,
ki so ga s tisoč ključi zaklenili,
ve, kje nasrka novih se moči.

Gremo naprej, tovariši, brez vas,
a naša kri ob vaši se je užgala,
njen ogenj obsijal je našo pot.
Brez mrtvih grl šibak je živih glas,
ker ni vas več, zato ste vsepovsod,
saj smrt vas je življenju darovala.

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je iz avtorjevih
rokopisnih osnutkov in
fragmentov, ki so nastali
večinoma l. 1942

v Ljubljani. Izvirni rokopis
hrani prof. Stane Mihelič.

LS - razno.

Oh, odkod violine pojo

v ta strašni nemir?

Oh, kam moje misli gredo

ta mrzli, viharji večer?

Vsa okna zastirta so,

nekdo v temi ihti.

Dež, dež polja škropi,

brvi ni več čez vodó.

Že dneve, leta nisem tvoj,

in še v spominu sem ti bolečina.

A le omamna, težka vina

napijam ti v sanji vsako noč...

Čemu ne moreš pozabiti, draga?

Saj je že pozno - dolgo tega,

kar si odšla - in znova valoviš od brega

v globočine moje temne vode.

Odkar sem v tvoje bele dni hodila,

v spomladnem vetru, mesečini,

ko sem se v soncu, roža, le za te iskrila,

ne meri čas več pota bolečini.

Potem sem v gozdu, v visoki travi še čakala,

da tvoj korak pretrga zlo tišino.

Ko ni te bilo - bele liste sem poslala,

da sem tvoja, saj ne boš odšel v daljino.

Motiv iz naše borbe

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, [glej spredaj].

Besedilo, ki mu je avtor v različnih objavah spreminjal naslov - Motiv iz revolucije, Večerni motiv - je nastalo med italijansko ofenzivo

1. avgusta 1942 na Kamenjaku. Objavljeno je v Primorskem poročevalcu 1. II, št. 12, 5. 11. 1943, str. 13, in v avtorjevi zbirki Pesmi, 1944, str. 16. HV 99, SM 1320, IS IB 11, Lo 300, JA 146, Ma, Sc D 359.

V vetru nocoj bomo spali,
v vetru, ki divje se smeje...
Morda nam bodo oblaki
rjuhe edine, odeje...

Pala na roke, obleko
prva, druga bo kaplja.
V noč čez močvirno poseko
zakričala bo čaplja...

Dež izpiral bo lica,
močil nam usta suha,
noč nam bo z mrzlim nožem
rezala črnega kruha.

Svoje misli teptali
bomo ko trhle veje,
dokler nam solzna zarja
zemlje, src ne ogreje...

V sonce bo hosta zapela,
hosta in pesem bojna.
Brat moj, ne skrivaj lica!
Danes je vojna, vojna!

Na Kamenjaku

Vladimir Pavšič-Matej
Bor, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo

1. avgusta 1942 na Kamenjaku, ko so partizansko vodstvo vse bolj ogrožali Italijani in so povsod okrog gorele vasi. Najprej je objavljeno v Primorskem poročevalcu, 1. II, št. 12, 5. 11. 1943, str. 12, nato sprejeto v drugo avtorjevo zbirko Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 35. HV 133, SM 1387, JA 155, IS 22, Lo 311, Ma.

Zdaj vsak večer strmim s samotne jase
v globeli, ki požira jih tema...
Kdaj bomo spet doma, doma...
Nekje v odgovor ogenj krohota se...

Gori, gori... vasica za vasjo.
In vsak večer nebo, zemljo obliže
pošasten jezik, steza se vse bliže,
vse bliže k nam. Drevesa pa pojo,

ko da ni nič, sanjavo svoje speve...
A jaz sem človek! Planil bom v temo,
rjovel kot zver bom, trgal s to roko
z neba sramotnih ognjev bom odseve.

V mrtvi vasi

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942

po roški ofenzivi na

Kamenjaku blizu

izpraznjene kočevarske

vasi Pugled, kamor sta se

med ofenzivo večkrat

zatekla izčrpana

Kamenšek in pesnik Miran

Jarc. Objavljeno je najprej

v glasilu Slovenski

partizan, t. l, št. 5,

december 1943, str. 14,

in nato v avtorjevi zbirki

Pesmi, 1944, str. 30.

HV 120, 121, PM 59, Ma.

Med stenami pošastni mutec - molk.

Vse hiše neme, prazne, izumrle.

Skrivnostne roke so lahno priprle

vse oknice. Prihuljeno ko volk

sem stopil skozi vrata, ki v tečajih

samotno škripajoč mi govore:

Kaj hodiš v izbe? Vse te izbe spe.

Kje so ljudje? Kdo ve? Po tujih krajih.

Šli so ljudje in z njimi vse, vse živo.

Nikogar ni, še mačke ne, ne psa,

ki bi v poletno noč izza skednja

zabevskal v mesec, ki visi nad njivo.

Le češnje v vetru tukaj za vasjo

proseče pozibavajo sadove.

Tja k vejam, ki so padle čez plotove,

sem nagnil se in jih lovil v roko.

In šel sem v klanec in strmel sem v vas:

ko prazna školjka v julijski sončavi,

ki jo posrkal, pustil na planjavi

zavrženo je sladokusec čas.

In šel sem, šel... Nad mano zarje val

prepljusnil je nebo. Nekje topovi

so lajali nad mrtvimi domovi.

A mesec s smrek srebrni svoj bokal

je dvignil v noč... A kaj, a kaj je to?

pod nebom sleme, a po njem vijuga

stoglava gre in po obzorju žuga...

To partizani v mrtvo vas gredo.

Hej, brigade

Vladimir Pavšič-Matej Bor, [glej spredaj].

Zamisel za peto partizansko koračnico se je avtorju porodila že poleti 1942 na Kamenjaku, kjer je tedaj bivalo vodstvo OF. Napev in besedilo sta nastala hkrati oktobra 1942 v Ljubljani med avtorjevimi zdravljenjem. Prva kitica je bila z napevom objavljena v Slovenskem partizanu, I. II, št. 4, konec septembra 1943, str. 18, nato pa celo besedilo še v glasilih Mladina, Matajur, Goriški borec, Belokranjski plamen in v številnih med vojno nastalih antologijah partizanskih pesmi. Poleg avtorja je besedilo uglasbil Franc Šturm poleti 1943. Pričujoče besedilo je zgodnejša in z medvojnih objav prej znana varianta, ki se v prvih treh verzih prve in tretje kitice nekoliko razlikuje od danes bolj znane:

1 Hej, brigade, hitite,
razpodite, zatrite
požigalce slovenskih
domov! (...)

3 Čez poljane požgane
tja do bele ljubljane
naša vojska prodre kot
vihar. (...)

Kaže, da je do prve spremembe besedila prišlo na pobudo Borisa Ziherla, ki ga je motil predvsem začetek tretje kitice: Pride dan, ko z ljubljano, / zdaj nevesto prodano, / bomo šli pred svobode altar. / tako da je avtor ta del preoblikoval že za objavo v svoji zbirki Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 61. Čisto na novo je tretjo kitico na Ziherlovo pobudo oblikoval tudi dramaturg in kulturnik Smiljan Samec na Visu I. 1944, vendar se niti ta niti drugi njegovi popravki niso uveljavili.

Hej, brigade, hitite!
Razpodite, požgite
gnezda belih podgan, črnih psov!
Hej, mašince, zagodi,
naj odmeva povsodi
naš pozdrav iz svobodnih gozdov!

Kje so meje, pregrade
za slovenske brigade?
Ne, za nas ni pregraj in ne mej!
Po slemenih oblačnih
hej, po grapah somračnih
vse od zmage, do zmage naprej!

Konji, hej, topotajte!
Godci, divje igrajte!
Po vsej zemlji gre zdaj naš vihar!
Dokler tu so brigade,
kdo svobodo nam ukrade?
Na Slovenskem smo mi gospodar.

O razširjenosti pesmi priča tudi veliko število ohranjenih prepisov v arhivu IZDG: 441 III 4, 697 II 2 a, fasc. 92/II-2, 189/1 in različice besedila pa tudi naslova: Brigade, Slovenske brigade, Hej, brigade, hitite itd. SM 180, Pm 61, Ce 99, Pr 6, CT 47, Gr 120, Šk 43; var., CT 309, SM 180 A, Ce 99 B; var., Bo 50; var., (Samec) Sc D 211, Ca 164.

Požigalčeva suknja

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v taboru vodstva OF na
Kamenjaku l. 1942.

Objavljeno je v reviji
kulturnih delavcev OF
Setev, julij 1943, str. 10,

nato v avtorjevi zbirki
Pesmi, izdal PO OF za
Gorenjsko, 1944, str. 34.

Tipkopolis hrani arhiv IZDG,
441 III 4, Muzej za
Tolminsko pa objavo

v neidentificiranem glasilu
s Primorske, od katerega
sta ohranjeni le dve strani.

Obstaja tudi varianta
Herr Leutnant...

HV 131, Bo 53-54,
SM 927.

Signor tenente, tu pri nas v baraki
visi že dolgo, dolgo vaša suknja,
vsa prašna, blatna, razcefrana, luknja
ob levi strani in krvavi znaki.

Vse dni jo snemam, gledam, otipavam.
Nekoč zaudarjala je po parfumu,
po ženskah, kraškem vinu, rumu.
V njej si predajal votlim se zabavam.

A kaj je to? Ta zubeljček ognjeni?
Tako, tako. Poklicni požigalec!
Ha, ha, tenente! Rimski maščevalec!
Res, tvoji živi čudežni plameni

pogoltnili so hiše nam in žetev,
otroke, žene, krave so nam cvrli,
vse, kar imeli smo, vse so požrli,
a v nas prižgali so strahotno kletev.

Tenente! Silen ogenj so prižgali!
Do neba se iztulil bo v nevihti!
Nihče od vas ne bo ubežal ihti!
Krvi! Gorje, gorje! Gorje drhali!

Tako kot je po tebi tu ostala
samo ta suknja, prestreljena, prazna,
bo naša zemlja, od bolesti blazna,
raztrgala vas vse in pokopala!

Balada 1942

Vladimir Pavšič-Matej Bor, (glej spredaj).

Beseđilo v spomin na roško ofenzivo poletja 1942, ko so notranjsko in dolensko prebivalstvo odganjali v taborišče na Rabu in so na Goteniškem Snežniku nad Čabranko utaborjeni partizani hodili po krompir na opuščene njive, je objavljeno v drugi avtorjevi zbirki Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 29. Po vojni je za zbirko Pesmi, 1946, avtor najbolj predelal zadnjo kitico, ki se po novem glasi: Kje je zdaj deklic smeh? Kje je Andražev dom? Poznojesenski dež stene ožgane liže./Kdo na pragu čemi? Kuža ti? Pridi bližel!/In zalajala v dež sva z Andraževim psom.
HV 118, var. 119.

Hodil skoz hoste sem, lezel iz mokrih grap
čez zasanjane jase v požgane doline.
Dimniki - jambori, nagnjeni nad razvaline
in nad dimniki lajež septembrskih sap.

Tam ob Čabranki, saj to je še včeraj bilo,
tam je ležala vas sredi koruznih njiv.
Še veš, o božiču tam si truden vedril,
z dekleti in starci kramljaj za pečjo.

Razvnel se je še sivi, molčeči Andraž,
čikaško pesem nam je smeje zapel,
potem je zlezel s peči in se zavrtel
po izbi ko pravi čikaški apaš.

- Bil sem po svetu, fantje. Jaz dobro vem,
kaj je življenje, kaj svoboda, kaj kruh.
Z oblakov ničesar ne strese ti sveti duh.
Še vrata nebes se odpro samo pestem.

Zato pa vam pravim, fantje, kar naprej!
Zdaj je zima in mraz, pa še pride pomlad.
Stisnite zobe! Z vami bi, da sem še mlad,
pa... nagni, prijatelj, in še kaj povej. -

In tako smo kramljali tja pozno v noč,
a zunaj je lajal decembrski mraz.
Marjanca zaspala je, na mojih kolenih obraz.
To je bilo ob Čabranki nekoč, nekoč.

Danes iskal Andraževa okna sem, dom.
Oken ni več, a sredi požgane vasi
našel sem peč, ki še med zidovjem sloni.
Rad bi govoril, govoril... a komu, s kom?

Jesensko domotožje

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo jeseni

1942 v Veliki gori.

Objavljeno je najprej

v primorski izdaji Mladine,

št. 1, januar 1944, nato

v avtorjevi zbirki Pesmi,

izdal PO OF za

Gorenjsko, 1944, str. 17.

HV 103, SM 1198,

Er 321.

Veter... že joče jesen
v trudne septembrske hoste...
Mama, kdaj pridem spet v goste
k tebi s teh divjih slemen!

Kje sem bila vse te dni,
ko so sem v hoste vdrli
tujci, da zmleli bi, strli
naše svobodne pesti?

V ogenj sem šla! Ni mi žal.
Ko so v nas zarjovele
strojnice, roke so tele
vrnile rafal za rafal.

Sedem ognjenih pregraj,
sedem zased smo prebili,
globlje se v hoste zarili.
Jutri - v dolino nazaj!

Kaj bi? Rada bi vas
objela vse, vse domače.
Še bomo skupaj kolače
jedli. Svoboda bo kvas!

Veter... že joče jesen
sem čez gmajne, čez jase...
Mama, ne grebi vase!
Še vmem se z divjih slemen.

Mati sanja

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo jeseni 1942/43, ko se je v železniškega zavirača preoblečeni avtor vrnil iz partizanov na zdravljenje v Ljubljano. Kot izmišljeni tajnik in prevajalec Dobre knjige se je naselil v prazno stanovanje za Bežigradom, njegov neposredni sosed, italijanski oficir, ki se je navezal na bolnega avtorja, pa mu je v pomoč ponudil celo svojega vojaškega slugo. Besedilo je najprej objavljeno v Ljudski pravici, I. VII, št. 5-6, 1. 5. 1943, v reviji kulturnih delavcev OF Setev in v avtorjevi drugi med vojno tiskani zbirki Pesmi, 1944, str. 36-37. HV 135, Sc 28, Ma.

- Mati, mati, odprite hram!
»Kaj, križ božji, je zunaj?«
- Mi smo, mi, primojdunaj!
Z Mokrcia prišli smo k vam.

Plaho je odsunila zapah,
na vratih v plet strgan zavita
obstala je suha, vsa zvita
z ovsnim hlebom v rokah.

»Lahi so križali mi moža,
skedenj v ogenj, kravo odgnali,
fantje so mi v goro zbežali.
Kaj jih noben ne pozna?«

- Mati, dajte no! Nisem jaz Rok?
In jaz Ahac? In jaz Jaka?
»Šmenta, hudimana, spaka...
saj ste res vi! Moj bog...«

In zagnali so takšen hrup,
da so se majale strehe,
smeh je otresal orehe,
soseska privrela je vkup.

- Babnice, mulci, možakarji, hej!
Kaj pa jim je za vraga?
Saj se jim meša, sveti Jernej!
Oni pa: Zmaga! Zmaga!

Glej ga Ahaca, kako govori,
maha z bandero rdečo,
zrasel je velik nad gnečo.
- Zdaj gospodarji smo mi!

Mi, nečista golazen, svojat!
Kajžarji, hlapci in kmetje!
Govnjači, garači in smetje!
Mi, proletariat!

In za njim je renčala vsa vas:
»Satan je vojsko izgubil!«
Rok pa jo je v lice poljubil:
- Zdaj ostanem pri vas...

Zjutraj je vstala, gledala
z okna v jesenske kotanje:
Kdaj, le kdaj jim povedala
bom te sanje... te sanje...

Sinu izdajalec

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, [glej spredaj].

Besedilo je prvič objavljeno v Mladini, glasilu ZMS, ljubljanska izdaja, maj 1943, št. 7 brez avtorjevega imena, nato v njegovi drugi zbirki Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 31-32.
HV 124, Str 72, IS 8,
SM 293, Er 317, Ma.

Kar zvedel sem, sin moj, kaj si nam storil,
me več ni na spregled. Sram me je, sram.
Zaprl sem oknice, se zaklenil v hram.
Kako naj bi s sosedi še govoril?

Sosedi? Saj ni jih več, saj domala
že vse so pokončali, odvedli kdo ve kam.
Ko šel sem mimo njih, je zakričala
Juračeva: No, zdaj, hudič, boš sam!

Razbili so mi okna: Ste se skrili?
Potuhnili! Fej, psi! Šel sem po cesti
za njimi, vpil: Jaz nimam vas na vesti!
- Fej, izdajalska kri! Hudič, ne cvili!

Pa sem jim pot zastavil, se prednje vrgel vznak:
Če kriv sem, pohodite mi oči in roke!
A matere od mene vlekle so otroke:
- Proč, proč! Od takega beži še vrag!

Ognili so se mi in še od daleč name
pljuvali. Čiknil je še Lah - soldat.
Ozrl sem se za njimi zadnjikrat:
majavo šli so s culami čez rame...

Vse so jim vzeli, a povej, kdo meni vzame
s teh pleč strahotni, strašni, težki križ?!
Ne upam si po vasi, saj iz praznih hiš
še votla okna: Tvoja kri! kričijo vame.

Res moja kri? Ne! Usmrajene pomije!
Vsem, vsem pokažem, kaj oče je, kaj sin!
Še to noč naj do neba strmin,
da nisem izdajalec, ogenj vpije!

Ta dom požgem, ki sem te v njem spočel!
Potem zaprezi, stari, in med partizane!
Iskal te bom in našel! Moje rane
zaceli tvoja kri!
On, ki te je preklel.

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je iz obdobja med januarjem 1942 in julijem 1944. Objavljeno v Borovi drugi medvojni zbirki Pesmi, 1944. Po en tipkopis hranita AIZDG, XXIII./fasc. III in Dolenjski muzej v Novem mestu. SM 1279, St 240, Du 122, HV 111.

Vrh gore stali smo...

V krvavi zarji
poletnega večera so drevesa
vihrala ko zastave divje,
ki jih razvil je
veter - blodni partizan...

Hej, burkež stari,
daj, nebo razpeni!
Leščerbo žolto mesecu razbij,
potlej pa, ko v temi bo dež čez plan
šumel, se skrij v globino lesa
in se odpočij.

Kraj breze, ki jo veter je smehljaje
prižgal v večer, upihnil kakor plamen,
posedli smo na še razgreti kamen,
poslušajoč tja v noč, ki je goltaje
vabila nas: Naprej!

Ahac kraj nas sedel je in molčal.
Nihče ni vprašal ga: Kaj ti je, hej?
Za goro se pognal je ogenj do neba,
tam Zurge so, tam je Ahac doma...

Pa se nasmehnil je in vstal:
Hej, ljubica - puščica, grom in strela!
Ti je grlo čisto?
Kaj če za goro tisto
bi jim nocoj zapela?

In šli smo, šli... pred nami on, kdo drugi,
ne kakor da burjo jaše,
počasi, po mačje, po naše
v prihuljeni vijugi
skoz veter, sečo,
skoz dež, skoz temo.

Vladimir Pavšič-Matej Bor, (glej spredaj).

Besedilo, nastalo spomladi 1943, je najprej objavljeno v antologiji Naši pesniki novemu rodu, 1943, in v drugi avtorjevi zbirki Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944 str. 18-19.
HV 104, SM 680, 680', JA 84, St 146.

O hoste, hoste, nekoč bo spet
vse tiho po vas, vse mirno.
Le slavček bo letal
pet v noč neizmerno.

Prišla bo mati iz daljav
s svojim sinkom.
»Glej, tam je tvoj ata
pal,
tam za ovinkom...«

In gladila bo njena dlan
njegovo poslednje pismo:
- Dež in veter že tretji
dan...
Od Kolpe prišli smo.

Lačni smo, trudni, a vendar smeh
buči po vsej brigadi.
Jura je nategnil
meh,
pesem o pomladi...

Vse premagaš tako ali tako,
pa bodi Švab, mraz ali trpljenje,
le eno premagaš
težko,
veš, ljuba, kopmenje.

In tam na koncu si zmerom ti
in sinek in dom in streha
in še dež, ki poleti
šumi
pod oknom z oreha...

Kako malo je to, a vendar kako,
kako neznansko veliko,
še le danes, moja ljuba,
vemo,
ko smo ob vse. Tvoj Niko... -

In šla bosta in v hostah bo mrak,
ko prej bo vse tiho, vse mirno.
Le z jase bo zalajal
srnjak
v noč neizmerno.

V tretjo zimo

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo v začetku zime 1943/44 na osvobojenem ozemlju. Objavljeno je v Borcu, glasilu V. SNOUB Ivan Cankar, 1. II, št. 1, februar 1944 in v avtorjevi drugi v partizanih tiskani zbirki Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 21. Po vojni je avtor besedilo močno predelal in ga z naslovom V novo zimo uvrstil v izbor Pesmi, 1946, str. 92. HV 109, 110, Du 140, Še 46, Ma.

Zdaj gremo v tretjo zimo, partizani.

Kako nam je pri srcu? Eh, kako?

Šli bomo čez zamete kakor lani -
kar bo, pač bo.

Bo ostra zima? Bo snega obilo?

Kdo ve.

Nebo je čisto in skoz gole veje brije.

A eno je gotovo:

nič nas ni in nič nas več ne bo ugonobilo.

Smejimo se, saj greje upanje nas tisto,

da sredi tretje zime

nam čudežna pomlad zasije.

Gazimo gazimo

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo, uvrščeno v cikel z naslovom Kri za kri, ki je nastajal že l. 1941, je bilo napisano kmalu po vojni in objavljeno v avtorjevi zbirki Pesmi, 1946, str. 35. HV 182, Pl 47, Ma.

Gazimo gazimo v belo mečavo,
kmalu snega bo do uhljev in čez.

Gazimo gazimo. Kaj če na glavo
bi nataknili si kučme z dreves?

Gazimo gazimo. Tjakaj čez Savo
drevi hudič nas vabi na ples.

Gazimo gazimo. A kdo pred nami
v strmih lazeh in robeh se smeji?

Kdo s karabinko nabito na rami,
kdo v bregove tako hiti?

Gazimo gazimo. Tamkaj pred nami
v metež zavit in somračje gor
opleta, pretika se med vejami
na dolgih, majavih nogah - Upor.

Ob Kolpi

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo, ki je nastalo
l. 1944 verjetno v
Beli krajini, je objavljeno v
avtorjevi po vojni izdani
zbirki Pesmi, 1946,
v ciklu Hoste, str. 96.
Hv 187.

Fantje, kam bi zdaj hodili?
Zunaj sneg je, mraz.
V peči bomo naložili,
zbrala se bo vas.

Ej dekle, res burja brije,
sneg je do kolen,
a poglej, kak mesec sije
onkraj sivih sten.

In čez Kolpo so veslali
in zapeli v noč:
Ko preženemo drhali
z naših polj nekoč,

ko bo konec tega boja,
pridemo spet v vas,
in tedaj boš čisto moja,
in ves tvoj bom jaz.

Epigrami

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Epigrami so nastali po
italijanski kapitulaciji
jeseni 1943 v Vavti vasi
na Dolenjskem. Tipkopis
prvega hrani Muzej
v Škofji Loki, o-1/16,
zadnji med osmimi
v avtorjevi drugi zbirki
Pesmi, 1944, str. 58-59
pa je bil pred tem
objavljen že v Borcu,
glasilu V. SNOUB Ivana
Cankarja, 1. l, št. 1,
februar 1944.
HV 168.

Prijatelj, ki si Bora oklestil in obsekal,
veš, kaj bilo lepo bi?
Da bi ga prej posekal!

*

Ne, bela garda Nemcev se ni zbala!
Kdo more reči, da pred njimi je - bežala.

*

Tam stali so: »Mi vsi smo zapeljani.«
Kaj pa takrat, ko šli ste po domovih naših
ropat, krast?
Takrat ste besedili, napuha vsi pijani:
»V imenu Kristusovih ran, mi smo oblast.«

Jasa

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo decembra 1943 v Beli krajini za kulturno-umetniško skupino Jasa, ki je od decembra dalje delovala v okviru XV. divizije. Objavljeno je v avtorjevi zbirki Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 60. HV 169, PI 272.

Prijatelji, vprašujete, kdo kriv je, da nadeli smo si tak naziv.
Vemo, najrajši bi nam rekli vljudno,
mar ne zveni vam jasa nekam čudno.

Si kdaj, tovariš, stari partizan,
potikal dolgo se skoz gozd teman?
Še veš, kako ste vsi se oddahnili,
ko iz goščav na jaso ste stopili.

Polegli ste na topli, mehki mah,
na ustih smeh, pozabljen Švab in Lah.
In sredi bojev, maršev in trpljenja
imeli hip ste sončnega življenja.

Tako bi radi, da bi vam bilo
na naši jasi svetlo in toplo.
Kdo mislil vedno bi na težke ure?
Na jasi sije sonce vam kulture.

Našo barako zamelo je

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Drugo besedilo iz cikla z naslovom Kje si je nastalo konec l. 1943 ali v začetku l. 1944 v spomin na avtorjevo ženo Erno Jamarjevo-Nino, partizanko XV. divizije, ki so jo najprej ranili Nemci, jo nato izročili domobrancem, ti pa so jo 15. decembra ubili. Cikel je objavljen v Borovih Pesmih, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 48-49, v povojni zbirki Pesmi, 1946, pa je to besedilo v središču cikla Ljubezen v viharju. HV 153, PI 153.

Našo barako zamelo je,
tu jaz sem,
tam ti...
vmes bela tišina.
Nobene gazi,
nobene vezi
med nama več ni.
Le gluha, le bela tišina.

Ljuba, ljuba, kdaj zvedel bom,
kje si, kako je s teboj?
Da mrtva v dolini ob cesti ležiš,
sem sanjal nocoj...

Nobene gazi,
nobene vezi...
le snežni, beli prt
in čezenj hiti
in se mi reži
edini sel - smrt...

Srebrna reka

Vladimir Pavšič-Matej I

Bor, [glej spredaj].

Pesmi sodita na začetek cikla petih pesmi Srebrna reka, nastalih konec I. 1943 in v začetku I. 1944 v Beli krajini in na Ragu. Cikel je posvečen avtorjevi padli ženi Emi Jamarjevi-Nini, ki so jo najprej obstrelili Nemci, nato pa 15. decembra ubili domobranci. Objavljeni sta v zbirki Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 49-50; prvi dve kitici prve postaneta samostojna pesem v ciklu Ljubezen v viharju v avtorjevi zbirki Pesmi, 1946, str. 76. HV 156, 158.

Samo to vem, da so jo nemški tanki
spodili s ceste v breg in obstrelili.
Potlej so s sabo vojaki jo odvlekli...
So jo ubili?
So jo pustili živo?

Odšel bom daleč, daleč stran,
zaril se v mrzlo grivo
in kakor mrtvec bom strmel ves dan
v nebo decembrsko brezupno, sivo...

Kdo mi pove, kako je s tabo, kje si?
Le to sem zvedel,
da ranjeno, krvavo
te švabski tank je v Novo mesto odpeljal.
Še zdaj te vidim, kako nad čelom zagorelim
si lase si pogladila,
ko sem poslednjič ti roko podal...

II

Potem sem pisal ti,
da bi prišla za mano,
a na to pismo se nihče mi ni odzval.
Vse zadnje dni bila odmaknjena si vsemu,
v roke sem včasih te prestregel
vso zbegano, kakor zasledovano srno.
Kaj je s teboj? sem vpraševal.
Ah, ne vprašuj...

Zdaj vem,
da kdor zaslišal daljno je, srebrno
reko smrti, postane svet in vsemu tuj...
O, da bi mogel biti svet, kot ti bila si
in vsemu, vsemu tuj...

Pa ni še čas,
še daleč je srebrna reka...
in v mojem srcu še odmeva množic glas.
Počakaj, ljubica, da izpolnim dolžnost človeka,
počakaj, oh, počakaj še ta čas...

Na pot

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo o božiču 1943 v Beli krajini ali na Rogu. Tudi to je posvečeno pesnikovi padli ženi Nini-Erni Jamarjevi. Objavljeno je v avtorjevi drugi med vojno tiskani zbirki Pesmi, izdal PO OF za Gorenjsko, 1944, str. 54. HV 164, Ma.

In spet bežijo dnevi, kot bežali
tedaj so, ko ob meni si še ti hodila,
in jaz grem spet na pot... in spet gverila
in ogenj in zasede in rafali.

Najrajši bi kam legel in zaspal,
kot ti zaspala si. In dve gomili
pomladi zeleneli bi in klili,
dokler za novo setev ju ne bi plug zoral.

Zgubiti se v temo iz svetlih vrst,
napraviti poslednji križ čez svet,
ne vedeti ničesar, biti spet
kar bil si: kamen, voda, prst!

In vendar vem, da moram še živeti.
In kakor rad bi šel za tabo, draga,
ne smem, ne smem dotlej, dokler ne zmaga
tisto, za kar si morala umreti.

Saj mi v srce šepečeš: Pojdi, ljubi,
več ne odlašaj. Lej, če bi propadla
velika naša stvar, zaman sem pala;
in zdaj na pot. Ob meni se ne gubi.

Srečanje

Vladimir Pavšič-Matej

Bor, (glej spredaj).

Balada, ki sklepa ciklus pesmi ljubezen v viharju, posvečen avtorjevi padli ženi partizanki Nini, je nastala kmalu po vojni in bila objavljena v avtorjevi zbirki Pesmi, 1946, str. 82-83. HV 186.

Nek jesenski večer
v mračni obkrski hosti
zmotili čudni gosti
so tvoj mir.

Vzeli smo izpod mahu,
kar ni posrkala vase
zemlja te dolge čase,
odkar si tu,

vzeli, kar v zimskih nočeh
lisice so pozabile,
ki so skoz metež nosile
te v lačnih zobeh.

Položil na vresje sem
tvojo razbito lobanjo,
dolgo strmel sem vanjo
ves tih in nem.

Kje je jasnina oči,
kje sta ustni opojni?
Vame v grozoti spokojni
dvoje votlin reži.

Kje si? Ne, to nisi ti,
ti si se skrila vame,
tu te smrt ne zajame,
tu so še tvoje oči.

Tu je ponosni tvoj stas,
k meni gibko se privija,
kadar burja zavija
v nočni čas,

kadar sam s sabo sprt
v ulice slepe zablodim,
s tabo ko v davnih dneh hodim,
nate oprt.

Laž zre iz teh votlin,
nič ne bom gledal vanje,
zemlja, vzemi lobanje,
meni pusti spomin.

Ljuba, pridi nocoj,
vabi te mesečina,
vabi te sila spomina,
vabi te ljubi tvoj.

КАЖУТ

Karel Destovnik-Kajuh,

19–21-letni dijak
mariborske gimnazije,
pesnik, kulturni delavec
v ilegali, nato vodja
kulturniške skupine v
XIV. diviziji, padel
22. 2. 1944 nad Belimi
vodami blizu domačega
Šoštanja. Besedilo je
nastalo v začetku l. 1942
v Ljubljani (datum omenja
Dušan Moravec,
Kajuhove pesmi 1949, op.
str. 124) in je bilo že
10. 2. 1942 objavljeno
v Mladi Sloveniji, glasilu
mladinske OF slovenskega
naroda, I, II, št. 3–4 z
naslovom Naša pesem,
nato tudi v prvi avtorjevi
zbirki Pesmi, ki so jo
novembra 1943 ciklostirali
kulturniki XIV. divizije, str. 3.
Pesem so recitirali na
mitingih XIV. divizije po
Dolenjski, Notranjski in
Hrvaški, o njeni
priljubljenosti pa pričajo
tudi številne medvojne
objave v različnih glasilih,
od Učiteljskega lista do
Naše zvezde, št. 10, ki je
1. 8. 1945 izšla v
Marseillu. Ohranjena sta
dva rokopisa, eden
v zvezku pesmi v avtorjevi
zapuščini, drugi v zvezku
pesmi, ki ga je avtor pred
odhodom v partizane
podaril Silvi Ponikvarjevi.
Pesem so uglasbili
Radovan Gobec, Danilo
Švara in Ubald Vrabec.
AL 38, SM 906, Lo 197,
LS IB 22, 22 A, Go 50
(I/2), Re 436, 473,
Sc 433.

Samo milijon nas je,
milijon umirajočih med mrličji,
milijon, ki pijejo mu kri biriči,
en sam milijon,
ki ga trpljenje krotoviči
in vendar ga nikoli ne uniči!

Nikoli in nikdar!

Zato, ker nismo trhle bilke,
ki po toči ovené,
ker mi nismo le številke,
smo ljudje!

Edino hlapci cvilijo ponižno kakor psi
in lajajo, da nas je malo,
da bi v uporu vse pobralo...

O, če ljudi bi ne bilo pri nas,
ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz,
tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz.

Tako pa še živimo,
čeprav nas je milijon samo,
zdahtnili bi, da ne trpimo
z uporno, dvignjeno glavo!

Naša pesem

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo jeseni
l. 1940. Med vojno je bilo
najprej objavljeno v
Mladi Sloveniji, glasilo
mladinske OF slovenskega
naroda, l. II, št. 3-4,
10. februar 1942, nato
na uvodnem mestu prve
avtorjeve v partizanih izdane
(cikl.) zbirke Pesmi,
november 1943. V Kajuhovi
zapuščini sta ohranjena
rokopis in tipkopis
besedila, ki se od teh dveh
objav nekoliko razlikujeta,
sta pa podlaga
Moravčevemu izboru
Kajuhovih pesmi, 1949, in
Cesarjevemu Zbranemu
delu. Zanimivo je, da ima
obrnjeni vrstni red verzov
v prvi kitici tudi citat
v primorski izdaji Mladine,
glasila ZSM, l. II, št. 4,
junij 1944.

Za kitico daljšo varianto
rokopisa hrani Marija
Medvedova.

AL 18, var. LS IB 20, var.²
CT 115, PI 131, SM II 78.

Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas!
Moja pesem ni le moja pesem,
to je boj vseh nas!

Biti mlad v teh težkih časih,
to se pravi
brez mladosti biti mlad,
zreti starega sveta propad,
skrivati premnogo nad,
to se pravi biti mlad...

Pa je vendar sreča biti mlad,
biti mlad in poln nad!

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Uvodna pesem iz cikla Okupacija (1.-7.) je nastala med majem in avgustom 1941 na Rezani pri Gomilskem ali v letušu, kamor se je avtor začasno umaknil pred preganjanjem v Soštanju. Ohranjeni so trije rokopisi, ki se med seboj besedno inverzno-oblikovno razlikujejo - variante

navaja urednik Zbranega dela Emil Cesar, 1978³, str. 434 - enega hranijo v pesnikovi zapuščini v Soštanju, po enega pa njegovi tedanji prijateljici Marija Medvedova in Silva Ponikvarjeva. Cikel Okupacija je bil objavljen šele po vojni v Moravčevi izdaji Kajuhove pesmi, 1949, str. 57-65.

Pa bodi še več bičanja in ponižanja, bodi pot na Golgoto še tako strma in strašna, uprimo oči v sonce: Naše veliko jutro je blizu, v lica nam diha rosna zarja njegova.

I. Cankar

Suh poletni veter piha,
veter piha, ko da vzdih,
pesem tujo preko cest odnaša:
tujo pesem, ki jo poje zdaj mladina naša.

Vse odtlej, ko so gospodje
kot deklè pocestno
domovino nam prodali,
vse odtlej
je treba na ukaz zapeti...

Glej, kako blešče se pruski bajoneti.
Poj, poj,
kaj zato, če nimaš več kaj žreti,
v pesem moraš lakoto odeti!

Ulice so puste,
človek tih ko grob.
Na oglasnih deskah
vsak dan nov plakat,
plaho in ponižno
hodijo ljudje ga brat:
»Smrtna kazen izvršena danes zjutraj!«

Nemo zro ljudje v rdeč papir...
Dve odhajajoči starki sta pričeli tih prepir:
»Kaj boš, prav je komunistom, da jih streljajo!

Te zverine vse požgo,
v Rusiji otroke žro,
žive bi nas v krop zmetali,
Bog nas varji!
Bog nas varji!...«

Veter veje
in počasi
iz aleje
nosi
lačne dece jok!

II.

Amara

noia

noia...

Amara

noia

noia a noia a noia

Amara

noia a noia a noia

Amara

noia a noia a noia

Amara

noia

Amara

noia a noia a noia

Amara

noia

noia

Amara

noia a noia a noia

noia

noia

noia a noia a noia

noia

noia

noia a noia a noia

Amara

noia

noia

Amara

Amara

noia

noia a noia a noia

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

To je druga pesem iz cikla sedmih besedil s skupnim naslovom Okupacija, ki je nastajal med majem in avgustom 1941 na Rezani blizu Gomilskega in v letušu, kamor se je avtor umaknil pred preganjanjem.

Trije ohranjeni rokopisi se ločijo po razlomljenosti oziroma strnjenosti posameznih verzov: enega hranijo v pesnikovi zapuščini v Šoštanju, druga dva pa pesnikovi tedanji prijateljici Marija Medvedova in Silva Ponikvarjeva.

Cikel je bil prvič objavljen v Kajuhovih pesmih, ki jih je uredil Dušan Moravec, 1949, str. 57–65.

Al 7.

2

Črni avti vozijo v nočeh,
črna, težka slutnja žge v ljudeh.

Čela mračna,
delo kolnejo v teh dneh,
lica vsa drugačna
kakor za nasmehe...

Kaj boš delal in garal,
drevi boš morda že v ječi spal!

V črni noči, temni noči
pridejo po te:
brez besede pusti domačijo,
pusti mirmo,
naj te izselijo,
naj se tvojih žuljev
drugi veselijo!

Črni avti vozijo v nočeh,
v vseh nočeh.
Črna, težka slutnja
žge v ljudeh...

Kje si, mati

Karel Destovnik-Kajuh, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo med septembrom 1941, ko je Kajuh iz Soštanja pobegnil v Ljubljano, in poletjem 1943, ko je odšel v partizane in ga je v pismu navedla Silva Ponikvarjeva, ki je v avtorjevem imenu pisala njegovi materi. Objavljeno je najprej v Setvi, julij 1943, str. 17, nato v Kajuhovih Pesmih, novembra 1943, str. 12. Pismo, ki ga je Ponikvarjeva pisala Kajuhovi materi, je ohranjeno v pesnikovi zapuščini v Osnovni šoli Karla Destovnika-Kajuha v Soštanju, varianto rokopisa pa hrani Silva Ponikvarjeva. Trije ohranjeni tipkopisni zapisi v arhivu IZDG: 697 II 2 a, XXIII/fasc. III in 189/IV, eden v Goriškem muzeju, arhiv NOB 96, ter objave v glasilih Topničar, avgust 1944, str. 17, Mladina, št. 3-4, april 1944, str. 26, in v neznani publikaciji, ohranjeni v Muzeju za Tolminsko, pričajo o izredni priljubljenosti te pesmi. Uglasbila sta jo M. Bravničar in D. Cvetko. AL 3, SM 1191, SI 231, Tr 321, LS IB 26, Bo 8, Lo 264, Vo 116, Pr 38.

Veš, mama, rad bi ti napisal pismo,
poslal bi rad vsaj kak pozdrav,
že dolgo je, odkar več skupaj nismo,
da bi le to lahko ti rekel, da sem zdrav.

A kam naj pišem? Ste doma ostali?
Jaz sem še srečen, ker sem jim ušel;
le kaj s teboj je, so te kam pregnali,
te v Šleziji morda je glad izžel?

Kjerkoli si, povsod sem jaz s teboj,
povsod je s tabo moj pozdrav,
in kjer sem jaz, si tudi ti z menoj,
zato ne misli, da sem sam ostal.

Morda nikoli več ne bova zrla si v obraz,
vendar nikdar ne bom pozabil nate.
A želel bi, da ne utihne prej mi glas,
dokler ti ne porečem: Glej, ta svet je tudi zate!

Kralj Matjaž

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je po domnevi
urednika Kajuhovega
Zbranega dela Emila
Cesarja (1978¹,
str. 440–441) nastalo pod
vplivom uvodnega
članka Matija Gubec
– naš kralj Matjaž,
objavljenega v
Mladi Sloveniji
10. februarja 1942.
Kajuhovo besedilo
je bilo brez avtorjevega
imena objavljeno
v Slovenskem
poročevalcu, I. III, št. 14,
13. 4. 1942, str. 3, nato
tudi v njegovi prvi tiskani
zbirki Pesmi, ki je izšla
novembra 1943,
nepaginirana str. 3.
Variantno besedila
v rokopisni zbirki
Kajuhovih pesmi hrani
Silva Ponikvar.
AL 15, JS IA 85, lo 8,
Pr 31, Še 16.

Bradati kralj Matjaž le spi,
spi in bo še dalje spal,
njega sploh ni,
samo naš strah ga za rešnika je izbral.

Matjaž ne bo nikoli vstal,
ne more, ker ga ni!

Matjaž sem jaz,
Matjaž si ti,
smo mi in ste vi vsi,
kar nas malih je, zatiranih ljudi.

Matjaž je zagorski rudar,
Matjaž je dolenski drvar
in ljubljanski cestar,
iz Kroke žebjar je Matjaž.
Vsak delavec,
ki na njegov se rovaš
pitajo troti,
vsak tak je Matjaž.

Matjaži so tisti,
ki mro kakor ribe v izsušeni strugi,
to so vsi naši sodrugi
od Jesenic do Trbovelj
in od Slovenskih goric do Borovelj.

Naš kralj, naš bradati Matjaž
pa le spi in bo spal.
Toda naš človek,
naš človek bo kmalu
svoj tilnik vzravnal!

MLADA OF SLOVENIJA

Glasilo Mladinske Osvobodilne fronte Slovenskega naroda

Leto II., števil. 1.-2.

Konec januarja 1942.

Cena 1 L.

TOVARIŠU SLAVKU ŠLANDRU

Ta pekcl nam izsušil je oči,
zato ne jočemo zdaj ko te ni.
Jokali bi, da niso te ubili zdaj,
ko je otročji vsak vzdihljaj,
zdaj, ko je ene same puške pok
glasnejši kakor stotih mater jok...
Zato ne jočemo, čeprav
nam je težko, čeprav vemo:
Ti bil si tak, da bi pred tabo
moral vsak pripogniti glavo.
Vse to vem in tudi to,
lahko, da črvi tudi nas ne bo,

a kaj vse to: hudo je le živeti
umreti ni tako hudo,
zadet a ne premagan pasti
na zemljo, to ni tako hudo,
saj v smrti se nova življenja znajo.
In nje nam nesmrtni plodovi raste...
Ti sem si nam z delom in smrtjo
vse dal in v temeljni kranci svobode
si svoje ime izklesal...

S L O V E N C I J

Letošnji februar je za Slovence pomemben v treh ozirih.

Obletnico Prešernove smrti (8. februar) obhajamo v najhujši sužnosti, obenem pa v letu, ki naj uresniči Prešernovo nesmrtno zapoved: „Kajveč sveta otrokom sliši Slave“.

Obletnico Gubčeve smrti (15. februar) obhajamo v letu, ki boči leti dokončne zmage slovenskega naroda in slovenskega delovnega človeka, boreče ga za stoletja za svojo pravdo.

Kratki je letošnji februar mesec slavnih zmag tiste armade, ki tudi nam Slovincem s svojo junško borbo uresničuje Gubčovo in Prešernovo misel — Rdečo delavsko-kmetško armado Sovjetske zveze.

V znamenje teh treh nad vse pomembnih dejstev odreja Izvršni odbor OF: 7. februar za praznik za slovenski narodni praznik vsaslovenske enotnosti.

V prošnjo vsaslovenske enotnosti pod vodstvom bratskega nam velikega ruskega naroda odloča Izvršni odbor OF:

Dne 7. februarja 1942. na svoji biti pod 7. in 8. uro zvečer noben Slove-
nečan ne sme biti nikoli v kinu, ne na ulici, ne v gledališču ali kinu!

Kdor tega odloka ne bi izpolnil, ga bo slovenski narod, ki se bori za svojo dokončno in trajno osvoboditev, smatral za narodnega izdajalca

Zivel 7. februar, slovenski narodni praznik vsaslovenske enotnosti pod vod-
stvom velikega ruskega naroda! - Zivela slova in enotnost narodov Jugosla-
vije! - Zivela slova in enotnost vseh slovenskih narodov! - Zivela veliki
ruski narod, bratlonosac slovenske in slovenske svobode! - Zivela Soviet-
ska zveza! - Zivela naslonitev slovenskega naroda na SSSR! - Zivela slav-
na Rdeča delavsko-kmetška armada! - Zivela Stalin!

Največ sveta otrokom sliši Slave, tja bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti voljo vero in postave.”
IZVRŠNI ODBOR OF
SLOVENSKEGA NARODA.

Tovarišu Slavku Šlandru

Karel Destovnik-Kajuh, Ta

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v Ljubljani septembra 1941
po avtorjevem umiku pred
fašističnim preganjanjem
v Šoštanju.

Posvečeno je partitcu in
organizatoriju partizanskih
enot Slavku Šlandru, ki so
ga ubili 24. avgusta 1941,
objavljeno pa na naslovni
strani Mlade Slovenije,
glasila mladinske OF
slovenskega naroda, t. II,
št. 1–2, januarja 1942.

Varianto rokopisa hrani
Silva Ponikvar.

AL 17, Er 17, Sc D 138.

pekel
nam izsušil je oči,
zato
ne jočemo
zdaj,
ko te ni.
Jokal bi,
da niso
te ubili
zdaj,
ko je otročji
vsak
vzdihljaj
zdaj, ko je ene
same
puške pok
glasnejši
kakor
stotih
mater jok...
Zato
ne jočemo,
čeprav
nam je težko,
čeprav
vemo:
Ti bil
si tak,
da bi pred tabo
moral vsak
pripogniti glavo.
Vse to
vemo
in tudi to,
lahko,
da drevi,
tudi nas ne bo,
a kaj
vse to:
hudo
je le
živeti,

umreti
ni tako hudo,
zadet,
a ne
premagan
pasti
na zemljo,
to ni
tako
hudo,
saj
v smrti
se nova
življenja
začno,
iz nje
nam nesmrtni
plodovi
rasto...
Ti
sam
si nam
z delom
in smrtjo
vse dal
in
v temeljni
kamen
svobode
si svoje
ime
izklesal...

Mostovi

Karel Destovnik-Kajuh, Iz srca

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo kmalu
po avtorjevem pobegu iz
Soštanja v Ljubljano
septembra 1941. Brez
avtorjevega imena je
objavljeno v Mladi
Sloveniji, glasilo mladinske
OF slovenskega naroda,
I. II, št. 6, marec 1942,
kjer sta drugi, tretji in četrti
verz druge kitice enaka
kakor v rokopisnem
zvezku v zapuščini
(primerjaj Dušan
Moravec, Kajuhove
pesmi, str. 123), a jih
v kasnejših avtorjevih
zapisih ni več, izpuščata
pa jih tudi urednika
Kajuhovih pesmi Moravec
in Emil Cesar.
AL 16, Šo 77, Er 12.

rasto
v srca mostovi,
mostovi rasto,
železobetonski
mostovi,
mostovi,
grajeni s strastjo,
grajeni trdno.
Beton
je napravljen s krvjo,
cement
iz zdrobljenih kosti,
traverze
so trupla mrtvih ljudi.
Mostovi rasto
in ni dinamita,
da bi jih mogel
razbiti,
ni mine
in ni ga letala,
ki moglo
bi v zrak jih spustiti.
Mostovi rasto,
iz vseh človeških src
se pno
in v vsa srca.
Mostovi rasto
trdnó in s strastjo
noč za nočjo.
Mostovi,
ki z njih bodo naši krvniki zmetani,
mostovi,
v svetovja ljubezni speljani.

Kmetova pesem

Karel Destovnik-Kajuh,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo konec

l. 1941 v Ljubljani.

Objavljeno je v zbirki

Pesmi, ki so jo kulturniki

XIV. divizije razmnožili

v Mrzli jami nad

Jureščami novembra

1943, na nepaginirani

15. strani. Varianto

rokopisa v zvezku avtorjevih

pesmi hrani Silva Ponikvar,

tipkopijsni prepis pa arhiv

IZDG, fasc. 90/II-2.

Uglasbil ga je Matija

Bravničar.

AL 19, Če 7, SM 500,

Re 439, Pl 132.

Moje telo pretepeno pogledjte,

lica otekla,

usta nabrekla,

moje dlani krvaveče,

moje oči plameneče!

Bil sem zemljak,

vsak svoj korak

svoji sem zemlji podaril...

Pa so prišli ti prekleti hudiči,

koder so šli so za njimi mrličji,

meni so mater in sina ubili,

ženo so... kaj naj bi ženi storili?

Nisem več vzdržal,

v meni je tlelo,

v pesti skelelo,

pa sem udaril!

Zdaj me bijo kakor črno živino...

Moje oči plameneče pogledjte, tovariši,

in mi povejte:

še vidite v njih domovino?

Preko smrti stopamo v svobodo

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v prvi polovici l. 1942 v Ljubljani.

V rokopisni zbirki, ki jo je

podaril prijateljici Silvi

Ponikvarjevi, ima posvetilo

»tovarišu Milanu«, sicer

pa se le malo razlikuje od

objave v zbirki Drago

Destovnik-Kajuh, Pesmi,

Senta, avgust 1945.

Zanimivo je, da hrani arhiv

IZDG 188 b/III tipkopis, ki

je besedilno identičen

omenjenemu rokopisu.

Pr 32, var. Pl 107, AL 24.

Krvava platna smo čez vso zemljo napeli,
s popokanimi nohti smo jih po gorah pripeli,
po gorah in po cestah,
preko vseh globeli
smo iz naših kož
slikarska platna speli,
mi, moderni Rafaeli...

Na ta naša platna
vrgli smo krajine
smrti in umiranja,
vanje dolbemo lavine
bojev in upiranja.

Glejte naša platna,
to so umetnine,
misel v njih prevratna
ustvarja veličine,
kri iz njih lijoča
ruši kakor mine.

To so naša platna,
ki razpeli smo jih čez zemljo,
da izgrebemo stopinje
preko smrti v svobodo.

Ko pa krastavi in trudni
bomo platna dokončali,
v paviljonu Novih Časov
bomo razstavljali;
in krvi ne bo nam žal,
ki za barvo smo jo dali.

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942 v Ljubljani. Objavljeno je v avtorjevi prvi tiskani zbirki z naslovom Pesmi, ki so jo novembra 1943 v Mrzli jami nad Jureščami ciklostirali kulturniki XIV. divizije, nepaginirana str. 27. Dva tipkopisna zapisa, ki se naslanjata na to objavo, hrani arhiv IZDG: 280 a/V 3 in XXIII/7, fasc. III. Še pred posthumno izdajo Pesmi, ki jo je julija 1944 uredil Mile Klopčič, je bilo besedilo objavljeno v Primorskem kmečkem glasu, 3. maja 1944, str. 22, znano pa je bilo celo med primorskimi interniranci na Sardiniji, o čemer priča objava v njihovem glasilu Naša zvezda, št. 10, str. 22, izšla v Marseillu l. 8. 1945. Rokopis v zvezku pesmi, ki ga je avtor pred odhodom v partizane podaril Silvi Ponikvarjevi, se od objav razlikuje predvsem po svobodnejši razporeditvi razlomljenih verzov. AL 30, SM 1034, St 201, Lo 223, Gr 117, Re 254, 440, 474, JA 118.

Še pomnite, tovariši,
kako bilo je sleherno jesen,
kako smo verovali v tistih dneh:
spomladi se zdramilo bo v ljudeh?

Tako smo vselej hrepeneli.
Brez hrepenenja ne bi doživeli
jeseni, ki prihaja zdaj,
jeseni, ki ni naša
in vendar naša bolj ko vse do zdaj.

Od vsepovsod:
z gora, gozdov,
s porušenih domov
in iz grobov

kriči:

 Zaupajte, tovariši, verujte!
V jeseni tej ni hrepenenje kalna voda,
kot divji, hrzajoči konj
prihaja k nam svoboda!

Ne klonimo, tovariši

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo aprila 1942 v Ljubljani (datum iz rokopisa navaja Dušan Moravec, Kajuhove pesmi, 1949, s. 126) in je imelo najprej naslov Slutnje. Med vojno je objavljeno v avtorjevi že posthumno izdani zbirki Pesmi, Propagandni odsek Glavnega poveljstva NOV in POS, julij 1944, str. 27. Rokopis, ki se od objave nekoliko razlikuje, hrani Silva Ponikvar. AL 32.

Govoré, da bo še bolj hudo,
da bodo si klicali iz gore v goro:
»Človek, človek, si ostal?
Rad bi ti roko podal!«
Pa ne bo nikogar, da bi se odzval!...

Pravijo, da bo tako...
Mi ne vérujemo v to!
Jaz bom še ostal,
jaz bom še živel,
ker ne more misel
spremeniti se v pepel.

Prav zato, tovariš, boš ostal,
in z gora pošiljal boš pozdrav!
Klical boš ljudem,
mrtvim boš roko podal,
živim pa se boš odzval!

Z njimi boš tovarišev ubitih
njive preoral!

Sovjetskim herojem

Karel Destovnik-Kajuh,
Jernej Puntar, (glej

spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942 v Ljubljani. Z naslovom Večno živim herojem in pripisom »Sovjetskim titanom, ki kot živa dinamitna polja uničujejo elitne nemške tankovske odrede«, je objavljeno v Mladi Sloveniji, l. II, št. 22, 21. septembra 1942, s sedanjim naslovom tudi v partizanih izdani zbirki Pesmi, november 1943, str. 5. Rokopis hrani v zvezku Kajuhovih pesmi njegova tedanja prijateljica Silva Ponikvar. Besedilo je uglasbil Danilo Švara. AL 44, Še 19, lo 287, LS 18 27, 27A, 27B, Go 68 (I/2), Re 435.

V solzah navdušenja, tovariš, glavo skloni,
pred silnimi mrličmi se pokloni,
pred silnimi, pred padlimi titani,
ki v njih bilo je, kar se v nas budi,
ki v smrt so za življenje šli,
preverjeni, da ni nazaj poti.

Heroji,
v src milijonih vaša kri kipi
in titanstvo vaše
nam preplulo je kosti,
vi ste z nami,
z vami smo mi vsi,
ki po stoletjih ko kakteji
rdeči cvet iz nas je vzklik
in v čaši svoji

Boj

Upor,

rodil.

Ljubezenske I

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Prva pesem iz cikla Ljubezenske, ki je posvečen avtorjevi prijateljici Silvi Ponikvar, je nastala 9. marca 1942 v Ljubljani. Rokopis, ki ga hrani Ponikvarjeva, se le v enem verzcu razlikuje od besedila, objavljenega v avtorjevi prvi zbirki Pesmi, ki so jo kulturniki XIV. divizije razmnožili novembra 1943 v Mrzli jami nad Jureščami.

V njej je objavljena na nepaginirani 19. strani. AL 39.

Čeprav tako je, kot bi sonce zamrznilo,
čeprav so živci nam izogleneli
in mi srcé je otrpnilo,
te ljubim, bolj,
kot bi te mogel še ljubiti kdaj.
Poglej,
ni malo naših,
nas je brez števila,
in vendar si le ti rešila,
da ni v potoke malodušja
se vsa mi kri prelila.
Zato te čutim v sebi bolj živó,
kot bi te mogel še čutiti kdaj,
zato ti pojem pesem o ljubezni zdaj,
ko moral bi na glas rjoveti
in penast ko žival besneti...

P. S.

A vendar nisem mogel v srcu
te-le pesmi streti!

Ljubezenske II

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
8. decembra 1942
v Ljubljani, ko so avtorjevo
prijateljico Silva Ponikvar
odgnali v zapor.
Objavljeno je v prvi
avtorjevi zbirki z naslovom
Pesmi, ki so jo ciklostilno
razmnožili kulturniki XIV.
divizije v Mrzli jami nad
Jureščami novembra
1943, na nepaginirani
20. strani. V rokopisnem
zvezku pesmi, ki ga je
avtor pred odhodom
v partizane podaril
Ponikvarjevi, se besedilo
nekoliko razlikuje od
objavljenega (opis
varianste glej v E. Cesar,
Zbrano delo, 1978³,
s. 449).
AL 35.

Ne bo me strlo to,
da ni te več ob meni,
še više dvignil sem glavó,
še bolj mi v prsih je zavrelo,
še bolj po žilah zakipelo...

Ti sama veš,
kako mi je hudo,
in ker te ljubim,
prav zato
sem stisnil pest
še bolj krepko...

A kadar bo drugačen svet,
se vrneš
čisto, čisto moja,
če pa tedaj
me več ne bo,
vzravnaj
kot jaz sedaj glavo,
saj vem,
kako ti bo hudo.

Ljubezenske III

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
decembra 1942
v Ljubljani. Takrat je bila
v zapor odgnana njegova
prijateljica Silva Ponikvar,
ki ji je te verzze pesnik
poslal v zapor. V pismu ji
je omenil, da bo morda
kasneje iz teh verzov
nastala »lepa in
občutena pesem,
posvečena Tebi«,
kasneje pa je to misel
opustil. Besedilo je
objavljeno v avtorjevi
zbirki Pesmi, november
1943, nepaginirana 21.
stran, rokopis v zvezku
pesmi hrani Silva Ponikvar.
AL 34.

Preveč je sreče v srcu mojem,
morda bom spet v objemu tvojem,
in žalosti je v njem preveč,
morda ne bom te videl več.

Ljubezenske IV

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo konec februarja ali v začetku marca 1943 v Ljubljani.

Pobudo zanj je avtor dobil

iz pisma, ki mu ga je

24.11. 1943 iz zapora

pisala Silva Panikvarjeva in

v katerem mu pripoveduje

vsebino svojih sanj:

»...se mi je pred kratkim

sanjalo, da si mi poslal

šopek prelepih temnordečih

vrtnic z naročilom,

da prideš takoj za menoj.«

(Kajuh, Zbrano delo,

E. Cesar, 1978³, str. 450.)

Pesem ji je avtor poslal

v zapor v pismu. Objavljena

je v njegovi prvi zbirki

z naslovom Pesmi,

nepaginirana stran 22, ki

so jo ciklostirali kulturniki

XIV. divizije novembra

1943 v Mrzli jami nad

Jureščami. Uglasbil jo je

Sveto Marolt-Špik.

AL 40.

Sanjala si o vrtnicah rdečih,
ki da sem jih v zapor poslal
in poleg sporočilo dal,
da pridem kmalu za teboj.

Bile so sanje, draga moja,
in vendar - koliko resnice v njih...
Vsak dan pošiljam vrtnice rdeče,
pošiljam tebi kapljice krvi,
iz mojega srca krvi, rdeče bolj od vrtnic.

In v tvojem srcu naj ta kri
kot lep spomin na me živi,
tedaj, ko boš najbolj trpela,
te v mojem bo imenu grela.

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je najbrž nastalo 1. maja 1943 v Ljubljani, saj ima ta datum pripisan v rokopisnem zvezku, ki ga je avtor pred odhodom v partizane podaril Silvi Ponikvarjevi. Tam ima samostojen naslov in posvetilo »Tovarišu Marjanu«, ki menda meri na avtorjevega predvojnega prijatelja Marjana Podgornika. Objavljeno je v reviji Setev, izdal plenum kulturnih delavcev OF, julij 1943, str. 17, nato v avtorjevi prvi zbirki Pesmi, ciklostirani v Mrzli jami nad Jureščami novembra 1943, nepaginirana str. 23. Besedilo sta po podatkih Dušana Moravca uglasbila Sveto Marolt-Špik in Matija Bravničar, po podatkih Emila Cesarja pa Bravničar in Janez Kuhar.

AL 41, CT 10, PI 13, Bo 6.

Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva prek zemlje trpeče,
sredi razsanjanih češnjevih vej
sežem ti nežno v dlani kopmeče.

Beli so, beli so češnje cvetovi,

temni, pretemni so talcev grobovi.
Kakor ponosni galebi nad vodo,
taki so pali za našo svobodo.

Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva med bele cvetove,
v krilo nalomiva češnjevih vej,
da jih poneseš na talcev grobove.

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo konec

I. 1942 ali v začetku

I. 1943 v Ljubljani.

Objavljeno je v avtorjevi

zbirki Pesmi, ki jo je

novembra 1943

ciklostirala kulturniška

skupina v XIV. diviziji,

nepaginirana str. 24.

Poleg natisa v zbirkah se

je besedilo širilo tudi

s prepisovanjem

– ohranjen je na primer

rokopis Pavle Leban-

-Ljubinice. Med objavami

pa je zanimiva tudi tista

v Partizanski čitanki (brez

letnice izida) str. 16.

Avtorjev rokopis hrani

Silva Ponikvar. Kot

samospev sta besedilo

uglasbila Makso Pirnik in

Rado Simoniti.

Bo 213, LS IA 86, CT 10,

AL 36.

Samo en cvet, en češnjev cvet,
dehteč in bel

odlomi, moja draga!

Ne bom ga za klobuk pripel,
ne bom ga v gumbnico si del,
odlomi ga, odlomi, draga!

Jaz bom ljudem poslal ta cvet,
vsakomur, ki na križ pripet
trpi v pomladi tej...

In glej, ta drobni češnjev cvet
bo v njih izbrisal malodušja sled
in spet razžaril tožni jim pogled.

Samo en bel, en češnjev cvet
odlomi, moja draga,
saj veš, kako vsak tak pozdrav
človeku za rešetkami pomaga.

Ljubezenske VII

Karel Destovnik-Kajuh,

[glej spredaj].

Besedilo, ki ga je avtor
v nedatiranem pismu
poslal v zapor Silvi
Ponikvarjevi, je nastalo ali
med decembrom 1942 in
marcem 1943, ko je bila
njegova prijateljica prvič
zaprta, ali med aprilom
in novembrom 1943,
ko je bila v ječi drugič.
Objavljeno je v ciklu
Ljubezenske v prvi tiskani
zbirki Pesmi, ki so jo
ciklostirali kulturniki
XIV. divizije novembra
1943, nepaginirana str. 25.
Besedilo je uglasbil
Matija Bravničar.
Al. 54.

Še veš, ko si prinesla mi jasmin,
in rekel sem: To cvet je bolečin.

A ti, kot da bi mi verjela,
si moje roke v svoje vzela
in plaho, plaho zadrhtela.
Potem si k meni se sklonila
in kot v slovo me poljubila.

Kako si prav tedaj slutila...

Zdaj čakaš za rešetkami vsak dan,
kdaj v tvojo denem svojo dlan,
kot takrat, ko je cvel jasmin,
le brez strahu in bolečin.

Ljubezenske VIII

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je verjetno nastalo v zadnji polovici julija 1943 v Ljubljani.

Avtor ga je poslal zapisanega v pismu Silvi Ponikvarjevi v zapor.

V pismu je tudi zanimiva razlaga simbolnega pomena zvezde, ki jo navajamo po E. Cesarju, Zbrano delo, 1978³, s. 452: »Ali veš, kaj sem hotel povedati z zvezdo, ki sije na nebu? Zvezda je simbol vsega našega časa, trpljenja, hrepenenja, borbe in naše križeve poti. In prav v tej borbi, v tem trpljenju in neizmernem hrepenenju v tisočih težavah, se srečujejo iz dneva v dan najine oči in prav v znamenju teh dni sva se tudi midva srečala.«

Sklepno besedilo iz cikla Ljubezenske je objavljeno v avtorjevi prvi v partizanih tiskani zbirki Pesmi, november 1943, nepaginirana str. 26. AL 43.

Vem deklè, v večerih je najhuje,
čelo deneš na rešetke križ,
po svobodi bolj ko kdaj hlepiš
in v skrbah za me v temò strmiš.

Jaz sem vsak večer pod drugo streho,
tu, kjer spim nocoj, je oče spal,
oče, ki v gorah za nas je pal.
Vsako noč, predraga,
fant tvoj v drugi hiši spi...
V sleherni od teh noči
se po nébesu ozri,
tamkaj, ko da svod gori,
zvezda rdeča kakor kri
v znamenje teh dni blesti,
tam se bodo srečale

najine oči.

Pesem matere treh partizanov

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo julija

1943 v Ljubljani in je

posvečeno partizanski

materi Ani Žiherlovi.

Objavljeno je v avtorjevi

prvi zbirki Pesmi,

november 1943,

nepaginirana str. 10, nato

v vseh posthumnih izdajah

Kajuhovih pesmi ter

v nekaterih partizanskih

glasilih. Izvirni avtorjev

rokopis hrani Silva

Ponikvarjeva, po en

tipkopisni zapis pa arhiv

IZDG 687 II a in Goriški

muzej, arhiv NOB 96.

AL 42, SM 931, Tr 322,

Go I/2 52, IS IB 23.

Sini moji, moji fantje zlati,
ki borite se v gorah,
naj ne bo vas zame strah,
zdrava sem in delam spet pri vas.

A v zaporu mi bilo je,
kot bi konji me steptali,
z mano so tako ravnali,
sini moji, moji fantje zlati,
da bi skoraj vam umrla mati.

Sini moji, moji fantje zlati,
krila bi vam morala ob rojstvu dati,
krila in roke, mogočne kot so hrasti,
ki nad vami zdaj šumé...
Pa sem dala vam le eno srce,
a tega iz prs izrujte
in viharjem ga darujte!

Sini moji, sini moji zlati,
vas bom še gladila po laseh?
Če ne vrne se noben od treh,
sini moji, moji trije fantje zlati,
žalostna bo, a ponosna vaša mati.

Dekle v zaporu

Karel Destovnik

Kajuhov Tonč, (glej spredaj).
Besedilo je nastala do januarja 1943 v Ljubljani. Tedaj ga je avtor zapisal v zvezek pesmi, ki jih je podaril prijateljici Silvi Ponikvar. Objavljeno je v Naši ženi, ljubljanska izdaja, št. 4, marec 1943, s psevdonimom Kajuhov Tonč. V zbirki Pesmi, izšli novembra 1943, je objavljeno na nepaginirani strani 9. Z naslovom Dekle in ilustracijo dekleta za rešetkami se pojavi v Partizanski čitanki (brez letnice izdaja), str. 13. Omeniti velja še objavo prve in četrte kitice v Naši zvezdi, ki je izhajala na Korziki, št. 7, 25. 4. 1945. Dva tipkopisa hrani arhiv IZDG 697/II a. AL 46, SM 489, var. 489', 489", LS IB 21, 21 A, 21 B, Re 472, JA 228.

Moj dragi fant
leži ubit nekje v dolenskih hribih,
jaz sama za rešetkami strmim ubita;
rodila bom, postala mati otroku
nekega bandita.

Moj dragi fant,
ne veš, kaj vse počeli so z menoj...
Kako lepo bilo bi iti za teboj,
v dolenskih hribih pasti kakor ti...

Umrli bi...
A jaz živim, živim
in naj rodim otroka njim,
ki naju so ubili,
otroka njim,
ki materam otroke so morili?

Moj dragi fant,
tako mi je, ko da bi kdo čez mé oral;
če zdaj bi me pogledal,
me ne bi več spoznal.
A tebe otrok bo poznal,
poznal ne bo bandita,
in vedel bo, zakaj si pal,
zakaj je tvoja kri prelita.

Zaplenjeno pismo s fronte

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).
Podatkov o kraju in času nastanka besedila ni. Rokopis hranijo v zapuščini v Osnovni šoli Karla Destovnika-Kajuha v Šoštanju. Objavljeno je bilo tik po koncu vojne v zbirki Drago Destovnik-Kajuh: Pesmi, Senta, avgust 1945. V Pesmih, ki so izšle novembra 1943, je pod enakim naslovom na nepaginirani 16. strani objavljeno čisto drugo besedilo (Ne bom vam vsega pisal, ker ne smem). AL 51.

Pošasten nemir, dolg in tih večer,
na ognju tlenje pogašenih vej,
v vseh srcih grozen, glodajoč nemir...
Zdaj, zdaj udarilo bo v noč: Naprej!

Nikdar še nisem čutil s tako silo
mladosti svoje in lepote življenja
ko zdaj, ko me je potegnilo
v ta val brezglavega besnenja.
Morda bo jutri moja mama,
že jutri čisto, čisto sama
in bo njen dobri, zlati Hans,
z razbitim licem ležal v sneg zarit -
ker drugim mamam šel sinove je morit.

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo do
januarja 1943 v Ljubljani.
Tedaj ga je avtor zapisal
v zvezek, ki ima na
naslovni strani datum
januar 1943 in ga je
posvetil prijateljici Silvi.
V zbirki, ki so jo kulturniki
XIV. divizije ciklostirali
novembra 1943,
nepaginirana str. 14, je
besedilo za kitico daljše,
zaradi verza »saj ne
pademo ko v klavnici
teleta« pa je urednik
posthumne izdaje Pesmi,
julij 1944, Mile Klopčič,
celotno tretjo kitico izpustil,
upoštevajoč tudi izjave
Kajuhovih sodelavcev, da
je pesnik omenjene verze
tudi sam izpuščal. To
potrjuje tudi objava
besedila v Mladini, št. 3-4,
april 1944.
Besedilo so uglasbili Sveto
Marolt-Spik, Rado Simoniti
in Bojan Adamič.
AL 53, Še 17, Lo 92,
Go 21 (I/2), Bo 211,
PI 110.

Le nikar ne jočite za nami,
žene, matere, dekleta;
jutri pademo v gramozni jami
kakor dobra, zvesta četa.

Le nikar ne jočite za nami,
laže nam bo pasti, če z rokami,
stisnjenimi v pest, žalujete za nami...

Le nikar ne jočite za nami,
žene, matere, dekleta;
jutri pademo v gramozni jami
kakor dobra, zvesta četa.

V slovenskih vaseh

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

oktobra 1943 na Vrhniku

pri Starem trgu na

Notranjskem. Po

avtorjevem nareku ga je

zapisala Marta Paulin-

Brina. Objavljeno je v prvi

Kajuhovi med vojno izdani

zbirki Pesmi, ki so jo

njegovi tovariši ciklostirali

novembra 1943 v Mrzli

jami nad Jureščami,

str. 18. Uglasbil ga je Peter

Lipar.

AL 45.

Vsak večer z mrtvaškim prtom
hiše - okostnjake mrak pregne,
vsak večer med razvaline črne
veter iz svobodnih gor zapiha
in med razvalinami takole vzdih:

Vsak večer prihajam med požgane hiše,
kjer nekdanj na oknih
so rdeče pelargonije cvetele,
kjer pod oknom fant dekletu
kmečki nagelj je v lase pripenjal.

Zdaj je žalostno in pusto tod...

Fant, ki je dekleta z rožo bil oktil,
je obležal v hostah lansko zimo...
In dekle...?

V zaporih so umirala dekleta.

Kmalu vel bom po slovenski zemlji,
pel bom, vriskal od veselja,
in junaški partizan bo z nagljem
okrasil lase dekletu.
Vse drugače, lepše bo takrat na svetu.

Pesem XIV. divizije

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

5. decembra 1943

v Sodražici, hkrati z

napevom, ki ga je sestavil

Sveto Marolt-Spik.

O nastanku himne je že

22. novembra 1944

poročal Stane Škrabar-

Braškar v prispevku z

naslovom O himni XIV.

divizije v brošuri Kajuh, ki

so jo izdali ob zboru

štajerskih in koroških

propagandistov. Prvotno

besedilo, ki je vsebovalo

imena vseh brigad XIV.

divizije, se je po smrti

komandanta Mirka

Bračiča, po

preimenovanju XIII. brigade

v Bračičevo in po odhodu

Prešernove brigade nekoliko

spremenilo. Varianto

besedila si je v dnevnik

zapisala plesalka

Marla Paulin-Brina.

Notes s Kajuhovimi osnutki

besedila je eksponat

stalne razstave v Osnovni

šoli Karla Destovnika-Kajuha

v Šoštanju.

AL 47.

Zaplovi pesem borb in zmage preko gmajn, gora,
zaplovi pesem divizije Štirinajste v svet,
ponesi Tomšiča, duh Šerčerja, duh Bračiča
po vsej slovenski zemlji in prekali z njim srca.

»V borbo, štirinajsta, juriš!«

naj se razlega prek sveta!

Dvignimo puške in naprej junaško

vsi za komandantom v boj. Naprej!

Ko domovina vstane iz trpljenja in gorja,
takrat bo Štirinajsta zmagovito stopala,
takrat med prvimi bo stala v vrsti divizij,
ki so borile se za boljše in srečnejše dni.

»V borbo, Štirinajsta, juriš!«

naj se razlega prek sveta!

Dvignimo puške in naprej junaško

vsi za komandantom v boj. Naprej!

Borec dekletu

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
po začetku vojne l. 1941.

Ohranjena sta dva
rokopisa, eden v rjavem
zvezku pesmi na str. 22, ki
je del zapuščine

v Osnovni šoli Karla

Destovnika-Kajuha

v Šoštanju, in drugi

v zvezku pesmi, ki jih je

avtor pred odhodom

v partizane podaril

prijateljici Silvi Ponikvar.

Besedilo je objavljeno po

vojni v Moravčevi izdaji

Kajuhove pesmi, 1949,

str. 84.

AL 55.

Čisto drugače, drugače je treba zapeti,
kakor pojo nam ti vražji poeti.

Čuj, dekle, tovariš, ki v tebi sem vzljubil judi,
kaj čutiš, kako mi srce krvavi?

Zajemi si, dekle, z dlanmi te moje prevroče krvi!
Daj, prosim, zajemi, saj čutiš, kako mi kipi...

Ta kri ti bo pesem drugačno zapela,
pesem iskreno, saj take boš najbolj vesela.

Ta pesem bo pesem
poštenja in dela,
življenja in smrti,
strahu in junaštva,
pesem ljubezni
in pesem sovraštva.

V tej pesmi bo strastno hotenje,
zgrabiti za vrat to prekleto življenje.

Ta pesem bo pesem milijonov,
ta pesem bo boj,
zato, ker je vzrasla iz moje krvi,
zato, ker je vzrasla iz mrtvih kosti,
iz mrtvih kosti
v boju poslednjem ubitih ljudi.

Materi padlega partizana

Karel Destovnik-Kajuh,

(glej spredaj).

Besedilo je verjetno
nastalo konec l. 1942, saj

je bilo objavljeno v

1. številki ljubljanske

izdaje Naše žene,

10. decembra 1942.

Urednik Kajuhovega

zbranega dela Emil Cesar,

1978, str. 454, navaja, da

je nastanek besedila

spodbudilo

pripovedovanje avtorjeve

prijateljice o materi, Julki

Skapinovi, ki ji je

v partizanih padel edini sin.

Besedilo najdemo tudi

v zbirkah Pesmi, november

1943, str. 14 in Pesmi,

julij 1944, str. 30 ter v

številnih medvojnih

publikacijah, Mladini,

Slovenskem poročevalcu,

Primorskem kmečkem glasu,

Taboriščni čitanki,

Gravina 1944. Izvirni

avtorjev rokopis hranijo

v zapuščini v Šoštanju in

Silva Ponikvarjeva. Pesem

sta uglasbila Matija,

Bravničar in Franci Šturm.

Al 33, SM 1051, Vo 96,

Pr 37, Tr 253, CT 237,

LS IB 24 (A-E), 25, 25 A,

Bo 7, Sc 470.

Takrat, ko je prvič ročice razprl,
takrat si v radosti plašno vztrepetala:
Samo da mi ne bi, da ne bi umrl!

Takrat, ko na prsih je tvojih še spal,
takrat si mu nežno v solzah šepetala:
Glej, kmalu iz tebe cel fant bo postal.

Postal je tak fant, da bi gôre premikal,
nikdar se ni klicu svobode izmikal.

Tako si mu segla poslednjič v roko,
in v tebi je telo: Da! Vrnil se bo!

Zdaj veter raznaša besede njegove,
prisluhni natanko, da čuješ glasove:
Lepo je, veš, mama, lepo je živeti,
toda, za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti!

France Kosmač, 21–23.

letni študent, borec in propagandist v 9. brigadi XVIII. divizije, vojni dopisnik in urednik partizanskih glasil, pozneje vodja Propagandnega odseka XIV. divizije in l. 1945 pri Glavnem štabu urednik partizanskih pesmaric in priročnikov za aktiviste. Besedilo je nastalo konec l. 1943 v Vrbovskem na Hrvaškem. Objavljeno v Naši pesti, kulturnopolitični reviji XVIII. divizije, l. II, št. 4, februar 1944, str. 5, z nekoliko spremenjenim prvim in sedmim verzom, pa še v glasilu Južnoprimorski borci in v zbirki Pesmi naših borcev, l. zvezek, junij 1944. CT 233, var. Pe 218 a, 218 b, Re 213, JA 120, Do 236.

Tako je z mano: do globin sem dan
in noč dojel, lepoto in neurja.
Raz mene je spihala ostra burja
navlako staro: zdaj sem partizan.

Prečesto pade kdo na mrzla tla...
a iz temin rasto postave silne,
vsak dan močnejše, vsak dan bolj številne,
v vseh srcih isti ogenj plapola.

Samoten potnik - zdaj sem zaživel:
vsak hip v nevarnosti trdno stojim -
njen žlahtni sad je v meni dozorel.

Močan sem v sebi, ker razločno čutim:
svoboden sem, čeprav ne doživim
svetlobe, ki jo za obzorji slutim.

Noč v gozdu

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo jeseni
1943 na Rodinah.
Objavljeno je v dveh
avtorjevih zbirkah, ki sta
izšli med vojno, Pred
pomladjo, marec 1944,
str. 2, in Partizanski soneti,
oktobra 1944, str. 3. Za
povojni izbor Na dnu je
dan je avtor besedilo
nekoliko spremenil.
Tipkopični zapis hrani
Zvonimir Sintič.
Do 112.

Po hosti drug za drugim gremo v vrsti.
Mrak pada gost in mrk - že trda noč je.
Toplo nas sprejme gozdnih trav naročje,
poležemo, da vstali bomo čvrsti.

Diši po listju, gobah in po prsti,
v vejevju šumota osamel ptič
in se prenese trudno v drug vršič...

Pijani vonjev težkih pozaspimo.
Tih lunin žarek najde pot skož veje
in speča lica pod drevesi šteje...

Če kdo se zdrami, ko gre straža mimo
- šumi ji suho listje pod nogami -
tihotna rast dreves ga spet omami...
O prvi zori s ptiči se zbudimo...

Svetloba dneva nas je pripeljala

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo iz cikla Pohodi,
kasneje preimenovan
Soneti s pohodov, je
nastalo pozimi 1943 v Suhi
krajini. Objavljeno že
v prvi avtorjevi zbirki Pred
pomladjo, marec 1944,
str. 3, nato še v drugi
Partizanski soneti, oktober
1944, str. 14. Tipkopični
zapis ali prepis hrani
Zvonimir Sintič, med
vojno režiser Frontnega
gledališča.
Do 138.

Svetloba dneva nas je pripeljala
v prijazen gozd pod smreke v haljah belih.
Počivamo na štorih preperelih,
po žilah je spet mirno kri zaplala.

Kot v sanjah drevje je pod belo težo,
svečana je tišina tega kraja,
a daleč moramo in mraz postaja,
vstanimo in naprej zdaj s silo svežo!

Zabrisana je pot in kar poprek
med drevjem gazimo globoki sneg.
Vejevje hladno, ki visi čez pot,

ošvrkne koga kdaj v ledeno lice...
Čez našo gaz gredo sledi lisice -
vsi moramo čez debel smrekov hlod...

Vojni motiv

France Kosmač, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo pozimi l. 1943 na Kočevskem v predahu med pohodi. Objavljeno v avtorjevi ciklostirani zbirki Pred pomladjo, izdal Prop. ods. XVIII. divizije NOV in POJ, marec 1944, str. 12.
Sodi v cikel Soneti s pohodov. Kasneje se je varianta besedila pojavila v glasilu Cankarjeve brigade, kjer je bila pripisana Janezu Muršiču. Tipkopis hrani Zvonimir Sintič.
Vi 263, Pl 269, Do 126.

Sedimo v nizki kmečki koči,
pod stropom majhna luč brli
in plamen njen pojemajoči
skoz ozka okna mrak duši.

Na slami ranjenci ležijo -
zdaj zdaj se komu izvije vzdih...
Molče svetniki v nje strmijo
iz zaprašenih gotskih slik...

Slabotna luč je ugasnila.
V temo poslušamo ječanje
dreves, ki veter suje vanje...

Iz stene se je oglasila
starinska ura v naše sanje,
ki zdrsnili smo trudni vanje...

Naša vojska

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
decembra 1943 v Beli
krajini. Zelo kmalu ga je
v Srbskih Moravicah na
Hrvaškem uglasbil
skladatelj Marjan Kozina.
Napev in besedilo sta bila
objavljena v Pesmih za
mladenke, ZSM za Belo
krajino, uredil Makso
Pirnik, 1944. Dva prepisa
v rokopisnih pesmaricah
hrani Dolenjski muzej
v Novem mestu.
SM 302, Ce 221, Tr 66,
Šk 74, var. SM 302 A, B.

Kdo pa so ti mladi fantje,
ki korakajo skoz vas?
Kdo pa so ti mladi fantje,
ki jim tak žari obraz?

To so mladi partizani,
neupogljivega duha,
to so mladi partizani,
borci novega sveta.

Kdo pa so dekleta mlada,
puške imajo na ramah,
kdo pa so dekleta mlada,
ali ni jih prav nič strah?

To so mlade partizanke,
slušale so glas srca,
to so mlade partizanke,
strah pustile so doma.

Kakšna je to mlada vojska,
ki zapela je skoz vas,
kakšna je to mlada vojska,
druga vsa kot prejšnji čas?

To je prava naša vojska,
to je silna naša moč,
to je vojska partizanska,
jutro znani nam pojoč!

V meglenem mrazu jutra ranega

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
pozimi 1943 na Kočevskem
v predahu med pohodi
XVIII. divizije. Sodi na
začetek ciklusa štirih
sonetov z naslovom
Pohodi oz. Soneti
s pohodov. Objavljeno
v Naši pesti,
kulturnopolitični reviji
XVIII. divizije, I. II, št. 5,
februarja 1944, str. 14
[Jutranji pohod] in v zbirki
Partizanski soneti,
oktober 1944, str. 13.
Zvonimir Sintič, med
vojno režiser Frontnega
gledališča, hrani tipkopis,
ki se od te objave toliko
razlikuje, da je komaj še
mogoče govoriti
o variantah istega
besedila. Precej bolj
podobna temu besedilu je
varianta, objavljena
v Obzorniku, 1946, št. 3-4,
str. 132.
Do 159, var. PI 362.

V meglenem mrazu jutra ranega
brigada se pripravlja na odhod.
Nekdo tam konja neugnanega
kroti, nekdo s svetilko kaže pot.

Ropot orožja drami spečo vas.
Megla med hišami se trudno plazi...
A kmalu se začuje ostri glas
zapovednika - in po beli gazi

zavije dolga vrsta iz vasi...
Počasi sanje nam gredo z oči,
molče v jutranji tipamo temi

po valoviti, slabi gorski poti.
Vsi eno vemo: koder bomo šli,
povsod le cilju bomo šli naproti!

Obstali smo na ozki gorski poti

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo pozimi
1943/44 v Gorskem
kotarju oziroma nad
Čabranko. Objavljeno je
v ciklu Soneti s pohodov
v zbirki Partizanski soneti,
oktober 1944, str. 16.
Medvojni tipkopis hrani
Zvonimir Sintič.
Do 107.

Obstali smo na ozki gorski poti.
Pod nami je globok in strm breg -
nalahno naletava južni sneg,
že beli so vrhovi nam nasproti...

Megle kot jezero so med gorami,
počasi trgajo se in kopnijo
in se v soteskah gorskih pozgubijo -
dolina kot na dlani je pod nami.

Počivamo na snegu - mehek jug
nam piha v lica, ko strmimo v kras,
ki vanj je vdrl tujca divji plaz...

Pod nami prostor je prostran in gluh,
zdaj zdaj utrga komu se beseda -
kot grenka ost v tišino se zajeda...

Hej tovariši

France Kosmač, (glej spredaj).
Zamisel za besedilo sega v čas nemške ofenzive oktobra 1943, besedilo samo pa je nastalo decembra 1943. Po napevu, ki je obstajal pred besedilom, ga je uglasbil Marjan Kozina.
Tipkopis hranita arhiv IZDG, 696 II 2 in fasc. 90/I-1 ter Muzej za Tolminsko, mapa 701.
SM 184, Bo 25, Ce 219.

Hej tovariši, pod orožje vsi!
Tujec mora iz naše zemlje!
Čaka Korotan, čaka Štajerska,
čaka sinje Jadransko morje!

Zdaj v roke puško,
zdaj naj zapoje mitraljez,
sovrag, grenak bo z nami ples!

Hej tovariši, ni nam žal krvi
za svobodno Slovenijo!

Hej tovariši, zdaj na delo vsi!
Nov svet dvigamo iz ruševin!
Čaka polje nas, čaka dom požgan,
čaka delo nas od korenin!

Brnenje strojev, napete mišice kot lok,
življenja neutrudni tok.

Vse to čaka nas, ko napoči čas
bratske sprave in svobode.

Mitraljezcu Milošu Jenku

France Kosmač, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo 15. 12. 1943 v Vrbovskem na Hrvaškem, kjer je padel mitraljezec Miloš. Najprej objavljeno v brigadnem mesečnem glasilu Naš pohod, ki ga je ustanovil in urejal avtor, nato v obeh medvojnih zbirkah Pred pomladjo, marec 1944, str. 2 in Partizanski soneti, oktober 1944, str. 10. Tipkopisni zapis hrani Zvonimir Sintič, med vojno režiser Frontnega gledališča. Za zbirko Na dnu je dan, 1971, je avtor sonet ponekod spremenil. Do 174.

Zvečer na mitingu smo mirno stali
in ljudstvu govorili v čvrstem zboru
o vsem, kar nas je dvignilo k upor, in o plodovih, ki so že pognali...

A v trdi noči smo v napad odšli...
Temina neprijazna... zvezde jasne
kje daleč so tedaj bile... Počasne
megle so nam zastrupljale oči...

Zdivjala borba je na pustem bregu.
Omahnil rahlo si na mitraljez,
krvava roža je vzbrstela v snegu.

In še zvečer... pomisliti ne smem.
A lik tvoj z nami gre na vroči ples
in če smo krepki, nasmehlja se nem.

Po cestah zledenelih, po gozdovih

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
januarja 1944
v Vrbovskem na pohodu
XVIII. divizije skozi Gorski
kotar. Objavljeno je
najprej v Naši pesti, reviji
XVIII. divizije, I. II, št. 4,
februar 1944, str. 1
z naslovom Sonet s pohoda,
nato v ciklu Soneti s
pohodov v zbirki
Partizanski soneti,
oktober 1944, str. 15.
CT 167, Ce D 87.

Po cestah zledenelih, po gozdovih
enakomerno stopamo v koraku.
Za nami svet ostaja v tihem mraku,
ki pal je po globelih in vrhovih.

Ob poti stiska se samotna vas.
Skozi majhna okna toplo nam mežika
v srce prijazna luč in kmečka slika,
domače sobe božajoči čas...

Kedaj? se v meni prebudi nemirno...
A luč utone v temo neizmerno -
spet nas zalije muzika poti...

Po cestah zledenelih, po gozdovih
enakomerno stopamo in novih
pokrajin zvok nam na uho zveni...

Nočni boj

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
v začetku l. 1944
v Vrbovskem, ki so ga
partizani osvobodili
24. decembra 1943.
Objavljeno v prvi avtorjevi
medvojni zbirki Pred
pomladjo, izdal Prop.
odsek XVIII. divizije NOV
in POS, marec 1944, str. 2.
To besedilo pa se razlikuje
od variant v povojnih
zbirkah Podobe našega
pohoda, 1946 in Na dnu
je dan, 1971.
PI 289.

Spet noč prihaja s temnimi očmi.
Kot črne tožne roke so drevesa,
v vejevju veter žalostno ihti.

Tišči tišina. A zatem se stresa
pod nami zemlja, v glavah nam zvoni -
do jutra ne zatismo očesa.

Na položaju igramo za lobanje.
Ko nas zalijejo megle brezdanje,
se mahoma v nas prebudi vprašanje:
kaj ni nas noč ujela v blodne sanje?

A ne - resnica gola je in kruta:
ker hočemo prosto živeti - smrt
vsak hip pred nami gre. Saj morda krt
rahlja že prst, kjer glava bo zasuta.

Marš IX. brigade

France Kosmač, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo
decembra 1943 na
pobudo brigadnega
komisarja F. Kolarja
v Mirkopalju na Hrvaškem
mesec dni pred zavzetjem
Vrbovskega.

Objavljeno je bilo 1944
v pesmarici Naša pesem,
I. del, uredil Karol Pahor;
pozneje še večkrat tudi
pod naslovi Nismo se
uklonili, Tujci pohlepni idr.
Besedilo je uglasbil
Marjan Kozina.
Lp 255, Šk 248, Va 90.

Tujci pohlepni k nam so navalili
in razdejali naš rodni krov, hura.
Mi pa nismo se uklonili
njih podivjani sili
in smo začeli z njimi boj, z njimi boj.

Majhni in šibki zrasli smo v brigado,
vlivamo vragom že trepet in strah, hura.
Komandant naš tovariš Mile
in komisar naš Franci
v boj nas železni vodita, vodita.

Svoboda zlata že je na obzorju,
našo zastavo dvignimo krepko, hura!
V jasnih dneh pa na ruševine
mučene domovine
spet si postavimo nov dom, nov dom.

Borba

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
februaria 1944 v okolici
Roba. Objavljeno je
v avtorjevi prvi zbirki
partizanskih pesmi *Pred
pomladjo*, marec 1944,
str. 21.

Izpod zasneženih smrek
se je popela kolona v breg,
razširijo borci svoje vrste,
tiho škriplje pod nogami sneg...

Mesec dremlje za sivimi oblaki,
sape raznašajo pršič...
Ustavljajo se borcem koraki,
veriga oklepa grič...

Še junaku je pri srcu tesno -
dokler oster strel
ne vsrka tišino noči...
Ko poka in bije z vseh strani,
se v žilah razgreje mlada kri...
Od zadaj topovi zagrmе,
rakete, krvave ptice, v zrak zlete,
se v orkanu burje, strellov in luči
v pekel spremene...

Krči se, oži se silni obroč
že okrog zadnjih koč
pod cerkvijo - bunkerjem strašnim...

Izdajalska kri beži...

Jutro po borbi

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo, nastalo
februaria 1944, je
objavljeno v avtorjevi prvi
med vojno tiskani zbirki
Pred pomladjo, marec
1944, str. 19.

Jekleni svit
jutranjega zimskega neba
izza obzorij vstaja...
nam v snegu obsije
truplo mlado
in rdečo rožo krvi.

Mlad partizan
še za orožje svoje drži
in v dalje strmijo mu oči...

Iz krvi rdeče
mladih partizanov
roža svobode vzbrsti...

Pomlad

France Kosmač, [glej
spredaj].
Besedilo je nastalo
31. marca 1944 v
Žmaricah na Dolenjskem
v času bojev za
Pijavo gorico in med
napadi na Ribnico.
Z naslovom Pred
pomladjo je bilo
objavljeno v Naši pesti,
kulturnopolitični reviji
XVIII. diviz. NOV in POS,
I. II, št. 6, april 1944, str. 3.
Uvrščeno je tudi v avtorjevo
zbirko Partizanski soneti
iz l. 1944
kot 1. v ciklusu Pomladni
soneti. Nekoliko
preoblikovano je
v avtorjevih povojnih
zbrkah Podobe našega
pohoda, 1946 in Na dnu
je dan, 1971.
PI 277, var. 277 B, C,
SM 1312, Ce D 102,
Do 222.

Skoz droben dež se nam smehlja pomlad.
Po vseh žlebeh deževnica pritiska,
na samem, v zelenečem bregu vriska
trobentica, cvetica naših nad.

Po hribih v belih lisah sneg kopni.
Skoz sivi svod blešči se kos jasnine,
spočita zemlja srka v korenine
od težkih vej polzeči sok rasti.

Skoz droben dež koraka mlada četa.
Po dolgih, po razmočenih poteh
gre z njo pomladi blaženi nasmeh:

gre komisarka mlada z njo, razgreta
za zadnji, zmagoslavni naš napad.
Skoz droben dež se nam smehlja pomlad.

Pomladnih sap osvežujoči hlad

France Kosmač, [glej
spredaj].
Drugi iz cikla Pomladnih
sonetov je nastal
31. marca 1944 na Gori.
Objavljen je v avtorjevi
zbirki Partizanski soneti,
oktober 1944, str. 6.
SM 1312.

Pomladnih sap osvežujoči hlad
nam skoz brsteče veje pljuska v lica.
S kmetico gre mlad partizan orat -
iz hoste mu zapoje prva ptica.

Nad delom sklonjena dekleta mlada
vzravnavajo se na polju, ko v lase
jim divje plane veter iznenada,
jih skuštra in zvihra spet čez polje.

Nikoli še zasula ni pomlad
tako razkošno zelenečih trat;
saj cvetje je razlito po bregovih

kot da čez noč je vzknilo neopazno...
In spet nas hoste vabijo prijazno -
drevesa, ptiči, sonce na mahovih...

Na dnu je dan

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 v Suhi krajini.
Prevzemamo ga iz
avtorjeve zbirke Na dnu
je dan, Ljubljana 1971,
str. 53.
PI 379.

Vasica naša v soncu kaže rane,
drevesa črna si že zelezenja,
ženica siva, skoraj brez življenja,
sedi na pragu cerkvice požgane.

Ozri se: glej otroke razigrane!
Ne naveličaš se njih žuborenja
in ne nagledaš burnega vrvenja -
sred mirja se igrajo partizane.

Obrazov smrti videl si nešteto,
strahot preveč: in vse podobe verno
ti v dušo dolblo je nevidno dleto.

A prav na dnu vre gibanje prešemo,
nič trudnosti, nič smrti, vse razgreto:
na dnu je dan in sonce neizmerno.

Mlin

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo z letnico
nastanka 1944 je avtor
uvrstil v zbirko Podobe
našega pohoda, Ljubljana
1946, str. 16.
PI 130.

Mlin stoji v globeli.
Mimo je kolo.
Most polomljen, trhel
niha nad vodo.

Mlin samotni v trudno
je zavit meglo.
Mimo partizani
tiho v noč gredo.

Kozolci

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo, nastalo l. 1944,
je objavljeno v prvi
avtorjevi zbirki Pred
pomladjo, marec 1944,
str. 19.

Skoz obletele veje starih jablan
dremotno mi jesensko sonce sveti.
Na nebu gosti se pode oblaki,
vse sive dalje hočejo objeti.

Za drevjem tam so vegasti kozolci,
kot okostnjaki v suhi zrak molijo,
le strehe jim je zelen mah porasel -
skoz rebra se vetrovi jim podijo...

Strahotne so povesti teh vetrov:
zatrti vzdih izmučenih žena
so v njih in dim iz črnih pogorišč
je v njih in kri otrok in kletve zla.

A tule poleg mene tiho rase
podlesek, tiho upanje srca:
saj bomo lepe pesmi vsi še peli,
saj kmalu konec tega bo gorja...

Pismo

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
v Beli krajini, objavljeno pa
je bilo šele po vojni v reviji
Borec, l. XIII, 1961, št. 11,
str. 594. Dokončno
oblikovano l. 1971 za
avtorjevo zbirko Na dnu je
dan, kjer ima naslov Pismo
iz Vojne vasi. Izvirni
tipkopis, ki se
v podrobnostih razlikuje
od objave, hrani Zvone
Sintič.
Pl 393, var. Do 160.

Vrh strmih gor sva stala ob slovesu.
Grenkost meglenih dalj je zdaj med nama,
čeprav s seboj sem v srcu te prinesel.

Grenkost meglenih dalj je zdaj med nama,
meglenih dalj in težkih dni grenkost.
Ti gre kdaj misel čez nevidni most
spomina k meni, ko zvečer si sama?

Je težka vaša pot, je mnogo boja?
Vas zebe sredi zasneženih host?
Na večer vedno sem tvoj zvesti gost,
skoz mrak smehlja se mi podoba tvoja.

Ker nič ne pišeš, res skrbi me zate.
Skoz mrak smehlja se mi podoba tvoja.
O da živiš - kot moja misel nate!

France Kosmač, (glej
spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno
v Štajerskem kurirju,
vojaškem vestniku štaba
IV. operativne zone NOV
in POS, I. I, št. 7, 1. junij
1944, str. 10.

LS IB 38, KS 222, Do 223.

Skoz gozdove, čez planine,
preko vseh ovir
skrbno nosi sporočila
štajerski kurir.

Dolga pot v nočeh viharjih,
nič ga ne plaši.
Mimo vseh zased nevarnih
tiho on hiti.

V dežju, v snegu, v žgočem soncu,
v skalah, čez vode,
mimo mrkih straž sovražnih
kakor senca gre.

Pa mu reci, pa ga vprašaj,
ali je težko.
Lahen smeh dobiš v odgovor
in zamah z roko.

»Res ni šala, skoz temino
riti kakor krt.
Res ni šala, če v zasedi
čaka bela smrt.

A morda me le pripelje
sreča v boljše dni.
In če ne - vsaj rod za nami
lepše naj živi.«

Skoz gozdove, čez planine,
preko vseh ovir
skrbno nosi sporočila
štajerski kurir.

Taborišče na Pohorju

France Kosmač, (glej
spredajl).
Uvodni sonet iz cikla Noči
na Štajerskem je nastal
l. 1944 na Pohorju.
Objavljen je v izboru
Kosmačeve medvojne
poezije Podobe našega
pohoda, 1946, str. 43.

Pod noč smo v hosti ognje si prižgali
in okrog njih posedli kot družina.
In brskali po hramih smo spomina,
tako prijetno pozno v noč kramljali.

Polglasno peli smo in se smejali,
vse dokler nas objela ni tišina.
Vetrov ponočnih muzika edina
nam je igrala, preden smo pospali.

Ugašali so ognji, sence divje
so se visoko v vejah drevja vile,
stražar nenadno včasih v noč zavpil je...

Dežurni je ob ognju bdel do zore.
Svetlobe prve so ga osvežile,
ko razmaknile so noči zastore.

Noč v gozdu

France Kosmač, (glej
spredajl).
Besedilo je nastalo l. 1944
blizu Borovij na Pohorju.
Objavljeno v Glasu
svobode, št. 4,
15. 10. 1944. Kasneje
se je to besedilo objavljalo
pod naslovom Tišina ali Ne
morem spati in z drobnimi
spremembami.
Pl 141 A, var. 141 B.

Na temnem robu vitkih smrek sloni
nebo, posuto z mrzlimi zvezdami.
Ni vetra, ne nobenega glasu,
nič ne skali ponočnega miru.
In vendar mir visi kot meč nad nami,
in vendar nas tišina ta gluši.

Ne morem spati... Glasni dih gozdov
me drami in gre vame kot neznana,
a silna moč - kot pesem, zaigrana
na čudežno glasbilo daljnih snov.

Srnjak zalaja v noč... Morda je pit
prišel vode in z njim njegova čreda...
Tišina zgane se... Z vrhov me gleda
z meglenimi očmi jutranji svit...

Pesniku Kajuhu

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
na Štajerskem. Objavljeno
v glasilu XIV. divizije NOV
in POJ Glas svobode,
št. 3, julij 1944, str. 11.
Bo 26, Am 106.

Kurirji so vodili nas skoz tiste kraje,
kjer je besnela zimska ofenziva.
V dolino padala je megla siva,
hodili skoz večer smo prepevaje.

Nekdo, ki se do zadnje je postaje
prebil, nam je pokazal, kje počiva
poet Kajuh. Bila je dolga njiva,
za njo pa drevje, ki se v vetru maje...

Sred štajerske vasi - prav blizu doma,
z očmi objemajoč ga, si omahnil
in onemel za vedno. Res za vedno?

Ne! V pesmi tvoja misel roma
po vsej slovenski zemlji. Z njo si navdahnil,
k uporu zdramil dušo si poslednjo!

V pohorskem gozdu

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je bilo objavljeno
v glasilu XIV. divizije NOV
in POJ Glas svobode,
št. 3, junij 1944, str. 9.
Er 295, Ks 245, Go II 57.

Sredi prostranega pohorskega gozda
imamo postavljene šotore in zakurjene ognje.
Štab je v belem, kurirji imajo rdečega,
mi propagandisti pa imamo rumenega.
Tudi ko je deževalo in je bilo komaj svetlo,
se je pri nas zdelo, da sije sonce.

Sam ležim v šotoru, pravkar sem se prebudil.
No, zunaj se je zvedrilo in je sonce
posijalo na impregnirano svilo
rumenega angleškega padala nad menoj;
po šotoru prav počasi lazijo velike mravlje.
Vse se blešči okrog mene.

Tam nekje pri kuhinji igra bivši verman
star valček na kmečko harmoniko.
Niko je šel k studencu po vodo,
z obveščevalci smo zamenjali pisalni stroj.
Čujem tihe korake mimo šotora -
najbrž gre tovarišica, ki jo muči pomlad.

Pri štabu glasno razpravljajo s kmetičem -
tam nekod od Vitanja je pripeljal hrano -
hoče vedeti to in ono, damo mu literaturo.
Skoro vsak dan se kje usekamo s Švabi.
Predvčerajšnjim jih je enajsta šestdeset
potolkla in precej orožja zaplenila.

V prasketanje ognjev in udarjanje strojev
se začuje pok: nekdo je poskusil puško.
Mislim, da bo zelo zanimivo,
če bom tole v svobodi prebiral.

Preko proge

France Kosmač, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944 na Kozjanskem, verjetno med petdeset kilometrov dolgo potjo odprave z ranjenci. Zvonimir Sintič, med vojno režiser Frontnega gledališča, hrani tipkopisni zapis. Objavljeno po vojni v zbirki Podobe našega pohoda, 1946, str. 45. Do 72.

Iz blatnih luž, zrcal jeseni rdeče,
posrkale megle so luč večerno -
molče gremo v temino neprodirno.

Slepeča luč nad nami zatrepeče.
Kot huda voda plane preko jeza,
tako regljanje divje mitraljeza
v tišino udari mahoma grozeče.

Spet tiho. Prvi bataljon razvija
se v strelce. Pesem jekla in železa
odmeva v noč... a zdaj naprej... je zveza?
Brigada preko proge se prebija.

Le dalje! Ranjenci so srečno z nami
in jutra svit se drami za gorami.
Gremo. V sencih nam težka noč razbija...

Nočni pohod v gorah

France Kosmač, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944 v Gornjem gradu.
Sodi v ciklus pesmi Noči na Štajerskem, ki ga je avtor uvrstil v dve svoji povojni zbirki: Podobe našega pohoda, 1946 in Na dnu je dan, 1971. Tipkopis hrani Zvone Sintič.
Pl 278, var. Do 127.

Skoz gmajne borove gremo počasi,
veriga živa kot da tiho plava.
Za nami veter mrzlo požvižgava,
zdaj zdaj v daljavi se žival oglasi.

Ustavimo se na samotni jasi,
za hip posije lina krmežljava:
dolina tam pod nami tiho spava,
ah, da že spimo v lepi, topli vasi.

Ah, da že v lepi topli vasi spimo!
Kot živ utrinek zablesti in mine,
na dom begotna misel nas prešine.

A v vrsti spet pripravljeni stojimo:
skoz rezko sapo zadiši po snegu -
že čelo giblje se po strmem bregu...

Trije večeri

France Kosmač, [glej
spredaj].

Cikel treh sonetov je
nastal pozimi 1944 na
kmetiji blizu Gornjega
grada. Tipkopise hrani
Žvonimir Sintič, med
vojno režiser Frontnega
gledališča, s precejšnjimi
spremembami pa je cikel
objavljen po vojni v izboru
avtorjeve medvojne
poezije Podobe našega
pohoda, 1946, str. 53-55.
Do 128, 71, 154.

I

Slabotna luč večera ugaša,
v temo izgubljajo se stene.
Sama sva. Ura se oglašča
iz dalje v molk noči meglene...

Skoz okno mrzli žarki lune
sijo na postelj razmetano.
Nenadno veter v šipe sune -
neznana sila v skrito rano...

Kaj, dekle, šlo je čez obraz?
Milino vso je zgrebel čas
raz tvoja lica hladna, blede...

Je bil obraz tvoj vedno tak -
brezčuten, kakor zdajle v mrak
skoz okna mimo mene gleda?...

II

- »In šel je mimo naju dan,
kot gre neznanec mimo.
En sam pogled imamo zanj,
prav kratek - in naprej hitimo...

In zopet žametno roko
v tišino nama mrak ponuja...« -
Na kmečki peči je toplo,
srce počasi se prebuja.

- »Srce počasi se prebuja...
Preveč je šlo grenkobe vanj,
preveč bilo je težkih ran...

Imej me rad! Saj sebi tuja
strmim začudeno skoz čas...
Morda spet najdem svoj obraz...«

III

Veter poznega večera
nosi v šipe mraz in sneg.
Skozi spomine pot si utira
pesem divjih, sinjih rek.

Glas na ustnicah zamira.
Davno porojeni greh,
poln bolečega nemira -
zaigral je v naju dveh.

Noč je pala v vodo hladno,
ki za hišo teče leno
s svojo mislijo ledeno.

Iz daljave strel nenadno
- kot dotik vode gladino -
vzvalovi noči tišino.

Nocoj tovariši...

France Kosmač, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo pozimi 1944/1945 v Beli krajini. Uglasbil ga je Pavel Šivic. Kot skladba z notnim zapisom je objavljeno v Partizanski pesmi, izdal GŠ NOV in POS, 1945, str. 66, samo besedilo pa v izboru avtorjeve medvojne poezije Podobe našega pohoda, 1946, str. 46.

Nocoj, tovariši, v napad
pojdimo s pesmijo na ustih!
Naj se razlega v gmajnah pustih
skoz grom orožja spev brigad.

V utripu lepših, sončnih dni
naj mlada kri nam v srcih polje!
Pogumni, neupogljive volje
planimo v divji ples noči!

In kaj nam smrt in kaj nam kri!
Saj mi ne moremo umreti,
če luč, ki nam nekoč zasveti,
s plamenom vročim v nas gori!

V utripu lepših, sončnih dni
naj mlada kri nam v srcih polje!
Pogumni, neupogljive volje
planimo v divji ples noči!

Zaplenjena puška

France Kosmač, (glej

spredajl).

Besedilo je nastalo

v Gornjem gradu

19. novembra 1944 in

bilo objavljeno v

Slovenskem pionirju, leto III,

št. 1, marec 1945,

str. 18-19 s šestimi

ilustracijami (podpisane z

Vito) ob tekstu. Je primer

partizanskega stripa in

skeča za otroke.

Ce D 324-325.

OSEBE:

Jakec (11 let)

Micka (10 let)

Tonček (8 let)

komandir Janez (13 let)

nemški vojak

pionirji

Gostilniška kmečka soba. Micka in Jakec sedita na klopi, vstopi nemški vojak (v zeleni suknji) in nagovori v nemščini otroka, ki ga ne razumeta in se stiskata k peči. Vojak zakolne po švabsko in začne stikati za pijačo in jedjo. Iz omare izvleče steklenico z žganjem in takoj globoko nagne, poje še kruh, ki ga najde v omari. Sede za mizo, pije v dolgih požirkih in zadremlje. Puška sloni v kotu, vojak smrči.

Micka: (šepne)

Zaspal je - čuj, kako smrči!

Joj, strah me je, ko mame ni!

Jakec: Ne boj se! Prav, da je zaspal,
se bom vsaj lahko maščeval,
ker mi je malico pojedel,
ne bo odšel od nas vesel!
Glej, puško je naslonil v kot!
Kaj, ko bi šel brez nje od tod!

Micka: Joj, Jakec, kaj pa misliš?! Pazi!
In če zbudi se in opazi?!
Potem gorje!

Jakec: Ne boj se ne!
Pomisli rajši na očeta:
vesela bo njegova četa,
če s puško prideva do nje!
Kar vzamem jo!

Micka: (ga prekine in zadrži, ko hoče iti po puško)
Počakaj še!
Ne veš, da dober pionir,
stori le to, kar reče komandir!
Ne čuješ Jakec,
nekdo gre!?

Tonček: (nenadoma vstopi)
No, kaj pa delata vidva,
ni dolgčas vam, ko sta sama?

Micka: (pst)
Glej pri mizi nekdo spi,
vojak je švabski,
požeruh,
pojedel je ves Jakčev kruh,
napil se je in zdaj smrči...

Jakec: Načrt imava: Glej tja v kot,
prislonil puško je vojak.
Medtem ko spi zeleni spak,
odnesem mu jo brez nezgod!
Ti pojdi brž po komandirja,
ker je naloga pionirja,
da se povelju pokorava!
Pa brž, dokler vojak še spava!
(Tonček odide po prstih iz sobe)

Micka: Če prej se s polja vrne mama,
potem ne bo šla puška z nama!
In oče je ne bo dobil
in komandir se bo jezil.
(Jakec zamahne z roko)

Komandir: (Vstopi z nekaj pionirji. Jakec pozdravi)
Ker je sovražnik zdaj pri nas,
doma sem pustil kapo, pas,
povedal mi je Tonček vse,
z načrtom vašim strinjam se.
Le čas je kratek in zato
naj trije hitro ven gredo,
pod oknom naj počakajo.
(Trije odidejo)

Komandir: (Se obrne proti Jakcu)
Ti, Jakec, puško ven podaj,
(ukaže drugemu)
ti odpri okno na stežaj,
da akcije bo hitro kraj!
(Puško poda Jakec brž skozi okno, ki ga je Tonček prej
odprl. Micka se boječe ozira proti vratom - vse tiho za
trenutek)

Komandir: Tako. Zdaj gremo in trije,
kar dajo urne jim noge,
naj hitro puško poneso,
tja k partizanom na goro.
(Zelo resno)
Na klopi Jakec tu zaspi,
na polje, Micka, k materi!
(vsi odidejo. Jakec zaspi na klopi, med vrati zaostane
Tonček)

Tonček: Zagodli smo ti, požeruh,
ki hodiš k nam, da ješ naš kruh!

V samotni domačiji

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je bilo objavljeno
v avtorjevi povojni zbirki
partizanskih pesmi
Podobe našega pohoda,
1946. Tipkopiš hrani
Zvonimir Sintič, med
vojno režiser Frontnega
gledališča.
Do 151.

»Umrli je trpki soj večera,
megle so kakor pajčevine
prepredle grape in doline,
tema, glej, nama pot zastira.

V tej lepi, blaženi samoti
si trudnost iz oči izmijva,
tišine sladke se napijva
v tej lepi, blaženi toploti...«

»Na pot se dvigneva zarana,
še dolga je in nepoznana -
tako sem trudna in zaspana...«

Gorko se stisnila je k meni:
»Oči zapri in me odeni,
s poljubom ustne mi odkleni...«

Kako te ljubim, ti ne veš, kako!

France Kosmač, (glej
spredaj).
Rokopiš besedila hrani
v avtorjevem bloku
s pesmimi in scenskimi
risbami Muzej ljudske
revolucije v Ljubljani.
Vi 239.

Kako te ljubim, ti ne veš, kako!
In vendarle ne morem te ljubiti.
Nikdar ne bom se mogel potopiti
na tvojih modrih tajn vabeče dno.

Podoba si, ki jo je izklesal v led
umetnik ob jutranji mrzli zarji.
Prikazen si, ki v nič skopni ves čar ji,
brž ko posije toplo sonce spet.

Jaz v sebi čutim vroč utrip krvi,
ki v močnih valih pljuska - in ne ti
ne jaz bi se ne vedela rešiti.

Dekle nedolžno, lepo moje zlo,
kako te ljubim, slutiš zdaj kako -
a vendarle ne morem te ljubiti.

Če zapojemo veselo

Franca Kosmač, (glej spredaj). Besedilo je nastalo marca 1945 v Črnomlju ob obletnici ustanovitve divizije KNOJ. Uglasbil ga je Bojan Adamič. Podatki in besedilo so iz objave v Zaplovi pesem borb in zmag, Ljubljana 1979, str. 30. Za kitico daljši tipkopiš hrani Dolenjski muzej v Novem mestu. Du 84.

Skroz viharje in skoz vse trpljenje
jasnih lic gremo v svobodne dni.
V dušah novo nam igra življenje
znova vstajajočih mest, vasi.

Če zapojemo veselo,
bo korak takoj lahak
in srce se bo razvnelo,
glavo kvišku dvigne vsak. Hej!

Pesem vzbuja sile mlade,
naša pesem je zaklad:
saj slovenske vse brigade
šle so s pesmijo v napad.

Gozd in log v zelenju domačije,
vse za nami v dalji se gubi.
Cesta bela se pred nami vije,
nad gorami zarja se blesti.

Če zapojemo veselo...

Naročje zvesto

France Kosmač, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi 1945 v Beli
krajini. Avtor ga je uvrstil
v svojo prvo povojno
zbirko Podobe našega
pohoda, Ljubljana 1946,
str. 57.
PI 412.

Zaljubil sem se v zvezde, v veter, v trave.
Najvernejše so spremstvo na pohodu:
naj bi še toliko daljav prebrodil,
ne zapuste me zvezdice smejave,

ne zapuste me trav sladke vonjave,
ne zapusti me veter, ki na svodu
bo smeh zvezda ujel in se pripodil
med nas kot fant, vriskaje čez dobrave...

Srce nemirno v njih naročje zvesto
položil sem, popotnik redke sreče:
z vetrovi poje, s travami trepeče,

z zvezdami gleda na življenja cesto...
V tej družbi ni je poti negotove -
lahak in prost odhajam v čase nove...

V tišini doma

France Kosma, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi l. 1944
v Ljubljani, ko se je avtor
po nekajdnevnem pohodu
skozi vso Dolenjsko do
Ljubljane oglasil doma.
Prevzemamo ga iz
avtorjeve zbirke Kurent in
smrt, 1950.
PI 185.

O mati, srce svoje partizansko,
prepihano od raskavih vetrov,
prinašam, kakor skoz končnico panjsko
čebela trudna svoj zaklad domov.

Kaj v meni smet je, vosek in kaj med je,
izteče se, kot se izteče čas.
Spoznal sem živo in uvelo cvetje,
zato je morda trši moj obraz.

V tišini doma naj se odpočijem,
da iz nosnic nemirnih izgubim
rezki vonj smrti in smodnikov dim.

Nato pa iz naročja spet se izvijem,
v ljubezni, v delu struna naj vzdrhtim -
na vsak dotik naj polno zazvenim.

Po dežju

Peter Levec-Boris,

19-21-letni dijak
gimnazije, od l. 1941 do
1943 na prisilnem delu na
veleposestvu blizu
Gradca, od koder je
27. 6. 1943 pobegnil
in se pridružil borcem
Kamniškega odreda oz.
na novo ustanovljene
Šlandrove brigade,
sekretar SKOJ-a, proti
koncu vojne vezist na
partizanskem letališču
v Beli krajini in pri angleški
vojni misiji.
Besedilo je nastalo poleti
1941 doma na Vrhu nad
Krašnjo. Prvič je
objavljeno v Pesmih naših
borcev, izdal Prop. ods.
GŠ NOV in POS, I. zvezek,
junij 1944, str. 9.
Gu 13.

Drobnó rosi. Še hip, še dva...
In vse lahnó jasni se.
In pred očmi pokrajina blesti se,
kot bi bila iz stekla in srebra.

Pa stopaš lahen prek polja.
Po potih se blestijo mlake.
In v njih uzreš raztrgane oblake
in sebe in nebo, ki je brez dna.

Požgana vas

Peter Levec-Boris, (glej spredaj).

Prva pesem, ki jo je avtor
napisal v partizanih
avgusta 1943
v partizanskem taboru na
Svinjskem hribu nad
Tuhinjsko dolino, je
posvečena vaščanom
Korena, ki so jih Nemci
7. julija 1942 sežgali
v njihovih hišah. Besedilo
je najprej viselo na smreki
v taboru, objavljeno pa je
v zbirkah iz težkih dni,
izdal Propagandni odsek
VI. SNOUB Slavka
Šlandra, junij 1944, in v
I. zvezku Pesmi naših
borcev, izdal Propagandni
oddelek GŠ NOV in POS,
junij 1944, str. 8.
Gu 4, SM 1148, Qc 200,
Pl 345, Sr 126, MŠ 13.

Trudno odmeva korak, povsod naokrog je tišina,
težek bolesten spomin stiska samotno srce.
Tukaj življenja je dni v pokoju preživel naš človek.
Nagel je v oknih cvetel, grulil na dvoru golob.
Tiho je zdaj naokrog in molk je med črnim zidovjem,
suhe štrlijo čez pot veje ožganih dreves.
Sredi domače vasi ob stezi, s plevelom prerasli,
našlo svoj zadnji je mir dvajset trpečih ljudi.
Eden je bil jim sovrag in v enem zdaj grobu ležijo,
angel na grobu kleči, angel z razbito glavo.
V vaškem koritu pa vre in peni se bistri studenec,
v njem partizani gaso žejo si mimogrede.

Božični obisk

Peter Levec-Boris,

(glej spredaj).

Besedilo, ki je nastalo

l. 1943, je posvečeno

žrtvam, padlim na

Kostanjski planini 24. 12.

1942. Objavljeno je v

Slovenskem zborniku,

1945, str. 105 in v avtorjevi

po vojni izdani zbirki

Koraki v svobodo, 1945,

str. 16.

PI 30, Gu 15.

»Da, včerajšnji dan je bil težek in vroč!

Sklenili krog nas so železen obroč...

A danes - bolesti so mimo!

Na lahnih saneh s snežnih vrhov

v dolino - k domačim drčimo.«

Jutránjega vetra raznežen dotik -

in z grma usuje srebrno se ivje.

In sneg se blešči. Že prvi voznik

med hiše ob cesti zavil je.

»Ah, čujte, vaščani! Zakaj molčite?

Zakaj tako resno se danes držite?

Nas res ne poznate? - On Lovro, jaz Janez...

Kako je odmeval včasih naš vrisk!

Smo spomnili se, da božič je danes,

pa prišli iz borbe smo k vam na obisk!«

In v vasi odjeknil je tujčev posmeh:

»Poglejte jih - mrtve bandite!« -

Od streh se razvešajo sveče ledene

in mrtveci spe na saneh.

V spomin žrtvi

Peter Levec-Boris, (glej
spredaj).

Besedilo, posvečeno

kmetu Mateju Kosmalaju,

ki je pri zasliševanju umrl,

je nastalo med

decembrom 1943 in

julijem 1944 na

Dobrovljah. Objavljeno je

v zbirki Iz težkih dni, izdal

Propagandni odsek VI.

SNOUB Slavka Slandra,

junij 1944. Izvirni tipkopis

hrani Gorenjski muzej

v Kranju, odd. NOB,

18/71.

Gu 7, SM 1145.

Trpin, ti revež in neznatni kmet,

kot jih pod soncem je še mnogo, mnogo.

Dejal bi: bitje klavirno, ubogo,

ob misli, kak si bil bolešno bled.

In nate zlil se je sovražni srd,

v njih kremplje prišel si peklenske.

»Izdaj!«... Udarci... »Pes slovenski!«

In ti molčiš, vedoč, da pride smrt.

In vzdržal je naš narodni branik!

- pa takšen kmetič brez pomena! -

Iščoč besed in pravega imena,

se klanjam ti, slovenski mučenik.

Tovarišu

Peter Levec-Boris,

(glej spredaj).

Besedilo s prvotnim naslovom Padlemu tovarišu je nastalo avgusta 1943 na Svinjskem hribu nad Tuhinjsko dolino.

Posvečeno je skojevcu in borcu Slavku Fromu, ki so ga Nemci prisilili podpisati izjavo, da bo delal za Gestapo. Ko se je vrnil v partizane in povedal, kaj se je zgodilo, so ga ustrelili. Besedilo je objavljeno v zbirki Iz težkih dni, izdal Propagandni odsek VI. SNOUB Slavka Šlandra, junij 1944. Izvirni tipkopis hrani Gorenjski muzej v Kranju, odd. NOB, 18/71. Gu 6, SM 1193, De 164.

Veš, zdi se mi, da še stojiš pred mano,
še čujem tvoj prepričevalni glas.
Kako si mi govoril mirmo, vdano,
da pojdeš se borit za boljši čas.

Še čutim tvojih rok drhtenje,
ko dala sva si zadnjič jih v slovo.
In slišal sem, kako skrivaj trpkó
izrekel si besedico: »Življenje!«

Potem si šel. - Takrat je drevje cvelo.
In padel si, da, padel sredi zmed.
Po gozdu listje zgrinja se uvelo
in briše za teboj poslednjo sled.

Partizanska aleluja

Peter Levec-Boris, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo v začetku marca 1944 v bunkerju na Dobrovljah. Objavljeno je hkrati v dveh antologijah Iz težkih dni, izdal Prop. odsek VI. SNOUB Slavka Šlandra, junij 1944 in Pesmi naših borcev, I. zvezek, izdal Prop. odd. GŠ NOV in POS, junij 1944, str. 12. Tipkopis hrani Gorenjski muzej, Kranj odd. NOB, 18/71. Gu 12, SM 860.

Preslavni, veliki se dan prebuja...
Zaplala zarja je čez plan.
Iz borb se vrača partizan
in poje zmagoslavno: Aleluja!

In vstopil je. Na rokah sled prestrela.
Po letih treh na mater se ozre.
»Moj sin,« iz prsi klic privre.
In sončna luč vso hišo je objela.

Skoz vas je črna hušknila postava.
Glej Judeža, kako beži plašno.
Zdaj planil je med jelovje z vrvo...
In mima spet je praznična narava.

Padlemu tovarišu

Peter Levec-Boris,

(glej spredaj).

Besedilo je verjetno nastalo spomladi 1944, kmalu po likvidaciji komisarja Maksu Čepiča, ki je bil osumljen, da je skrivaj sodeloval z Gestapom. S posvetilom »Junaškemu tovarišu Maksu iz Maribora« je objavljeno v avtorjevi zbirki Koraki v svobodo, 1945, str. 39. Gu 25.

Molče izpil sem grenki žolč pelina.
Tovariš, nisem jokal za teboj.
Če strla bi me grenka bolečina,
saj ti bi morda zdvomil nad menoj.
Glej, ti, ki z vedrim orlovskim zanosom
jeklen si vstal nad težo sužnih dni,
z mladostnim dostojanstvenim ponosom
sproščen pogledal - smrti si v oči.

Zato pa v tej pekoči boli
prikril pred svetom svojo sem bolest.
Poglej, kot ti sem stisnil pest,
a ne le jaz - ker nas je milijone!
Morilci, glas pravice še živi
in večnost se pred vami ne uklone!
Odsev krvi prelite ne zatone,
tvoj plamen v prsih mojih plameni!

Tako mi je, kot da sem ves razklan,
težko mi je, prijatelj, zate -
a le en hip: V spominu svetlem nate
ob tebi vstajam krepek in zravan.

Privid svobode

Peter Levec-Boris (glej spredaj).

Besedilo je nastalo februarja ali marca 1944 v bunkerju na Dobrovljah nad Vranskim, kjer se je ranjeni avtor zdravil. Objavljeno je v Novi besedi, glasilu IV. operative cone, 1. maj 1944, str. 5, nato v dveh izborih partizanskih pesmi: Iz težkih dni, izdal Prop. odsek VI. SNOUB Slavka Šlandra, junij 1944 in v Klopčičevi izdaji Pesmi naših borcev, izdal Prop. odd. GŠ NOV in POS, I. zvezek, junij 1944, str. 13. Go 62/II, CT 207, var. 207 a, SM 1098, Gu 1.

Tiran poginja. Ura dvanajst bije.
Končano je. Svoboda naj živi!
Domov gre borec in gredoč izmije
ob zarji v rosi z rok si sled krvi.

Nekdo zastrl je pogled z rokami.
Izgnanec gleda svojo rodno vas.
Nek drugi pa obstal je kot v omami,
raz šolskih oken čuje spet naš glas.

In tisoče se rok je razgibalo,
na kamen kamen dvigajo krepko.
In v prsih vseh ljudi je čustvo vstalo,
nalahno pesem bratstva zapojó.

Pesem udarne brigade Slavka Šlandra

Peter Levec-Boris, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo
spomladi l. 1944. Uglasbil
ga je študent prava Jože
Kocijan. Objavljena
istočasno v dveh glasilih:

Nаша pest, glasilo VI.

SNOUB Slavka Šlandra,
št. 5, l. 6. 1944, str. 1 in

v glasilu štajerskih in

koroških partizanov Nova

beseda, št. 2, l. 6. 1944,

str. 1, le da je bilo tu

naslovljeno Zapojte rafali

in ilustrirano s stisnjeno

pestjo.

CT 260, IS IB 13, Fi 185,

MŠ 14, Gu 2.

Užgi minomet, zapojte rafali,
naj čuti sovražnik naš silni zalet!
V trpljenju enotno smo silo skovali,
sovragom v zidovju smo strah in trepet!

Nikdo nas iz naše zemlje ne izruje,
naj hruje vihar do nebesnih višin!
Grozeče že naša se roka dviguje
in piše krvnikom pogin, pogin, pogin!

Po Šlandrovem zgledu naprej za resnico,
maščujmo gorje in utešimo jok!
Za zmago miru in svobode, pravice
sovragom orožje izbijamo iz rok!

Nikdo nas iz naše zemlje ne izruje,
naj hruje vihar do nebesnih višin!
Grozeče že naša se roka dviguje
in piše krvnikom pogin, pogin, pogin!

Ljubezen do naše zemlje in življenja
rodila je naš zmagoviti zagon.
Iz suženjstva, gneva in teže trpljenja
se dviga in raste svobodni naš dom.

Nikdo nas iz naše zemlje ne izruje,
naj hruje vihar do nebesnih višin!
Grozeče že naša se roka dviguje
in piše krvnikom pogin, pogin, pogin!

Borba

Peter Levec-Boris,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v času nemške ofenzive oktobra 1943 na Javorju na Dolenjskem. Objavljeno je takoj po vojni v avtorjevi zbirki Koraki v svobodo, 1945, str. 27. Gu 20.

Zaspane mègle lazijo čez plan,
vodé jesenske se cede v kadunje.
Hladno objemajo nas mokre cunje -
in borba, borba... že četrti dan.

Deževne kaplje nam polze od las.
Razdrobil boj je naše tožne sanje!
Med jokom burje svinca prasketanje -
v napadu vročem trga se naš plaz.

Srce je težko, v prsih žge nas gnev,
ki zdaj še silneje je zaplamtel!
Naprej! Uporno naša pest udarja!

In dež jesenski pada venomer.
O, pridi naša pomladanska zarja!
Čez usta mrtvih se razliva mir.

Večerna idila

Peter Levec-Boris, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo med septembrom l. 1944 in majem 1945 v Beli krajini. Objavljeno je takoj po vojni v avtorjevi zbirki Koraki v svobodo, 1945, str. 28. Gu 21.

Še veš, takrat so vdrli v slednji gozd,
povsod obkoljujoč so šli za nami -
in ti si ranjen ležal v polomami
ves dan ob meni sredi naših host.

V bližini zaječala je iver...
iskali so po praprotni goščavi -
spet kletev utonila je v daljavi. -
Med tem je prišel blaženi večer.

In ko zmračilo se je naokrog,
zrahljal pod tabo sem uvelo ločje.
In tvoja puška meni je v naročje
izdrsnila ti iz vročičnih rok.

In mrak razpel je svoj rešilni prt.
Prijazne sape v resju so šumele.
In moje ustnice nad tabo pele
so tiho pesem vej, robid in trt.

Bele noči

Peter Levec-Boris,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med septembrom 1944 in majem 1945 v Beli krajini.

Objavljeno je takoj po vojni v avtorjevi zbirki Koraki v svobodo, 1945,

str. 34.

Gu 24.

Noč je ognjena v bel pajčolan,
mesec primrznil na jasnem je nebu.
Voda umolknila v skalnem je žlebu,
v snegu pred mano gre brat - partizan.

Niti srebrne nevidno nocoj
so od bitja do bitja razpete.
Zvezdni utrinek s sijajem rakete
padel je v morje blestečih se hoj.

Tiho v premehko belino snega
vgreza se naša sproščena stopinja. -
Vse se v svetlobo in luči spreminja!
Smrti nocoj naš utrip ne pozna!

V eno nam zlila sta dan se in noč!
V velikem dnevu jasnine žarijo.
Z nami prozorne daljave gorijo -
pota polnočna nam razsvetljuječ.

Najina jesen

Peter Levec-Boris, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo
jeseni 1944 v Črnomlju.

Objavljeno je takoj po
vojni v avtorjevi zbirki
Koraki v svobodo, 1945,

str. 42.

Gu 27.

V jesensko jutro vodi blatna pot...
Čez motni svod se pno deževne mrene.
Odpadlo listje po ogradah vene,
na vodi zdrznil se je bel labod.

Ko greva skozi rdečkast drevored,
v očeh blesti ti vlažna se modrina.
Srce mi širi tvojih rok bližina,
ko zrem te nem - v tej uri brez besed.

Bojim se, da ljubezen, porojena
v jeseni tej iz mladega srca,
zamrla bi - na glas izgovorjena.

Zato molčim. - In listje spě na tla,
na blatna tla z visokega maklena.
Le v prsih tiho čustva tlé ognjena.

V pomlad

Peter Levec-Boris, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo marca 1945 v Beli krajini.
Objavljeno je v avtorjevi zbirki Koraki v svobodo, ki je izšla kmalu po koncu vojne 1945, str. 44.
Gu 29.

Čez hoste južni veter je zavél,
odgnale brstje drenove so veje.
Na kopni jasi orjavele meje
podlesek prvi davi je vzbrstel.

Pomlad prihaja - silna kot vihar.
Peneč cedi se snežnica v kotanje.
In skozi megle - kakor lepe sanje -
je sinil žarkov pozlačeni žar.

Zaplal je sonca plameneči svit
čez naše njive, hoste in razore
in dvignil je pred nas svoj zlati ščit.

Pomladni veter poje preko trat.
In skozi megel strgane zastore
hitimo v nove zarje in v pomlad.

Večer nad vasjo

Peter Levec-Boris, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo konec l. 1944 ali v začetku l. 1945 v Beli krajini ali že v Ljubljani. Poleg objave v avtorjevi pesniški zbirki Koraki v svobodo, 1945, str. 38, je pomembna objava v glasilu primorskih pregnancev na Sardiniji Naša zvezda, št. 9, Marseille, 15. VII. 1945, str. 29.
Gu 14, Re 92.

Nad brdom položnim jasnina neba
in steza ob drenovi hosti...
kot zrl bi v lica zgubljene mladosti -
pred mano je vas, ki me več ne pozna.

Nad hribom zardel je raztegnjen oblak,
ob vasi podrta ograja.
Tam stal je naš dom, tam bila je staja -
po kamenju zrušenem vzpenja se slak.

Sledovi nasilja - in v dalji goré,
vse tone v okrilju somraka.
Glej, tukaj je vas, ki porušena čaka
vstajenja in novega svetlega dne.

Za drenovo hosto zatoni je dan
z odsevom na travnati ruši.
Oblaki gorijo - gorko je pri duši -
odhajam - z rdečo svetlobo preplan.

Pohod

Ivan Minatti-Ivanov,

20-21-letni študent
medicīne, borec, bolničar
in komisar čete v Vojkovi
brigadi, kulturnik
v premični bolnici.
Besedilo je nastalo pozimi
1944 na pohodu čez
Cerkljansko. Objavljeno je
v avtorjevi zbirki S poti,
1947, str. 24.

Nad nami mesec čez nebo hiti.
Krajina je v vijoličasto luč zavita,
da od svetlobe nas v očeh skeli.

Po poti spremljajo nas bele smreke -
tovariši v samoti. Poti konca ni
ne mislim, trudnim, kot so trudne veke.

Počasi tipljemo v prosojno noč.
Za nami se izgublajo stopinje v snegu.
Samotne smreke, lahko, lahko noč,

mi gremo dalje, kakor gaz pred nami,
mi gremo kot deseti brat prostost iskat,
razcapani, s tornistro, strojnico na rami.

S poti

Ivan Minatti-Ivanov,

[glej spredaj].
Besedilo je nastalo junija
1944 na Otlīci. Objavljeno
v Pesmih borcev XXXI.
divizije, izdal Propagandni
odsek XXXI. diviz., julij
1944, str. 9. Tipkopiš hrani
Muzej za Tolminsko, mapa
701.
Bo 41, SM 639.

Noge so težke.
Noč tišči na rame.
Pred nami - kot v neskončnost - pot.

Gremo. Brez želj.
Otožnost tiplje vame
in nemo sega od povesod.

Prosojnosinji
sij zvezda trepeče
prek senc utrjenih postav.

Ob strani vas...
Z ožganih sten trpeče
ihtī do nas grenek pozdrav.

Krog nas vse prazno.
Kakor nad grobovi
visi nad nami rezek molk.

Brez konca pot...
Nekje rohne topovi
kot sredi stepe lačen volk.

Jesen v gorah

Ivan Minatti, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
oktobra 1944 na Lokvah
v Trnovskem gozdu.
Objavljeno je v avtorjevi
zbirki *S poti*, Ljubljana
1947, str. 21.
Pl 40.

Drobne deževne kaplje.
Pod njimi rjaste praproti krhko zvene.
V okopih smo. Naše oči strme
brez misli v razjedene kraške škraplje.

Jesen v gorah.
Mi zakopani med kupi otrple zemlje
tiščimo v žepih od mraza nabrekle roke.
Na naše lase je padla slana kot prah.

Mrzlo sije večer. Naše želje so vstale na pot
kot žerjavi, ki v zrak so vrešče zarezali klin.
V dolini zvoni. Iz visokih lin
brne tihi glasovi do tod.

Tam doli je kruh, je tobak
in topla domačnost slamnatih koč...
Nas pa objela bo mrzla, brezmesčna noč,
ko krenil od tod bo v pohod naš korak.

Bele gazi

Ivan Minatti, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
decembra 1944 ali
januarja 1945 na poti
skozi Trnovski gozd.
Objavljeno v Bolniškem
listu SVPB Franja, št. 8,
Pesmi, januar 1945, str. 3.
Na tipkopisu, ki ga je
Makso Pirnik podaril
Muzeju za Tolminsko, je
avtor podpisan
s psevdonimom Ivanov,
navedena sta tudi kraj in
čas nastanka: Labno,
23. 12. 1944.
Bo 47, Fi 15, Sc 23, St 22,
SM 13.

Bele gazi...
Sneži, sneži -
Pred nami vsa bela planjava.

Dolge so naše poti,
brezkončne te tihe noči -
Daleč nekje spomin tava.

Mrzlo ko led je srce.
V noč trudna kolona gre -
Droben sneg naletava...

Igraj, igray, harmonikar

Ivan Minatti-Ivanov,

(glej spredaj).

Besedilo s prvotnim naslovom *Trenolje* je nastalo oktobra ali novembra 1944 pri kmetu Slabetu v Cerkljanskih hribih. Prvotna varianta je bila objavljena v Bolniškem listu SVPB Franja, št. 8, Pesmi, str. 3, ponekod dodelana pa v avtorjevi zbirki *S poti*, 1947, str. 25. Fi 61.

Ko nam zvečer harmonika zapoje
in veje v vetru trkajo ob okno,
mi je, ko da si razpustila svoje
kostanjeve lase čez moj obraz.

V večer so ptice razprostrle krila
in v zrak zarisale široke loke.
Otožnost tihih ur je vame vlila
spomin na rahli stisk dekliških rok.

Dekle, zdaj naju ločijo gozdovi,
med naju so se vlegle silne dalje
in so zarezali prepad grobovi.
O, le igray, igray, harmonikar!

Pismo materi iz groba

Ivan Minatti, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo 22. ali
23. decembra 1944
v pokretni bolnici XXXI.
divizije pri Novakih. Avtor
je bil tedaj ranjen in še
z nekim drugim borcem
prepeljan v bolnišnico,
nekaj dni pozneje pa je
izvedel, da je tovariš umrl.
Besedilo je bilo objavljeno
v Bolniškem listu SVPB
Franja, št. 8, januar 1945,
str. 2 - Pesmi. Tipkopise
hranijo v arhivu IZDG,
fasc. XXXVII, mapa 8/105
in XXVIII/fasc. III-7 in
v Muzeju za Tolminsko,
mapa 701.
PI 117, St 94, SM 433,
Sc 24, Ce 222, Bo 43,
CT 104 (fragment),
var. Fi 74-75.

Mama! Pošiljam ti pozdrav. Pod bukvo v grapi
ležim in mi je prav. Med korenine
sem ujet in čakam, da zasine
žarko jutro čez moj temni dom. Sapi,

ki ihti skoz suhe veje nad grobovi,
sem naročil, naj te potolaži.
Saj nisem sam. Z menoj na mrtvi straži
so še drugi fantje. Kot sinovi

istega očeta smo. Ko se zmrači,
zapijemo skoz prst o domovini
in pojemo, dokler se petelini
ne oglase in k jutru zazvoni.

Ne skrbi. Jaz sem zadovoljen. Naložili so čezme
listja in zrahljali zglavje
tovariši in so odšli. Ostal je
z mano le še križ, ki so ga zbili

iz vej in pesem, ki so z mano v grob jo dali.
To pesem pojemo. In o dekletih -
saj smo še vsi mladi in v tistih letih,
ko v srcu preveč vre, da bi molčali.

Pa zbogom! In nikar preveč ne joči, mama.
Veš, tvoja bol bi me preveč težila
in tiho srečo v grobu bi kalila
neznosna misel, da si sama, sama...

Naprej!

Ivan Minatti-Ivanov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v drugi polovici leta 1944 ali v prvi leta 1945 na Cerkljanskem.

Tipkopis hrani Muzej za Tolminsko, mapa 701.

Bo 388.

Deževna noč -
in mi smo že četrty dan
na poti.
Tam ob križpoti
je obležal, kot bi bil pijan.
Pijan - od lakote in ran.
»Naprej!«
Od vej
drobno kaplja.
Misli so okorne,
noge so nepokorne.
Za nami smrt,
pred nami noč brez dna.
Nosilnica na upognjenih
ramenih poudarja takt.
- Kar vso kolono
bi položil na nosilnico
in peljal spat
v seno na bližnje svisli. -
Pokriti z mastnim
blatom do pasu,
molče preštevamo stopinje.
Nekdo bolešno zaječi:
»Pustite me!
Ne morem več!
Pa če me ubijejo
preklete svinje... svinje...!«
Iz čevljev mu sokrvice polzi.

»Naprej!«
Na vzhod upiramo oči.
- Glej, tam nekje,
za daljnimi gorami
se svoboda nekoč predrami
in iščemo nemirno
rdeče zarje.
Samo da se zdani.
Morda ne bo dežja
današnji dan
in nam ogreje sonce
zvoedenelo kri. -
Po lužah brozga
iz ure v uro
naš tavajoč korak.
Od daleč petelinje
klicanje prinaša
jutranji somrak.

Po borbi

Ivan Minatti-Ivanov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni l. 1944 na Cerkljanskem, ko je bil avtor ranjen.

Objavljeno je po vojni v pesniški zbirki S poti, 1947, str. 37.

Razprl bom oči pa legel vznak
in vase vsrkal svobodno nebo
in petje ptičev, zarjo, dan in mrak,
pa stisnil k sebi puško - za slovo...

Tovariši so daleč onkraj gor.
Ko šli so mimo, sem oči zaprl
in tiho ležal, ko da sem umrl.
(Le kri je lila na usehli bor

v rdečem curku, lepem kakor cvet.)
- Saj vem, kako je, kadar zbit in lačen
prebijaš se z obupom skozi večer oblačen
s tovarišem na rami iz zased. -

So se prebili?... Nad vasjo rafali
pojo zamolklo. Dim se s pogorišč
tankó suklja v nebo in mimi blišč
jesenskih dni, ki so na zemljo pali,

spokojni, neopazno kakor jaz.
Kako je grozno in lepo drseti v nič,
ko vse si dal - postajati mrlič
in v onstran sklanjati krvav obraz.

Spomin

Ivan Minatti-Ivanov,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
v Novakih 22. 3. 1945.
Tipkopis hrani Muzej za
Tolminsko, mapa 701.
Bo 389-390.

Ko besno laja mitraljez
skoz točo min,
ki orjejo zemljo,
in plamen iznad koč
vsečez
divja v razžarjeno nebo,
mi vstane pred očmi
spomin:

Na oknu rde zamolklo nageljni rdeči
in v mir večera sanja rožmarin.
Med drevje se je ujela neizmerna sinj
in z njo vse misli sanjajo o sreči.

Večernica blesti na jasnem nebu.
Od travnikov in mej se širijo vonjave
poletnih rož. Cerkovnik je odzvonil Ave
in star in siv oddrsal, kot bi šel k pogrebu.

Vse je prosojno, mirno, vse spokojno. -
Le veter se še z listjem poigrava
in tam na vasi pesem fantov plava...
Ugasnil je spomin na glad in trpko vojno.

Kot blazen se krohoče mitraljez,
in mi smo poblazneli od krvi in srda.
Visoko v zrak prši ožgana prst
pod drobci min...
- Ah, vse to je lep,
neskončno lep spomin.

Zvonovi otožno zvonijo

Ivan Minatti-Ivanov,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi leta 1945 na
Primorskem. Objavljeno je
v avtorjevi po vojni izdani
zbirki S poti, 1947, str. 7.

Zvonovi otožno zvonijo,
ko da je umrl nekdo.
Nad mestom zarja razpenja
škrlat na zapadno nebo.

Line rdeče žarijo
in sipljejo v mrak krvav sij.
Nocoj bo spet smrt zavezala
talcem bel trak čez oči.

Daj' mi roko. 25.

Ko to pogledam v oči
mi je v duši lepo,
ko da zvonovi poje
v svobodne dni.

V tvojih očeh je mir,
v njih rožnati grmi cveto
in sije pomladno nebo,
kot včasih spomladi zveder.

V meni pa je bridkost in nemir
odkar je sovražstvo zajelo zemljo
odkar reke krvi iz src mrtvih teko
in kriki bolesti drviijo v vseмир.

O, dekle, poglej mi v oči,
o, dekle, daj, daj mi roko,
naj bo te meni tako lepo,
naj v meni kot nekdaš spet nagelj vzcveti.

Pečnik 4.3.45.

Min-alt. Ivanov.

Daj mi roko

Ivan Minatti-Ivanov,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
4. 3. 1945 v Pečniku pri
ledinah nad Idrijo.
Tipkopis hrani Muzej za
Tolminsko, mapa 701.
Bo 392.

Ko te pogledam v oči,
mi je v duši lepo,
ko da zvonovi pojo
v svobodne dni.

V tvojih očeh je mir,
v njih rožnati grmi cveto
in sije pomladno nebo,
kot včasih spomladi zvečer.

V meni pa je bridkost in nemir,
odkar je sovražstvo zajelo zemljo,
odkar reke krvi iz src mrtvih teko
in kriki bolesti drvijó v vsemir.

O, dekle, poglej mi v oči,
o, dekle, daj, daj mi roko,
naj bo še meni tako lepo,
naj v meni kot nekdanj spet nagelj vzcveti.

Ne misli več name, na nas

Ivan Minatti-Ivanov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1945 na Primorskem.

Objavljeno je po vojni
v avtorjevi zbirki S poti,
1947, str. 38–39.

Pod noč,
ko zvezde sijó preko koč
in veter otožno nad nami šušti,
te vidim:

Vidim tvoje bele lase.
Vsaka teh nitk
je prečuta noč,
ko si zagrebla obraz med roké.

Vidim žalostne gube krog tvojih oči.
Iz vsake teh gub
žari obup
in kriči:
- Ali moj sin še živi? -

Vidim tvoj blede obraz.
Taki smo mi sred prsti,
ki smo vso svojo kri
dali po kapljah za sé in za vas.

Vidim tvoje bele lase
in žalostne gube krog tvojih oči,
vidim tvoj blede obraz.

O mama, ne misli več name, na nas.
Mi vsi smo seme za boljši čas,
mi vsi smo zrnje za boljši kruh.
Iz naših razbitih kosti
že rase pšenični klas.

O mama, ne misli več name, na nas!

Maj ob Soči

Ivan Minatti-Ivanov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
maja 1945 v zadnji, po
svoje najbolj kruti ofenzivi,
nekje ob Soči na poti v Trst.
Tipkopis hrani Muzej za
Tolminsko, mapa 701.
Bo 394-395.

Nekoč - od tega je že davno -
so v mlado jutro
češnje cvele
prav kakor zdaj...
Med belim cvetjem pa šumele
so čebele,
in sinji svit
je bil čez svet razlit.

Nekoč - od tega je že davno -
je cvelo v meni tisoč rož.
Saj je bil maj -
prav kakor zdaj...
In tvoj obraz
- kot češnje cvet -
med njimi je blestel
ves bel.

To je bilo nekoč - od tega je že davno -
Spet maj...
Otožen maj ob Soči. -
Srce, ne joči!
Zdaj v prsih mi cveto krvave rože
in mesto lepih, nežnih sanj
mi v njih lebde prividi izmaličenih lobanj.

V pomlad

Ivan Minati-Ivanov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
spomladi l. 1945 na Krasu.
Objavljeno je v avtorjevi
pesniški zbirki S poti, 1947,
str. 55.

Pod nogami mehka prst se vdaja,
z vej nam prvi popki kimajo v pozdrav,
zrak diši po smoli, vonju gozdnih trav,
med oblaki mlado sonce vstaja.

Na prisojnem bregu leske rumenijo.
Kdo bi mislil še na smrt in glad? -
poje z vetrom pisana pomlad.
Smreke v jasni pomladanski dan šumijo.

Liduvje

ko bane naša priča o smrti
 oblenila bi roke in zajočala:
 "Joj, bil si re otrok, ko sem ti dala
 o sebi na prst svoj slap roč."

Rej, bomej, da te je spoznala.
 "Joj ti cel moj. Kako ti rok si ožene.
 Ti, moj, ti si bilo tvojko bly mane
 o trepetih, ko ti bil ves sam?"

"Iako" bi rekla ona, ko gah.
 a jz te mar na roko bane pržal,
 kot rečnik svoj prsto sem v gorah:

"Ne, mama! Jaz sem neneč mater
 tvoj, kot ti uspešim od toline,
 in vsaka uni je, kot da sem v tvoj
 in hruke ne, besedo toplo dala."

Mirko Fran

Svidenje

Ivan Minatti, [glej
spredaj].
Besedilo je nastalo aprila
1945 v vasi Soča v Trentu.
Prevzeto je iz poveljne
revialne objave v Borcu,
I. XIII, 1961, št. 6, str. 340.
Pl 87, Bo 391.

Ko bom nekoč prišel domov,
sklenila boš roké in zajokala:
»Joj, bil si še otrok, ko sem ti dala
s seboj na pot svoj blagoslov.

Zdaj komaj da te še poznam.
Saj si cel mož! Kako širok si v rame!
Ti moj, ti je bilo hudo brez mame
v trenutkih, ko si bil ves sam?«

Tako boš rekla vsa v solzah.
A jaz te prav narahlo bom pobožal,
kot včasih svojo puško sem v goráh:

»Ne, mama! Saj sem srečal mater tisoč
kot ti upognjenih od bolečin
in vsaka mi je, ko da sem njen sin,

če kruha ne, besedo toplo dala.«

Zadnja noč

Ivan Minatti-Ivanov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1945
na Primorskem.

Objavljeno je po vojni
v avtorjevi zbirki S poti,
1947, str. 12.

Nocoj si, draga, mi neskončno blizu.
Tako bližino tvojo v sebi slutim,
da sem naslonil na rešetko svoj obraz.

Morda te zadnji hip še kje ugledam,
še preden v veži trd korak začutim,
ki bo pohodil sanje in presekal čas.

Nocoj sem, draga, mehek ko voščena sveča
in sebi tuj, ko da več nisem jaz.
Joj, kmalu me bo strl groze plaz
in me sprejela medse mrtvih trupel gneča.

Nocoj se moja duša s tabo pogovarja
spokojno - saj sem vse dojel do dna. -
Ob svitu bom poljubil mesto tebe tla
in mojo kri bo oškropila zarja.

Čez Kras

Ivan Minatti-Ivanov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v zadnjih dnevih vojne
spomladi 1945 na Krasu.
Objavljeno v avtorjevi po
vojni izdani zbirki S poti,
1947, str. 51-52.

V rdeče resje
se zaganja jug
in kot razpenjen val
hrumi prek kraških skal.
Razklani bori
se v kipenju struj
krivé do tal.

Jutranja zarja
pljuska nam v obraz,
v razpetih pajčevinah
rosa se svetlika.
Razigrano, kot gre fant
k dekletu v vas,
se naša četa
čez viharji Kras pomika.

Objestni smo sprožili
zadnje strele v zrak.
Na pot - v slovo -
nam veter divje požvižgava.

Kako je svetlo sonce
in brezkončen svod...
Nad nami kot labod
ves puhast, bel oblak
v sinjini plava.

**Majda Peterlin-Vida
Brest,**

16–19-letno
kmečko dekle, sekretarka
SKOJ-a za Notranjsko in
Trebanjsko okrožje, borka
v Gubčevi in Cankarjevi
brigadi, članica
uredništva Pionirja.
Besedilo je po nekaterih
podatkih nastalo že l.
1942, po drugih pa
l. 1943 ob času konference
SKOJ-a pred kapitulacijo
Italije v Srebotniku nad
Poljanami. Objavljeno je v
zvezku pesmi Gubčeve in
Cankarjeve brigade.
Izvirni tipkopis hrani arhiv
IZDG, 37/6, kopije pa
IZDG, XXIII/fasc. III in
Goriški muzej, arhiv NOB
96. Našla sta se tudi dva
zapisa, podpisana
z imenom Pavlina Žagar,
sekretarka SKOJ-a XVII.
SNOB in bolničarka v
3. bataljonu. Enega hrani
Notranjski muzej
v Postojni, sign. 505,
drugega IZDG, 285 IV č.
Eden je služil kot predloga
za objavo v Primorskem
partizanu, l. I, št. 1,
20. junij 1944, str. 5.
Ko 101, Lo 109, Sr 106,
Sr 57, Tr 126, Ce D 238.

Mi smo kot pesem viharja,
ki čez gozdove divja,
ki ob pečine udarja
kakor valovi morja.

Mi smo kot sonce iskreče!
Mi smo kot ogenj in moč!
V divje viharje besneče
stopa korak nam pojoč.

Spone, okove drobijo
naše jeklene pesti.
Mi smo otroci svobode,
seme junaške krvi.

Prisluhnite v noč in viharje!
Čujte, gozdovi pojo!
Sila budi se iz zemlje
trudne, oblite s krvjo.

Čez vse ovire, zapreke,
preko prepadov in mej,
s puško in bombo ob boku,
s praporom bojnim naprej!

Očetu v spomin

Majda Peterlin-Vida

Brest, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra 1943 v Selah nad Mirno, ko je slutila, da ji bodo ubili očeta. Dva dni kasneje je res dobila obvestilo o njegovem umoru.

Dva tipkopisa besedila hrani arhiv IZDG, 37/6 in XXIII/fasc. III/7. Skrajšano in mestoma spremenjeno besedilo objavljeno v Pesmih naših borcev, uredil Mile Klopčič, junij 1944 in nato ponatisnjeno v Štajerskem kurirju, vojaškem vestniku štaba IV. oper. cone NOV in POS, leto I, št. 11, 14. 7. 1944, str. 13. Sr 75, St 136, var. Go 35 I/2, LS IB 16.

Oče, še veš tedaj?

V gozdu za hišo smo steljo grabili,
rdečih, razžarjenih lic,
listje šumeče na kup smo valili,
s smehom motili smo pevanje ptic.
Maj je cvetel vsepovsod.

Ti si pa stal in gledal čez nas,
molčal si, v silno daljavo strmel,
kot bi te sonca svit vsega prevzel,
ki je nenadoma sinil čez nas...

Tak si, ves tak, ko te v sanjah zazrem,
v daljo strmiš nasmejan,
oče, a smeh tvoj je kakor bolan...

Kruha si dal jim, kadar so prišli
še kot otroci, vsi razcapani,
kleli so kot postopači, cigani,
pomiloval si jih lačne ljudi.
Zdaj so kot psički, gonjači prišli,
roke so, oče, ti trdo zvezali,
pa so te kakor zločinca odgnali,
z divjim krohotom čez sredo vasi...
Oče, in eden med njimi je bil,
on te je prvi v lice udaril,
njega si komaj pred letom gostil,
še za na pot si mu kruha podaril.

Tak si bil, ko so te v gozdu našli -
s smehom si trpkim na ustnah strmel
nekam v daljavo - in mrtve oči
zrle so, kot bi nekomu hotel
vso to brezmejno krivico razkriti...

Včasih še, kadar smo prišli domov,
sredi noči so se priplazili
kakor tatovi pod rodni svoj krov,
pa smo o svobodnih dneh govorili,
ki priborimo jih sredi gozdov,
si nas poslušal, nato si dejal:
»Trije ste fantje, a glejte, da vsi
dobro do konca se boste držali,
fantje, da bom za vas brez skrbi!
Glejte, da boste hudičem plačali
vso to prelito slovensko že kri.«

Oče, si čul, ko je sredi gozdov
vsem iz srca zakričala bolest,
tisoče borcev je dvignilo pest:
»Drago bo plačana kri vseh grobov!«

Smrt fašizmu

Majda Peterlin-Vida

Brest, (glej spredaj).

Besedilo je avtorica napisala avgusta 1941 na puškino kopito enemu od partizanov, ki so otroci naleteli nanju pri nabiranju borovnic v bližini domačega Šentruperta na Dolenjskem. Že l. 1941 je bilo objavljeno na letaku OF, kasneje tudi v Naši ženi, 1. nov. 1942, str. 6 in v glasilih Cankarjeve ter Gubčeve brigade.
PI 45, Ce D 204.

Fašizmu smrt in narodu svobodo!

Tovariši, to naše je načelo!

Naš dom svoboden biti mora,
zato naprej, naprej na delo!

Orožje v dlan, pogum v srce, junaki!

Mi zmagamo, fašist bo strtl!

Naj se zaori pod oblaki:

Svoboda narodu, fašizmu smrt!

Petnajstim mučenikom

Majda Peterlin-Vida

Brest, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo spomladi 1942 na Dolenjskem, ko so v Mokronogu pobili petnajst talcev. Objavljeno v glasilu Narod v ječi, št. 1, XII: 1942. Besedilo se je ohranilo tudi v rokopisnem prepisu M. Verčičeve.
Re 222, SM 406; Sc 257.

Le pij, le pij, ti žejna zemlja,
saj te življenjski sok poji,
le pij, le pij, ti žejna zemlja,
grenke solze, rdečo kri.

Petnajst ljudi, ljudi brez greha,
brez greha in brez misli zle,
petnajst sinov - mladosti polnih,
je dalo srčno kri za te.

Petnajst ljudi, otrok trpljenja,
dela, pomanjkanja, boli,
ki niso znali še življenja,
moritve ne in ne krvi.

Nikomur niso nič storili,
le dom ljubili so gorko,
pa vendar so jih umorili,
kot Krista farizeji so.

Le pij, le pij, ti žejna zemlja,
saj te življenjski sok poji,
mar ni ti že, ti žejna zemlja,
dovolj solza, dovolj krvi?

Majda Peterlin-Vida**Brest,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
4. septembra 1942
v okolici Trebnjega ob
ustanovitvi Gubčeve
brigade.

Objavljeno je na uvodnem

estu avtoričine zbirke

16. pesmi Vide Brest,

Izdala tehnika gubčeve

brigade, april 1944, str. 5.

Rokopis hrani arhiv IZDG,

f. 37/6.

Sc D I, Sr 55.

Mi smo doma z njiv in s polj,
mi smo otroci pojočih gozdov;
tam smo doma,
kjer mati slovensko uspavanko v noč šepeta.
Naše so njive in naša so polja,
naša je pesem pojočih gozdov,
naša je zarja, ki vstaja iz temnih grobov.
Mi smo od morja doma,
dom je kot orlu nam vrhu Triglava.
Naša so tla, ki napaja jih Sava,
naša Primorje sta in Korotan.

Doma smo, kjer rod naš svoboden prebiva,
doma smo, kjer Soča šepeče sanjava,
in tam smo, kjer kri se slovenska preliwa,
ko v borbo hiti, da sovraga napada
slednja junaška slovenska brigada.

Povsod, kjer se pesem slovenska prepeva,
doma smo, tam naša so tla
in vsak nas pozna,
zemlja slovenska je nam domovina!

Včasih pa vedeli niso, kaj je slovenska mladina,
vedeli niso, da je Slovenec nekje,
dokler niso puške zgrabile žuljave roke,
dokler ni vsa v borbi krvavi drhtela planina.
Danes smo mi! In naše žuljave pesti
utemeljujejo sveto resnico:
Mi smo ljudje!

Za nas niso več le požgani domovi,
zdaj niso več naši le temni grobovi,
dovolj govorile so puške vse dni!
Pred nami duh silni gre Gubca Matije,
pred nami zastava slovenska se vije
in zvezda sovjetska na njej se žari,
vsa lepa in večna nam sveti na poti,
ki vodi svobodi in zmagi naproti.

Ivanček je pisal svetemu Miklavžu

Majda Peterlin-Vida

Brest, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo v domačem Šentrupertu po italijanski ofenzivi l. 1942, ko so prve vaščane odpeljali v internacijo v Italijo. Objavljeno je v glasilu ženske protifašistične zveze Našim ženam, št. 2, december 1942, str. 13. Du 98, Sc G 288, Kl 259.

Sveti Miklavž, ti otroški prijatelj,
ki nas obiščeš na zemlji te dni,
pisemce pišem ti, mali pisatelj,
naj ga moj angelček tebi izroči.

Mi smo begunci in mamica plaka,
odkar smo ostavili dom, že vse dni,
očka svobode v Italiji čaka,
bratec v gozdovih se zanjo bori.

Da smo Slovenci, to tujcem dovolj je,
da nas preganja vsak in nas črti,
ker mu po žilah slovenska kri polje,
očka v Italiji daljni trpi.

Sveti Miklavž, ti otroški prijatelj,
ko nas obiščeš na zemlji te dni,
tudi pri nas se, prosim, oglasi
pa mi prinesi, kar srček želi.

Saj te ne prosim za sladke bonbone
ne za igračke, ki ljubim jih res,
očka in bratca mi zdrava povrni
in konec vojske prinesi z nebes.

Pogovor iz grobov

Majda Peterlin-Vida Brest, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo za božič 25. 12. 1942 ob tretjem nemškem napadu na Dob, ko so Nemci zajeli nekaj ranjenih partizanov in jih skupaj z nekaterimi domačini zverinsko pobili. Objavljeno v glasilu mladine VII. SNOB Mladi juna, št. 4, julij 1944, str. 1 in v zbirki Vide Brest 16 pesmi, april 1944, str. 13. Er 87, Sc D VI 13.

- Od kod so te, tovariš, pripeljali
z glavo razbito vso, okrvavljeno? -
- Ah, slišal nisi, ko čez plan sneženo
so izdajalci za menoj streljali? -

- In ti? Od kod? - - Jaz tam na razvalinah,
še med kamenjem so krvi sledovi,
izdajalski psi, Slovenije sinovi,
s sekiro ubili so me v ruševinah.

Bolelo je! Kako so me le ubili!
Razbili z bičem me do nezvesti,
pa nisem enkrat kriknil od bolesti,
če kričal bi, bi se pač veselili.

Ne, nisem pustil tega jim veselja.
Potlej s sekiro, to ti je že znano,
a zdaj, tovariš, vse je, vse končano,
dva mrtveca sva sredi mrtvega naselja. -

Molčita mrtveca krvava,
njun molk glasnejši je od govorce,
glasno obsoja Jude - izdajice,
molčita res, a ne molči planjava.

Ne čujeta v daljavi tam topov grmenja,
sodrugov ne glasno prisego sveto?
Prisegam: Tujcu, Judežem osveto,
ni daleč več, Slovani, Odrešenje!

Materi partizana

Majda Peterlin-Vida

Brest, [glej spredaj].

Besedilo je bilo objavljeno v Naši besedi, priročniku za mitinge, izdal Propagandni odsek IX. korpusa NOV in POJ, 1944, str. 82.

V Primorskem partizanu, I. l, št. 3, 4, 7, 1944, str. 8 je objavljena precej spremenjena varianta besedila v štirivrstičnicah z naslovom Materi padlega partizana avtorice Pavle Žagar.

Izvirni tipkopis besedila Vide

Brestove hrani

Slovenski šolski muzej,

fasc. 168-14,

LS IB 17, Pe 249, var.

Lo 257, De 158.

Tvoj sin se v gozdovih bori
mlad in ves šibek, o mati!

Lani je nehal se šele igrati,
zdaj je že v boju, ki v dalji besni.
Trudna, izmučena si ga zibala,
plakal je, ti si z otrokom jokala,
pela si z njim, ko je pel brez skrbi.
Mati, tvoj sin se v gozdovih bori,
bodri ga, mati, saj včasih v obupu
tvoja beseda mu vlije moči.

Morda je sonce zagrnil oblak,
padel je, mati, tvoj sin,
padel je v borbi za narod, junak,
toda za njega v cerkvenem stolpu
niso zvonili zvonovi tedaj...
Tam nekje sredi mogočnih gozdov
mimo, pokojno tvoj hrabri sin spi...
mati, verjamem, to strašno boli,
išče ga duša ti sredi lesov...
Nihče zdaj tvojega joka ne sliši,
pusti zdaj solze in tožbe na strani!
Pojdi junaško ponosno naprej,
padel je sin tvoj, junak, partizan!

**Majda Peterlin-Vida
Brest,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo poleti 1943 na osvobojenem ozemlju v Mirni, kjer je bila avtorica na tečaju za ljudske talente. Za mitinge namenjeno besedilo so tovariši s Primorskega odnesli Frontnemu gledališču IX. korpusa, objavljeno pa je bilo v Naši besedi, priročnik za mitinge, 1944, str. 33. Izvajanje na mitingu je bilo verjetno podlaga varianti besedila, ki jo v rokopisni pesmarici hrani Dolenjski muzej v Novem mestu. Pe 4, Oc 58, var. Šk 202.

Skrivač:

Al' me imaš kaj rada, dečva,
al' me ljubiš al' me ne?

Dekle:

Jaz imam že fanta druž'ga,
njemu dala sem srce.

Skrivač:

Jaz sem pa bolj zauber fantič
kot je, dečva, fantič tvoj,
če bi me kaj rada imela,
bi se bahala z menoj.

Dečva:

Jaz se ne bi nič bahala,
strašno sram bi me bilo,
če bi tebe rada imela,
pač ne bilo bi lepo.

Skrivač:

Vsaka bi me rada imela,
če bi maral jaz za njo,
če bi maral za dekleta,
prvi hip dobim jih sto.

Dekle:

K'tera mara še za tebe,
ker doma potikaš se,
fantje drugi so vojaki
in vsi nosijo puškice.

Skrivač:

Ej, dekle, saj kadar hočem
k domobrancem lahko grem,
če, ko puškico prinesem,
bolj ugajal tvojim bom očem.

Dekle:
Le kako mi boš ugajal,
če boš pa falot prodan;
fantič moj pa za svobodo
se bori kot partizan.

Glej, ko drugi za svobodo
svojo kri prelivajo,
ti se skrivaš bojazljivec,
pa bi te še maral kdo?

Nosit' puško si pripravljen
kakor hlapec Hitlerjev,
saj lahko boš zadovoljen,
če boš nosit' glavo smel.

Skrivač:
Eh, pa kaj, saj ni gotovo,
da bo zmagal partizan,
lahko pade, pa boš vdova,
pust je, dekle, samski stan!

Dekle:
Če mi pade fantič ljubi,
padel za svobodo bo,
ti pa kakor izdajalec
zgubil prazno boš glavo.

(Partizani pridejo, skrivač zbeži)

Vsi:
Mi pošteni smo Slovenci,
ko v krvi ječi ves svet,
se borimo za svobodo
in za nov pravični red.

Vi skrivači, izdajalci,
ko svoboda bo pri nas,
pa za vas bo temna ječa,
krogla vam bo zadnji špas.

Komandantu Stanetu

**Majda Peterlin-Vida
Brest,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
novembra 1944 ob smrti
Franca Rozmana-Staneta,
komandanta NOV in PO
Slovenije.

Objavljeno v zbirki 16
pesmi Vide Brestove, izdal
Prop. ods. Cankarjeve
brigade 1944.
Tipkopis besedila hrani
arhiv IZDG, 674.
Bo 404.

Nenadoma, med beli snežni metež,
do nas dahnila v noč je težka vest,
da mrtev si, da ni te več med nami...
Vzdrhteli smo, a stisnili smo pest!

Ne jočemo! Ne znamo več jokati!
V tej borbi, kjer si ti se prvi bil
in nas učil se z vragi vojskovati,
vsa bol, ves jok se v ogenj je izlil!

Tovariš Stane, ogenj, ki zanetil
k upor v srcih naših si ga ti,
v požar mogočen se je razplamenil,
v prisegi dviga se milijon pesti:

Naprej gremo! Naprej do končne zmage!
Ti si svetlo začrtal našo pot!
In na pohodih, juriših na vrage
tvoj duh bo z nami, Stane, vsepovsod!

Matī padlega partizana

Majda Peterlin-Vida

Brest, (glej spredaj).
Besedilo je bilo objavljeno
v Novi besedi, reviji
štajerskih in koroških
partizanov, št. 5,
1. 11. 1944, str. 11.
Šo 262, Go 70 1/2.

Vse dni sem čakala in vse noči,
da prideš spet domov iz temnih host
pogledat svojo sivo mamo,
da pošlješ mi pozdrav morda.
Ne veš, kaj pretočila sem solza,
odkar tako ste me pustili samo...

Očeta so in Janeza in Anko
ubili psi, ko prvič so divjali mimo nas...
Da niso tebe, manjkalo je le za las,
ti si ubežal jim in šel v gore.

Sinoči je potrkal Mikčev Peter
na okno, ko je mimo šel.
Vesel je bil. Ko sem vprašala zate,
se je ves zresnil in je prebledel...
Takrat sem vedela, da več ne bo te
in da bom sama svoje žive dni...

Ko pride drugič Peter, mu bom rekla,
naj grob pokaže, kjer moj Drejče spi...

Tako junaški, močni so hiteli
ti naši mladi fantje danes tod!
Glasno so vriskali gredoč in peli
in sonce je sijalo jim na pot.
Pa sem prinesla kruha jim in vina,
ko včasih tebi, ko si bil doma.

Spi, mirno spi, ti moj junak najmlajši,
če tebe več ne more greti
in tebe ne dramiti iz sna,
stotere druge grela bo
ljubav srca.

**Majda Peterlin-Vida
Brest (Mirta),** (glej
spredaj).

Avtorica se spominja, da
je besedilo nastalo
spomladi 1944 v času
drugega zasedanja
SNOS-a v Črnomlju na
pobudo in že zloženo
melodijo skladatelja
Janeza Kuharja, ki je za
miting potreboval otroško
pesmico. V vseh objavah
je kot avtorica besedila
navedena Mirta. Po
podatkih Rada Simonitija
[Zborovske pesmi,
Partizanska knjiga,
Lj. 1970] naj bi besedilo
nastalo junija 1944
v Znanstvenem inštitutu na
Bazi 20 v Kočevskem
Rogu, a že objava
v Partizanskem dnevniku
št. 121, 10. 5. 1944 kaže
na zgodnejši nastanek.
Ohranjen je rokopisni
zapis prve kitice med
besedilom, ki govori o neki
Alenčici in njenem
nastopu na proslavi ob
osvoboditvi Beograda;
samostojen list hrani
IZDG, fasc. 37, mapa 1/3.
Leta 1944 je besedilo
uglasbil tudi Dragotin
Cvetko.
SM 1115, Pe 237,
Re 333, LS 51, Lo 246,
Tr 247, Sc 281, 327,
D 2, Sc D 289,
Oc 186.

Tonček je prišel,
torbico nosi,
za partizane
živeža prosi.

Soseda je dala
jajčeca tri,
mala Marjanca
za ščepec soli.

Mamica moja
pa žlico zabele,
da se za ponev
ne bodo prijele.

Pionirji partizanom

Majda Peterlin-Vida

Brest, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1945
v Beli krajini na
skojevskem tečaju.
Objavljeno v prvi povojni
številki Pionirja,
l. 1945/46, str. 1.
Oc 57.

Majhne in drobne so naše pesti,
srčece mlado, a tisoč želja
v srcu je skritih. Preživo žari
domu ljubezen iz src do neba.

Majhne in drobne so naše roke,
vendar vsi radi bi domu služili,
radi stopili bi v vaše vrste,
kot partizani se radi borili.

Z nami so želje, a z vami je moč,
mi pionirji, a vi partizani,
narod mogočen iz vseh bo nekoč,
vsi smo Slovenci in vsi smo Slovani.

Majda Peterlin-Vida**Brest,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo maja 1945 v Ljubljani, ko so partizani vkorakali

v osvobojeno mesto.

Objavljeno v prvi številki

Pionirja, ki je izšel

v osvobojeni Ljubljani,

l. 1945/46, str. 25

z naslovom Svoboda.

Tipkopisno varianto hrani

arhiv IZDG, 647.

BO 405, var. Oc 60.

Svoboda!

Na cestah, ulicah, vaseh zastave,
mlaji, slavaloki

in med ljudmi je kakor med otroki,
ko stric darov prinese iz daljave.

Smeh, sonce, sreča!

In vsa široka zemlja je blesteča,
kot bi iz solz se tvorili kristali.

Svoboda!

Na pragu z materjo se sin objema
in ona, srečna mati partizana,
je danes brez skrbi in razigrana;
svoboda je, čemu bi se še bali?

»Saj bilo je zares hudo,
a tudi to smo pretrpeli,
da bomo zdaj lahko mirno živeli!«
In sreče solza ji rosi oko.

Svoboda!

Zresni se čelo sina partizana,
zamišljeno pogled gre čez gozdove,
tam veter poje tiho čez grobove...
Kaj res je, res vsa borba zdaj končana?...«

Svoboda!

Ob poti siva starka v dalj strmi...

»Tu, s te strani sem morali bi priti
sinovi trije, pa jih ni in ni...«

Od daleč k nam se nosi glas zvonov

Miha Klinar, 22–23-letni
abiturient, borec v Ziljski
četi in Jeseniško-bohinjskem
odredu, l. 1945 kulturnik
v štabu Gorenjskega
vojnega področja.
Besedilo je nastalo jeseni
1944 na Koroškem.
Tipkopis hrani avtor.
SM 653.

Od daleč k nam se nosi glas zvonov
v te bele gmajne, ki ta hip so neme
kot sneg, ki pada kakor belo seme
nevidne smrti na srce gozdov.

Prebujajo piščali se vetrov
in v hipu gmajne so kakor zaklete
in človek več ne ve poti: v zamete
potaplja se, zapreden v ples duhov -

duhov, ki se bude kakor v baladi
in ki zavijajo te v svoje halje
in te vale s seboj v neznane dalje,
a smrt - pošast se ti hahlja v nasladi:

Prišel, človeček, si pod moje valje,
ne rešijo te sanje o Pomladi.

Bor ne klone pod biči vetrov

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
1. novembra 1944 na
Koroškem. Rokopis in
tipkopis besedila hrani
avtor.
SM 42, var. 42 A.

Bor ne klone pod biči vetrov,
bor se ne upogne teži sneženi,
v skalnatem svetu komaj se zmeni,
če ga udari sila plazov.

Bor je svobodno gorsko drevo,
bor je kot zemlja, ki srka jo, boren,
bor je zasidran v svojo zemljó,
žilav kot skala, kot skala odporen.

Bor je ponosno gorsko drevo,
ne mučijo misli mu prazni fantomi.
Še takrat, ko čas ga viharji prelomi,
pade ponosen na svojo zemljó.

Bor je še v smrti ponosno drevo.

Prilepljeni na zemljo po zasedah

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
7. 11. 1944 nad Rutami na
Koroškem. Rokopis
besedila, zapisan s tintnim
svinčnikom v beležko, in
malenkostno spremenjeni
tipkopis hrani avtor.
SM 865 A, var. 865,
PI 248.

Prilepljeni na zemljo po zasedah
ves dan ležimo. Jaz strmim v nebo,
kjer se pode oblaki v belih čredah,
a v mojem srcu je tako tesno.

Z vso težo ob senca mi kri udarja,
kot da v telesu ji je pretesno.

O jaz razpel bi rad se kakor zarja,
pa prikovan na trdo sem zemljó.

Infancia

lj, spulnari, oj, govorim;
maša domovina.

Tam meš amblekani
ob ognju sva sva domovina.

Žetorske plavite so razpete.

To so naše luče.

Školar obz nam jih premoči,
vetor jih olarise.

Nase pridelje so roje;
ho na njih maspino,
v sanjari se svetlo smeje,
v daljinih drevih se šumijo.

Oj gozdovi, oj gozdovi

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
11. 10. 1944 na
Koroškem. S tintnim
svinčnikom je zapisano v
beležko, pripravljeno za
zbirko Mrtvi bataljon.
Rokopis hrani avtor.
SM 681, Pl 194.

Oj gozdovi, oj gozdovi,
naša domovina...
Tam med smrekami ob ognju
ena smo družina.

Šotorske plahte so razpete,
to so naše hiše;
kadar dež nam jih premoči,
veter jih obriše.

Naše postelje so veje,
ko na njih zaspimo,
v sanjah se svoboda smeje,
v daljnih dnevih zaživimo.

Med polji je dišalo po jeseni

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
jeseni 1944 v Rutah na
Koroškem. Tipkopis hrani
avtor.
SM 440.

Med polji je dišalo po jeseni
in v kmečkih hišah bdel je topli mir
in ni za veter brigal se ledeni,
ko gladne nas je nosil v vas večer.

Sprejeli so povsod nas kakor znance
in ves večer z ljudmi smo presedeli.

V slovo vsi pesem našo smo zapeli,
nato nas noč odnesla je čez klance.

Pod nami vas

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo jeseni
1944 na Koroškem.
Tipkopis hrani avtor.
SM 763.

Pod nami vas,
prilepljena ob hrib,
kot na ostrešja
dobrih kmečkih hiš
prilepljena
so gnezda lastovic.
O že pred tedni
so odletele jate!
Zdaj zanje ve
samo srebrni ščip,
ki vrgel trnek je
na puste frate.
Samotni ribič,
kje so jate ptic?
Vse že drsi v jesen:
uvele trate,
okostnjaki host
in v hostah mi
upadlih, bledih lic.

Pobrala listje z drevja je jesen

Miha Klinar, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo
25. 10. 1944 na
Koroškem.

Zapisano je s tintnim
svinčnikom v beležko,
rokopis hrani avtor.
SM 744, 397 var.

Pobrala listje z drevja je jesen,
v oblake sive grabijo vrhovi,
vse niže, niže pada dan meglen,
v mrak tonejo porušeni domovi.

Življenje sivo se nagiba k smrti,
ožgan, polomljen, prazen sadovnjak
- tako kot mi obupani, potrti -
gubi se žalosten v pepelnat mrak.

Iz megel nizkih pleše prvi sneg
in vedno bolj na gosto naletava...
Ko v gostih krogih vsipa se v naš breg,
nam z belo grozo sanje zasipava.

A ko vsi zbrani šli bomo v napad,
bo v naših srcih misel na pomlad.

Navkreber s potmi

Miha Klinar, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944
na Koroškem. Tipkopis
hrani avtor.
SM 572.

Navkreber s potmi,
navkreber s stezami
se vzpenja tišina,
vedno tišja,
vedno globlja.
Večerno nebo nad gorami
razpenja krila golobja.

Ta pot čez hribe nas je utrudila

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
septembra 1944 nad
Ovčno na Koroškem.
Tipkopis hrani avtor.
SM 1071.

Ta pot čez hribe nas je utrudila,
kot skale prisesala so nas tla,
v negibnost se je četa spremenila,
v molk skrepeneli skalnatih gora.

Utrujenost je vse moči izpila,
v svinčeno težo zgošča se megla,
zavidam pticam, ker imajo krila,
in drevju, ker pohodov ne pozna.

O, biti ptica... drobna nagla ptica
brez težkih in utrujenih kosti...
Ukaz: pohod! ... Prelomljena vrstica

in moj sonet se v kaplje mi drobi
kot slani znoj, ki mi polzi čez lica:
v meglo so se zamislile poti.

Sinje nebo

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
v začetku novembra 1944
na Koroškem.
Zapisano je s tintnim
svinčnikom v beležko, ki
jo hrani avtor.
SM 930.

Sinje nebo
ni več sinje.

Objokano je
kakor sinje oči.

Dan,
prestreljen z rafali,
v večer krvavi.

Jesen

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
jeseni 1944 na
Koroškem. S tintnim
svinčnikom zapisani
rokopis hrani avtor.
SM 234.

Jesen
kakor žena
gola
in pretepena
krvavi.

Golo
in suho
v mrliško rjuho
jo je zavil
dan meglen.

Nad mrtvo
požgano vasjo
samo
veter ihti
bridko
kakor otrok
zapuščen.

Zavija veter, brije nas pršič

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Koroškem.
Tipkopis hrani avtor.
SM 1365.

Zavija veter, brije nas pršič:
fiju, fiju... Naprej, naprej, naprej!
Okleščen bor je kakor star mrlič.
Fiju, fiju... mrlič, mrlič, mrlič
boš tudi ti že jutri osorej,
fiju, fiju.... Skoz meteže naprej!

Zaman, človeček, z mano se boriš,
fiju, fiju... povej, povej, kdo si?
Bos in razcapan mi ne ubežiš!
Fiju, fiju... poglej, kako sneži!
V vrtincih belih se zgubiš, zgubiš,
fiju, fiju... izpijem ti oči!

Zavija veter, brije nas pršič:
fiju, fiju... zdaj zdaj se zgrudiš v sneg
in v nekaj hipih boš mrlič, mrlič,
fiju, fiju... vrtinec žvižga v breg,
grozi, preti, da vse zdrobi nas v nič.
Fiju, fiju... Le bela smrt v očeh.

Tu ni časa za stihe

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
v novembru 1944 nad
Belco na Koroškem.
Tipkopolis hrani avtor.
SM 1153.

Tu ni časa za stihe
in blagozveneče rime.
Vsak dan rimam premike
v gorske strmine.

Tu ni časa za sanje,
da bi pletel vrstice.

Tu pri nas je vsakdanje:
zima, glad in rane.

Molk belih skal

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Koroškem.
Tipkopolis hrani avtor.
SM 506.

Molk belih skal
z lišaji zapečaten.

Planinski mah. Kri
temnih murk. Oči
začudenih planik.

Med pogoriščem staj
skoz nizke bore
se preceja pašnik
zeleno bel in nem.

Njena pesem

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Koroškem.
Tipkopolis besedila
hrani avtor.
SM 912-913.

Sanje

sinje ko zvezde,
dragulji, razsuti po nebu.

Sanje

mehke ko mah, kjer sva sinoči
ležišče iz smrekovih vej si postlala
in legla.

Sanje

tople kot tvoje roké, kadar vzdrhte mi
v dlaneh v skrivnostni in nemi
govorici ljubezni.

Sanje

omamne kot tvoji objemi,
kot tvoji poljubi, ki z njimi
si utrujenost dolge poti mi
z oči odpoljubil,
da zasijale so kot mesečina,
razlita med smreke nad gozdno poseko,
in pozabile na čas.

Sanje

čiste kot tvoje oči,
z žarom ljubezni iščoče
v mojih očeh nemi odgovor srca
na svoje besede,
nežne kot vetrca dih.

Veter,

ki rožam šumi
zaljubljene pesmi,
mi zdel si se včeraj,
ko sva objeta si šepetala
nežne besede vso noč.

O noč čudovita,

ki pravkar minevaš
in bližáš se jutru!

Svit

že pobira zadnje dragulje z neba
in mesec
že zdavnaj zatonil je v temna prostranstva.

Skoro bo jutro:
pesek kristalni iz ure noči
že polzi v uro slovesa,
a moje srce ob tebi še sanja
sanje
solzne kot jutranji svit,
ki nad gorami na vzhodu se drami.

Zakaj jutro na jambor
že zarjo razpenja?
Ležé tesno ob tebi,
s tvojo odejo pokrita,
že dolgo bedim
in te gledam.
Gledam obraz tvoj,
da vtisnila bi ga v srce si
do zadnje poteze
še pred slovesom,
če morda je zadnje.

O žalostno jutro,
ki z mrzlim rezilom
zarezalo v dušo
si slutnjo grozljivo.

Ti pa
odprl oči si in me poljubil
in nisi opazil, da moje oči so
motno sijale
in plaho kot srne na samotni poseki
v strahu pred jutrom, ki z rožnimi usti
je upihnilo zvezdo poslednjo.

V dolini so vsa polja prazna, pusta

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
4. 10. 1944 na
Koroškem. Rokopis,
zapisan s tintnim svinčnikom
v beležko, hrani avtor.
SM 1175.

V dolini so vsa polja prazna, pusta
in v mrežo cest ujete so vasi,
ob jezeru se misel mi mudi,
kjer prvič sem poljubil te na usta.

Objel gozdič bi, kjer sva se ljubila
in kjer cvetela nama je mladost.
Zdaj cvetja ni... Povsod je le bridkost
grozeče mreže smrti razgnila.

Utrujeno vali se v dalji Drava,
s seboj odplavlja sanje mladih dni.
Jesen na hosto lije svojo kri

in v mraku zarja kakor čas krvava
drsi v zaton... V umirajoči dan
se s krikom je spustila jata vran.

V pozni jeseni

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
oktobra 1944 pod Kepo
na Koroškem. Osnutek je
avtor dooblikoval za
povojno objavo v reviji
Obzornik, 1955, št. 9,
str. 324. Tipkopišni prepis
izvirnika hrani avtor.
Pl 413, var. 412,
SM 1355.

Zarja med golim vejevjem
kakor tančica visi,
ilnata steza med drevjem
spolzka v dolino drži.

Sonce ne more več greti,
mrzlo se v zarjo tali;
v pozno jesen smo ujeli,
smrt nam sanje drobi.

Zarja med golim vejevjem
kakor tančica visi,
luže na poti med drevjem
motne so kakor kri.

Po bitki

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
novembra 1944 na Kepi.
Po vojni ga je avtor
posredoval za objavo
v reviji Borec, I. X. 1958,
št. 2, str. 50.
Pl 10.

Bitke potihnil je hrup,
zadnji zamrl rafal
v odmevih skal
kakor žalosten vzdih,
kakor da mu je hudo,
kakor da mu je žal,
kakor da se kesa
smrti, ki jo je sejal.

Povsod, povsod je sneg

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
29. nov. 1944 na
Koroškem po hudih bojih
Ziljske čete.
Rokopis, zapisan
s svinčnikom v beležko,
hrani avtor.
SM 821-822, var. Pl 240.

Povsod, povsod je sneg
in s smrtjo breg
že mesec dni
od vseh strani grozi.
V temo noči
strme tovariši,
nihče ne govori.

Pred dobrim tednom dni
bili smo bataljon.
Zdaj mrtvi bataljon
pod snegom mirmo spi.

Ostalo nas le pet
je v zadnjih šestih dneh
in misel pri njih bedi,
ki spé mrtvi po bregeh.
In tam na Kepi spe
in v hostah, po poteh,
kjer zadnje težke dni
nas je kosila smrt.

Ostalo nas je pet,
smo smrti res ušli,
morda nas jutri spet
bo gnala po bregeh
kakor preplašeno divjad?
Morda že jutri mi
za njimi bomo šli -

nas gloda, gloda strah
in trga po kosteh.
Morda že jutri mi
prelili bomo kri,
šli za tovariši
za komisarjem Vojanom,
za Srečkom, Milanom,
za drugimi, ki so te dni
odšli v deželo Ni
iz dežeze Tu.

Moto »Mrtvi bataljon«

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Koroškem.
Rokopis, zapisan s črnilom,
hrani avtor v snopiču
besedil, pripravljenih za
zbirko *Mrtvi bataljon*.
SM 347.

Ko pade večer in veter v vejah ihti,
tedaj se mrtvi bataljon okrog
Kepe zbudi.
Junaki prihajajo, taborni ogenj prižgo,
v rožnatem siju gori večerno nebo.

V srebrno ivje je vkovan češmin

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
novembra 1944 na
Koroškem. Tipkopis hrani
avtor.
SM 1300.

V srebrno ivje je vkovan češmin
in z mrzlo težo se borijo veje
in koprni, kdaj se iz daljin
pomlad kot dobra deklica prismeje.

Le drobna vejica ne koprni,
ne meni več se za ledeni mraz.

Na snegu strta, zlomljena leži,
umoril jo je zli, brezčutni čas.

Velblodji hrbti Karavank

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Koroškem.
Tipkopis hrani avtor.
SM 1185.

Velblodji hrbti Karavank,
poraščeni z zeleno volno trav
in rjavega mahu.
Na jugu z zidom Alp
pozidano nebo.
Na nebu kakor ostrí beli plamen
Špik.

Poplava modre luči nad dolino
kakor goreči alkohol.
Dan je visok. V višavah
zlati lovec tisočroki
s tisoč lokov naju obstreljuje
s tisoči puščic.
Še več zbrni jih mimo
med trave in med rože
strmini v bok
kot zlat čebelji roj.

Nebo kot da zveni že ves dan
od tetiv.

Kakor svetišče vonja hosta po kadilu

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Koroškem.
Tipkopis hrani avtor.
SM 273.

Kakor svetišče vonja hosta po kadilu
in ciklamah, ki dišavijo ozon.

V ornatu zlatem dan kleči na gorah
in blagoslavlja svet.

V zeleni molk zapel bi psalm
na čast pradavnega boga tišine in miru.

Zrak trepeta kakor prižgana ambra,
zama knjen v čudno tihi svet ta hip.

V tišini zatopljene v svet obred

Objeta sva legla na mehko ležišče iz maha

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Koroškem.
Tipkopis hrani avtor
SM 644.

Objeta sva legla na mehko ležišče iz maha
in dišečih ciklarnov.

Detel, ki se je utrudil
nad neznanim dolгим telegramom,
je utihnil.

Morda naju opazuje v duplu skrit
in šteje najine poljube.

Ne prešteje jih nikoli, ker jih
pijeva z enim samim neodžejanim poljubom,
kot da drug drugemu sva žejna zemlja
in neusahljiv osvežujoč studenec.

Pozabljava, da sva gladna, brez postelje, brez strehe,
bedna, kakor more sploh kdaj človek biti beden.

V bogastvu najine ljubezni ne pogrešava ničesar.

Zadoščata nama blazini najinih teles,
srce in duša, roke, ki naju sklepajo v objem,
ustnice, ki se ne morejo ločiti.

Bi se še kje ljubila slaje
kakor pod dobrim šotorom večera,
kjer so vse zvezde najine, sami
dragoceni kamni: akvamarini,
safiri, ametisti in spreminjasti topazi.

Iz teh kamnov bom zložil črke najine ljubezni
v pesem, ki jo bova brala, kadar bova sama in samotna
drug drugega iskala po spominih.

Najina ljubezen za naju vselej
zapisana bo v zvezde.

Stene porušenih hiš

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
pozimi l. 1944 na
Gorjušah. Tipkopiš hrani
avtor.
SM 1000, var. Pl 296,
KI 211.

Stene porušenih hiš,
okna - votline v nebo.
Vetra tegobni piš,
vzdih nad mrtvo vasjo.

Kakor spomin gremo
skozi vas mrtvo molče.

Zvezde v ledeno temo
lačno strmé.

Svetle lučke na božičnem drevescu

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
24. dec. 1944 kot odmev
na govorice, da so
sovražniki nekje na
Dolenjskem pribili na križ
otroka. Izvirni rokopis,
zapisan s tintnim svinčnikom
v beležnico, in kasnejši
nekoliko spremenjeni
tipkopišni prepis hrani avtor.
SM 1026 A, var. 1026.

Svetle lučke na božičnem drevescu,
svetle zvezdice prižganih raket,
svetle zvezde na decembrskem nebu,
srebrna zvezda je svet.

V štalici spi majhen otrok,
grejeta ga telička.
Otrok ne verjame, da je to bog.
Zanj ni božička.

Tako je nekoč na sveto noč
mislil neki otrok...

Danes pa, glej, ko skozi vas smo šli
lačni, prezeblji, izmučeni,
na steni ožgani kot križani bog
je visel otrok, na steno pribit.

Uboga deklica

Miha Klinar, [glej
spredaj].
Besedilo je nastalo
februarja 1945 v Farjem
potoku. Tipkopis hrani
avtor.
SM 1157.

Uboga deklica,
zaman te išče veter
v sivem pepelu.
Kako so mogli seči
po tvojem mlademu telesu
rabljevi prsti
in ga prižgati
v živo plamenico.
Pa si bila lepa
kakor pomlad v maju
in iz tvojih zlatih las
nekomu
noč je tkala sanje.
Ožgani bresti
to pomlad
ne bodo ozeleneli.
In zvezde v nočeh
ne bodo blestele
ne zanj ne zate.
Mesečina
te ne bo več pokrivala
z breztežno tančico.
In ptice v jutru
ne bodo več imele komu peti.

Mimogrede

Miha Klinar, [glej
spredaj].
Besedilo je nastalo
januarja 1945 na Vogarju
nad Bohinjskim jezerom.
Prevezemamo ga po objavi
v Borcu, 1. X. 1958,
št. 11, str. 514.
PI 282.

Skozi zastrta okna luč pronica
in človek ve, da v hiši je toplo,
da so pri peči nasmejana lica
deklet, ki jopice za nas pleto.

Najraje vstopil bi in mednje sedel,
da njihov smeh bi mi srce razgrel,
pogovor fantovski bi z njimi predel
in najprevzетnejšo čez pas objel.

Najraje bi... Pa kaj?... Samo večer
prešerne misli mi je v srcu stkal...
Kolona gre v temo, v neznano smer
in z njo nekje bom v hosti v snegu spal.

Miha Klinar, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo
6. 12. 1944 pod
Mežakljo po obisku
pri Žvebovih.

Posvečeno je Žvebovemu
očetu in tako je avtor
besedilo tudi naslovil
v kasnejšem tipkopisnem
prepisu. Rokopis, zapisan
s tintnim svinčnikom
v beležko, in tipkopis hrani
avtor.

SM 1188-1189 A, var.
SM 1188-1189.

Vemo, da niste nas bili veseli,
saj dan na dan kdo trkal je na vrata,
poprosil kruha, vprašal po zabeli,
a vaša duša je bila vsa zlata,
zato ste nam odprli, Žvebov ata,
in nam bilo je, kot da smo doma,
saj dali vsakemu ste kos srca,
pomagali nam v naši hudi sili.
Čeprav, kot veste, ni nam do boga,
smo rožni venec z vami vsi molili.

Molili dele vse smo in za ranjke,
za zdravje kože, ki je obolela,
da vrag bi že uničil nemške tanke
in z njimi izdajalska vsa krdela;
za zdravje ovc, da ovci - črna, bela -
imeli bi še dosti mehke volne,
da kašče bi bile ob letu polne,
da kmalu bi svobodi že napili...
Ker vaša misel vse krivice kolne,
smo rožni venec z vami vsi molili.

Potem smo z vami dolgo v noč bedeli,
ko ob karbidki ste rezljali pipe
in z vami po svobodi hrepeneli.
Luč risala nas je na majhne šipe
in Pepček stresal svoje je dovtipe,
da bog ne bo zveličal vaše duše,
da škof ljubljanski bo prekel Gorjuše,
ker za bandite ste boga prosili,
a belim privoščili črne ruše:
tak rožni venec z vami smo molili.

Kako nas je zgrabilo hrepenenje,
da že za nami bi bilo trpljenje,
da bi ljudje na svetu se vzljubili,
da iz krvi pognalo bi življenje,
vse to ste, ata, vi v molitev skrili.

Vse, kar je od vasi in ljudi ostalo

Miha Klinar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1945 pod vtišom
požgane Radovne in
primorskih vasi.
Tipkopis besedila hrani
avtor.
SM 1286.

Vse, kar je od vasi in ljudi ostalo
je črn križ in bog z odstreljeno roko
in te škrbine dimnikov
med počrnelim zobmi zidov.

Vse drugo: rože na oknih in lastovičja gnezda,
starci in otroci, žene in dekleta
so morali v plamenih zgoreti živi -

in z njimi sanje, skrbi in upi
in strah pred smrtjo.

Na črnih jezikih pogorišča se še lepi
okus po dimu in slanih solzah
in sežgani krvi.

Lastovice, ki jih pravkar je pomlad prinesla
v sinji jati, obletavajo škrbine
in žalostne cvrčijo,
jočejo za gnezdi.

Skoro bodo pod nebo vzletele
in izgubile se v sinjini.

Morda bodo pod oblaki odložile solze,
drobne kakor v rimski cesti drobne zvezde.

Morda kakor rosa bodo orosile
črne ruševine in ožgano zemljo.

Morda bodo nežno valujočo travo izvabile
iz pepela dekliških las sežganih
in iz ustnic in oči ugaslih,
med mlado travo prebudile rože
bele
sinje
rdeče.

Morda res nekoč bo človek
nad to grozo in trpljenjem
našel zvezdo sreče.

Zasneženi grobovi

3 cont

6 + no -

20. j. gozd molit in vonega ni slabo,

na jasi namešeni so grobovi:

maad ujini toino a mai ilte petroni,
(a smart boy was it called some time ago.)
a smart is hooked reduced nam nalar.

bol tako isto nas je ^{vitalno je} ~~svojim~~ ^{je} ~~istot~~
in ist pretnadmar
~~last~~ ~~antizidar~~ in ~~antizidar~~,
partizansk, izumisk bojazlov
prok. hribov ^{ali} ~~nem~~ ⁱⁿ ~~valutaa~~ ^{bolst.}

Samu noćio, ho stionjeri na vež

se plebem in Trudui pri nasquimo,

in slay protest & holdle marmix. (w/hold o om ^{nas} to deke ~~what~~ ^{ogeye}.)

No na preobli v jutra se struclino,

quero ier lube & tãluni nozani

in sala sunt gresie gro ^{ne} ~~peste~~ mari.

Zasneženi grobovi

Miha Klinar, [glej
spredaj].
Besedilo je nastalo
decembra 1944 na
Gorjušah. Rokopis,
zapisan s črnilom, hrani
avtor.
SM 1377.

Zdaj gozd molči in v snegu ni sledov,
na jasi zameteni so grobovi;
med njimi tožno v noč ihte vetrovi,
a smrt krog nas še vedno žene lov.

Od čete nas ostalo je le šest
in šest prestradancev in okostnjakov,
raztrganih, izmučenih bosjakov
prek hribov žene žalost in boleost.

Samo zvečer, ko stisnjeni na veje
se vležemo in trudni vsi zaspimo,
svoboda v snu nas ko dekle ogreje.

Ko pa prezebli v jutru se zbudimo,
gremo čez hribe s težkimi nogami
in bela smrt grozeče gre za nami.

Iz knjige portretov

Miha Klinar, (glej spredaj). Besedilo je nastalo decembra 1944 na Gorjušah med počivanjem Ziljske čete. Avtor je zasnoval nadaljevanje podobnih zgodovinskih »portretov« - naslednjega je začel pod naslovom Ciril in Metod, a ga ni dokončal. Rokopis besedila je zapisan na prepognjenih rjavih listih, ki imajo obliko nezvezanega zvezka. Hrani ga arhiv IZDG, 697 II b. Objavljeno je v žepnem časopisu Vzhod žari, izdaja Komanda gorenjskega vojaškega področja, št. 3, 25. I. 1945, str. 9. SM 465, LG 288.

Moto:

Mi smo bili kot neobdelan kamen
in s svojim dletom nas je klesal čas,
o, kmalu dokončan bo naš obraz
in v nas vžžarel bo sveži rdeči plamen.

SENCE PRETEKLOSTI

Gosposvetski kmet

Že narod zbran je, pojejo zvonovi
in sonce blagoslavlja žitne njive,
a danes vse poti so polne, žive
in praznično bleste se vsi domovi.

Že narod zbran je, starci sivolasi
drže svečano se, nekdo na kamen
je vsedel se, v očeh ponos kot plamen
zagorel je... O, slavni davni časi!

Utihnilo je ljudstvo, knez prihaja,
pred njim vse ljudstvo v spoštovanju vstaja,
le kmet sedi, pred njim se knez ustavi.

»O, vojvoda, po naši le postavi
dosegel si izkazano zdaj čast,
a vedi le, da ljudstvo je oblast!«

Na položajih

Tone Pipan-Črtomir,

25–26-letni slavist, od
l. 1941–1944 vojni ujetnik
v Berlinu, borec, padel pri
Ajdovščini 7. 11. 1944.
Besedilo je nastalo l. 1944
na Primorskem.
Objavljeno je v
Primorskem partizanu, l.
I, št. 14, 2. 10. 1944,
str. 7. Tipkopis hrani arhiv
IZDG, 252 III 3.
SM 566, Lo 134, Pe 121.

Naša tovarišica smrt,
čez ramo koso, čez drugo prt,

stopa lahkotno mimo nas
in kakor za šalo, za kratek čas

vsakomur tri uganke stavi -
če jih rešiš, je dobro, če ne, te zadavi.

Mitraljezca Jakca potreplja po rami,
junaka z jeklenimi rokami:

»Brez kritja in brez zaklona postoj
samo za trenutek, pa boš moj!«

»Meni kritja ni prav nič treba,
moj zaklon je moja breča!«

»Ko menjavaš šaržer, trenutek je lep!«
»Za tisti trenutek te vtaknem v precep!«

»A če bi se priplazil odzad
in te zaklal tvoj rodni brat?«

Mitraljezec Jaka jo gleda nem...
Smrt ga je stisnila v svoj objem.

Ples

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno
v 185. in 188. št.

Partizanskega dnevnika
17. in 24. julija 1944.

Pe 26, Re 327.

Dekleta, na ples,
zavrti tovariša tja do nebes,
godec igra nam polko poskočno,
tovariš, zapoj nam pesem mogočno!

Dekleta, na ples,
vse naokrog in počez,
zvezde so luči in krasna dvorana
je trata z zelenjem postlana.

Dekleta, na ples,
naj ogenj zasije iz žarkih oces,
nagelj rdeč in zelen rožmarin
na prsi pripni partizanu v spomin!

Dekleta, na ples,
zdaj zakurili ivanjski smo kres,
dekleta, na ples,
čez zemljo slovensko v šir in počez!

Požgani domovi

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letu
1944 na Primorskem.

Objavljeno v Primorskem
partizanu, I. I, št. 13,
25. 9. 1944, str. 14.

Dva tipkopisa besedila hrani
arhiv IZDG, 252 III 5 in 290
III 5.

Ko 168, SM 832, Pe 170.

Povsod vas vidim, strahovi
s črnimi kostmi,
z votlimi očmi,
domovi, domovi...

Kot sfinge brez besed
stojite ob cestah;
popotnika je strah,
da je umrl svet.

V molk skrivate povest,
strahoto naših ljudi,
solze in kri,
žgočo boleost.

Vaš molk nam v dušah zveni
kot klic k dejanju,
vaš molk nas vse budi
k maščevanju.

Partizani gredo

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno v Gorenjskem partizanu, glasilu Gorenjskega odreda, I. II, št. 7-8, 25. 3. 1944, str. 15. Er 95, Šo 116.

V dolgi verigi gredo
temne postave čez goro,
temne postave skož noč.

Nikjer se ne ustavijo ti ljudje,
kar naprej gredo in molče
in vsi se resno drže.

Daleč jih pelje pot to noč,
da kaznujejo greh v nebo vpijoč,
da maščujejo jok, ki se dviga iz koč.

Gredo partizani, naša moč,
gredo, da maščujejo narod zvest,
da vsem zločincem izprašajo vest.

Ljubezen

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo na Primorskem, objavljeno je bilo v Primorskem partizanu, I. I, št. 15, 15. 10. 1944, str. 11. Tipkopis hrani IZDG, 252 II 3. SM 100; Pe 27; Lo 17; Go 5.

Dekle, v moji duši je luč
pred tvojo podobo ugasnila,
moja misel je ključ
od tvoje izbe izgubila.

Notri ostal je vonj tvojih las,
tvoje oči in lica
in toplih ram bledica
in spomin na tisti čas.

A če bi bila z menoj to noč,
morda bi z roko v roki za hip
začutila drug drugega srčni utrip
in tedaj bi naju zajela moč,

da bi se pognala kot vihar
in bruhalo v sovraga srd
in bruhalo v sovraga smrt,
zadajajoč udar na udar.

In šele ko bi čist bil breg,
bi si pogledala v oči;
iz dveh ran bi pritekla dva curka krvi
in se združila v enega na tleh.

V zasedi

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno v Partizanskem dnevniku, glasilu OF za Primorsko in Gorenjsko, I. II, št. 206, 7. 8. 1944, str. 206.

Pe 253, Re 326, lo 258, var. CT 264, JA 136.

V curkih na pleča tolče dež;
smo v zasedi,
in naših ne bodo rešili se mrež,
v sovražno kolono so uprti pogledi.

Trenutek še in pade prvi strel,
vsi pozabimo na dež in glad,
vsi kot eden se zaženemo v napad,
hura, prvi se je avto vnel.

V curkih na pleča tolče dež;
smo v zasedi;
ni prvič, tovariš, saj dobro veš,
da sem srečen ob razžarjeni »bredi«.

Smreke

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo, posvečeno Tomažu, komandantu 1. bataljona Gorenjskega odreda, padlemu v boju z Nemci, 14. 4. 1944 v Trbojah pri Smledniku, je objavljeno v Gorenjskem partizanu, I. II, št. 9-10, 1944, str. 11 in v antologiji Pesmi naših borcev, ur. Mile Klopčič, I. zvezek junij 1944, str. 46.
De 128, Er 325.

Smreke so naše tihe družice,
zvesto nas spremljajo na vseh poteh.
Noč in dan nas gledajo v lice,
vidijo vse: naše trpljenje, naš smeh.

Tovariš, veš, ko ti zmanjkalo sil je,
pa ti sledil je sovražnik preklet -
smreke so vzele te v svoje okrilje,
medse te vzele in - bil si otet.

In ti, moj brat, bila ti ni dana
sreča, da dalje korakaš v našo smer,
namesto cipres in platan in bršljana
smreke zdaj stražijo večni ti mir.

Sestra padlega partizana

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno v Naši borbi, tedenskem glasilu XVI. SNOB Janka Premila-Vojka, št. 8,

3. 9. 1944, str. 3.

Napisano je bilo na željo dekleta, ki ji je padel brat – partizan.

Avtorica zapisov Re 218 in Fi 198 je Zora, drugih pa Vida.

Ko 245, Fi 198, Pe 316, Re 218, 301.

V hribih nekje moj brat leži,
na njegovem grobu križa ni,
na njegovem grobu cvetja ni.

Drug nihče ne zmeni se zanj,
žalostinke mu poje le črni vran
in vetrc nad njim ihti noč in dan.

Jaz slišim klic sredi noči:
»Sestrica miru moji duši ni,
dokler naš narod pod tujcem ječi.«

»Moj bratec, pokoj tvoji duši,
narodu sinil bo svobode dan,
narod trpeči bo maščevan,
še preden ti trava vzklije na ruši!«

Iz današnjih dni

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno v Partizanskem dnevniku, glasilu OF za Primorsko in Gorenjsko, št. 183,

15. 7. 1944, str. 4. Prepis besedila hrani v zvezku partizanskih pesmi Cvetka Koželj-Olga.

SM 140, lo 32, Pe 38, Re 328, JA 22.

Glej hišo požgano v robu!
Nič več ne kadi se iz krušne peči,
golo zidovje – kot rakva v grobu,
še trata zelena krog nje se solzi.

Glej starca, ki čas mu obraz je zoral!
Zdaj ne pomni več davnih dni.
Kravico zadnjič na pašo je gnal
in pal, ko je trebil in boljšal golí.

Glej mater, ki več ne pozna ti solza!
Stisnila v objem še nedorasel je sad,
zgubila je sina, ubili so ji moža,
izgnali izpred rodnihi jo vrat.

Glej naše pogumne sinove!
S puško v roki se danes borijo,
z voljo, ki bi prenesla bregove,
sovraga iz zemlje domače podijo.

Manj strašna noč je v črne zemlje krili

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno
v Gorenjskem partizanu,
glasilu Gorenjskega
odreda, I. II, št. 7-8,
str. 27-28.
Er 94, Šo 115.

»Manj strašna noč je v črne zemlje krili,
kot so pod svetlim soncem sužni dnovi.«
Klicu pradedov pozni so sinovi
odzvali se v viharjev temnih sili.

Zemlje tirani so se polastili,
ogabni, krvoločni kot volkovi,
vendar sinovom našim njih okovi
ponosnih tilnikov niso uklonili.

Za bedno hlapčevanje preponosni
prezirajo življenje sužno, smrti
se ne bojijo v borbi neizprosni,

da domovini, materi potrti,
svobodo, vragu udar pogubonosni,
dajo - pogledi vsi v en cilj uprti.

Naša pesem

Tone Pipan-Črtomir,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno
v Gorenjskem partizanu,
I. II, št. 15, 1. 7. 1944,
str. 32.
De 78.

Na nakovalu skal
pod trdimi udarci svinca, jekla
se kujejo nam srca. Ko njih zven
bo pristen, kot pozdrav iskren
se razzvenel bo v šir in dalj
in - planil bo v dolino val.

Čez nas gre sonce, veter, mraz,
tema, oblaki in viharji.
Dež, toča biča nam obraz,
ki hrepeni po novi zarji.

Težki nam dnevi brusijo značaj
kot kamen, ki ga liže vode val.
Ko naš značaj bo čist, kakor kristal
bo zasijal na vse strani -
svetal bo dan opolnoči -
in domovina nam bo raj.

Vas pod Velebitom

Jože Šmit, 23–24-letni študent gozdarstva, prisilno mobiliziran v nemško vojsko, od koder je ob zavezniški invaziji prebegnil k Francozom, se povezal z jugoslovanskimi prekomorskimi brigadami, pomočnik vodje agitpropa v V. prekomorski brigadi. Besedilo je nastalo v neki vasi nad Zadrom februarja 1945 na pohodih prekomorskih brigad iz Dalmacije preko Like proti Sloveniji. Objavljeno je v 1. zvezku Pesmi borcev Pete prekomorske brigade, 1945, str. 9. V povojni avtorjevi zbirki Srce v besedi, 1950, je naslovljeno Dalmatinska vas. Gu 7.

Troje porušenih hiš,
še kamen je ves ožgan,
tiho se v srcu zgroziš,
daš čez oči si dlan.

In vendar tod človek živi,
nad kamni obnavlja svoj krov;
gledaš in te zaboli:
dolga je pot domov.

Počitek

Jože Šmit, (glej spredaj). Besedilo je nastalo spomladi 1945 na pohodih prekomorske brigade iz Dalmacije preko Like proti Sloveniji. Objavljeno je v Slovenskem zborniku, 1945, str. 176, kjer ima naslov Večerni počitek, in v avtorjevi zbirki Srce v besedi, 1950, str. 55. Gu 10.

Obstali smo ob poti, trudni, lačni,
in smo po razmetanih kamnih sedli,
pred tremi dnevi smo nazadnje jedli
in odpočili v noči si oblačni.

Molče smo svoje žepe obrnili:
otožnost v njih je kakor prejšnje dneve,
zdaj bomo tudi njo ko prašne pleve
razsuli v vetru in si oddahnili.

Ničesar nimamo, vse razen bede
zahajkali smo v hostah, samo nada,
ki nismo še zavili je v besede,

z jesenskim listom v naše duše pada.
Tam, kjer je list odpal, pa skoz praznino
že vidimo stezo, ki gre v dolino.

V pričakovanju

Jože Šmit, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo zgodaj
spomladi l. 1945 pod
Velebitom, ko so borci
prekomorskih brigad
prodirali iz Dalmacije
v notranjost. Objavljeno je
v ciklostiranih Pesmih
borcev Pete prekomorske
brigade, I. zvezek, na
položaju 1945, str. 11.
V avtorjevi povojni zbirki
Srce v besedi ima
spremenjen naslov
Pomlad pod Velebitom
Gu 9.

Na Velebitu že sneg kopni,
v razpokah se voda preceja,
v mlačnem vetru drhti
drevesu nabrekla veja.

Kmalu, že jutri morda,
čist bo izvir za mejami,
vanj bom potopil z rokami
zadnjo bridkost srca.

Večer v Polešniku

Jože Šmit, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi l. 1945
v Dalmaciji na pohodih
prekomorskih brigad proti
notranjosti.
Objavljeno je po vojni
v pesniški zbirki Srce
v besedi, 1950, str. 47.
Gu 15.

V sivino skal so koče se poskrile,
težko od kamna kamen je ločiti,
še le, ko bodo žene zakurile,
boš našel dver in vedel, kam vstopiti.

Kot vrh se cesta proti morju spušča,
ki pravkar vanje sonce se potaplja,
večer v te sive kraje nam brez trušča
počasi pripolzi kot oljna kaplja.

V ograji se drevo in vinska trta
borita tiho za prsti prgišče,
nemara še žival je z njima sprta,
ko lačna si po gmajnah hrane išče.

Bila ta vas le smrti je poznana,
samotna, tiha, dokler novi časi
privedli niso semkaj partizana,
zdaj pa se često pesem tod oglási.

Požgana vas

Jože Šmit, (glej spredaj).

Besedilo je predelava
zgodnejše pesmi Zadnja
paša, ki jo v rokopisni
zbirki Mladi kriki 1943
hrani avtor. Druga kitica je
napisal med januarjem in
majem 1945 v Dalmaciji.
Pesem je objavljena po
vojni v zbirki Srce v besedi,
1950, str. 45.
Gu 13, Pl 323, var. Pl 533.

Temen in poln prsti
sel sem na borov panj,
sredi požganih gmajn
veter me z dimom duši.

Toda, čemu sem obstal?
dokler vasi gore,
človek naj več ne ve,
kdaj je nazadnje spal.

Obisk v Biogradu

Jože Šmit-Don Poet,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
januarja 1945 po obisku in
ogledu kulturne dejavnosti
bataljonov, v Zadru.
Objavljeno je v
Brigadnem listu V.
prekomorske brigade, I. l,
št. 1, januar 1945. Za
povajno objavo v zbirki
Srce v besedi, 1950, str. 46
je avtor besedilo nekoliko
popravil, zlasti drugo in tretjo
kitico.
LC 72.

Iz luke vodi cesta, ki jo dež izpira.
Še vedno vonj po krvi in smodniku.
Brez šip se okno čez zaliv ozira.
Odt rgano je jabolko zvoniku.

Ljudje so tihi. Deca gnete blato.
Pozna se vsem še bič prestane bede.
Nekdo zaril je v skopo prst lopato
in z njo prestreza splašene poglede.

»Jetnik,« pove ti kdo in že odhaja.
Tam Dalmatinec prišvrkuje osla.
V ogradih sivih komaj kdo postaja.
Večer je. Vsi imamo dosti posla.

Potem izginja tudi ta podoba.
V somraku še zapojejo vojaki.
Izogneš tudi ti se sencam z roba
k ognjišču kje v raztreščeni baraki.

Noč pred Gospićem

Jože Šmit, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi 1945 v Liki.
Objavljeno je v pesniški
zbirki Srce v besedi, 1950,
str. 54.
Gu 21.

Sto, dvesto, tristo metrov le pred nami
se gadje gnezdo v temno noč zavija,
nocoj je v njem poslednja požrtija,
nič več pošast se jutri ne predrami.

Še sikajo rafali nam naproti
in smrt po nas s krvavo roko krili;
tesnó smo k dobri zemlji se privili,
da nas svinčeno zmo ne zaloti.

In vedno bliže plazimo se gadom.
Nad Velebitom se razcveta zarja.
Nemirno nam ob sencih kri udarja,
tako nam je, kot vedno pred napadom.

Drevo

Jože Šmit, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo med
januarjem in majem 1945
v Dalmaciji. Objavljeno je
po vojni v avtorjevi
pesniški zbirki
Srce v besedi 1950, str. 48.
Gu 16.

Deklica, zdaj sem ko kraško drevo:
mráz me objema in burja me klesti,
žalost mi hodi naproti po cesti,
črni oblaki nad mano gredo.

Vendar ne smem in ne morem kloniti,
zadnje preštel sem utripe srcá,
strgal z rokami sivino z neba,
moram trpeti in moram ljubiti.

Siva je zemlja in kamen je siv,
jaz pa sem bor, ki oznanja življenje,
sveže diši mi na vejah zelenje,
ob meni bo človek spet vero dobil.

Kultura na pohodu

Jože Šmit, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo v začetku l. 1945. Objavljeno je bilo 12. februarja 1945 kot dopolnilo k satirični slikarski kompoziciji, s katero je Jože Ciuha upodobil člane kulturno-prosvetnega oddelka Pete prekomorske brigade. Na koncu besedila, ki je bilo po vojni objavljeno v knjigi J. Šmit, R. Bordon, A. Klun: Peta prekomorska brigada, je pojasnilo, da je v pesmi omenjena »pura« nezabeljen koruzni močnik, pogosta hrana borcev.
MS 27.

Kaj kulturi so daljave? -
Meri z lahko jih nogo,
naj ji sonce žge z višave
ali zvezde svetijo.

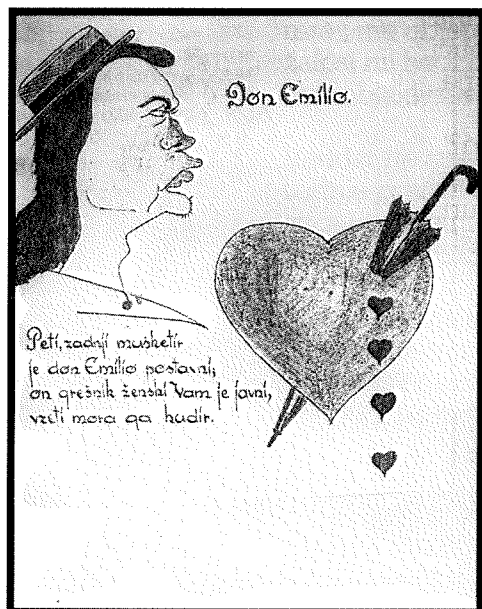
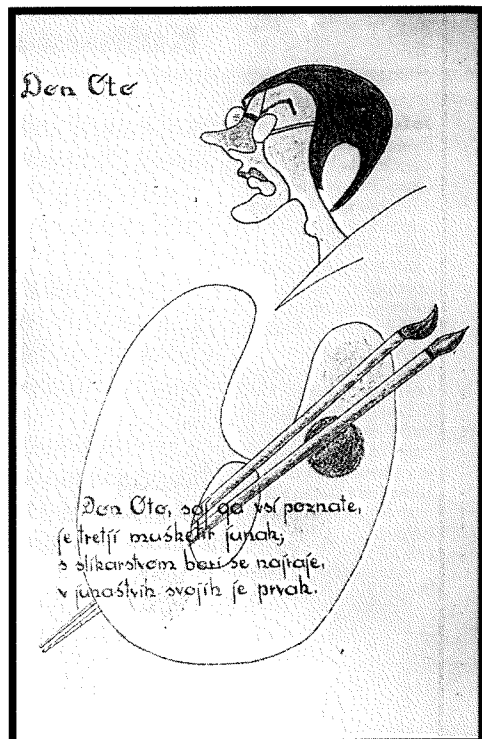
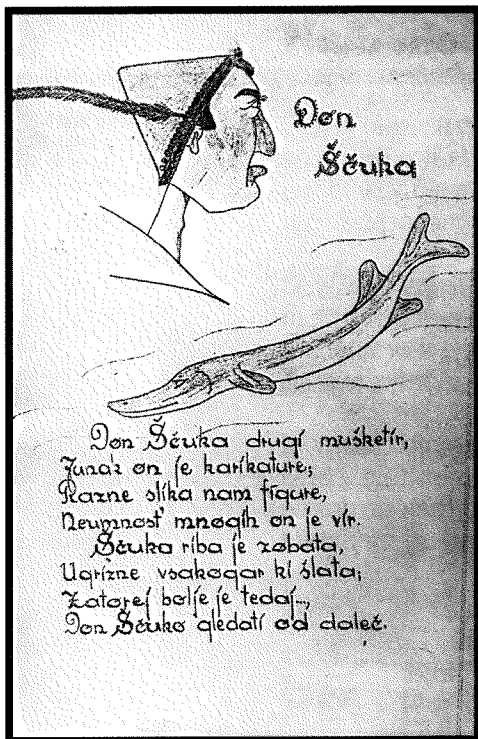
Kaj kulturnika vznemirja?
Gleda le na sončno uro;
ne skrbi ga nič večerja,
saj mu mula nosi puro.

Kaj, če redko kdaj zapali!
Ve, da stiska je velika.
Reva več ne išče čika,
saj so drugi ga pobrali.

Kdaj kulturnik obupuje?
Naj podplat le krvavi!
Drugim menda je še huje:
saj za zdrave avta ni.

Kaj, če kdaj ga žeja muči,
kaj, če nima nič denarja!
Saj ima zavest že v buči,
da za vodo ni krčmarja.

Ti še dvomiš o kulturi?
O, le kremži svoj obraz!
Saj, če dal slovo si puri,
res ti bo težko pri nas...

Don Ščuka

Zabavljivo pesem na »mušketirja«, ilustratorja Jožeta Ciuhe je l. 1945 sestavil **Jože Šmit** (podatke o avtorju glej spredaj). Ilustracija s tušem in barvnimi svinčniki in besedilo sta objavljena v Jurišu, rokopisnem listu borcev V. prekomorske brigade, št. I, II, III, položaj, 8. III. 1945. Sc G 306.

Don Ščuka drugi mušketir,
junak on je karikature;
razne slika nam figure,
neumnost' mnogih on je vir.
Ščuka riba je zobata,
ugrizne vsakogar, ki šlata,
zatorej bolje je tedaj...,
don Ščuko gledati od daleč.

Don Oto

S to štirivrstičnico je **Jože Šmit** predstavil slikarja Otona Polaka, borca v V. prekomorski brigadi. Ob karikaturi v tušu in barvnih svinčnikih je besedilo objavljeno v rokopisnem glasilu borcev V. prekomorske brigade, Juriš, št. I, II in III, položaj, 8. III. 1945. Sc G 307.

Don Oto, saj ga vsi poznate,
je tretji mušketir junak;
s slikarstvom se bori najraje,
v junaštvih svojih je prvak.

Don Emilio

Zabavljivo štirivrstičnico na Emila Kohneta, rudarskega inženirja in borca v V. prekomorski brigadi je za rokopisni list Juriš sestavil **Jože Šmit** (podatke o avtorju glej spredaj). S karikatur Jožeta Ciuhe je objavljena v Jurišu, št. I, II in III, položaj, 8. 3. 1945. Sc G 310.

Peti, zadnji mušketir
je don Emilio postavni,
on grešnik ženski vam je javni,
vzeti mora ga hudir.

Kaj trese se tak tam v kulturi

Jože Šmit, (glej spredaj). Besedilo, ki meri na balerino Stašo Furlan, je s karikatur Jožeta Ciuhe v tušu in barvnih svinčnikih objavljeno v rokopisnem glasilu borcev V. prekomorske brigade Juriš, št. I, II, III, na položaju, 8. marec 1945. Sc G 311.

Kaj trese se tak tam v kulturi,
balet se pleše ino step;
je Staša mojster v figuri,
zagledal vanjo bi se slep.

Pesem Pete prekomorske brigade

Jože Šmit, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
v začetku l. 1945.
Uglasbil ga je Filip Bernari.
Povzemamo ga iz poveljne
objave v knjigi *Peta
prekomorska brigada*
avtorjev Šmita, Bordana in
Kluna, Nova Gorica, 1969,
str. 13.
MŠ 29.

Peto slovensko brigado
čez morje privedla je pot,
v njej smo združili za borbo
mi Slovenci se od vsepovsod.

Čuli smo klic domovine,
ljubezen nas žene nazaj,
domov, kjer nam zibel je tekla,
naša borba povedi nas zdaj!

Mi terjamo našo pravico,
gorje mu, kdor nam jo krati,
naša je zemlja slovenska
in borci slovenski smo mi.

Naprej, vsi v boj za svobodo,
nikogar ne plaši naj smrt,
hlapčevstva, sužnosti strašne
poslednji okov naj bo strt!

Partizanski ognji, I

Jože Šmit, (glej spredaj).
Cikel osmih pesmi
s skupnim naslovom
Partizanski ognji - tu
objavljamo uvodno
pesem - je nastal tik pred
koncem vojne, aprila 1945
v Črmošnjicah in Ljubljani.
Objavljen je v avtorjevi
zbirki *Lirična postila*,
1965, str. 32-36.
Gu 60.

Sivo in težko je padlo nebo na vas.
Jabolko na zvoniku ne more predreti oblakov.
Setve v ozarrah drhtijo v odmevu korakov.
Kot razbeljena ruda je groza legla na nas.

Kam smo prišli in kje je naše nehanje?
Železo teži nam stopala, konoplja ovija roké.
Dušo nam stiska temà in plahost oži srce. -
Kje so dobrotni grobovi, da ležemo vanje?

Vsaka misel je beg, čeprav več ne vemo kam.
V žilah nam kri apneni in dih nam zastaja.
Morda smo že zdavnaj prispeli do kraja
in nič več ne bomo mogli drugam.

Pastirski ognji

Jože Šmit, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi 1945 na
pohodih iz Dalmacije
preko tike proti Sloveniji.
Objavljeno je v avtorjevi
povojni izdani zbirki Srce
v besedi, 1950, str. 52.
Gu 19.

Kam tiste dni, mladost, si zakopala,
ko senca so utripala mi vroče,
ko ljubil sem polje domače, koč
in gmajno, ki rokam piščal je dala?

Zdaj se na ustnicah je sol nabrala,
skalil mi čas je misli upajoče
in na srce, nekoč zvonkó pojoče,
prsti je težka roka nametala.

Pastirski ognji - moji mladi kriki!
Ne morem jih izgresti več med grobi,
ječijo mi po gmajnah ko mejniki

in so ko vzdihli naše dobre zemlje,
ki orjemo jo v težki, strašni dobi,
ko smrt si trojno desetino jemlje.

Primorci Titu

Ciril Zlobec, 20-letni
dijak, minerec in
obveščevalec pri
XXXI. diviziji.
Besedilo je nastalo v maju
1945 v osvobojenem Trstu
na željo tovarišev.
Objavljeno v Mladi
svobodi, tedenski prilogi
Primorskega dnevnika za
otroke, I. I, št. 3,
10. 6. 1945, str. 9.
LS II 150.

Oh dolgo, dolgo smo čakali,
da kralj Matjaž se prebudi
in nad sovraga da navali,
ga razpodi na vse strani.

In vstal je kralj Matjaž - naš TITO,
ki v boj se prvi je podal
in s svojo vojsko zmagovito
od nas sovraga je pregnal.

Primorci v suženjstvo zakleti
sproščeni težkih smo vezi,
v ljubezni zdaj do Tita vneti
hvaležni vzklikamo mu vsi:

»Oj hvala ti, tovariš Tito,
oj hvala, narodni heroj,
ki rešil z borbo silovito
iz suženjstva si narod svoj!«

Svoboda

Ciril Zlobec, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo maja 1945 v Trstu, kamor je vkorakala tudi enota, v kateri je bil avtor. Ker je bil eden redkih Primorcev v njej, so ga naprosili, naj ob osvoboditvi Trsta napiše pesem. Objavljena v Mladi svobodi, tedenski prilogi Primorskega dnevnika za otroke, I. I, št. 2, 3. 6. 1945, str. 5. LS II 151.

»Svoboda, svoboda, svoboda!«
povsod se zdaj čuje ta glas,
končana je suženjstva doba,
zdaj sreče napočil je čas!

Je vojska tovariša Tita
zdrobila sovražne moči
in prišla nad vse zmagovita
je v mesta med svoje ljudi.

So Titovi borci podali
odločno se v borbo nad zlo
in mnogi življenja so dali
za ljubo slovensko zemljo!

In zdaj je zmagala pravica,
sovražnik od nas je pregnan:
svobodna sta Trst in Gorica,
svoboden je v njih partizan!

Počitek v gozdu

Rado Bordon,
29-30-letni študent prava,
pesnik in publicist, deloval
pred vojno v naprednih
študentskih skupinah, po
internaciji v italijanskih
ječah in taboriščih
partizan v garibaldinski
brigadi, nato vodja
agitpropa v V.
prekomorski brigadi Ivana
Turšiča-Iztoka. Besedilo,
nastalo l. 1944 v
Dalmaciji ali tiki, je
objavljeno v avtorjevi zbirki
Večno zanka, 1955,
str. 131.
MŠ 5.

V goščavi smo trudni obstali na jasi.

Ko vod se je v krog ob žerjavici zbral,
prileten možak je počasi dejal:
»Eh, to so zares prav preklemski časi!
Kje leta so, ko sem na polju oral,
potem pa na peči zadremal počasi!
Nadut pritepenec nam v rodni je vasi
vse hiše in kašče in hrame požgal.
Zdaj tod se potikam četrto že leto;
ženó so morilci ubili mi lani,
dva sina pokopal sem v hosti, prekleto!«

Na tihem možak je še huje zaklel
in nehal glasno: »Če hudič nas ni vzel
tri zime, ne vdamo se mi, partizani!«

Rado Bordon, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo 1. 1945 pred napadom na Gospič. Objavljeno je v avtorjevi zbirki Večne zanke, 1955, str. 133, z naslovom Pred napadom in močno spremenjeno tudi v zbirki Sipine, 1985, str. 64. MS 7.

Povsod, povsod so grapaste kotanje,
mlakuže komaj strjene krvi
in dan in noč obraz namakam vanje.

Povsod so jarki in povsod preži
iz njih zavrtna smrt čez gmajno belo.
Še dobro, da na mrtvece sneži.

Kje zdaj so sni, ki jih srce je plelo
v domačem kraju? Kje so mreže nad?
Neurje črno jih je v nič zamelo.

Preklete vojne, nepotešni jad!
Doklej bom ril po blatu, brodil v krvi,
se bal, da mi rafal preseka vrat?

Preklete misli, naj hudič jih zmrvi!
V naslednji juriš se pognal bom prvi.

Pismo z vojne

Rado Bordon, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo marca 1945, ko se je brigada borila v Bilaju. Fotokopija rokopisnega izvirnika, ki ga hrani avtor, je bila po vojni objavljena v knjigi Tankisti prekomorci, avtorjev Babiča in Lušeka, Nova Gorica 1969, str. 158. MS 1.

O, rad, predragi, bi oznanil mir,
da bi v srce zavela vam uteha;
in rad bi, da bi spet očetna streha
me v toplo luč zavijala zvečer.

O, rada bi sprostila se beseda,
ko tujec bil bi z naših njiv pregan
in bi polegla se peklenska zmeda.

Podobe lažne, sanje zmotne, stran!
Izza okopov v nas sovražnik gleda,
rafalov blisk nam noč spreminja v dan.

Šele ko kremplje si potare zver
in s sebe spere zadnji madež greha,
šele tedaj nam v dušah srd poneha
in zopet nad zemljó posije mir.

Deklica ob potoku

Rado Bordon, (glej spredaj).
Besedilo medvojnega nastanka je objavljeno v avtorjevi zbirki Večne zanke, 1955, str. 128, z nekaterimi popravki in z naslovom Ob zori tudi v zbirki Sipine, 1985, str. 62.
MŠ 19.

Ob zori, ko zbudi se dan
in polje v soncu vzrumení,
je stekla deklica čez plan,
kjer bistri potok žubori.

»Oj ti, ki tečeš v daljno stran,
kjer je moj fant vse dolge dni,
povej: je boj že dokončan,
že ljubi moj domov hiti?«

A potok tih je in temán.

»Kaj z ljubim se, povej, godi?
Je mar obležal, strt od ran?«

Sklonila k vodi je oči.
»Gorje,« je kriknila, »gorje!«
Le kri uzrlo je srce.

Novi čas

Rado Bordon, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo v maju 1945. Prevezemamo ga iz povojne objave v Borcu, I. XXII, 1970, št. 1, str. 27.
PI 69.

Iz ruševin še vedno vonj puhti
po svincu, pogorišču in smodniku,
še vedno jastreb v zraku vohta kri.
V samotni uri kdaj prisluhnem kriku
zadete ptice, ki na stok armad
spominja me, potolčenih v umiku.

A čez polja, ki jih zamel je čad,
čez razkopane hribe in doline
utre si nova pota zarod mlad.
Povsod, kjer žalostne so požganine,
za novo setev se bo krčil laz,
se plodna njiva širila v daljine.

V spominu naj zbledi krvavi čas,
ko v nove dni upiramó obraz.

Včasih, ko ležem, zagledam se v zarje vonjave

Jože Ciuha, 21-letni
dijak, sodelavec
kulturno-prosvetnega oddelka
V. prekomorske brigade,
vojni dopisnik in kulturnik
v VII. korpusu. Besedilo je
odlomek daljše pesnitve
z naslovom Dvoje pisem,
ki je bila objavljena
v Pesmih borcev Pete
prekomorske brigade,
I. zvezek, 1945, str. 15.
MŠ 2.

Včasih, ko ležem, zagledam se v zarje vonjave:
vse je svečano in lepo kot v pravljичnem snu.
Ti si pri meni, mi režeš čebulo in kruh
kakor nekoč, ko na večer sem vrnil se s paše.

Mati, ne skrbi,
saj vem, da so dolge noči.
Prosim, odpusti, če pišem le te ti besede:
težek je križ, ki ga nosimo, strme so steze,
čas nas sovraži - in vendar še upe rodi.

Dosti za danes,
končujem. Pozdravi sestre,
botra, očeta in druge. Zdaj svečo utrnem,
pozno je namreč. Morda se prav kmalu že vrnem.
Torej še enkrat, ne joči, ne skrbi za me.

Iz dnevnika padlega partizana

Jože Ciuha, (glej spredaj). I

Besedilo je nastajalo spomladi l. 1945 med premori na pohodih V. prekomorske brigade iz Dalmatinske Zagore v Belo krajino. Avtor je cikel objavil v zbirki, ki jo je v nekaj izvodih pripravil Propagandni odsek V. prekomorske brigade. Izvirnik je izgubljen, nekaj mesecev po tem, ko je avtor izgubil nahrbtnik z rokopisi, je besedila zapisal po spominu, pri kasnejših prepisovanjih po vojni pa še nekoliko spreminjal. Tipkopis hrani doma.
LC 81-86, Ma

Ko da me je preklela strašna kletev,
sem padel v mah in sklonil trudno glavo
in komaj, komaj čutil še, čigavo
bo klasje, ki plodi ga naša žetev.

Pesti krvave sem razklenil v prste.
Stekleno zrem v noči in v dneve, v sence,
ki spletajo mi hladne sive vence
zvečer, ko stene mraka spno se v krste.

Ne peče več me rana, ki prežgala
me je čez boke: dež jo zdaj izpira.
Krik sove v gluho, mrzlo noč zamira,
do sita se krvi je nasesala.

II

Seštevam dolgih, nemih ur tišino:
na sonce čakam, da mi sen ogreje.
Brez teže pada megla s črne veje
in me opaja ko strupeno vino.

Vse sem razdal: le stara, siva torba
je še pri meni: Mraz ji trga šive.
Rad vanjo bi pogledal, če še žive
so nade, ki jih v njo je skrila borba.

Molk me teži. V noč hotel bi zavpiti,
pregnati črva, ki mi smrt oznanja, -
a nič ne morem: vdan sem blodnim sanjam -
in sanjam, več ne morem se zbuditi.

III

Z zeleno vejo mi je segla v roke:
ves krhek sem razpadel v njeno rast,
v sokov utripe, v njih življenjsko strast,
za zemljo, kmeta, delavca, otroke.

Pomlad: nekje zapeli so zvonovi
in se nad požganino razjokali.
V potokih so si borci lica sprali,
svoboda se je spela nad grobovi.

Med bori padel žarek je v kotanjo
in mi razbelil v krčih zvite ude,
raztrgane od časa in ponude:
kot da je šlo življenje čez lobanjo.

IV

Nocoj - ko se je mrak zlil z mesečino,
so v prsih mi ciklame zacvetele.
Pod srcem vzrasle so in me bolele,
ko strgale so z njega pajčevino.

Zgubljen spomin: kot nova, bela cesta,
ki se je tisočerim nogam vdala.
Kri sem razlil, čemu bi zdaj še vzplala?
Le misel nate je ostala zvesta.

V ciklamah skrit, poljub bi dahnil zate,
da bi vonjav na krila vetru sedel.
In vendar: - kdo bi v tej noči vedel,
da jaz sredi gozdov še mislim nate.

V

Kar je ostalo, je jesen izprala:
razgalila me je ko suho vejo.
Poslednji listi mi plete odejo,
da bi bridkost nad mano ne jokala.

Kot lačen volk se veter v me zaganja.
Že trikrat mi obrnil je lobanjo.
Ob tem brezumno tuli v noč brezdanjo
in živčno bukvam prazne krošnje sklanja.

Noči brez zvezd in dolgi, mračni dnevi
mi v motnih kapljah po kosteh polzijo.
Spomini v soncu več ne zagorijo.
Le dež šumi z mrazljivimi napevi.

VI

Na zimo so gozdovi obnemeli.
Viharji so raznesli zadnje sanje
med breze, bore, bukve in kostanje.
Kdo ve, če bodo z njimi spet vzbrsteli.

Objela me je noč: spokojna, tiha.
Nemir ne tolče več mi v belih sencih,
ledene sveče mi sijo v lestencih
in rezka burja marš poslednji piha.

Prišla je sprava: nič me več ne draži:
sem brez glasu, brez vida, brez spomina,
brez vonja in brez sence, sem tišina,
sem mrtev partizan na mrtvi straži.

Jesen

Jože Ciuha, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo jeseni
1944 med premiki V.
prekomorske brigade iz
Dalmatinske Zagore v
Belo krajino. Izvirnik je
izgubljen, avtor je besedilo
nekaj mesecev po izgubi
nahrbtnika z rokopisi
v njem zapisal po
spominu. V povojni objavi
v zborniku Svitanja, 1982,
str. 362, ima besedilo
naslov Jesenska impresija.
LC 120, Ma

Pozna jesen je že.

Kakor predivo se megla med gabri razpleta.

Dež rosi,
gmajna mre.

Trudna, z jesensko bolestjo opaja se breza,
veter ji krade poslednje zlato s suhih vej.

Bloden korak se zgubil je v tej kalni samoti.

Mrak je prekril s temnim plaščem krvave sledi.

Mimo je vse,
le veter tesnobno ihti.

Krokar na veji razprostrl je črne peroti.

Daleč - v daljavi nekje
bombe zamolklo donijo.

Tam partizani borijo
se za svobodo zemlje.

Zimske noči

Jože Ciuha, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo na
pohodih V. prekomorske
brigade iz Dalmatinske
Zagore v Belo krajino
pozimi in spomladi l. 1945.
Izvirni rokopis je avtor
izgubil, besedilo pa je
zapisal tri ali štiri mesece
pozneje. Objavljeno je
bilo v Slovenskem zborniku
1945, str. 195.
Ma

Mrak je s sivino pobarval snežne ravni.

Jelka ob skali globoko v samoto se sklanja.

Veter je divje zalajal. V brezdušnost noči
trudno hiti naš korak. V obrabljenih sanjah
nemo odpadajo stari spomini v temo.

Misli na tebe so blodne kot let trudnih ptic.

Naše usode so v trpki bolesi se sprle.

Čas je ubil hrepenenje. In veter raz lic
zadnjo pomlad mi je spihal. Čuj, draga, zdaj umrle
naše so nade in zvezde zakrila je noč.

Temna pred nami v snegu pogreza se vas.

Hiše so kakor grobovi; podrti, ožgane...

Zopet sneži. V sivino čez tihe poljane
planila je smrt grozeče čez sanje med nas.
Kot ponavadi so segle po puškah roke.

Balada

Adolf Šinkovec-Črtomir, 28–30-letni referent za kulturo in prosveto v Idrijskem okrožju, deloval tudi na Goriškem in Vipavskem. Besedilo iz l. 1942 je avtor objavil po vojni v reviji Borec, l. VII, 1955, št. 3, str. 101. Pl 7, var. 312.

Bil čas je trpek in grenak,
bil čas strupen je, mrk in trd.
Nekomu klecnil je korak,
nekoga je objela smrt.

Za ščit zastavil je srce
nekdo, ki je odšel na pot,
za ščit zastavil je srce
zavoljo žalostnih sirot.

Široko je oči odprl,
s ponosom stopil pred cevi
in padel je, a ni umrl,
v vseh srcih živih še živi.

Dedova misel

Adolf Šinkovec-Črtomir, (glej spredaj). Besedilo iz l. 1943 je avtor objavil v reviji Borec, l. XXV, 1973, št. 5, str. 315. Pl 375.

V teh dneh,
ko v ljudeh zlovešč je šepet,
ko smrt preži na nas ko v starodavni baladi,
ko iz grma vsakega preti bajonet,
je dedova misel kot ptica - znanilka pomladi.
»Naš rod je z vilami šel nad graščake,
s pleč kakor vol
otresel si turški je jarem,
saj hčere moje niso zrasle za harem
in za janičarja nihče od mojih sinov!«

V teh dneh
je misel našega deda
pesem utehe.

Franc Platiše

**Adolf Šinkovec-
Črtomir,** (glej spredaj).
Besedilo, zasnovano
l. 1942, je avtor priobčil
po vojni v reviji Borec,
l. XXIII, 1971, št. 12,
str. 739 in ga uvrstil
tudi v zbirko Brazgotine,
1974.
Pl 81.

Kakšen fant je Franc Platiše,
da mu vršijo v rokah viharji,
da glas mu bije kot plat zvona
od srca do srca,
od hiše do hiše.

Kakšen fant je Franc Platiše,
da žerjavico nasul besed
zbranim je ljudem na preji,
da vsi hlapci Jerneji
vase jih srkajo kot sonce cvet,

da z lučjo upora iskat pravico
pojdejo s sramotnega stebra
v čas, ki ubran je na bodečo žico
in očeladen ves v precepu zla...

Balada

**Adolf Šinkovec-
Črtomir,** (glej spredaj).
Besedilo, ki je nastalo
l. 1943, je bilo večkrat
objavljeno šele po vojni.
Najprej v Borcu, l. V, 1953,
št. 11, str. 328.
Kasneje je avtor besedilo
nekoliko preoblikoval,
uvrstil ga je tudi v zbirko
med vojno nastalih pesmi
Brazgotine, 1970.
Pl 285 A, var 285 B.

Smrt na kapah, v sivih capah
črnih srajc se vleče vrsta
iz vasi čez ravno polje
kakor dolga črna krsta.

V črni vrsti dva fantiča,
šestnajstletna partizana,
dva fantiča kot orliča
z rano zoro obsijana.

Streli jeknejo v samoti,
kri se zlije v zemljo sveto.
Češnje v njun spomin ob poti
zacveto nam vsako leto.

Pogorišče zdaj so hiše

**Adolf Šinkovec-
Črtomir,** (glej spredaj).
Besedilo iz l. 1943
prevzemamo iz povojne
objave v reviji Borec,
l. VI, 1954, št. 12,
str. 488.
Pl 230.

Pogorišče zdaj so hiše,
v sončnem polju ruševine.
Nikdo groze ne izbriše,
ne uteši bolečine.

Slepa okna - kakor slepci,
kakor slepi v gručo zbrani,
zapuščeni, tihi, mrtvi,
joj, domovi so požgani.

In krog hiš ožgano drevje
s črnimi štrli vrhovi -
žalosten spomin na mrtve -
v tem pepelu so grobovi.

Kakor strašne, neme harfe
zanke še vise s kozolcev -
sedem jih je tu viselo
v dežju iz bombnikov in lovcev.

Le v studencu voda poje -
deklice so tukaj prale,
v soncu vesile perilo,
o ljubezni vmes čebljale -

mlade so bile perice,
prale so za partizane
ob studencu sred vasice -
vrag prignal je Italijane...

Kakor strašne, neme harfe,
zanke še vise s kozolcev -
sedem jih je tu viselo
v dežju iz bombnikov in lovcev.

Pogorišče zdaj so hiše,
v sončnem polju ruševine.
Nikdo groze ne izbriše,
ne uteši bolečine...

Natale Colombo

**Adolf Šinkovec-
Črtomir,** (glej spredaj).
Besedilo iz l. 1945
prevzemamo iz povojne
objave v Borcu, l. XXIV,
št. 5, str. 296.
PI 150.

Naš fant Nedeljko Golob
postal je janičar Natale Colombo,
naše matere prekleti sin.

Podil se po kraških vaseh je s fašisti,
lovil vse tiste na črni listi
z bodalom, puško in bombo.

In besni Natale Colombo
po Etiopiji je streljal in klal,
hodil po Španiji do laktov krvav,

po Grčiji divjal kot stekla zver,
v Jugoslaviji na poletni večer
pal je na razcveteno bombo.

Odtlej nebogljeni Natale Colombo
slep je, brez rok - invalid,
vedno bolj samega sebe sit,

vedno bolj svetopisemski Job,
zapuščen na lastnem gnojišču
vedno bolj Nedeljko Golob -

naše matere prekleti sin!

Idrijski rudarji

Adolf Šinkovec-Črtomir, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo jeseni 1943 na Vojskem za proslavo obletnice oktobrske revolucije 7. 11. 1943. Šinkovčeve pesmi so vzbudile zanimanje in France Bevk je nekatere med njimi poslal uredništvu Triglavskih odmevov. Prav takrat je štab IX. korpusa razpisal literarno tekmovanje in Črtomiru Šinkovcu podelil prvo nagrado. Besedilo je bilo objavljeno v drugem zvezku Triglavskih odmevov. Tipkopis hrani muzej za Tolminsko, mapa 701. Bo 493.

Z lučmi za pasom v jaške gredo,
z lučmi blestečimi v zemljo.
Sključeni v pasu sklanjajo glave,
izpod mračnega čela oči krvave
med bajtami v jutrih v daljo blestijo,
ko od vzhoda zarje žarijo...

Na pragih bajt v sive megle
vzdihujejo žene, ko poslove se moške,
v globino podzemlja jih vabijo škрати,
rudarje omamljajo s srebrniki in zlati...
Nekateri se ni vrnil in je v globini ostal,
ko mu vse zlate je škrat daroval...

Z lučmi se vračajo, z lučmi v očeh,
čakajo družine jih v podstrešjih, v kletih;
megla ni v poljanah, le vonj po jablanah do ure jutranje
dehti v stanovanje, ko svete Barbare zvon premoti jim
sanje...

In spet gredo v podzemlje med škrate,
z lučmi gredo med srebrnike in zlate...

Tako je vsak dan, tako vse noči,
dokler jim škrat ne izpije kri...

Hudo polje

Adolf Šinkovec-Črtomir,
(glej spredaj).
Besedilo iz l. 1944 je avtor objavil šele po vojni v reviji Borec, 1. XXII, 1970, št. 12, str. 971 in v svoji zbirki Brazgotine, 1974. Pl 344.

Trudni v gazi smo obstali
v Hudem polju, se vprašali:
- Kje so Jože, Tone, Tanja?

Tih in strt dé mladi Vanja:
- Sneg jih je odel z belino,
smreke jim pojo v tišino -

Tri vrzeli, tri praznine...
Pokosili sred čistine
so sovražni jih vojaki.

Trudni dalje pod Goljaki
šli smo s težkimi koraki
tja pod zvezde v Kozje stene.

Tam nas z ivjem noč odene,
spreda žalost v naše sanje
mrtev smeh nesrečne Tanje.

Harmonika vriska

Adolf Šinkovec-

Črtomir, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo

v začetku pomladi 1944

v Gorenji Tribuši.

Tipkopisa hranita

Notranjski muzej v Postojni

in arhiv IZDG, 443 II. Za

povojno objavo v reviji

Borec, I. XXIII, 1970, št. 7,

str. 791 je avtor besedilo

močno preoblikoval.

Lo 40, SM 176, var. PI 54.

Harmonika vriska sredi vasi,
partizani pojo in gore jim oči.
Jutri v boj za svobodo gredo,
zato nocoj veselo pojo.

Topla so radost jim naša dekleta,
pesem opojna od srca zapeta.
Možje govorijo o zlati pšenici,
o vinogradih v zeleni gorici.

Kruha in vina bo zraslo dovolj:
fantje junaki, nad tirane v pokol.
Kruh bo za borce in čašica vina,
osvobodjena v borbi bo domovina.

Zavriskala je harmonika preko polja:
Živela, živela svoboda!

Bombniki nad vasjo

Adolf Šinkovec-

Črtomir, (glej spredaj).

Besedilo iz l. 1944 je avtor

posredoval za povojno

revialno objavo v Borcu,

I. VI, 1954, str. 150.

Izvirnik (verjetno) hrani

avtor.

PI 77, var. PI 358.

Kako je slišen šum čebel,
belina vidna mladih brez.
Tišino jutra ubil je strel,
kosil nato je mitraljez.

Ljudje kriče: »Kaj bo, kaj bo?«
- »Ne bojte se!« tolaži ded.
V ples bombnikov zdaj nad vasjo
ljudje strmijo brez besed.

O, črn je, črn neba obok,
švist bomb in dež ognjen in dim.
Zajokal je nekje otrok -
o, mati, mati, skrij se z njim!

In ko je utihnilo nebo
in ko hiš petdeset gori:
ni matere nikjer bilo,
ne zibelke, otroka ni...

Večer ob košnji

Adolf Šinkovec-

Črtomir, (glej spredaj).

Besedilo iz l. 1944

prevzemamo po povojni

objavi v reviji Borec,

l. XXII, 1970, št. 12,

str. 971.

PI 255.

Ptički že dolgo v grmovju molčijo
in skoz večer, ves mehak in vonjiv,
kosci, ko slednje redi odkosijo,
zbrano domov si pojo mimo njiv.

Pesem je trudna in vsa hrepeneča,
svetla ko vrisk in temna ko jok,
v njej je trpljenje, in vendar je sreča,
v njej so vse sanje človeških otrok.

Poje o nageljnu in rožmarinu,
poje o Turkih in krvi in dimu,
poje o tlaki in puntarskem robu,
poje o grobih tam na Doberdobu,
poje o ječah, kjer umirajo dragi,
poje o upor in boju in zmagi,

poje o želji, ki vsa je v razcvetu:
da ne bilo bi več vojne na svetu.

November

Adolf Šinkovec-

Črtomir, (glej spredaj).

Besedilo iz l. 1944 je bilo

objavljeno v Borcu,

l. XXVI, 1974, št. 11,

str. 608. PI 364.

V molčečih hišah motne so luči.
Oglašajo zlovešče se v večer skovirji.
Požari v dalji. In v očeh skrbi osirji,
da jutri groza v vas se privali.

Drhtijo prsti. Grenke so oči deklet,
ki klekljajo si želje v bele čipke:
naj čipke še krasijo nove zibke,
v mrljskih prtih naj bo klas požet...

O, čipk prebelih nežna vezenina
posmeh je smrti, krik iz požara,
ljudem v temnicah, ki jim noč pričara
spominčic drobnih čar v domači travi.

V nežni zori

Adolf Šinkovec-Črtomir, (glej spredaj).
Besedilo iz l. 1944
je bilo objavljeno po
vojni v reviji Borec,
l. XXV, 1973, št. 1,
str. 35.
PI 368.

V nežni zori črni hudiči
naperijo v bajto samotno cevi.
Vzleteli bi trije kurirji kot ptiči,
pa jih na pragu zgrabijo psi.

Nje in očeta za drenov grm
s kopiti odženejo. Jeknejo strelj.
Drobni, žolti cveti vzbrsteli
so jim za bridek spomin.

Trpek in nežen drenov cvet
lega nam čez oči, čez srce,
čez bajto, čez zeleno polje,
čez ta naš bridki svet...

Partizanska polnočnica

Adolf Šinkovec-Črtomir, (glej spredaj).
Besedilo iz l. 1944
prevzemamo iz poveljne
revialne objave v Borec,
l. XXII, 1970, št. 12,
str. 972.
PI 112.

Letos se Jezus ni rodil,
letos preveč hudo je ljudem,
letos ne pojdemo v Betlehem,
letos je svet preveč ušiv.

Jezus ne more dati miru:
v torbah imajo ga generali,
v snegu in mrazu, blatu, dežju
v boju za mir milijoni so pali.

Letos Jezus križan ne bo:
živih preveč je pribitih na križ,
živih preveč je na Golgoto šlo
in iz pekla v sam paradiž...

Pesem o kruhu

Adolf Šinkovec-

Črtomir, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1943 na Vojskem pri Idriji na prošnjo urednika Mladega rodu Franceta Bevka.

Objavljeno v Mladem

rodu, 1. 1, št. 7,

15. 6. 1944, str. 3, nato

ponatisnjeno v antologiji

Pesmi naših borcev II,

uredil Mile Klopčič,

1945.

Pe 311, CT 217, Lo 213,

LS IA 235, Ra 227, 378,

JA 115, Er 349 var. Ce

D 218.

Stari mlin zapel je davi:
klipe-klope, klipe-klope!
Žito žanjemo v snope
za potokom v planjavi.

Mlin je pel in mlel pšenico:
le zamesi kruhek, mati!
Treba nam bo svatovati,
težko čakam že ženico!

Spečemo potice svatom,
deci spečemo slaščice,
kruhek beli za žanjice,
kruhek beli bednim bratom.

Jesen

Adolf Šinkovec-

Črtomir, (glej spredaj).

Besedilo prevzemamo iz
prve poveljne objave
v reviji Borec, 1. VII, 1955,

št. 12, str. 146. Tam je

navedena letnica

nastanka 1944. Petnajst let

kasneje je avtor nekoliko

preoblikovano besedilo

naslovlil Zimska, ki naj bi

nastala že l. 1943.

PI 275, var. 328.

Sive megle
burja vozi
nad vasjo;
greje malčke
lačna mati
za pečjo.

Nima kruha,
nima sirka,
siv je glad.
- Mine zima,
cvet lapuha
bo zlatil pomlad. -

- Pride očka,
dragi očka,
ko zacvel bo vrt. -
Ali v dalji
v bojni halji
hodi smrt...

Večer na Sveti gori

**Adolf Šinkovec-
Črtomir,** [glej spredaj].
Besedilo iz l. 1945 je bilo
objavljeno v reviji Borec,
l. XXVII, 1975, št. 6-7,
str. 378.
PI 380.

Večerno sonce v oknih se blesti Gorice,
ožarja pas srebrni sinje Soče;
pod Sabotinom v bregu temne kože
se v sence stiskajo kot speče ptice.

Na severu ves venec gor v škrlatu sije,
Trnovski gozd zagrinja proti Čavnu se s temino,
za Krasom morje zgublja se v sivino
in lesketanje prvih zvezd na zemljo lije.

Prižigajo povsod luči se kot kresnice,
vse bolj vasi so z njimi posejane
in iz grobov še svežih, ki so kakor rane,
zaslišimo prerano mrtvih neme klice:

»Kaj zemlja ta krvi je naše spila,
zalila do globin prastare korenine:
zato se rod za rodom iz davnine
zarašča v zemljo - nezmagljiva sila,

ki se oklepa jo z žuljavimi rokami
kot gozd, ki globlje raste v zemljo rodno:
prelita kri kot seme se razrasla plodno
še v toplih brazdah bo, ki jih svoboda drami...«

Smo kakor zbor borovcev v eni misli zbrani,
molče v razsvetljene vasi strmimo,
v prividu drug za drugim šli so mimo
v pokončni vrsti mrtvi mladi partizani...

Cvetko Zagorski,

28-letni novinar, pesnik, pisatelj, član AGITPROP-a pri Pokrajinskem odboru za Štajersko.

Besedilo je nastalo januarja 1944 na Jančah ob požgani domačiji. Avtor hrani dve varianti tipkopisa, starejšo in daljšo, ki je bila med vojno objavljena v brošuri Maščujte nas in ki si jo je v zvezek prepisala Nada Čilenšek, ter krajšo, pripravljeno za povojno objavo v zbirki Na partizanski straži, uredil Cvetko Zagorski, 1969, str. 37, kjer ima besedilo naslov Mrtvi dom. Go 113, Do 246, var. Ks 296.

Vstopi, tovariš, odprta so vrata!

Na tem pragu gospodarja
kličeš zaman.

To mrtev je hram,
kjer noč in dan
straše le spomini,
kjer skozi hišo le veter
hlasta po praznini.

Na vratih, poglej,
na notranji strani visi
»Verzeichnis« - obledel seznam,
Pototschnigg Hans in Maria,
otroci Paula in Franz
in Anna in najmlajša Luiza.

Zdaj nikogar več ni.
Tolovaji so ženo od moža razdvojili,
mater od otrok -
ni jih zadržal njih jok,
dekleta so služiti Švabom poslali,
fant je v Wehrmacht moral po sili.

Glej, polomljene v hiši so oknice,
na tleh razbita ura leži,
s postelje vrgel slamnjačo
nasilnik je, ko je ropal ljudi.
Po stenah še svete slike vise,
v kotu pa Križani,
ubog in ves zaprašen,
z vencem suhih rož okrašen.

V kuhinjo stopi na levo!
Kajne, nič ni prijazno
to očmelo ognjišče?
Pusto je, prazno,
še maček ga več ne obišče.
Tu ogenj vzplamtel ne bo drevi
ne jutri,
morda čez leto in dan,
ko se vrne iz tujine
in omahne od bolečine
človek zgaran - na razvaline.

Toda ne, tolovaji!
Pobegnil je vam Potočnikov sin
in stopil z nami v korak
maščevat zločine.
Poglej, tovariš, na prag:
tam France - partizan
na straži stoji
in čuva naš hram.
In puške ne odloži,
dokler poteptan ne bo zadnji sovrag.

Ne joči, mama!

Cvetko Zagorski-Vojka,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo prve dni maja 1944 na Grmačah nad Moravčami, ko je padla mlada partizanka Vojka Napokaj, hčerka učitelja iz Moravč, s še dvema Zagorjanoma. Od daleč so opazovali okupatorjevo proslavo v Zagorju, pa jih je nekdo prepoznal in izdal.

Zalostno novico o Vojkini smrti je moral njenim staršem sporočiti avtor in je pod tem vtisom napisal tudi to pesem. Objavljena je v Mladini, glasilu ZSM, 1. II. št. 3. maj 1944.

Znana je tudi varianta besedila z naslovom Pismo, objavljena v Ljudski pravici, 1. V. št. 8, 4. 6. 1944. Tipkopiš hrani avtor, ciklostiran list, kjer komentar k besedilu avtorstvo pripisuje kurirki Vojki sami, pa IZDG, fasc. 37, mapa 1/4. Ks 146, var. SM 585, Pm 66, CT 130, Lo 139, Re 229, Pe 304, Ce D 73, Sc 280, Oc 212, Bo 137, Sc D 352.

Ne joči, mama,
strel skozi prsi
me več ne boli.
Zares, živila bi rada,
vendar prelila
za véliko stvar
svojo mlado sem kri.

Ne joči, mama,
iz nerazcvelega popja
se ta moja mladost,
ki sem darovala jo domovini,
v pomlad razcveti.

Ne joči, mama,
zakaj le-to me boli.
Za menoj v bolečini
še ti - stisni pesti!

Komandant Stane

Cvetko Zagorski, [glej spredaj]. Besedilo je nastalo januarja 1944 v gozdu blizu Litije. Kmalu nato objavljeno v Slovenskem partizanu, glasilu Glavnega štaba, T. III, št. 2, 13. 2. 1944. Besedilo je uglasbil Karol Pahor na Maverlenu v Beli krajini, pri tem pa so se prvotne štirivrstičnice spremenile v petvrstičnice. Tako preoblikovano in notirano je bilo objavljeno v pesmarici Naša pesem, I. del, ur. Karol Pahor, 1944, str. 17. Po smrti komandanta Glavnega štaba NOV in POS Franca Rozmana-Staneta novembra 1944 je pesnik Mile Klopčič besedilo predelal, zlasti tretjo kitico, ki se glasi:
Zastave bojne, počastite
mu spomin./
Potem zvihrajte v boj
z armado do Ljubljane./
In ves slovenski rod
hvaležno v pozne dni/
junakov slavnih naj
spomin časti./
Od zmag do zmag nas
vodil je tovariš Stane!
JA 12, var. SM 55, Fi 21,
Sc D 230, Ro 3.

Brigade s hribov so se vsule kakor plaz,
pogumni njih korak nikjer več ne zastane.
Za pravdo borcev vod je dala vsaka vas,
na čelu vseh pa v boj hiti tovariš Stane.

Nasilnik že je na telesu našem stal,
globoko nade vse bile so zakopane.
Pa je med nami komandant slovenski vstal
in prvi se v naskok pognal tovariš Stane.

Slovenske vojske on je glavni komandant,
od vseh meja gremo v pohod z njim do Ljubljane!
Sledi mu narod ves, dekle in mož in fant -
do zmage, sreče vodi nas, tovariš Stane!

Pohod

Dušan Mevlja,
23–24-letni študent,
član SNG na osvobojenem
ozemlju v Črnomlju.
Besedilo je nastalo l. 1943
v Nemški vasi po nočnem
pohodu. Prevzeto je iz
avtorjeve zbirke med
vojno nastalih besedil
Pohod, objavljene l. 1963.
Ks 32, Pl 17.

Cvetovi pisani vsa pota so posuli.
Odhajamo v pomladno, jasno noč.
Poslavljam se od požganih koč,
v slovo koračnico zateglo veter tuli.

Potujemo po svetlih cestah v mesečini.
V daljavi lajež, peketanje konj.
V nosnicah rezek in opojni vonj
cvetov, klopočejo ob divjih rekah mlini.

Iz drevja, senc, oblakov vstajajo spomini.
Počivajo ob vodah, v hribih, ob cestah
tovariši ubiti. Ni nas mrtvih strah,
pogumno z njimi stopamo naprej v tišini.

Dan mrtvih

Dušan Mevlja, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1943
v Hinjah.
Prevzeto je iz avtorjeve
zbirke medvojnih pesmi
Pohod, objavljene l. 1963.
Ks 104.

Krizanteme na grobu,
svečka brli.
Bežna misel na borca,
ki v zemlji spi.

Dež rosi
na krizanteme uvele.
Trpka misel
se poslovi.

Ostanejo rjaste
rože
in lučka:
v zadnjem
krčevitem
smrtnem
vzponu
se duši.

Pomladna parada

Dušan Mevlja, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1943
v Suhi krajini. Prevzemamo
ga iz avtorjeve zbirke med
vojno nastalih besedil
Pohod, ki je izšla l. 1963
v Mariboru.
Ks 237, Pl 262.

S pesjani smo se dolgo grizli, bíli
in ubogo smrt imeli za norico.
Iz bojev smo vmili se v vasico
in spet ljudem smo vere v srca vlili.

Vse bridke ure smo v malho skrili.
Prečarali smo trdi kruh v potico.
In ko natakali smo si vodico,
igrali smo, ko da smo vino pili.

Vrhovi beli v vetru so kopneli.
Ušive cape žgali smo v grmadi.
Gozdovi so svobodno pesem peli.

V doline smo hiteli borci mladi
in z nami vred plazovi so gremeli.
Združili smo se v slavnostni paradi.

Obešenec

Dušan Mevlja, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo v letih
1941-45.
Izvorni zapis je v avtorjevi
lasti.
Pr 68.

Ob robu gozda hrast zelen.
Na veji višnjev in rumen
visi prodani beli brat,
sodeč po licu čisto mlad.
Pogumen borec bil je, jurišač,
vdiral je v spokojno vas,
požigal in moril za kratek čas.
Bil večkrat je od Nemcev hvaljen
za svoje hrabre, smele čine.
A kaj se hoče: slava mine.
Sedaj visi tu ves razgaljen.
In bog, v čigar imenu je moril,
je svojega stražarja zatajil.

Trg

Dušan Mevlja, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo marca
1945 v Zadru.
Rokopis hrani avtor.
Pr 73.

Zagorele žene v koših nudijo
srebro lesketajočih rib.
Koščeni starci sivih las
privlekli rakov so in sip.
Dekleta črna modrooka
iz veder in trebušastih pletenk
vino točijo kot iz potoka.
Kamnita siva miza stara
z barvami je vsa polita.
Brljanje, čebetanje starih non,
zategli in hreščavi kriki
mišičastih in razgaljenih mornarjev.
Pod mizo kup cvilečih dečkov:
tepo se za zgubljeno ribico...

Lojzu Potokarju

Dušan Mevlja, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
v Črnomlju ob
naslovljenčevem
umetniškem jubileju.
Objavljeno v Stencasu
SNG. Prevzeto je iz
avtorjeve zbirke
medvojnih pesmi Pohod,
objavljene l. 1963.
Ks 86.

Ko bližjš se objemu Abrahama,
ujet v kletko Talijinega hrama,
ki si tej muzi daroval svoj sok,
srce odprl ji, svoj smeh in jok,
strasti kipeče, grozo, čustva blaga,
ki si preklinjal jo, a ji za vraga
uiti nisi mogel - masko snemi:
svoboden človek si postal, verjemi.
Na tleh s krvjo pojene domovine
dočakaš, da zarja Talije osvobojene
obraze partizanske nam prešine.

Zapojte, poetje

Dušan Mevlja, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo maja
l. 1944 v Črnomlju,
prevzeto je iz avtorjeve
zbirke med vojno nastalih
pesmi Pohod, objavljene
l. 1963.
Ks 56, Pl 57.

Hej, drzni poetje,
ki ljubite sonce
in svobodni dom,
zapojte pomladno
poemo o maju,
o prazniku našem,
ki druží vsa srca
v delu in miru.
Zapojte poetje:
da siti tiranstva
so narodi trudni,
da siti so klanja,
zločinov in smrti.
Zapojte, poetje!
Vaš glas bodo čula
ponižana srca.
Na lastne bridkosti
za zdaj pozabite.
Peresa ostrite,
na lok silne vere
miru jih napnite -
nasilju v srce
pogumno ustrelite!

b) V nove žanje !

mi gremo naprej
kot morda vihar
v ^{široka} neznana, svobodna obzveja;
tja preko gora
in preko voda
vedeč do našega morja.

Povosmo v nebo
naš prapor vtrna,
mar njemu rdeča zvezda se svetlī;
neviden napis
tu prapor kaže :
živejati ali umreti !

V novo boguro
in nov svet nasmele -
ni shale nas jantarsko pot:
taklo gremo mi
skoz temo noči
velikemu jutru nasproti !

Ljubljana, 1. I. 1948.

V nove zarje

Lev Svetek-Zorin,

29-31-letni odvetniški pripravnik, namestnik komisarja 2. bataljona X. brigade, sodni instruktor in javni tožilec IX. korpusa, tajnik in pozneje predsednik okrožnega sodišča za zapadno Primorsko.

Besedilo je nastalo 1. I. 1944 v Sangerju pri Mrkopalju v Gorskem katarju na Hrvaškem. Objavljeno v priročniku za mitinge Naša beseda, izd. Prop. ods. IX. korpusa NOV in POJ, 1944, str. 81.

C. Cvetko ga je uglasbil septembra 1944 za Frontno gledališče v Črnomlju, nato še M. Pirnik novembra 1944 v Poljanah pri Cerknem za udeležence 1.

poslovodskega tečaja, kasneje so ga uglasbili še Venturi, U. Vrabc in C. Pregelj.

Rokopis besedila, zapisan v zvezek pesmi, hrani avtor.

SM 452, Pe 97, Se 139.

Mi gremo naprej
kot silen vihar
v široka, svobodna obzorja;
tja preko gora
in preko voda
vse dalje do našega morja.

Ponosno v nebo
naš prapor vihra,
na njem rdeča zvezda se sveti:
neviden napis
ta prapor krasi:
Zmagati ali umreti!

V srcih pogum
in na licih nasmeh -
ni strah nas začrtane poti:
tako gremo mi
skoz temo noči
velikemu jutru naproti!

V snežnem viharju

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo s podnaslovom

S pohoda na Fužine je

nastalo 10. januarja 1944

na Fužinah v Gorskem

kotarju med boji

XVIII. divizije. Objavljeno

je v Pesmih naših borcev,

ur. Mile Klopčič, junij 1944,

2. izdaja 1945, str. 30.

Avtor hrani rokopis in

tipkopi besedila.

SM 12, Se 135.

Bele snežne zavese
z blazno, silno brzino
v plesu se divjem podé;
solzne oči ti slepijo,
grizejo lica premrla,
spodnašajo trudne nogé.

Danes si človek in Bog
zreta naravnost v oči
sredi narave togotne;
besno zdivjale nocoj
sproščene svojih verig
neznane so sile strahotne.

Padajo konji, ljudje -
nemočne, šibke bilke -
pod sunki viharja zbesnelega;
trga se, znova se spaja
črna veriga ljudi
sredi polja zledenelega.

Razbičal pekel je nocoj
svoje podzemske moči,
da v snežnem viharju rjovijo...
- A gori ozri se v nebo:
skozi polnočno temo
pokojno zvezde žarijo.

Himna K. I. S.-a

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

1. julija 1944 na vrhu

Kina ob ustanovitvi K. I. S.-a

- kulturniške igralske skupine.

Zapisano je s črnilom

v avtorjev partizanski

dnevnik in ga hrani avtor.

Muzej ljudske revolucije

hrani rokopisni zapis

pesmi iz dnevnika

Leona Ponikvarja,

kulturnika XXII. korpusa.

SM 1217, Fi 193.

Vince se v kozarcih smeje,
glasna pesem v noč doni,
ena misel srce greje,
dolgo naj naš K. I. S. živi!

Z jasnim čelom v nove zarje!
Gremo tja v srečnejše dni!
Skoz nevihte, skoz viharje
naša pesem se glasi.

Ni nam mar nevarnih poti,
mar nam nemških ni zased,
saj zdaj svobodi naproti
K. I. S. koraka v novi svet!

Ob beneškem ognjišču

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
26. 9. 1944 v Brdcih v
Beneški Sloveniji med
pohodom kulturniške
skupine po Reziji in
Slovenski Benečiji.

Objavljeno v Matajurju,
I. I, št. 19, 16. 11. 1944,
str. 13.

S črnilom zapisani
rokopis v partizanskem
dnevniku hrani avtor.

SM 623, 623 A, var.
Ia 144, Go 34, CT 138,
JA 74, Ce 148, Pe 132 a,
132 b, De 86, Re 314.

Nizek, sajast strop v beneški hiši.
Na ognjišču ogenj plapola.
Medlo plamen stene osvetljuje,
monotono zunaj dež šumlja.

Krog ognjišča zbrana je družina:
oča, mati, kup brdkih »čečic«;
vmes smo se posedli partizani
vedrih src in nasmejanih lic.

Razigrano nam pogovor plete
sem in tja o raznih se stvareh:
o vremenu, letini in zimi
in o davno prešlih, težkih dneh.

Važno sivi oča pomodruje,
kak je puško nosil svoje dni,
a zgovorna mamica razklada
svoje tisočere nam skrbi.

To je v izbi hihitanja, smeha,
da nam čas po bliskovo hiti;
čuj, iz kota se mehko, ubrano
partizanska pesem oglasi.

Od ognjišča stopim ven, na plano:
v megle, glej, zavit je strmi breg,
a očaka Matajurja glavo
je pobelil zgodnji - prvi sneg!

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

22. julija 1944 v

Cepletišču v Beneški

Sloveniji med pohodom

kulturniške skupine

IX. korpusa NOV in POJ

po Reziji in Beneški

Sloveniji. Sodi v cikel

desetih pesmi Slike iz

Slovenske Benečije

(1944), ki je dodatek

h knjigi reportaž Po

Reziji in Slovenski Benečiji,

izšli marca 1945. Izvirni

rokopis besedila, zapisan

s črnilom v partizanski

dnevnik, hrani avtor.

SM 1085-1086 A,

1085-1086.

Tiha beneška vas
kot gnezdo v naročju skal;
zlate zvezde nad njo
in modro večerno nebo.

Iz prvega sivega mraka
izlušči se temna postava.
»Mamica, dober večer!«
Težko si, težko si breme
danes si naložila,
pretežko za tvoje ramé,
pretežko za tvoje roké!

»Bog ti daj srečo, tovariš!
Res so že trudne nogé,
pa saj smo od nekdaj navajeni
le na trpljenje, gorjé.
Od nekdaj, kar pomnim, življenje
nam bilo je ječa samo,
živel, trpel, umiral
pod tujo smo kleto peto.

A zdaj bo, tovariš, pač bolje,
saj nosite boljši nam čas.
O, ko bi ga le učakala...
Pa zbogom, zdaj moram v vas -
in - ne pozabite na nas!

Počasi, počasi utonila
je starka v večerni mrak,
v daljavi je trudno zamrl
njen drsajoči korak...

Tiha beneška vas,
kot gnezdo v naročju skal,
- a nič več ni zvezd nad njo,
a nič več ni modro nebo
nad revno beneško zemljo,
zgarano kot starka, ki srečal
sem jo za beneško vasjo,
trpečo, a le upajočo
v pravičnejši, lepši čas.

A ta čas ni več daleč od nas...

Spomenik padlim vojakom

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
22. 7. 1944 v Čepletišču
v Beneški Sloveniji med
pohodom kulturniške
skupine po Reziji in
Beneški Sloveniji.

Objavljeno v Matajurju,
I. 1, št. 15, 7. 10. 1944,
str. 10 in v dodatku
avtorjevih reportaž
Po Reziji in Slovenski
Benečiji, 1945.

Izvirni rokopis, zapisan
s črnolino v partizanski
dnevnik, hrani avtor.
SM 1310 A, lo 294,
Re 373; vgr. SM 1310.

V tihi beneški vasici,
odmaknjen od poti kamnite,
stoji spomenik.

Vrh njega dve stari granati
in dve zarjaveli bodali
štrlita navpik.

Že davno osuti venec,
spleten iz bodeče žice,
s pročelja visi.
Majhen, pozabljen vrtec,
obrobljen z železno ograjo,
ob vznožju dehti.

Okrušen marmornat angel
z razbitimi krili spokojno
sklanja se v mrak.
Tiho, vse tiho okoli,
le trudno nekoga v daljavi
odmeva korak.

Polglasno čitam imena
vojakov, Slovencev, ki padli
so sam Bog ve kje;
v Tirolah, ob Soči, ob Piavi,
morda nekje pod Sabotinom
pozabljeni spe.

Za tujca ste mladi umrli,
nemara celo pogubljeni
od bratske roke;
slutili ste, a čakali
niste dneva vstajenja
svoje zemljé.

Še globlje, zazdi se mi, sklonil
se beli je, marmorni angel
v večerni mrak;
v daljavi počasi zamrl
samotnega je Benečana
trudni korak...

Grob na Matajurju

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
30. septembra 1944
v vasi Matajur pod
istoimensko goro med
pohodom kulturniške
skupine IX. korp. NOV in
POJ po Reziji in Slovenski
Benečiji. Sodi v cikel
desetih pesmi Slike iz
Slovenske Benečije, ki je
dodatek h knjigi reportaž
Po Reziji in Slovenski
Benečiji, 1945.
Objavljeno v Matajurju
1. l, št. 19, 16. 11. 1944,
str. 14. Rokopis, zapisan
s črnilom v partizanski
dnevnik, hrani avtor,
tipkopis arhiv IZDG,
fasc. 291/b-19c.
SM 694, 694 A; Ce 149;
Re 376, Pe 306, Sc D 378,
ZP 377.

O Matajur, beneški Doberdob!
Ko hodil sem po tihih senožetih
razgrnjenih preko pobočij tvojih,
sem tam uzrl skrit, samotni grob.

Preprost lesen je križ vanj zasajen,
surovo iztesan in brez napisa;
na grobu lučka ne gori nobena,
le trnjevenec nanj je položen.

Ko drugi narodi zgradili so
vojakom padlim krasne spomenike,
postavili orjaške mavzoleje
in s slavospevi jih slavili so -

- počivaš ti, neznani partizan,
samoten na planinski košenici,
le veter te jesenski obiskuje,
ko diha njegov zaveje prek poljan.

O Matajur, beneški kralj gora!
Sovražim te - in ljubim te obenem,
ti večna priča žrtev in trpljenja
in silnega hotenja in želja,

ki krije jih ta tihi, nemi grob
brez rož, brez spomenika, brez zelenja,
vendar glasnik nam novega življenja
in porok novih, lepših, boljših dob!

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
29. VIII. 1944 na Stari gori
v Beneški Sloveniji med
pohodom kulturniške
skupine po Reziji in
Beneški Sloveniji.

Objavljeno v Matajurju,
I. 1, št. 17, 25. X. 1944.
Rokopis, zapisan
s črnilom v partizanski
dnevnik, hrani avtor.
SM 810.

»Povêdi, tihi me menih, s seboj
med te prastare, tisočletne stene,
da samostanski mir za hip nocoj
s pokojem svojim dušo mi odene!«

»Vstopiva!« - Že globok me polumrak
hodnika temnega v svoj plašč zagrne,
le skozi ozko lino se šibak
bledikast sončni žarek kdaj utrne.

Tam v kripti luči in zlata sijaj:
Kraljica Starogorska se z oltarja
nalahno sklanja; dobrotljiv smehlja
z nadzemskim sijem lice ji ožarja.

Po vseh sobanah iz okvirjev zro
zamišljeni obrazi resno, mirno,
tu pač ozdraviš dušo si bolno,
tu umiri srce se ti nemirno.

A ko se poslovim od teh zidov,
ko spet zajame me svetá vrvenje:
čuj, iz daljave rezki glas topov
in iz višav jeklenih ptic brnenje!

Ob vodnjaku

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
22. avgusta 1944 v
Cinebli v Beneški Sloveniji,
med turnejo kulturniške
skupine IX. korp. po
Beneški Sloveniji in Reziji.
Objavljeno v Matajurju,
1. t. št. 18, 1. 11. 1944,
str. 6.

Rokopis, zapisan
s črnilom v droben
partizanski dnevnik, hrani
avtor.

SM 49, 49 A; Re 374,
Sc D 229.

Brez konca, brez konca pada
- enako šumečemu slapu -
v kamnito vaško korito
penasti curek vode.

Od zore do mraka ob njem se
vaščani z vedri vrstijo,
vsi: starci in starke, možaki, otroci
in zmučene, nosne žené.

Koščeni, zgarani obrazi,
uvela, upala lica,
globoko ukrivljeni hrbti,
žuljeve, trde roke.

Slonim ob vaškem vodnjaku,
motrim to živo verigo.
Grenko, boleče občutje
polni samotno srce.

»Kako je, očka, kaj s tabo?
Kako kaj pri vas živite?«
»Hudo je, tovariš, hudo je,
reveži tu smo ljudje.«

»In tebi, brhka devojka,
kaj mlado mrači se ti lice?«
»Garanje, tovariš, garanje -
oglej si le moje roke!«

Brez konca, brez konca pada
v korito curek vodé,
brez konca, brez konca ob njem se
beneški trpini vrsté,

vsi: starci in starke, otroci
in zmučene, nosne žené...

Znamenje ob cesti

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
22. IX. 1944 v Srednjem
v Beneški Sloveniji med
pohodom kulturniške
skupine IX. korp. po Reziji
in Beneški Sloveniji.
Objavljeno v Maturju,
I. 1, št. 17, 25. okt. 1944.
Izvirni rokopis besedila,
zapisan v partizanski
dnevnik, hrani avtor.
SM 790.

Polstrohnelo tam ob cesti
sredi tožne Benečije
znamenje stoji.
Žalostnih oči negibno
na ljudi mimoidoče
Križani strmi.

Krona trnjeva pokriva
okrvavljenemu Kristu
nagnjeno glavo;
glej, kako so dolgi žebiji
neusmiljeno prebili
belo mu roko!

K nogam nepoznana roka
mu spoštljivo položila
poljskih je cvetov;
s plaho se, pobožno kretnjo
mu odkrivajo vaščani,
z njiv hiteč domov.

Vseokrog je mir, tišina.
Z zasneženih gor zavel je
že jeseni dah...
Tam ob znamenju polegla
četica je partizanov
v voljni, mehki mah.

Velika noč 1945

Lev Svetek-Zorin (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo
18. 3. 1945 v Beneški
Sloveniji.
Rokopis, zapisan
s črnilom v partizanski
dnevnik, hrani avtor;
tipkopis pa je l. 1953
Makso Pirnik predal
Muzeju za Tolminsko,
hrani ga v mapi 701.
SM 447, Bo 91.

Meglice bele plavajo
nad svatovsko zemljo,
zvonovi pritrkavajo,
da še nikdar tako.

Vijolice priklanjajo
ponižno k tlom glavo
in zvončki nam pozvanjajo,
da še nikdar tako.

Že bliža se Velika noč
razkošna čez goro
in z njo prihaja vriskajoč
svoboda nam v zemljo,

ki čakamo jo tak težko,
da še nikdar tako.

Partizanska uspavanka

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

10. 3. 1945 v Cerknem in

sodi v ciklus desetih

otroških pesmi, napisanih za

potrebe kulturno-prosvetnega

centra IX. korpusa NOV in

POJ. Uglasbil ga je

Makso Pirnik.

Besedilo je zapisano

s črnilom v partizanski

dnevnik, rokopis hrani

avtor.

SM 1168 A, 1168.

V borni koči ziblje mati
nežno dete v zibeli:

»Spavaj, spavaj, sinek zlati,
mimo le zapri oči!

Naj ti angelci krilati
sen na očke prineso,
tiho naj metuljčki zlati
mrežo lahnih sanj ti stko!

Sanjaj mi o zlatem maju
in o očku sladki sen,
ki odšel je proč od naju
v burjo, sneg in mraz leden.«

V zibeli že dete spava,
cvetne sanje sanjajoč,
skozi okno pesem plava
daleč v jasno zimsko noč...

Otrokove želje na tujem

Lev Svetek-Zorin, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo

26. 11. 1945 v Cerknem

v sodelovanju s

kulturno-prosvetnim centrom

IX. korp. NOV in POJ.

Uglasbil ga je M. Pirnik

1. 1945.

Zapisano je s črnilom

v partizanski dnevnik, ki

ga hrani avtor, tipkopis

hrani Muzej za Tolmino,

mapa 701.

SM 807, Bo 94.

Postovka, ki drzno meriš
sinje višine neba,
povej, oh, povej mi, postovka,
kako kaj pri nas je doma!

Li trate že cvetje pokriva
in jablane, mar že cveto?
In Belka tam v hlevu, li sluti,
kako mi po njej je hudo?

Oh, tukaj je mraz in je zima,
in sonca in cvetja še ni
in mamica, mamica zlata
že davno mi v grobu spi.

Postovka, oh, ljuba postovka,
poleti mi tja čez goro,
poišči tam domek moj dragi,
pozdravi srčno ga, srčno!

Pionirsko kolo

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
26. 2. 1945 v Cerknem
in je eno izmed desetih
iz otroškega ciklusa,
napisanih za potrebe
kulturno-prosvetnega
centra IX. korpusa.
Uglasbil ga je M. Pirnik
leta 1945.

Rokopis, zapisan
s črnilom v partizanski
dnevnik, hrani avtor,
tipkopis pa Muzej za
Tolminsko, mapa 701.
SM 736, Bo 94.

Pionirji, pionirke,
v kolo bratsko zdaj stopimo,
se veselo zavrtimo
sredi polja, juhej!

Jurček, Metka, Janko, Minka
pionirska parčka zala
skupaj bosta zaplesala
sredi polja, juhej!

Vsi ostali pa ju bomo
v krog široki zdaj zajeli
in si pesmico zapeli
o pomladi, juhej!

Kaj ne bili bi veseli,
saj svobode sonce zlato
že obseva log in trato -
saj smo mladi, juhej!

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
26. 2. 1945 v Cerknem
med sodelovanjem s
kulturno-prosvetnim centrom
IX. korpusa NOV in POJ.
Uglasbil ga je Makso
Pirnik. Rokopis je zapisan
v partizanski dnevnik, ki
ga hrani avtor, tipkopis pa
hrani Muzej za Tolminsko,
mapa 701.

SM 11, Bo 87, Se 1

Bela, bela cesta pelje
čez zeleno, ravno polje,
ej, čez ravno polje!

Mi gremo po beli cesti
trije mladi pionirji,
vsi trije junaki!

In veseli pionirji
drobno pesmico pojo si,
pesem o pomladi.

Kaj mi poje drobna pesem,
pesem - ptica lastovica,
ki v nebo se vzpenja?

Pesem o pomladi poje:
»Le pogumno v nove zarje,
mladi vi junaki!

Kmalu se pomlad prismeje
in vse lepše bo na svetu
ej, v svobodi zlati!«

Kralj: kralj je jo mladenec

mladenec: mladenec.

Prvi p. Kralj volim te, ti si moj kralj, mladenec,
ti si moj kralj, mladenec, mladenec - kralj,
ti si moj kralj, mladenec, mladenec - kralj.

Drugi p. Jara vraga, ta si, gove
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga.

Drugi p. Vraga vraga, mladenec, ti si
mladenec, mladenec, mladenec, mladenec,
ti si mladenec, mladenec, mladenec, mladenec,
ti si mladenec, mladenec, mladenec, mladenec.

Četrti p. Dolga al predstava leta
spi naj kralj kralj, kralj, kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

Četrti p. Kaj vraga vam mladenec vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga.

ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga.

ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga.

Prvi p. Je mogoče, da predstava
ti si mogoče, ti si mogoče, ti si mogoče,
ti si mogoče, ti si mogoče, ti si mogoče,
ti si mogoče, ti si mogoče, ti si mogoče.

Prvi p. Jara bo predstava leta
ti si jara, ti si jara, ti si jara,
ti si jara, ti si jara, ti si jara,
ti si jara, ti si jara, ti si jara.

Kralj:
(zastano) Kaj bi vraga? Je vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga.

ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga.

Prvi p. Kralj kralj, o vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga,
ti si vraga, ti si vraga, ti si vraga.

Prvi p. Kralj kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

Četrti p. Kralj kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

Četrti p.
(zastano) Kralj kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

Kralj:
(zastano) Kralj kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

Prvi p. Kralj kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj,
ti si kralj, ti si kralj, ti si kralj.

ZASTOK.

Soča, 20. IV. 1951.

Kralj Matjaž se je prebudil

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

20. 4. 1945 v Soči pri

Bovcu za proslavo

skorajšnje osvoboditve.

Sodi v ciklus desetih

otroških pesmi, ki so nastale

za potrebe kulturno-

prosvetnega centra

IX. korpusa NOV in POJ.

Rokopis, zapisan

s črnilom v partizanski

dnevnik, hrani avtor.

SM 1401-1402.

Prizorišče: Skalna votlina, v njej kamnita miza, za njo spi kralj Matjaž. Okoli mize v raznih pozah pionirčki - Matjaževa vojska, oboroženi z lesenim orožjem. - Dani se, pionirčki se prično gibati.

Prvi pionirček: Zora vstaja, tja čez gore
se razliva nje sijaj,
vse se zbuja, vse se drami,
oživel je log in gaj.

Drugi pionirček: Vsako novo, mlado jutro
novih nad nam je klicar,
ki utone spet v noči,
ko ugasne sonca žar.

Tretji pionirček: Dolga, ah, predolga leta
spi naš hrabri kralj Matjaž
in ne čuje, da ga kliče
v bolečinah narod naš.

Četrti pionirček: Naj povem vam čudne sanje,
ki sem sanjal jih to noč:
Videl silne sem armade,
videl narod vriskajoč,

videl sem, kako prebuja
naša zemlja se iz sna,
videl sem nebroj junakov
neustrašnega srca.

In na čelu - le verujte -
jahal je naš kralj Matjaž,
dirjajoč na iskrem konju:
hrabri odrešitelj naš!

Vsi (začudeno): Je mogoče? Da prebudil
se je končno naš vladar?
Da popeljal bi svoj narod
tja v svobode zlate žar?

- Prvi pionirček: In to bo gotovo storil,
le verujte trdno vanj!
O, pogledjte, že se drami
iz stoletnih težkih sanj.
- Kralj Matjaž
(zaspano): Kaj, li sanjam? Je resnica,
da me kliče narod moj?
Kaj godi se, da se ruši
tisočletni moj pokoj?
- Kaj je res že prekipela
kupa našega gorja?
Mar se res nateklo morje
že bridkosti je, gorja?
- Vsi (proseče): Kralj Matjaž, o, vodi k zmagi
nas skoz ta poslednji boj,
glej, kako težko te čaka
ta trpeči narod tvoj.
- Drugi pionirček: Tla slovenska prepojena
z vročo našo so krvjo,
tuje horde razdivjale
so čez našo se zemljo.
- Tretji pionirček: Narod pa se ni uklonil,
le še bolj se je vzravnal,
stisnil pest je, za svobodo
se je v težki boj podal.
- Četrti pionirček
(počasi): Padali so mladi fantje
kot v poljani pade cvet,
kri namakala je zemljo,
da nam sonce vzide spet.
- Matjaž (odločno): Dosti, zdaj je kupa polna!
Do neba že vpije kri;
zdaj popeljem sam svoj narod
v lepše in srečnejše dni!

da odslej bo moje ljudstvo
svoji zemlji gospodar,
da ne bo ga izkoriščal
kleti tujec več nikdar,

da svobodna bo Gorica
in da Trst bo zopet naš,
da svobodna na Koroškem
zadnja bo slovenska vas!

Vsi (vstajaje): Zdaj na noge! Vstal je danes
naš junaški kralj Matjaž,
da popelje nas v svobodo:
saj Matjaž je - Tito naš!

Pionirji se postroje v kolono po dva, eden zapoveduje. Kralj
Matjaž odpelje četo z odra ob pesmi: Nabrusimo kose...
Zastor.

Ob vrnitvi

Lev Svetek-Zorin,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
20. 4. 1945 v Soči pri
Bovcu.

Zapisano je v avtorjev
partizanski dnevnik.
Rokopis hrani avtor.
SM 721.

Ozelenel je log in gaj,
zavriskal je škrjanček v zraku,
nad polji plove sončni maj,
drevesa šepetajo v mraku.

Ponosno zdaj v svobodne dni
nam vstaja domovina sveta
iz morja solz, gorja, krvi,
okovov suženjstva oteta.

In v jasnem jutru v sončen dan
ponosno stopa mlada četa,
čuj vedri smeh in spev glasan
in jasna lica glej razvneti!

»Ko vračáš spet se v rodno vas,
na, fant moj, šopek rožmarina;
saj nate sem ponosna jaz
in vsa slovenska domovina!«

Spomenica

Smiljan Samec,

31-32-letni dramaturg,
po internaciji v Reniciju
član skupine, iz katere je
nastalo Slovensko
narodno gledališče na
osvobojenem ozemlju
v Črnolju, nato
v kulturniški skupini pri
Vrhovnem štabu na Visu.
Besedilo je nastalo l. 1943
na Dolenjskem. Rokopis,
zapisan s svinčnikom
v zvezek pesmi, hrani
avtor.
SM 932-933.

Sinovi naroda smo, ki stoletja
je roboval vsem tujim oblastnikom
in ki pod njih biričem in krvnikom
molče trpel vsa kruta je početja.

Berač brez grunta, strehe in imetja
je smel s ponižnim do zemlje dotikom
priklanjati se v cerkvi pred malikom
in tešiti se z nado vnebovzjetja.

Odkar pa v sebi smo igo zlomili
in več na poti ne oklevamo,
odkar za meč smo kot en mož zgrabili

in v borbi za nov svet ginevamo,
odtlej ne bomo vbogajme prosili,
temveč pred narodi - zahtevamo!

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
januarja 1944 na Pagu.

Zapisano je v zvezek
devetnajstih pesmi iz
časa NOB, ki ga hrani
avtor.

SM 675, Sc D 187.

Oprt na veslo zrem čez morsko plan,
v oblakih se večerna zarja vžiga,
galeb kot misel se v daljave dviga
in meri s krili pot na drugo stran.

Tam daleč za obzorjem, tam si ti,
ki ob slovesu si rokó mi dala.
Zakaj sinoči si zatrepetala,
ko v sanjah srečal tvoje sem oči?

Vem, čas tako počasi v dno polzi
in z njim od osamelosti brezdanje
v očeh vse bolj medli pričakovanje
ko trudna luč, ki se v megli budi.

Oprt na veslo zrem čez morsko plan...
Morda se vendar spet povrnem k tebi?
O, da oči mi v tla uprla ne bi,
ko bom takrat ti segel v belo dlan!

Želja.

Skor srečno mučino
se ukrade čez gladino
tih šepet iz dalje.
Ali vetrič, ali val je,
ali z neba ko utrinek
se je utrgal plah spominček?

Tiho, kot bi se brez daha
priplazila preko maha,
je prišla bojazen;
dvom z njo neizrazen
- dva neobljena mi svata -
trkata vro moč na svata.

Ali mi življenje naše
kakot zvenk kristalne čase
tenko in zdrobljivo?
Da bi vsaj iskričo
zagrmel se pod zemljo,
preden se zdrobi za zmetom!

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1944 na Visu.

Zapisano je s črnilom

v zvezek pesmi,

rokopis hrani avtor.

SM 943, Sc D 190

Skoz srebrno mesečino
se ukrade čez gladino
tih šepet iz dalje.
Ali vetrič ali val je
ali z neba ko utrinek
se je utrgal plah spominek?

Tiho, kot bi se brez daha
priplazila preko maha,
je prišla bojazen;
dvom z njo neizrazen
- dva nevabljena mi svata -
trkata vso noč na vrata.

Ali ni življenje naše
kakor zvenk kristalne čaše
tenko in zdrobljivo?
Da bi vsaj iskrivo
zazvenel še pod vsemirom,
preden se zdrobim za zmerom!

Smiljan Samec,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo maja 1944 na Visu. Rokopis, zapisan s svinčnikom v zvezek devetnajstih partizanskih pesmi in kasneje prepisan v drug zvezek, hrani avtor. SM 762, Sc D 188.

Pod mojim oknom je limonov cvet
odkril belino svojih neder
in z njim mi v sobo je zadišal spet
spomin pomladno čist in veder.

Prebela njena grud dehti, dehti
in dlan ji je ko mehka vaba.
Ah ne, v zelenje živi cvet mi skrij
pred željnimi očmi, pozaba!

Partizanka Ana (odlomek)

Smiljan Samec,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo junija 1944 na Visu. To je odlomek iz libreta za opero Partizanka Ana (s prvotnim naslovom V nove zarje in podnaslovom Veliko življenje malega naroda), ki jo je uglasbil Rado Simoniti prvič že med vojno, vnovič pa l. 1970. Rokopis besedila je zapisan s črnilom v zvezek, kamor si je avtor zapisoval in prepisoval pesmi med NOB in po njem. Hrani ga avtor. Variante imajo tudi v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani. SM 709, Var. Vi 343–371, 873–895.

O sinek moj, ti nerojeni,
umorjeni,
ki so v telesu mojem te zdrobili,
le kje zdaj spiš še nezbujeno spanje,
le kje zdaj sanjaš svoje mrtve sanje?
Očeta ko volka so ti ustrelili,
a mene so polblazno izpustili,
da z izgorelimi očmi
vse dni
ko ranjena samica iščem,
iščem,
kar davno že nikjer več ni.
Ko blede up
se stotič mi ospè
in kakor strup
me tisočič do dna izžge,
se sklonim trudna nad prgiščem
in suhe solze v votlo jokam.
A ne!
Pred njimi ne zastokam,
ki srebajo mi z lica bolečino,
o bolečino!
Ker vedi, sinko moj, ti nerojeni,
umorjeni,
da bil kljub vsemu si le ti edino,
kar bi z življenjem mi srce pojilo.
Tako pa zdaj, še ko bom najbolj sama,
ne bo nikoli me potolažilo:
»Mama!«

Cesar Hitler...

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
oktobra ali novembra 1943
na Dolenjskem.

Zapisano je s črnilom
v zvezek, kamor je avtor
pisal in prepisoval pesmi
med NOB in še po njej.

Rokopis hrani avtor.
SM 57-59, Sc D VI 209.

Cesar Hitler se čehlja jo:
»Na Slovenskem je hudič!
Partizani ne poznajo
več manire čisto nič.
Naj obsipam jih z letaki
ali drezam jih z vojaki
- vse zaman, vse zaman,
ker ta vrag partizan
je preveč neugnan!«

So letakov nadrobili
Nemci nekaj ton čez svet
in s »pasiršajni« lovili
slepe osle so na led,
- mi smo res papir pobrali,
a smo z njim se - obrisali
in kot prej, holahej,
smo od mej se do mej
jim smejali naprej!

Pa se firer je razjezil:
»Donnerwetter!« je zaklel.
Da bi splošni smeh zajezil,
ofenzivo je začel.
A čim bolj možak preklinja,
partizan kot duh izginja
in kot prej, holahej,
se od mej mu do mej
posmehuje naprej.

Takrat Rupnik jo ugane:
»Zdaj OF je legla v grob!«
in nažene iz Ljubljane
hrabrih domobrancev trop,
Ti do Lašč jo pricaplajo,
kjer jih »mrtvi« nakresajo:
lop, lop, lop - holahej,
po glāvah kar naprej,
dokler lumpov bo kej!

Na Primorskem vsepovsodi
se razvija isti ples,
tudi tam že javka zlodi,
da se čuje do nebes,
in Prusak, čim dalje pleše,
vedno težje ima bregeše,
a Primor'c, holahej,
se od mej mu do mej
posmehuje kar naprej.

A na Ruskem, tam še zlasti
je prekleto se borit'!
Tam ne utegneš niti pasti,
da te Rus ne brcne v rit,
da ves plav tam dol od križa
prifrčiš do paradiža,
a naš svet, holahej,
se od mej pa do mej
smeje Švabom naprej!

In tako povsod okoli,
kjer pogledaš, je hudo,
pa naj Hitler vroče moli
ali kolne preglasno:
vsej tej »tajčarski«
»tretji rajh«
dočim mi, holahej,
bomo njim kot doslej
se smejali naprej!

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra ali novembra 1943 na Dolenjskem. Zapisano je s črnilom v zvezek, kamor si je avtor med NOB in še pozneje zapisoval in prepisoval pesmi. Besedilo se nadaljuje v srbohrvaščini in ima vsega 61 kitic. Skrajšano verzijo nekoliko spremenjenega besedila je bilo slišati na mitingu Gradnikove brigade febr. 1944, takrat si ga je zapisala Nada Božič-Alenka. Tipkopis var. SM 134-135 hrani IZDG, 697 II 2 a, rokopis izvirnega besedila pa avtor. SM 307-312, SCD 214 var. SM 134-135.

Ker bi tudi firbce radi ustregli,
v ta namen smo Pegaza upregli,
da poda vam kratko poročilo,
kaj se novega je kje zgodilo.

Fantje, fantje, vsi med partizane,
vse redkejšje so že bele vrane.
Narod naš spoznal je, kdo smo mi,
kdo pa zgolj izdaja lastno kri.

Časopisi hvalijo Taljana,
kak »junaško« gre nad partizana,
a perica ob potoku pere
vsak dan, vsak dan jim - camicie nere!

Na obeh straneh se bombardira,
milijonske vrednosti razdira.
Res je, kar je djal en nemški kunde:
»Nobel, nobel geht die Welt zum Grunde!«

Vsak dan večja naša je armada,
vsaka b'la bi partizanka rada.
O le k nam, le k nam na našo stran,
vsaka, če jo božal ni Taljan!

So dejali, da vsi pravi Kran'ci
so sedaj slovenski »domo«-branci.
Kljukast križ pa na rokavu kaže,
kakšne prav za prav so tički baže!

Ko so »plavi« zbrali svojo vrsto,
zarobantil bivši kaplar Krsto:
»Sunce, šta ću, kad vojnika fali.
Kod nas svi su sami - generali!«

So v Boštanjskem gradu izdajice
skrile se po luknjah kot lisice,
toda partizanska trda pest
jim sprašila je z mašincó vest.

Na Turjak so »belčki« pribežali
in so v sivi grad se zazidali,
ali Dule je dejal: pardon!
in v »trinajest'« poslal jih bataljon!

A še preden bitka je končala,
v gradu tolpa je obupovala:
»Če pomoč ne pride iz Ljubljane,
kaj bo, če nam zmanjka v kotlu hrane.«

Pa so kolovodje skup stopile:
»Radi hrane nam ne bo tu sile.
Če pomanjkanje na vrh bo zraslo,
saj imamo vsi na glavah - maslo.«

Rupnik domobransko gardo zbira,
vsa Ljubljana pa mu dezertira.
Par obupancev je dobil on,
k nam pa šel ostali je milijon.

Unterm Kaiser heiß er Leutenant »Leo«,
posle »Lav« ga zvaše narod ceo,
kot »Leone« si sezul je škornje,
jetzt als »Leo« fängt er an von vorne!

Lemenatarjev smo par ujeli,
od politke jih k oltarju deli.
Obljubili so nam vsi tako,
da zmešalo se jim več ne bo!

Podpisale ščuke so izjavo,
da so, žal, živele v žaklu z glavo,
a se zdaj žele spreobrniti,
kakor pač politične vse - ribe!

Vojna zdaj se kmalu bo končala,
firerja že čakajo vešala,
v peklu satan brusi si zobe,
da s kostmi za zajtrk ga poje!

Če se Rus tako noró vojskuje,
da vsak dan iznova naskakuje,
kaj še more Nemcu preostati,
kot elastično v Berlin bežati!

Prejšnji čas je Dolfe rebeliral,
da bo drugim mesta ausradiral,
Churchill pa po boljše gumo piše
in mu z njo zdaj on državo briše!

Zadnjič smo spustili iz oblaka
celo tono ovsa za bedaka,
čigar osel še verjame bajki,
da bo Hitler kos svetovni hajki.

Po slovenskem pravniškem kongresu
se bo nemški rajh gotovo stresel,
kajti če zbero se advokati,
je gotovo kje konkurs pred vrati.

Pravijo, da naj še potrpimo,
druga fronta bo morda za zimo.
Naj nas z materialom založijo,
pa jim mi rodimo invazijo!

Vsaka nova nemška »ofenziva«
komaj vredna tega je naziva,
ker edini cilj teh nemških tičev
je: ukrasti nam čim več prašičev!

Kot ima vsak narod svojo vlado,
vsaka vlada svojo ima armado,
le kairska vlada brez države
nima drugega kot prazne glave!

Kaj te Peter, res še mika krona
in udobnost kraljevskega trona?
Če na kant si spravil gospodarstvo,
piši kući, propalo ti carstvo!

Brate Srbini pravi: »Roni suze!
Narod moj živi le od koruze.
Ko pa nas bo osvobodil Tito,
vsega zvrhano bo spet korito!

So trdili, da smo vsi mesarji,
ki pod nož jim priti vsak se varji,
a pogledajte nas, kaj se vam zdi,
ali nismo taki, kot ste vi?

Tudi če nam bodo vse razbili,
se ne bomo nikdar uklonili,
ker vemó: kar bodo zdaj sežgali,
bodo vse sami nam pozidali!

Prejšnje dni kot Turki smo kadili,
cigarete več kot pol pustili.
Zdaj pa, če se kje le čik zasveti,
koj povzdigne nos se celi četi.

Če soli v deželi primanjkuje,
se pri nas nihče ne pritožuje.
Ker drugod so še celo neslani
brihtni firerjevi modrijani.

Ker skrbi železničarska četa
za povzdigo dobrega prometa,
smo v preteklih dnevih skoz državo
vsi odlično - tekli kot za stavo!

O, le kje so tisti zlati časi,
ko trobili so o čisti rasi.
Zdaj na boj pri izgubljeni stvari
so poklicani celo Tatari.

To nam bo potrdil tudi Jaka,
da je »sprema« glavno za vojaka.
Torej prav na uho, intendant!
oskrbite nas vse skupaj z gvanti!

Le pogledjte komisarja Janka,
kak sovrage goni brez prestanka.
Ko se fricarske krvi naloka,
pa za vrabci po drevesih poka!

Le kako bi svoje žejne duše
odrešili od brigadne suše,
če nas ne bi Feliks vsepovsodi
prav obveščal, kje so vinski sodi.

K vragu šli so črni makaroni
in za njimi njihovi padroni,
kaj bo z vami zdaj, o dame fine,
ki ste bile prej jim signorine?

Če bi suho grlo si oprala,
bi katero še morda dejala.
Ker pa vseh stvari je enkrat konec,
torej: pika, punktum! Zastor! Zvonec!

Svet vrti se...

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
oktobra ali novembra 1943
na Dolenjskem.

Avtor je pesem prevedel
tudi v srbohrvaščino, da
so jo lahko peli tudi na
mitingih na Hrvaškem.

Rokopis, zapisan
s črnilom v zvezek
partizanskih pesmi, hrani
avtor.

SM 1027, Sc D 208.

(Vesela pesem iz naših dni)

Svet vrti se kot namazan
po zakonih večnosti:
vse, kar laž je porodila,
se kot pena razleti.

Laž ima res kratke noge,
to smo jasno videli:
»Vinceremo!« so zijali
in kapitulirali.

Včeraj so še v nas streljali
in nas topli do krvi,
a potem so sami dali
vse, da laže bi ušli.

Kakor njim se je zgodilo,
tudi drugim boljš' ne bo.
Tudi Nemci bodo tekli
v svojo prusovsko zemljo.

In zato pojdimo skupaj
nad sovraga zadnjega.
Kmalu bo trpljenja konec,
že svoboda se smehlja!

Od slovenske ribarije.

Dragi bratec, ko to pišem,
vnto grizem si pero,
mrgel pot si s čela brišem:
biti penik ni lahko!

Pa ne radi rimarije,
ki bi stizka jo koval,
pač pa radi ribarije,
ki jo vrag pri nas je vžgal.

Je od nekdaj smo Slovenci
držuno bili si v lasch;
še pri litru v hladni seuci
smo sedeli v strankah dveh.

Z liberali mlerikalei
so se grizli kakor pri,
ko je ob beraški palci
narod živeti od krti.

Če ni prnil košček kruha,
so ti rekli komunist,
in so silega trebula
šli naprej se mitno grizt.

Pa prišli so vojni časi
in v njih mori singelšpil,
pa so isti norcepasi
kar naprej še vteli.

Tuji valpet pride z bičem,
da strojil bi nam hrbte,
pa se zveže vrag s hudčičem
in brat brata dalje žre.

Te preklite razne „garde“
se požvižgajo na čast
in iz belo-plave barve
si namalajo „pblast“.

Od zasčito tujih tankov
lastna kri žre lastno kri;
v najbolj divji sulop odganjlov
se drevo nam izrodi.

Ko je zlovi vzel Taljana,
njim je šola ta zamaa,
pa ta smetana izbana
vsa postane „SS Mann“.

A ne boste več nas žoli,
kajti prišel je naš čas,
ko na meč vas vse odšli
in zatoli bomo vas!

Četlej zdrav bo vstal naš narod,
zdrav in čist kot dan vstal,
in naš mladi, novi zarod
v bratski slopi bo sijal!

Dolenjsko, okt., nov. 1943

Od slovenske ribarije

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

v oktobru in novembru

1943 na Dolenjskem.

Izvirni zapis s črnilom v

zvezek pesmi hrani avtor.

Sc D 210, SM 121-122.

Dragi bralec, ko to pišem,
vneto grizem si pero,
mrzel pot si s čela brišem:
biti pesnik ni lahko!

Pa ne radi rimarije,
ki bi stežka jo koval,
pač pa radi ribarije,
ki jo vrag pri nas je vžgal.

Že od nekdaj smo Slovenci
družno bili si v laseh:
še pri litru v hladni senci
smo sedeli v strankah dveh.

Z liberalci klerikalci
so se grizli kakor psi,
ko je ob beraški pal'ci
živel narod od kosti.

Če si prosil košček kruha,
so ti rekli komunist,
in so sitega trebuha
šli naprej se mirno grist.

Pa prišli so vojni časi
in njih novi ringelšpil,
pa so isti norcepasi
kar naprej ga še vrtil'.

Tuji valpet pride z bičem,
da strojil bi nam hrbtè,
pa se zveže vrag s hudičem
in brat brata dalje žre.

Te preklete razne »garde«
se požvižgajo na čast
in iz belo-plave barve
si namalajo »ablast«.

Pod zaščito tujih tankov
lastna kri žre lastno kri:
v najbolj divji sklop odganjkov
se drevo nam izrodi.

Ko je zlodi vzel Talijana,
njim je šola ta zaman,
pa ta smetana izbrana
vsa postane »SS Mann«.

A ne boste več nas žrli,
kajti prišel je naš čas,
ko na meh vas vse odrli
in zatrli bomo vas!

Potlej zdrav bo vstal naš narod,
zdrav in čist kot dan svetel,
in naš mladi, novi zarod
v bratski slogi bo sijal!

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

septembra 1943

v Podhosti na Dolenjskem.

Objavljeno v Naši besedi,

priročniku za mladike

IX. korpusa, I. 1944,

str. 75.

IZDG 697 VI 4 hrani

tipkopis samo začetnih

dveh kitic, na str. 54,

ker naslednja stran neke

zbirke v pripravi manjka.

Rokopis, zapisan

s svinčnikom in kasneje

prepisan s črnilom v zvezek

pesmi, hrani avtor.

SM 908–909, 908–909',

908–909 A, Vo 83,

Pe 309, Šu 126,

Sc D 186.

Sanjaj, le sanjaj, sinek moj zlati,
sklanja nad tabo se žalostna mati,
boža svilene kodrčke tvoje,
stiska te k prsim in pesem ti poje.

Stala je v rebri hišica bela,
v njej je družinica tiha živila,
očka je stružil, mati zibala,
Sivka pa sinku je mleka dajala.

Pa se je črna drhal pripodila
in v hudourju čez vas se razlila,
srca nam stisnil grenki je pelin,
ko se je v strehah pokazal petelin.

Mi smo tedaj le še komaj se skrili,
da pod kozolcem nas niso ustrelili.
Oče na glas preklel je tirane,
tebe poljubil in šel v partizane.

Sanjaj, le sanjaj, sinek moj mali,
lepši si bomo še dom sezidali.
Kadar svobodna bo vsa domovina,
srečna bo spet tudi naša družina.

Mrtvim tovarišem

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
decembra 1944 na Hvaru.
Rokopis in rokopisni prepis
hrani avtor v dveh zvezkih
svojih pesmi.
SM 995–996.

Stari tovariši, kam se utrinjate
tihi kot zvezde v avgustu z neba?
V dolgih pohodih iz vrste izginjate
v hostah, v skalovju, na sredi poljá.

Križem zemljé se gomile kopičijo,
kjer vam na stotine trupel trohni,
ali spomina na vas ne uničijo
črvi, ki glojejo bele kosti.

V bitvah krvavih z uporno neugnanostjo
skupni svobodi smo krčili pot,
isti smo misli služili s predanostjo
delavec, kmet in beraški gospod.

Pa so moči nam že včasih pohajale,
toda nikoli klonila zavest.
Najsi težave vse večje so vstajale,
ni razklenila se trda nam pest.

Danes, ko trnovo pot dokončujemo
in nam obzorje že zarja zlatí,
vedno bridkeje za vami žalujemo,
ki ste vodili skoz mračne nas dni.

Ali poguma zato ne izgubljamó,
novo življenje naj vstane iz nas.
Da ne odnehamo, to vam obljubljamó,
svetu izklešemo novi obraz.

Svete zastave, do tal poklonite se,
zvezda, poljubi prečrno zemljo!
Stari tovariši, le odpočijte se:
naše brigade za soncem gredo.

Hej, sinko moj!

Venceslav Winkler,

36-38-letni učitelj,
mladinski pripovednik,
po internaciji na Rabu
pri partizanih, referent
za šolstvo v Odseku
za prosveto pri SNOŠ-u.
Besedilo je nastalo
spomladi 1942, ko je avtor
sodeloval z OF, verjetno
v Krki na Dolenjskem, kjer
je pred internacijo
služboval. Tipkopis hrani
avtorjeva žena.
Oc 164.

Sinko moj, veš, zdaj so take postave,
treba je vsak dan lagati, lagati,
če gre resnica čez bele dobrave,
vidiš jo, toda ne smeš je spoznati.

Sinko moj, midva ne bova nehala
kričati, da je sneg bel, če je res,
nama ne bo zemlja ust zavezala -
hej, še je nekaj na svetu dreves.

Sinko moj, bova pa šla v puntarijo,
kot so hodili Tolminci, Gorjani,
trikrat potlačena, trikrat se vzdigneva -
končno se vendar pravica oznani.

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedilo je verjetno
nastalo jeseni 1943
v času nemške ofenzive.
Avtor se je po kapitulaciji
Italije z Rabsko brigado
pridružil partizanom v
Beli krajini. S črnolom
zapisani rokopis
hrani avtorjeva žena.
Oc. 163.

Glejte, zelene so steze in njive,
tuji biriči po fante gredo,
ceste so polne jih, vse so jih žive,
saj jih je petnajst in dvajset in sto.

Tesno nad hosto pa kroži letalo,
kot da sanjavo nad zemljico plava,
kroži, nagiba se, zdaj zdaj bo palo -
svet od eksplozij vsevprek vztrepetava.

Fantje pa pesem: Le dajte, hudiči,
kurite s svincem iz vseh baterij,
ves vaš ropot in tema nas ne uniči -
ko bi le vedeli, kaj v nas gori!

Pojejo tri dni vsevprek telefoni:
Vse smo zajeli v železen obroč,
nove privažajo lovce kamioni,
strojnice lajajo v hosto vso noč.

V jutru pred svitom pa oster hurá
meglo in straže zelene preseka -
bombe, rafali in blisk do neba -
zopet vse tiho, nikjer več človeka.

Vračajo žalostno se kamioni,
glava se h glavi prestrašeno stiska,
v štabih umolknili so telefoni,
v hosti harmonika fantovska vriska.

Kurir.

Poti se med kamni pletu
in v murak se oglašajo sive.
To sivo, to sivo nebo
in megla zapinja gozdove.

Uled dievčicu, čy je. Doklej!
Stežica se v novo pot steka
in vrata ti kaže naprej.
Nikjer ni glasa, ni človeka.

Usta neš - ne moreš. Ne smeš.
Glej, zdaj si ko stoji občutljivi.
Če sreča poti v podoš,
križi ne budo več živi...

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih

1944–1945 v Kočevskem

Rogu ali v Beli krajini.

S črnilom zapisani

rokopis hrani avtorjeva

žena.

Oc 165.

Poti se med kamni pleto
in v mrak se oglašajo sove.
To sivo, to sivo nebo
in megla zagrinja gozdove.

Med drevjem, čez jase. Doklej?
Stezica se v novo pot steka
in vsaka ti kaže naprej.
Nikjer ni glasu, ni človeka.

Obstaneš - ne moreš. Ne smeš.
Glej, zdaj si ko stroj občutljivi.
Če sredi poti odpoveš,
tisoči ne bodo več živi...

Dnevi v dežju

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedila so nastala jeseni
1944 v Beli krajini ali na
Rogu. Izvirni rokopis hrani
avtorjeva žena.

Oc 159.

I

Dež pada, dež pada in drevje šušti,
ob drevju, pod smrečjem, v grmovju košatem
v samoti tih človek s človekom bedi
in sanja ves čas o življenju bogatem,

o kočici beli, o pisani strehi,
pred hišo je vrt, tam cveto georgine,
za hišo stojijo visoki orehi,
za njimi pogled na visoke planine.

Za nas ni več sanj, v krogotok smo ujeti:
za večno nahrbtnik in puško na ramí,
ne moremo trudni sveta dohiteti.

A vendar se včasih v dnu srca predrami:
saj vemo, da pride lepo i za nas...
Dež pada in čakamo na nov ukaz.

II

Po platnu šumi in se zлива z dreves,
curlja in curlja in za vrat nam polzi -
molčeča kolona hiti skozi les -
po skalah, po mokrih poteh ji drsi.

Glej, jase zelene, zabredeš čez travo,
zapletaš se v bilke ko v lovke vodene
in spet skoz grmovje - umikaš mu glavo -
ne moreš izreči besede iskrene.

Tri leta vsa pota so v zemlji odprta
in meri jekleno telo jim dolžino
od hoste do upov in do zadnjega vrha.

Utrujeni tonemo v mrtvo globino,
le kadar tu svet krik veseli preseka,
zbudi spet v nas starega kmeta, človeka.

III

Pri ognju sedimo in z nami
so sestre in oče in mati.
Nekdo je v toplem šumenju dežja
izvlekel bel list in ga hoče prebrati.

Bel list - kot spomin na onstransko
podobo, na vso pokrajino -
ko greš po bregovih, preštevaš vasice
in vode in ceste, ki gredo v dolino.

Dež enakomerno prši
in ogenj le tli in se zdi, da vzdihuje.
Zdajle se vsakdo iz sanje zbudi,
povsod, glej, obraze zreš tuje...

Padalci (Spomin na april 1941)

Venceslav Winkler,
(glej spredaj).
Ceprav je besedilo
nedatirano, lahko čas
nastanka postavimo med
jesen 1943 in pomlad
1945, ko je avtor deloval
v Kočevskem Rogu in v
Beli krajini. S črnilom
zapisani rokopis hrani
avtorjeva žena.
Oc 169.

Tiho! Padalci! Kolona se zliva
v žlebove kamnite doline.
Megla nevšečne obraze zakriva.
Zdaj zdaj kje daleč blisk sine.

Kje so? Tu zadaj! Pojo zapirači
in roka za bombo poprime tesneje.
Strah nepoznan težka srca nam tlači
in voda v kotanjah ob cesti se smeje.

Spredaj krik, zadaj krik: Fantje bežite!
Švabi gredo! Nad meglo zrakoplovi,
kakor pošasti s kopreno zakrite.
Onstran hribov ropotajo topovi.

Padalci! Padalci! nabija v ušesa.
V zmedo in beg topotajo koraki.
Tiha in pusta aprilaska drevesa,
sklonjena so kakor mrtvi vojaki.

Dobliče

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

11. 8. 1944 v Dobličah,

kjer je avtor vodil

pedagoški tečaj. Izvirni

rokopis, zapisan s črnilom,

hrani avtorjeva žena.

Oc 160.

Zategnjena pesem razgretih mlatičev
zvoni izza nizkih domov
in kakor za praznik vesel potrkava.
Na oknih begonije, v vrtu regine
in težki vonj zrelih sadov
v negibnost popoldanskih ur vztrepetava.

In čas se je ustavil in daleč so mere.
Obstala sta zemlja, nebo.
Tam daleč nekje so preteklosti naše.
Prečudno molčijo oddaljene hoste.
Življenje nam spet je podalo roko.
Postojmo tu, fantje, izpraznimo čaše!

Zadnja straža

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

v Dobličah v Beli krajini,

ko je avtor vodil

pedagoški tečaj na

osvobojenem ozemlju.

S črnilom zapisani

rokopis hrani avtorjeva

žena.

Oc 176.

Črna stena. Veter v smrekah pošumeva,
da zapreš oči in prisluškuješ.
In zasanjaš. Daleč, daleč je do dneva,
lahko tiho nove dneve snuješ.

Kaj ne stopa nekdo mrtvo med drevesi?
Glej, za debli steza trudno roko,
kot da reven išče te, ne ve še, kje si.
Čakaš, gledaš sam v temò globoko.

Noč vedri se. V dalji je smnjak zalajal,
vabi svoje k jutru, k prvi paši,
zdaj bo blede svit med črnim drevjem vstajal,
dokler v grapah ne pokliče k maši.

Domotožje

Venceslav Winkler,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
poleti 1944 v Dabličah.
Izvirni rokopis hrani
avtorjeva žena.
Oc 161.

Zdaj doma je v vrtu cvetje,
vsepovsod vse polno rož je!
Tu pa v megli je poletje,
vse zagrinja domotožje.

In bodrimo z mrzlim licem,
čustva z vinom si gasimo,
vžigamo se z medlim klicem
in potem spet vsi molčimo.

Kdo uničil bi življenje!
Vsak v svoj sen smo zdaj zaviti.
Težko, bridko hrepenenje...
Treba bo kam daleč iti...

Baza 80

Venceslav Winkler,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
jeseni 1944 na Rogu.
Izvirni rokopis, zapisan
s črnilom, hrani
avtorjeva žena.
Oc 154.

Ko v gnezdu in materi skrbni za krilom
se trdi ljudje med računi s šestilom
in stroji pogrezajo v velike sanje,
le v košček neba se zazreš iz kotanje.

Nekje še topovi, nekje minometi -
a tu se vse v jutrišnje dneve pogreza.
Čuj krike bombašev, čuj vrisk mitraljeza -
saj jutri bo treba v nov dan zaživeti...

Za sto let, za čas, ki gre mimo

Venceslav Winkler,
(glej spredaj).
Besedilo je napisano na
spominski plošči na
Jurčičevi rojstni hiši na
Mujavi, ki so jo odkrili ob
stoletnici avtorjevega
rojstva l. 1944.
SM 2219.

Za sto let, za čas, ki gre mimo,
Tebi, ki kmet si iz nas in naš sin,
med bojem in delom gradimo
v pomladi tik pred svobodo v spomin.

OF slovenskega naroda

Letalo

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
koniec l. 1944 na Ragu,
ko je avtor pripravljaj
gradivo za čilanko Novi
rod, namenjeno šolam na
osvobojenem ozemlju.
Izvirni tipkopis hrani IZDG,
37/6.
Sr 20.

Hiti letalo čez nebo,
kot da ga sam Bog varje,
nič več ne vidi ga oko,
kot ptič je palo v zarje.

Kot ptič je palo v zlati sij
in jaz sem pal za njim:
»Brž dvigni se, čez svet zavij,
zletiva čez polja, čez Krim.

Zletiva do sneženih gor,
zakroživa v Ljubljano,
pozdravit greva Maribor
in vso zemljo prodano.«

Letalo meri pot v nebo.
Vse naše, kamor pogled seže.
Objema rešeno zemljo
in v šopek nov jo veže.

Dom

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v drugi
polovici l. 1944 pod vrisom
porušenih vasi na
Kočevskem in v Poljanski
dolini. Objavljeno
v Slovenskem pionirju,
l. III, št. 1, marec 1945,
str. 4. V arhivu IZDG,
fasc. 37, mapa 4/11
hranijo tipkopis besedila, ki
naj bi bil objavljen v drugi
številki Novega rodu,
ki je na osvobojenem
ozemlju nadomeščal
šolske čitanke. Zaradi
težkega vojaškega položaja
je zmanjkalo papirja in
šolski list ni izšel.
SC 93, Ce D 17, LS IB 80,
CT 32.

Dom gradimo. Tu so duri,
tukaj zadaj bo ognjišče.
Mati že lahko zakuri.
Oče kot za stajo išče.

Svetijo se beli hrami,
v oknih sončni sij igra se.
Spet živeli bomo sami,
peli kot nekdanje čase.

Kamen skladamo na kamen,
nihče več ga ne poruši.
V nas gori življenja plamen,
sončno, svetlo nam je v duši.

Večerna pesem

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1944 v Črmošnjicah.

Tipkopis hrani avtorjeva

žena.

Oc 175.

Spavaj, le zapri oči,
zunaj blodi volk kosmati,
kjer otrok še ne molči,
obstoji srdit pred vrati.

Spavaj, zunaj hodi Mraz
in ledene roke steza,
drgetaje gre skozi vas,
skozi svetla okna dreza.

Spavaj, brž napravi križ.
Čez gore, čez hudi klanec,
če poreden ne zaspiš,
se prikaže domobranec.

Volk in Mraz in vse stvari,
beži, kaj mi vse to mar je!
Straža pred vasjo stoji,
vsega hudega nas varje!

Dvanajst bratov

Venceslav Winkler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo konec

l. 1944, ko je avtor

pripravljal gradivo za

čítanko Novi rod,

namenjeno šolam na

osvobojenem ozemlju.

Izvorni tipkopis hrani arhiv

IZDG, 37/6.

Sr 124.

Trije bratje Mrazovci,
trije bratje Cvetniki,
trije bratje Sončniki,
trije bratje Sadniki
krog in krog sveta hitijo,
drug za drugim se podijo.
Vsakdo hoče svoj obraz
vtisniti v bežeči čas.

Zdaj je v cvetju beli svet,
v sončni sij se hodi gret,
zdaj zori v jesenski čas
in ga stiska sivi mraz.
Dvanajst bratov v večnem teku
je kot živa rast v človeku;
cvete, zraste, v barve krasne
dozori in spet ugasne.

Venceslav Winkler,

[glej spredaj].
Besedilo je nastalo
leta 1944 na
osvobojenem ozemlju v
Beli krajini in bilo
objavljeno v tedenski
prilogi Primorskega
dnevnikarja za otroke
Mlada svoboda, l. 1,
št. 13-14, Trst,
26. 8. 1945, str. 50.
IS IA 276.

Dete sanja, da je angel,
preko neba gre z vedrico,
čas pretaka v pozabljenje,
kakor v pesek suh vodico.

Sedem veder - sedem dnevor
od nedelje do nedelje.
Po široki rimski cesti
čas se v zlatem vozu pelje.

Korci polni, to so ure,
vse se v vedrico izteka.
Ena ura - nič za vedro,
dosti, dosti za človeka.

Dete zлива, dete šteje
in trepeče od bojazni.
Čas je večji kakor voda,
vedro nikdar se ne izprazni.

Šumite, gozdovi!

**Zoran Hudales-Zoran
Senoviški,**

35-37-letni
učitelj in književnik,
najprej propagandist in
obveščevalec, vodja
tehnike okrajnega odbora
OF Trebnje, nato
načelnik oddelka za
agitprop pri okrož. odb.
OF Novo mesto, ob koncu
vojne oficir državne
varnosti v osvobojenem
Trstu.
Besedilo je nastalo l. 1944
v Suhi krajini, kjer se je
avtor umikal pred
neprestanimi napadi in med
skrivanjem živel le od
lesnik in šipka. Tipkopis
hrani arhiv IZDG, 37/6,
nekoliko spremenjena
varianeta je bila objavljena
v Pionirju, 1946, št. 4,
str. 109.
Sr 103, var. Oc 104.

Slovenski gozdovi, zelene trdnjave,
šumite o borbah, junakih, o zmagi,
nosite pozdrave od Soče do Drave,
šumite nad zemljo, kjer padli so dragi!

Zeleni gozdovi, slovenske trdnjave,
šumite ponosni, brstite in stojte!
Z vetrom mogočno v širne daljave
še pesem o svobodi zlati zapojte!

Blatni klanec

Zoran Hudales,
(glej spredaj).
Izvirni tipkopis besedila
hrani IZDG, 37/6.
Sr 17.

Čez grebene vodijo blatne poti,
v grapah globokih megla leži,
okleščen dob v nebo se roti,
črn vran nad drevjem beži.

Pod meglo partizanov grob
je naše borbe spomenik.
Pred krogliami bil silni dob
borcem našim je branik.

Čez grebene vodijo blatne poti,
pod grebenom koča, pogorišče,
dete med sledovi krvi
prstan materin išče.

Legiji smrti

Zoran Hudales,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
v drugi polovici julija 1942
v Jezeru pri Trebnjem ob
pohodu oborožene
slovenske reakcije
(Legije smrti). Rokopis,
zapisan s črnilom v karirasti
zvezek, hrani avtor.
Oc 90.

Dvignite se, temne sile!
Vrzite ves ogenj na nas,
kričite, vpijte na glas!

Ne boste nas nikdar zdrobile,
resnica kljub vsemu gre v vas,
le naš na obzorju je čas!

Suhokranjski motiv

Zoran Hudales,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo poleti
1944 v Ambrusu.
S črnilom zapisani
rokopis, ki je ponekod
popravljen s pisalnim
strojem, hrani avtor.
Oc 103.

Kot bi na vse lepo zamrl spomin,
je v pusti, ožgani pokrajini;
iz molka in očrnelih ruševin
se groza plazi po dolini.

Osmojene hruške so kakor obup,
brez vej se smreke v nebesa rote.
V ta pošastni mir odmeva s ceste hrup.
Na tankih se Švabi divje pode.

O, list rumen, spomin leden

Zoran Hudales,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo decembra 1943 v Lipniku nad Lukovkom. Izvirni rokopis, zapisan na karirastem listu iz zvezka, hrani avtor.

Oc 93.

Rumeno listje pada s trt,
v vinogradu je hram podrt.
O, list rumen, spomin leden!
Tod šla je z ostro koso smrt.

Trepeče v vetru list rumen,
priplava tja na križ lesen,
kjer naš kurir je našel mir.
O, list rumen, spomin leden!

Ko legel je na vas večer

Zoran Hudales,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo poleti 1942 v Jezeru pri Trebnjem, ko so partizani pokopali padlega tovariša, ki je zapustil ženo in hčerkico.

Objavljeno po vojni v Cicibanu, 1945/46, št. 2, str. 32.

Oc 88.

Ko legel je na vas večer,
ko mati je zaprla dver,
je Mojca tiho k oknu šla,
še tišje ga odpirala
in zvezdico ugledala.
- »O, Mojca moja, kam strmiš,
kam v noči temni si želiš?« -
je mamica vprašala.
- »Nikamor jaz si ne želim,
v svetlo zvezdo le strmim.
Ta zvezda mirno gleda me,
ta zvezda dosti, dosti ve,
a nič, prav nič mi ne pove.
Ko očka moj je v dalji umrl,
jo morda tudi je uzrl,
poslal po nji pozdrave mi.
Zato jo gledam, v njo strmim,
zato nikamor ne želim.
Zdaj zvezda zatonila bo
in skrila se bo za goro.« -
In mati skrila žalost je
in Mojci govorila je:
- »Glej, zvezda mora za goro,
da sonce jutri vstalo bo -
umreti očka moral je
za nas, za našo svobodo.« -

Le vkup uboga gmajna

Mile Klopčič, pesnik in prevajalec, med vojno najprej v nemškem ujetništvu, nato med partizani član Propagandnega oddelka GS NOV in POS v Beli krajini, nazadnje dramaturg SNG na osvobojenem ozemlju. Začetni verz besedila je posnet po slovenskih puntarskih geslih v nemški pesmi *Ain Neues lied von den kraynerischen bauern*, natisnjenih na nemškem letaku iz l. 1515. V drami *Bratka Krefta Velika puntarija*, 1937, se pričujoče besedilo pojavi na čelu, nato pa po ločenih kiticah skozi celotno besedilo, tako da začetni verzi zaznamujejo posamezne postaje dramske kronike. Dramatik se je z že izdelanim kompozicijskim načrtom drame in začetnimi verzi obrnil na pesnika Klopčiča, ki se je pri oblikovanju pesmi naslonil na napev nemške pesmi o kmečkih uporih *Aus dem Bauernkriege* iz l. 1525, ki jo je Kreft našel l. 1924 na Dunaju v izdaji revolucionarnih pesmi Kominterne. Klopčič je opazil, da se slovenska puntarska gesla »le vkup, le vkup uboga gmajna« lepo ujemajo z metrumom nemške pesmi, vendar je njegovo besedilo vsebinsko povsem samostojno. (B. Paternu, *Od kmečke puntarske do partizanske pesmi*, *Pogledi na slovensko književnost*, l. 1974, str. 77–109.) Med NOB se je četita kitica z začetkom »Premagana je kmečka četa« v objavah navadno izpuščala. Besedilo je objavljeno v *Partizanskih pesmih*, 1943 (brez navedbe izdajatelja in kraja), str. 11–12, nato pa ponatiskovano v številnih drugih pesmaricah.

Le vkup, le vkup, uboga gmajna!
Heja, hejo!
Za staro pravdo zdaj bo drajna!
Heja, hejo!
Zimzelen za klobuk,
punt naj reši nas tlačanskih muk!

Le vkup, v poslednji boj, tlačani!
Heja, hejo!
Sedaj se kmečka gmajna brani!
Heja, hejo!
Puško, meč, kopje v dlan!
Bije za svobodo se tlačan!

Iz grajskih kevdrov teče vino.
Heja, hejo!
Zažgali grofu smo graščino.
Heja, hejo!
Grad gori, grof beži.
Vino teče, naj še teče kri!

Napev nemške puntarske pesmi sta priredila Karol Pahor in Rado Simoniti. Tipkopol besedila hrani arhiv IZDG, fasc. 92/7–15 in 626 II 2. SM 68, Ce 218, Sc D 315, Ro 11.

Zopet v mestu.

^{stare jelo nam aj!}
^{prilaga nam mi bo}
Ko v noči se napol zbudim,
mi vič železnik vaj nad mano
in veta vi ne čaka neugvaro
z oprijeta tabornega olim.

^{Zato, opet}
Tako sem v mestu, nobi nam.
Blestaje zvečer me vi ne olam
in rdi se mi, kot bi po temni jam
sablodit in ne vedel kam.

Ko jutro rano solam me,
odmora v mestu pesem dela
^{zlasti! at čudi komu aj mi}
in smisel zopet je tako veselo;
svoboda zlata tukaj je!

Trile v Kranj
sl. 2, letnik 1962

Noč po zmagi

Zoran Hudales,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo maja

1945 v komaj

osvobojenem Trstu.

Prvotno ga je avtor

naslovil Zopet v mestu in

tudi sicer ga je za objavo

v Borcu, 1962, št. 2, str.

51 nekoliko predelal.

Izvirni rokopis hrani avtor.

Oc 106.

Utrujen sem in le na pol bedim.

Zelenih vej ni več nad mano

in veter več ne žene neugnano

z ognjišča tabornega dim.

Zdaj spet sem v mestni sobi sam.

Blestenje zvezd me več ne drami

in zdi se mi, kot bi po temni jami

zablodil in ne vedel kam.

Ko jutro rano zdrami me,

odmeva v mestu pesem dela,

zbudi zavest se mi vesela:

Svoboda zlata tukaj je!

Evici v spominsko knjigo

Mile Klopčič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
spomladi 1944 v Črnomlju
na željo sedemletne
zdravnikove hčerke Evice
Malnerič. Deklica si je ob
Pirnatovi risbi z motivom
požgane hiše in lastovk
želela v spominski knjigi
tudi pesem. Besedilo je
uglasbil Makso Pirnik
oktobra 1944. Objavljeno
v Novem rodu, listu za
šolsko mladino, 1. 1, št. 1,
oktober 1944, str. 5.
Ce D 23, CT 43, LS IA
111,
Re 437, Ro 6.

Glej, porušili so vas, požgali hiše.
Kje naj zdaj družina si zavetja išče?
Ko spomladi z juga vrnejo se ptice,
kam pripno naj gnezdo lastovice?

Malo še potrpi, draga domovina.
Saj prišla bo spet pomlad in spet družina
bo za belo javorovo mizo sela,
lastovka pod sleme gnezdo bo pripela.

Mile Klopčič,

(glej spredaj).

Prvo poglavje nameravane daljše pesnitve Peko je nastalo maja 1944 v Otavcu v Beli krajini. Izšlo je v Slovenskem zborniku 1945, str. 82-84.

Kljub temu, da je vpliv Danteja očiten in zaznamovan s citatom, Klopčič pravi, da ko je ustvarjal svoje Peko, ni vedel, da so tudi v Dantejevem izdajalci domovine postavljeni v poslednji krog. RoB 8, PI 64-65.

Lasciate ogni speranza...

In šla sva dalje v kolobar naslednji.

»Tu so, ki jim bila je naložena najtrša kazen. Bili so je vredni,

zavrženci, ki iz mojih ust nobena prišla prijazna jim ne bo beseda, svojat preklata, sodrga zgubljena!«

Ob teh besedah me obšla je zmeda, v začudenju so mi noge obstale, oko osuplo v mojstra se zagleda:

»Nobene nisi še izrekel žale, kar vodiš me le-tod, a zdaj nenadno, še preden sva odprla vrata tale,

ki vodijo v peklà bridkost predzadnjo, že grešnike v tem kolobarju psuješ. Doslej, vodnik, si vse razlagal hladno

ali sočutno, te pa kar obsuješ s svojatjo. In tako se mi dozdeva, kot da ti vest, ta skrbni stari čujež,

pred temi vrati v spanje omedleva. Zakaj? Kdo so, ki tu trpijo kruto, in kakšna naložena jim je reva?«

Vodnik nato: »Privzdigni prej loputo ter si oglej teh grešnikov trpljenje. Vendar odpri za pičlo le minuto,

da ne napraviš križa čez življenje, zakrij si nos in usta s svojo haljo. Ker spodaj tako smradno je kipenje

meglà dušljivih, da na silno daljo nevajenega še slabost prevzame.« In strahoma, a v srcu z bridko žaljo

odprem loputo. Takrat buši vame
sopuh odvraten, smrad tako ostuden,
da vid mi in zavest v trenutku vzame.

Prestreže me vodnik, in ko se truden
v rokâh njegovih spet zavem do kraja,
loputo odprem in gledam ves začuden.

Meglè je manj, ostala pa je smraja,
in moj pogled strahoten vid razloči,
polagoma prizoru se privaja.

Pod sabo vidim, kak bregove moči
nagnusna brozga, v nji čepe postave,
ki blato se jim mimo ustnic toči,

ker jim iz vode gledajo le glave.
Zaprem loputo, a vodnik tolmači:
»V tem gostem kalu plavajo krvave

in gnojne kraste, jedki sok krastačji,
iztrebki močeradov in podgane,
smrdljivi mulji znoj in lévi kačji,

sluzasti gnoj, kot se cedi iz rane,
če gnijejo kosti z obupnim smradom,
da od duha ti dih takoj zastane.

A kdaj pa kdaj nad strmim tem prepadom
odpro nenadoma se vsi jezovi,
in vlije se nad strašnim tem usadom

ogaben mlačen dež, ki z njim vetrovi,
zdivjani spirajo njim grešna lica,
ki tu trpe v močvarnih teh valovih;

naliv vsega, kar iz grobov pronica,
kar spod trohnečih trupel se odteka,
dalje gnusobna smradna mešanica

izbljuvkov jetičnih - sploh, cela reka
vsegà, kar iz bolnišnic se izceja.
S to kužno ploho veter lica seka

njim, ki jih muči nepopisna žeja,
moreča in nikoli ugasljiva.
Čeprav se blato v grlo jim naceja,

čeprav lovijo v usta sluz naliva
in srebljejo in goltajo mokroto,
njih žeja ostaja neutolažljiva.«

»Vodnik, povej, kdo so, ki to strahoto
prenašajo, kot véš, po zasluženju,
in rišeš mi brez groze to grozoto?«

Prekinem naglo mojstra ves v drhtenju
in ves zgrožen od strašne te povesti
o njih, ki vtapljajo se v tem smrajenju.

Tedaj odgovori vodnik mi zvesti:
gnusoben greh, gnusobna je pokora -
tako je po pravici in po vesti.

Greh krvoskrunstva, greh očetomora,
uboj in rop - prestopki nebogljeni
ob grehih, ki trpeti zanje mora

svojat le-teh, ki tu so izgubljeni,
teh **izdajalcev svoje domovine!**«
Zakrknilo mi je srce. In meni,

ki ganejo me rosne pajčevine,
če prva zora le posije nanje,
in beli sneg cvetoče glogovine,

ni oglasilo se sočutje zanje.

Ob prihodu Rdeče armade

Mile Klopčič,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
4. aprila 1945 v Črnomlju
ob novici, da je Rdeča
armada osvobodila
slovensko Prekmurje. Štiri
dni kasneje je bilo
objavljeno v Ljudski
pravici, 1. VI,
št. 12, 8. april 1945,
str. 1-2. V Grudnovi
zapuščini, ki jo hrani
NUK, Rokopisni oddelek,
sign. 13/60, je varianta
besedila, ki ima po peti
kitici petvrstičnico, ki je
v objavljenem besedilu
izpuščena.
Ce D 226-7, Ro 8.

Ko tuji krvniki z domačimi so pomočniki
hoteli steptati nas v tla in nam sonce ukrasti,
se zbral od povsod je obsojeni, bičani rod,
da upre se nasilju in da se ubrani propasti.

In vselej, kadar je najhujše bilo nam trpljenje
v spopadih, ki v njih se nov svet nam poraja,
ostala je vera nam v srcih in z njo hrepenenje,
a misel iskala je tja, kjer nam sonce izhaja.

In vselej iz Kremlja globok nam je glas odgovarjal:
»Korak naše vojske mogočne trdó bo udarjal,
udarjal po vseh bo cestáh,
ki vodijo tja na zapad,
udarjal po vseh bo stezáh,
kjer četam je treba v napad.
Skoz dim, razvaline, skozi ogenj in plamen,
čez reke, planine, čez pesek in kamen,
po blatu in tlaku, po polju, puščavi,
skoz sela goreča, porušena mesta
armada gre Rdeča, armada gre zvesta.

Ni sile nobene, da vojsko to ustavi,
dokler ne prežene sovražnika k Dravi,
da tam se pozdravi in z njimi se snide,
ki trdno vse dneve verjeli so z nami,
v dneh sreče in reve, zatirani, sami,
v pogledih nosili so iste privide!

Ko naša se sila bo z vašo združila
in blagoslovila vam svetlo bo zmago
in zemljo slovensko, svobodno in drago,
poženemo z vami se z ramo ob rami
v poslednje napade. - In sen bo resnica,
izpolnjene nade, nasilje ob glavo,
izdajsko slepoto prežene pravica,
sovraštvo izžgano, s sveta bo pregnano,
ljubezen z lepoto ovenčana, s slavo,
in sončen bo svit nad kopnino razlit!«

Kje ste zdaj dvomljivci, kje ste zdaj skrunilci,
zločinski krvniki, nasilja braniki,
z usodo igralci, rodu izdajalci?
Ker glejte:
čez goro se bliža strahotno bobnenje,
orožja grmenje in množic hrumenje,
dveh vojsk maščevanje!

In vi, ki po hostah in breznihi ubiti ležite
in vendar v vseh živih tovariših dalje živite -
zdaj tisto prihaja, kar radi bi uzrli,
zdaj tisto nastaja, za kar ste vojaško umrli!

A vi vsi, ki dolgo bili le gozdovom ste znanci,
vi zasledovanci, na svojem, na rodnem izgnanci -
zberite se, bratje-borilci, na slavnostni zbor,
slavite, kar sta vam prinesla vaš boj in upor!
Ker glejte:
že prerokovani je svit po vsej zemlji predragi razlit,
ki nanjo je veliki brat svoje brate prišel obiskat!

Pozdrav Titu

Mile Klopčič,

(glej spredaj).

Besedilo je na pobudo skladatelja Maksa Pirnika nastalo spomladi 1944 v Beli krajini. Po ohranjenih podatkih sodeč je bila pesem najprej objavljena v Pirnikovi pesmarici Pesmi za mladenke, aprila 1944, izdala ZSM za Belo krajino, kjer je bil avtor besedila skrit za psevdonimom Jože Kovač, nato pa še v mnogih drugih zbirkah in pesmaricah.

O priljubljenosti in razširjenosti pesmi po vsej Sloveniji pričajo ne le različne objave, ampak tudi zapisi, ki jih hrani arhiv IZDG (fasc. XXX, mapa 1 in 697 II 2) ter rokopis v karirastem zvezku, zdaj v Dolenjskem muzeju v Novem mestu.

Glasbeno narodopisni inštitut ima besedilo, ki ga je l. 1949 zapela Pavla Toškan, med vojno aktivistka v Dekanih.

SM 123, Fi 31, Tr 31,
CT 309, LS IB 37, Šk 32,
Ro 4, var. SM 123 a,
Va 7.

Dragi Tito, ki te vse proslavlja,
vsa mladina te srčno pozdravlja,
Zdravo, naš tovariš Tito,
ti nam vodiš borbo plemenito,
Tito, naš tovariš Tito!

Vsa mladina ti je zvesto vdana,
domovina je krog tebe zbrana.
Zdravo, naš tovariš Tito,
ti nam vodiš vojsko zmagovito,
Tito, naš tovariš Tito.

Ko bom ležal v zemlji črni

Ivan Potrč-Janez Šolar,

28-31-letni pisatelj in
novinar, interniran, od
l. 1943 v partizanih borec
Gorenjskega odreda,
v agitacijsko-propagandni
službi, urednik ljudske
pravice. Besedilo, ki se je
porodilo ob pretresljivem
pogrebu mladega
partizana, je objavljeno
v Gorenjskem partizanu,
št. 6, februar 1944, str. 3
in v Belokranjskem plamenu,
št. 3, 29. julija 1944,
str. 16. Ohranjen je
medvojni prepis v zvezku
Nade Cilenšek.
Sc 238, Fi 56, Er 326,
var. Go 23/I, Se 217.

Ko bom ležal v zemlji črni,
v naši sveti zemlji rodni,
nič se v žalost ne ogrni -
v domovini smo svobodni.

Hčeram pa povej, sinovom,
da smo padli za svobodo
jaz in drugi, da rodovom
našim polja cvetla bodo.

Da boš lahko svojo pesem
sredi domov naših pela,
da boš lahko, ko bo jesen,
rožo mi na grob moj dala.

Žarek

Milena Mohorič,

39-letna profesorica, po ilegalnem aktivističnem delu, internaciji in zaporu - v partizanih načelnica odseka za prasketo pri predsedstvu SNOŠ-a. Besedilo je nastalo jeseni 1944 v Kočevskem Rogu, ko je avtorica izvedela, da je v nemškem koncentracijskem taborišču Ravensbrück umrla njena prijateljica Anica Černež. Objavljeno je v njeni zbirki Samotni breg, 1947, str. 75. Fe 154.

Na steze v gozdu pada zlato listje,
v jesenskem vetru zrak krog nas drhti,
le skal zeleni mah nam je zavetje,
skrivnostno čas tu mimo nas beži.

Glej, žarek sonca je prodril skozi veje
in spomnil me je davnih skupnih dni.
Bilo je, kot da tvoj nasmeh me greje,
v nekdanjem ognju sijajo oči.

Spominjam se, kako sedeli često
sva v vetru pod cvetočim varstvom vej.
Tam zunaj je bučalo belo mesto -
življenje neslo naju je naprej.

Pred sabo vidim te, pozdrav z roko
pošiljaš zvesta iznad zlatih mej -
Kurir je stopil k meni pod drevo:
Veš, da je umrla Anica Černež?

Slavoloki

Milena Mohorič,

[glej spredaj].
Besedilo je nastalo l. 1944 v Kočevskem Rogu in je posvečeno ženi ustreljenega aktivista. Objavljeno je v avtoričini zbirki Samotni breg, 1947, str. 86.

Tam zunaj od drevesa do drevesa
je spredla mesečina slavoloke.
Zatisniti nocoj ni moč očesa.
Molče gredo junaki skozi oboke.

Do tebe so se misli napotile.
O da bi bile ti kot vonji rož!
Besede so zastale, se zgubile -
Za srečo drugih padel je tvoj mož.

Tone Seliškar,

43-44-letni učitelj, pesnik in pripovednik, načelnik propagandnega štaba Cankarjeve brigade, nato XVIII. divizije, urednik brigadnih glasil, sodelavec Agitpropa na osvobojenem ozemlju. Besedilo, v podnaslovu označeno kot »ljudski motiv«, je nastalo maja 1943 v Ljubljani. Uglasbil ga je Karol Pahor. Objavljeno v Setvi, literarno-publicistični reviji slovenskih kulturnikov v OF, 1., št. 1, julij 1943, str. 3, kasneje pa še v avtorjevih zbirkah Sovražnik, Gorski Kotar 1944 in Pesmi, 1944. V povojnem izboru Seliškarjeve poezije Pesmi in spevi, Ljubljana 1951, sta spremenjeni 3. in 4. kitica. Rokopis v zvezku pesmi hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani. Vi 393, Ro 5, 44 A, 58 B, Šk 27.

Dolga miza, javor bel,
okol' mize venec cel
bistrih, mladih, hrabrih mož,
zbor deklet, prežlahtnih rož.

Sladka kaplja iz kleti,
v bele čaše se nalij,
naj nam sladki ta opoj
zbriše z lic krvavi znoj.

Bratje partizanski, hej,
zbrani od vseh naših mej;
tale kaplja - rdeča kri -
je iz Gadove peči.

Je pod brajdo mož iz host,
bela je njegova kost;
kri je zemlji dal njen sin,
trti prav do korenin.

Njemu v čast zdravico to
zapijemo mu v goro,
njemu glažek zacingljaj,
dekle, v grob mu rožo daj!

Kaplja, kaplja - rdeča kri,
za svobodo naj gori;
smrt naj mimo nas pelja,
spijmo čaše prav do dna.

Tovarišev plašč

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Podatki o kraju in času nastanka besedila se močno razlikujejo.

V Seliškarjevem rokopisnem bloku je pod besedilom datum

26. september 1943,

kot kraj je naveden

Sv. Lovrenc, v zbirki

Sovražnik, Dolenjsko 1944,

je datum oktober 1943

in kraj Čatež; v isti čas,

vendar v kraj Metnaja je

postavljen nastanek

besedila v povojni izšli

zbirki V naročju domovine.

Prvotno šestkitično

besedilo je po vojni avtor

skrajšal, tako da je izpustil

četrti kitico, v prvi pa je

povsem spremenil tretji in

četrti verz. Pričujejoče

besedilo se naslanja na

izvirni rokopis, zapisan

s črnilom v karirast blok,

ki ga hrani Muzej ljudske

revolucije v Ljubljani.

Ro 4, 37, 45 A, Sc 88,

Vi 906, var. Ro 12 B.

Oprosti, tovariš, da te premaknem,
saj bom prav rahlo, prav rahlo prijel!
Oprosti, da ti roke te razmaknem,
s katerimi smrt si koščeno zajel!

Saj bom previdno ti slekel rokave,
narahlo povlekel blago mimo ran,
s snegom obrisal bom srage krvave,
z mahom pokrili tvojo hladno bom dlan.

Tebe zdaj grejejo večnostne sanje,
prst boš slovensko za odejo imel,
prekinil si v borbi zdaj svoje iskanje,
jaz pa bom tvoj plašč na sebi imel.

Mraz je po hostah teh golih, ledenih,
burja ko z iglami zbada kosti,
morda bom po stezi teh krogel jeklenih
vendarle stopil na prag novih dni.

Tovariško to smo postavo sprejeli,
prijateljsko vedno ponujali vse,
morda bodo meni ta plašč tudi sneli,
v borbi krvavi smo - nič se ne ve...

Vem pa le to, eno samo resnico:
pred nami svoboda je, veliki dan!
Skozi viхро in borbo to pravljico ptico
ujel jo bo prej ali slej partizan.

Pesem puntarjev

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo septembra 1943, kmalu po avtorjevem prihodu v partizane, v Čatežu pri Litiji. Objavljeno najprej v Naši pesti, glasilu XVIII. divizije NOV in POS, leto I, 29. novembra 1943, str. 5 in v vseh avtorjevih zbirkah z vojnimi pesmimi. Za objavo v zbirki V naročju domovine 1947, str. 20 je avtor pesem preimenoval v Puntarska, izpustil drugo kitico in celotno besedilo precej preoblikoval. Rokopis izvirnika v karistnem bloku hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani. Vi 910, Ro 3, 47, 36 A, var. 9 B.

Po trdem smo boju zavzeli vasico
prav pod slemenom, sred samih host.
Tovariši, v bajte, na mizo potico,
s pipci postrgajmo pleče in kost!

V kotu nad mizo se Kristus trpeči
s križa smehlja in ogleduje po nas,
v leščerbi sajasti stenj nas goreči
boža, miluje, poljublja v obraz.

Hej, gospodinja, mošta v bokale,
pa semkaj prisedi, da čuješ napev,
da čuješ vse pesmi, ki bodo orale
čez zemljico našo maščevanje in gnev.

Na peči otroci v pojoče strmijo,
vsa bajta poslušā, poslušā, strmi,
sosodje se zbirajo v to čudno gostijo,
poslušajo, rdijo, gore jim oči.

Harmonika poje, srce se odpira,
hej, pesem pozvanja in kliče na punt,
svobode piščalka jim vriska in svira,
sejalec poslušā in misli na grunt.

In kmalu vsi bajtarji, hlapci in kmetje
s hostarji pesem pojo iz srca:
Za nami v borbo za naše imetje,
za svobodo zemlje prek vsega gorja!

Flora gor.

Toj gora snile,
 tak so ču dežni vtr:
 ofrjeno ovčje braha iz tal,
 med njeni črnega snila vod;
 mimo nas peklene čebel
 so amalenoma plerni pele
 ni na oglice je snil igola,
 ofrjeno krmno r non nbrovle ...
 Ali pa z obazem v post
 smo so igole iz snile vat:
 Tu je mlatilni kakov. nisan
 ni je padel snan portizem,
 kusi je aru naprošil
 ni je v post krmjen ogel,
 kusi je plerni na plile v neto
 ni je peklene ofrjen v vaprle plemo.

Toj gora snile,
 tak so ču dežni vtr:
 ofrjeno snu v nansju krmno ne.
 kusi smo pod vrtom dohno lino
 ni smo so kuli,
 v tej padnji uni kuli
 toke zeto,
 toke toke,
 da smo od groze vete petali.
 ko so utihali padnji nafali.
 da nas ni k oči veta,
 v toke toke nat djetel.

Toj gora snile,
 tam so ču dežni vtr,
 tam ovle plemo iz mlatil kam,
 tam ču ka ofrjeno vrt dom,
 tam je polgomo vas,
 tam je klad, krm, snil obaz,
 tam smo so ofrjen zares z krmno.
 tam smo so kuli ofrjen vrt, dohno lino.

*

Korinj, 17. 8. 19.

Ilova gora

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Kakor za mnoga druga Seliškarjeva besedila velja tudi za Ilovo goro, da se avtorjevi podatki o kraju in času nastanka v različnih objavah razlikujejo. Tako je v notesu iz XVIII. divizije navedeno, da je besedilo nastalo v Korinju 17. novembra 1943, v povojnem izboru Pesmi in spevi, str. 110 pa na Mali Ilovi gori.

11. novembra 1943. Vsekakor se nanaša na poznojesensko nemško ofenzivo l. 1943. Privatno besedilo v šestinštridesetih verzih je bilo objavljeno v avtorjevih medvojnih zbirkah *Sovražnik*, *Gorski kotar* 1944, str. 30 in *Pesmi* 1944, str. 25, po vojni pa je avtor pesem preoblikoval v smislu večje čustvene oddaljenosti in shematičnosti, celotno besedilo v zbirki *V naročju domovine* ima petinštrideset verzov. Izvirni rokopis, ki je podlaga pričujoči objavi, hrani v Seliškarjevem notesu Muzej ljudske revolucije v Ljubljani. Ro 23, 65 a, VI 899, var. Ro 13 B, PI 51.

Joj gora smrti,
tod so čudežni vrti:
ognjeno cvetje bruha iz tal,
nad nami črnega dima val,
mimo nas jeklene čebele
so smrtonosne pesmi pele
in na orglice je smrt igrala,
ognjene himne v nas vihrala...
Mi pa z obrazom v prst
smo se trgali iz naših vrst:
Ta je vzklíknil kakor pijan
in je padel vznak vzravnán,
drugi je roke razprostrl
in se je v prst zlomljen ozrl,
tretji je planil ko ptica v nebo
in se je zviška zgrudil v odprto zemljo.

Joj gora smrti,
tod so čudežni vrti!
Ležali smo v naročju domovine,
ležali smo pod obokom grobove line
in smo jo čutili,
v tej zadnji uri ljubili
tako zelo,
tako toplo,
da smo od groze vztrepetali,
ko so utihnili zadnji rafali,
da nas ni k sebi vzela,
v svojo toplo prst objela.

Joj gora smrti,
tam so čudežni vrti,
tam cvete zemlja iz nešteti ran,
tam čirika sinička vsak dan,
tam je požgana vas,
tam je bleđ, krvav, onemel obraz,
tam smo se srečali zares z domovino,
tam smo jo ljubili skoz ozko grobovo lino.

Vigred se povrne

Tone Seliškar,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
novembra 1943 na
Travni gori. Objavljeno
še le po vojni v Borcu,
I. XI. 1959, št. 11,
str. 522.
PI 238.

Poslednji list je danes padel z veje
in veter je zažvižgal pesem zim,
z gorečih, mokrih vej se dviga dim,
z neba se vsipljejo po nas snežene preje.

Zaviti v plašče gledamo snežinke
in vsaka po svoje prede misli v čas
in bridka bol se vreže nam v obraz,
dokler ne snamemo z obličij krinke

ter se v podobe vsak obrne:
ta v dom, ta v grob, ta v sladki čas nazaj -
in skrb nas tre, nas v beli molk ogrne...

Potlej moj drug z oči snežinko utrne
in de nam, kot da gleda v sončni raj:
Po vsaki zimi vigred se povrne!

Padlima tovarišema

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

16. novembra 1943

v Korinju. Posvečeno je

partizanoma, ki sta tri dni

pred tem padla na Krimu.

Objavljeno v avtorjevih

med vojno izdanih zbirkah

Sovražnik, Gorski kotar

1944, str. 37, in Pesmi

1944, str. 22, deloma

spremenjeno pa po vojni

v Albrehtovem izboru

Pesmi in spevi, str. 111.

Izvirni rokopis, zapisan

v karirast notes s črnilom,

hrani Muzej ljudske

revolucije v Ljubljani.

Vi 905, Ro 31, 62 A,

var. 50 B.

Rajhu in Breskvarju

Okoli mize v topli koči
besede pletemo v mrak:
Kako bilo nam je sinoči...
in noč zajema nas čez prag.

Ob mraku padli smo v zasedo,
sovražnik planil je na nas,
ko volk prežeči v našo sredo
je vrgel ogenj nam v obraz.

Ko val razbila se je četa
ob ognju smrtnih brzostrelk,
v temo in gozd se je zajeta
zatekla v varstvo smrek in jelk.

Zdaj pet nas je okoli mize,
le kje sta še ostala dva?
Čuj, nekdo trka! O le bliže,
morda sta onadva prišla?

Ah ne! Skoz noč star kmet prihaja,
molče na mizo položi
prav majhno culo... Že odhaja.
Skrivnost zdaj z mize v nas preži.

Pred nami slika je dekleta,
je ura, prstan, topel šal...
Le še v spomin sta oba zajeta -
pogoltnil ju je ognja val.

Molče sprejeli zapuščino,
v srce zaprli smo oba,
še bolj objeli domovino
skoz kri prelitega gorja.

Brigada se umika.

Nas' korak je tako tež,
da ga mišol ne preje,
nas' korak je kakor svet,
ki obot samje tiže -
brigada se umika
v črno temo.

Okoli nas je črna Tma,
črno smo in noči rajeli,
okoli nas je kakor gorja,
in obtema smili smo se steli -
brigada se umika
čez globoko vodo.

Okoli nas je težena obroč,
svojzniki smil v nas vpije,
okoli nas je goruća vroč,
po oklimih strelal očuša tiho -
brigada se molija
čez vianko smu.

Črna, navidno, brez besed
se vrtita korak v molanju,
t' namni ved molči skalo
in pija nas' črno sled -
brigada se umika
kakor črna sama telo.

Črna, ni je ponos okoli nas,
črna sama misel nas vodi
slap črni, mē in māk,
mimo smili in vepovod:
brigada se to poma
na črno rdeč črno!

Brigada na umiku

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
12. novembra 1943
v Korinju. Objavljeno
v dveh med vojno izdanih
avtorjevih zbirkah *Sovražnik*,
Gorski kotar 1944, str. 33
in *Pesmi* 1944, str. 26.
Izvirni rokopis, zapisan
s črnilom v karirast notes,
hrani Muzej ljudske
revolucije v Ljubljani.
Ro 26, 66 A, Vi 399.

Naš korak je tako tih,
da ga misel prevpije,
naš korak je kakor dih,
ki skozi sanje se lije -
brigada se umika
v črno temo.

Okoli nas je črna tema,
tišino smo iz noči zajeli;
okoli nas je krik gorja,
iz objema smrti smo se oteli -
brigada se umika
čez globoko vodo.

Okoli nas je železen obroč,
sovražnik smrt v nas siplje;
okoli nas je grozeča noč,
po skrivnih stezah se četa tiplje -
brigada se prebija
čez visoko goro.

Počasi, previdno, brez besed
se vdira korak v mahovje,
z nami vred molči skalovje
in požira našo tisočero sled -
brigada se umika
kakor eno samo telo.

Sovražnik je povsod okoli nas,
ena sama misel nas vodi
skoz tišino, noč in mraz,
mimo smrti in vsepovsod:
brigada se bo povmila
na sonce skoz temo!

Vesoljaška

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo septembra 1943 v Velikem Gabru (podatek iz objave v Borcu) oziroma 16. 11. 1943 v Korinju (podatek iz avtorjeve rokopisne beležnice). Objavljeno je bilo v dveh avtorjevih medvojnih zbirkah: Sovražnik, Gorski kotar 1944, str. 38 in Pesmi, Ribnica 1944, str. 24. V povojni objavi v Borcu, 1. XIII. 1961, št. 2, str. 77 ima besedilo močno spremenjeno podobo. Izvirnik, zapisan s črnilom v zvezek pesmi, hrani Muzej ljudske revolucije, sign. 931. Ro 64, 32, Vi 405, var. Pl 204.

Padajo, padajo beli kosmiči,
pod streho poskrili so se vrabiči -
mar bo zamedlo nas?

Meljejo mlinarji božji pšenico,
spekli partizani si bodo potico -
na svatbo povabimo vas!

S cvebami belimi jo zamesili,
mošta v bokale lončene nalili -
napili se bomo do las!

Sosedje, klobas s seboj prinesite,
harmonike, hčerke s seboj si vzemite -
vesel in radósten obraz!

Včeraj smo v borbo se ljuto podali,
rdečo smo kri po gozdovih prelili -
nocoj je življenje pri nas!

Pesem zapojemo vam o svobodi,
pesem o gnili, propadli gospodi,
do bajte speljana je gaz.

Godec, nategni, le čuje Ljubljana
s plesa veselega naj partizana -
hej, zgrabi dekleta čez pas!

Polka radostna, oj holadri-oja,
jutri zaplešemo spet sredi boja,
hej, vriskaj, le vriskaj na glas!

Don Kihoti

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
9. decembra 1943 v
Ravnem dolu. Ohranjeno je
v avtorjevem karirastem
notesu v Muzeju ljudske
revolucije v Ljubljani.

Pesnik je predzadnjo kitico
besedila sicer dal
v oklepaj, ker pa je
razumevanje zadnje brez
nje nekoliko oteženo, smo
jo tu ohranili.

Vi 407, Ro 106 A.

Nad Travno goro se megle tepo z oblaki
in dež se s snegom meče v goli les,
iz mokrih host težko odmevajo koraki
in mrak na veje vesi se dreves.

Ko blodni vitezi korakamo v tišino,
kričava šoja z vrha bukve vpije v nas,
spremljavec - mráz nas brije z ostro klino
in dež curlja za vrat nam z mokrih las.

Pod nami Ribnica lepo je razsvetljena,
prijetna izba vabi nas in topla peč...
Zakaj ne greš tja, drug - je noga razbolena!
podvizaj se, tu je le prst in mokra kleč.

Pa je v obličju nas nasmešek Don Kihotov,
z orožjem vred smo zraščeni skoz dež in led,
čeprav nas zalezuje mráz iz vseh slovenskih kotov,
ne zvabi k ognju nas ne dom ne kruh ne med.

Mar blazno smo zaljubljeni v to prst, goščavo,
da ni za dom nam ne za tople izbe mest?
Mar blazno smo zaljubljeni v drevesa in dobrovo,
mar v večnost smo spojeni s pasom gorskih cest?

Potlej se uležemo v sneg - nas noč zaloti
in burja nas odene v svoj prehladen plašč -
in srečni smo, prav nič nam lepih sanj ne zmoti,
ne ogenj, strela, ne mamila polnih kašč.

Na robu sanj pa nam ljubezen cvete sveta
slovenske zemlje - k nji uprte so roke!
Z vitezi boš temi spet nekoč objeta,
blazno smo te skrili v svoje ranjeno srce.

Pa ni norost - ljubezen taka je goreča,
sovražnik je oklenil mesta in vasi!
Zato skoz led in burjo, sneg in dež plamteča
slovenskih vitezov ljubezen k nji hiti.

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo decembra 1943 v Mrkopalju v Gorskem kotarju na pobudo komisarja XVIII. divizije Jonka Rudolfa. Uglasbil ga je Karol Pahor kot karačnico divizije. Sicer si je napev zamislil že novembra 1943 na Mokrcu med borci Levstikove brigade, kasneje pa ga je prilagodil Seliškarjevemu besedilu. Isto besedilo so uglasbili tudi Marjan Kozina, Radoslav Hrovatin in Radovan Gobec. Najprej je bilo objavljeno samo besedilo v Naši pesti, glasilu XVIII. divizije NOV in POS, 1. II, 1. januar 1944, str. 6, nato pa vsaj še v štirih drugih glasilih. Kot pesem z notami se pojavi v pesmarici Naša pesem, urednika Karla Pahorja, 1944, str. 34-35. Karačnica je bila med vojno izredno razširjena in mnogokrat prepevana na mitingih. Zanimivo pa je, da je avtor ni sprejel v katero svojih med vojno objavljenih zbirk, pač pa šele v povojno z naslovom V naročju domovine. Za to objavo je besedilo precej spremenil. Tipkopišne zapise hrani arhiv IZDG, 197 b/II, 696 II 2 in 697 II 2a, prav tam je tudi rokopisna varianta v zvezku neznanega zapisovalca s Tolminskega, sign. 565. Izvirni rokopis, zapisan s črnilom v Seliškarjev notes, hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani. Šk 69, Lo 128, Re 438, Ro A 107, Vi 902, var. Pr 93, Bo 84, 84 A, SM 536, Ro B 17.

Na juriš, na juriš, na juriš,
krik borcev vihra skozi hoste,
sovragove vrste so goste!
Udari, razpali!
Usekaj, izpali!
Na juriš, o hej, partizan,
pred tabo svobode je dan!

Na juriš, na juriš, na juriš,
maščujmo požgane domove,
maščujmo vse naše grobove!
Razženi besneče
in reši trpeče!
Na juriš, o hej, partizan,
pred tabo svobode je dan!

Na juriš, na juriš, na juriš,
požgimo vsa gnila drevesa,
zemljó prebudimo v nebesa!
Vsem sonce naj sije,
le radost naj klije!
Na juriš, o hej, partizan,
pred tabo svobode je dan!

Na juriš, na juriš, na juriš,
vsi bratje teptani, za nami,
svobodo si vzamemo sami!
Skož glad in trpljenje
v lepše življenje!
Na juriš, o hej, partizan,
pred tabo svobode je dan!

Pirnat Niko

Tone Seliškar,

(glej spredaj).
Besedilo je posvečeno
slikarju in kiparju
Nikolaju Pirnatu, ki je
avtorja portretiral
17. 11. 1943 v Korinju
in mu z ilustracijami
opremil prvo med vojno
izdano zbirko Sovražnik.
Najbolj verjetno je, da
je nastalo prav v času
portretiranja v Korinju.
Rokopis, zapisan s
črnilom v karirast notes,
hrani Muzej ljudske
revolucije v Ljubljani.
Vi 404, Ro A 100.

Črna dlaka v kozji bradi,
v roki svinčnik in papir,
vsi od njega bi se radi
vrgli lepi v zlat okvir.

Sladko kapljo okušuje,
brusi ostre ti nazaj,
strastno čik vsak občuduje
mojster Pirnat Nikolaj.

T O N E S E L I Š K A R

SOVRAZNIK

V veter dahnjeno pismo

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
spomladi 1944 v Dolu ob
Kolpi, po podatkih iz
avtorjevega rokopisnega
notesa s pesmimi, ki ga
hrani Muzej ljudske
revolucije v Ljubljani, pa
15. 4. 1944 v Zavrhu.
Objavljeno najprej v zbirki
Borave, Kajuhove in
Seliškarjeve poezije
Nova setev, Zadar, 1945,
str. 23.
PI 31, Vi 417, Ro 76.

Daleč, daleč si nekje...

Če si?

Ta veter nič mi ne pove,
da morda več te ni...?

Pomlad je tu in polno rož
in sklonil bi se srčno rad
nad tvoj obraz!

Tu, veš, je tisoč mož
ognjenih kakor jaz.

Cvet sem utrgal plav,
rad bi ga tebi dal!
Vanj dahnil sem pozdrav
in v veter ga zagnal.

Morda skozi okno gledaš kdaj
in bo prijadral tja?
Morda me več ne bo nazaj,
ko vala ne z morja.

Veš, srečal fanta sem oba.
V brigadi sta,
bili smo vsi trije s teboj!
Zdaj je pomlad
in polno nad.
O tebi sanjal bom nocoj.

Tone Seliskar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

21. 4. 1944 v Zavrhu.

Rokopis hrani Muzej

ljudske revolucije

v karirastem notesu, ki ga

je ustanovi izročil sam

avtor, tipkopis pa Zvonimir

Sintič, med vojno vodja

Frontnega gledališča.

Do 155, Vi 421, Ro 123.

Ves dan ima zaprte oči
in včasih bežno se nasmehne,
negibno ko mrlič leži
na tleh in veter čezenj veje.

Morda je iz Ljubljane kje,
študent je, nič se ne zaveda,
da je brez nog, še nič ne ve,
le včasih medlo nas pogleda.

Tišina davi nas tesno,
glej, spet nam smrt mladost pobira,
vsi čutimo bridko slovo,
študent z nasmehom v licu umira.

Zaželel si je včeraj rož,
pomlad je šotor že ogrela,
zajokal je mladenič - mož,
njegova dlan je cvet objela.

Ob vzglavju cvete mu resjè,
njegova roka tiplje, tiplje,
nenadoma oči odpre,
srce mu zagori, utriplje.

»Tovariši, pozdravljeni!
To cvetje materi nesite...«
Nasmehne se, zapre oči,
nič več ne sliši ptičev petje.

Ko daleč, daleč grom bobni,
tam bije boj njegova četa.
Študent je nem... Le iz krvi
v svobodo pelje pot začeta.

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Podatki o času nastanka
besedila si nasprotujejo:

v zbirki V naročju

domovine je naveden

februar 1944,

v Seliščarjevem

rokopisnem notesu

16. VII. 1944 je kraj

nastanka Loški potok.

Besedilo je bilo objavljeno

proti koncu vojne

v skupinski zbirki Borove,

Kajuhove in Seliščarjeve

poezije Nova setev, Zadar

1945, str. 22-23.

V Muzeju ljudske

revolucije v Ljubljani

hranijo rokopis z naslovom

Zlo, ki se od vseh

objavljenih variant precej

razlikuje.

Ro 75 A, 134 B,

var. Vi 432.

Z obhoda se vračava.

Obšla sva gozdove in zasnežene jase

in tako zatopljena vase

spet korake obračava

v tiho vas.

V izbi pa na peč razgreto!

Gospodar nama tepkovca nudi,

žena pod jopico odpeto

detetu podaja bele grudi

in se mu prisrčno smeji.

Pod jaslicami v kotu lučka gori...

Tovarišu rastejo oči,

kar naprej v to podobo strmi,

previdno, previdno stegne roko

in poboža malčka po licu mehko.

Potem se vzravna,

gospodarju roko poda

in greva v sneg.

»Kako lepo, kako lepo!«

šepeče, ko lezeva v breg.

»Pri nas doma pa vse požgano...

Ženo so mi beli ubili in zakopali,

otroka kdo ve kam odgnali...

Pri nas doma je vse končano!«

Z vrha se je ozrl spet na vas,

v maščevalca se je spremenil njegov obraz.

Stisnil je puško na srce.

Sneg pada. Bele, tihe so gore.

Po sledi njegovih stopinj grem.

Kako pa je pri nas doma...?

Ne vem, ne vem.

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
7. 6. 1944 v Zavrhu. Izvirni
rokopis je zapisan
v karirastem notesu, ki ga
je avtor l. 1963 izročil
Muzeju ljudske revolucije
v Ljubljani. Kolikor je
znano, to besedilo ni bilo
uvrščeno v nobeno
avtorjevih med vojno
objavljenih zbirk,
srečamo ga za prvo kitico
skrajšanega v povojni
zbirki *Pesmi in spevi*, 1951,
kjer ima naslov *Kdo le
jezdi po tej burji*.
Vi 430-431, Ro 131,
Do 189.

Zima huda, zima bela
je zajela vas,
burja pesem je zapela,
v nos nas ščiplje mraz.

Kdo pa jezdi po tej burji
skozi metež, hlad?
Mar je vitez sveti Jurij?
Saj še ni pomlad!

Joj, kako ti smelo plava
s konjem čez polje,
v rokah mu vihra zastava
čez vasi, gore!

Bela je ko cvet neveste,
sinja ko nebo,
rdeča kakor čete zveste,
ki za njim pojo.

Cvetje svobode prinaša,
odrešenja dan,
temo, sužnost nam odnaša
vitez-partizan.

In čeprav je zima bela,
cvetje zagori,
partizanska četa smela
v boj za njim hiti!

V jesenski noči

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra 1944 v Dolu ob Kolpi. Objavljeno je v zbirki Borove, Kajuhove in Seliškarjeve poezije Nova setev, Zadar 1945, str. 24. Tipkopis besedila hrani tudi Zvonimir Sintič, vodja Frontnega gledališča VII. korpusa, iz česar je mogoče sklepati, da je bilo besedilo razširjeno še pred razmeroma kasno objavo aprila 1945. Ro 77 A, 24 B, var. Do 119.

Ponoči nam tiho dež škrebља
in nas skozi sanje ljube pelja
čez narasle vode,
čez požeto polje,
skoz tihe noči...

Tovariš se v sanjah smeji.
Morda ga je dete obiskalo,
se mu v naročju igralo - ?

Kot ptičica plaha
se je nekdo pokrıl čez glavo.
Tovariš v kotu je stegnıl roko
kakor hrepenečo perot,
da bi odletel od tod.

V sanjah smo vsi spet doma.
Tiho nam, tiho dež škrebља.

Po sonce gremo v sinje dalje

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 v dolini Kolpe, ko se je avtor mudil na bazi 1323 nad Kolpo. Objavljeno v zbirki Borove, Kajuhove in Seliškarjeve poezije Nova setev, Zadar, april 1945, str. 27 z naslovom Osnutek za pesem. Pl 397, Ro 62, 80.

Vse dni so sive megle obležale
in predle žalost po gorah,
nekje so strojnice regljale
in rože mrle so v solzah.

Še jastreb se je skrıl pod strme skale,
ves svet se je pogreznıl v mrak,
na reki divje race so pristale,
vode že pljuskajo čez prag.

Mi pa, kot da nas vse to nič ne gane,
smehljamo se globinam vod,
pojoč zmagujemo močvare, slane,
za nas ni zime ne strahot.

Po sonce gremo v sinje, svetle dalje,
z grobovi orjemo zemljo,
po sonce gremo čez naraslo barje,
da nam ne bo nič več hudo!

Belokranjski junaki

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno
v Slovenskem pionirju,
l. 1945, št. 3, str. 43.

Po vojni ga je urednik
Fran Albreht sprejel
v izbor Seliškarjeve

poezije Pesmi in spevi,
1951, str. 118-119.

Pl 228, Oc 119, Ro B 56.

Pod Tančo goro vinski hram,
pod njim pšenica zlata,
so v Belokrajno na stežaj
odprta sončna vrata.

Ob Kolpi strašen boj besni,
sovražnik hoče vina,
po naši rodni zemljici
ga venomer skomina.

Trije junaki zapraše
se v borbo nad sovraga,
v potokih teče žlahtna kri,
a naši: »Zmaga, zmaga!«

Trem sodom vinca rujnega
nastavi mati veho,
in vsi trije se zakade
pod hladno vinsko streho.

In puške vzame jim iz rok,
majoliko napolni.
»To naša zemlja je samo,
naj zve ves svet vesoljni!«

In mati gleda svoje tri
sokole - partizane,
od sreče ji gore oči
in jim obveže rane.

Potem jih vrača v borbo spet,
srčno se od njih poslavlja,
na stražo za svobode cvet
jih mati blagoslavlja.

Kralj Matjaž in Alenčica

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

3. julija 1944 v Zavrhu.

Najprej je bilo objavljeno

v Mladem rodu, št. 9,

15. 10. 1944, str. 14,

maja 1945 pa s

spremenjeno zadnjo

kritico v Slovenskem

pionirju, 1945, št. 2,

str. 29.

Izvirni rokopis, zapisan

s črnilom v Seliškarjev

notes, hrani Muzej ljudske

revolucije v Ljubljani.

LS 217, var. Ro A 128,

Re 444, Er 337, Vi 427,

Sc D 367, OC 208,

Do 202.

- Očka, kje pa vendar hodiš
toliko nešteti dni?

Kje po svetu vendar blodiš,
le zakaj te ni, te ni? -

- Mar pozabil si povesti
o Matjažu, sinko moj?
o Alenčici, nevesti...?
K njima šel je očka tvoj.

Kralj Matjaž pred nami jezdi,
Tito zdaj mu je ime,
silna vojska k svetli zvezdi
skoz ognjeno borbo gre.

A Alenki obljubili
smo zvestobo, svojo kri,
jo v Svobodo prekrstili,
borba silna zagori!

Boj poslednji že mineva,
zmaga, sinko, naša je!
Čuj, kako z vojsko prepeva
očka tvoj, ki vrača se! -

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra 1944 v Gorenjcih pri Črnomlju za drugi kongres Zveze slovenske mladine. Uglasbil ga je Karol Pahor.

Arhiv IZDG hrani notni zapis in zapis besedila, ki ga je kot posebno publikacijo izdal kulturno prosvetni center Prod.

Samo besedilo pa je bilo objavljeno v Mladini, glasilu Zveze slovenske mladine, 1. III, februar 1945, št. 1.

Ce 135-137, D 92, SM 834.

Poziva nas zemlja, slovenska mladina,
na prednje okope, na zadnji branik,
poziva na borbo nas vsa domovina,
povzdignimo, bratje, naš borbeni krik!
Od Zile in Drave do srca Balkana
smo združili plamen mladeniških sil,
nič več nas ne peče nesložnosti rana,
v ljubezni nas boj je krvavi prelil.

Za borbo poslednjo pripravimo sile,
orožje ostrimo za zadnji udar!
Oj mladci ponosni, prek zemljice mile
zdrvimo v svobodo skoz zadnji vihar!
In strelci pred nami osvajajo polje,
orači za njimi že vodijo plug,
prežiga nas ogenj mladosti in volje,
za nami so časi obupa in tug.

Mi gremo naprej pod obok zlate zarje,
v svobodo popeljemo vso našo kri,
sejalce, žanjice, pastirje, rudarje
gradit slavolok naših srečnejših dni!
Požgane vasi bomo lepše zgradili,
prevrtali zemljo do žlahtnih rudnin,
kovali, tesali, močvirja sušili,
bogastvo jemali iz morskih globin.

Mar kdo omahuje, mar kdo še okleva?
Saj z nami je Tito, naš vodja, maršal!
K nam bratsko od Volge tovariš prepeva,
v svobodo ponese nas borbeni val.
Poziva nas zemlja, slovenska mladina,
junaki, na juriš, na zadnji pohod!
Poziva na borbo nas vsa domovina,
junaki, na juriš, v občestvo svobod!

V naročju njenem

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo spomladi 1944 v soteski Kolpe. Tedaj je avtor snoval novo pesniško zbirko iz samih sonetov, ki ji je hotel dati naslov Domovina. Kasneje je te sonete sprejel v uvodni in sklepni cikel po vojni izdane zbirke V naročju domovine. Pričujoči sonet je bil najprej objavljen v Slovenskem poročevalcu, 1945, št. 34, 31. maja 1945, str. 7. Ro B 1, 45, 92, var. Pl 212 A, 212 B.

Po dežju, snegu, blatu smo hodili,
skoz veter, burjo in skoz sončni žar,
po licu bičal nas je mnog vihar,
sovražili povsod smo in ljubili.

Prenočevali smo v požgani vasi,
v kozolcih, bajtah, jamah in gozdeh
in v grobnicah, ob vodah in poteh,
na rožnih tratah in zeleni jasi...

Povsod: na zemlji, kamnu in na slami
je grel nas plamen njenega srca!
Povsod nas je ljubila, bila z nami,

in koder nas skoz borbo pot pelja,
je z nami domovina, nismo sami!
V naročju njenem smo povsod doma.

V požgani vasi

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Sonet je nastal spomladi 1944 v soteski Kolpe. Objavljen šele po vojni v Slovenskem poročevalcu, 1945, št. 110, str. 3. Avtor ga je uvrstil v po vojni izdano zbirko V naročju domovine, 1947, str. 6. Ro B 6, 48, 80.

V planinah se ognjena zarja vžiga,
jesenske hoste v plamen zagore,
nad nami ptice v južno stran lete,
nad barje se že bela megla dviga.

Nekje v požgani vasi smo obstali...
Nikjer ni psa, da bi zalajal v nas,
le zid ožgan strmi ko nem obraz,
da smo od črne groze vztrepetali.

O, zadnje koče vihra ni požgala!
Ob nji na zemlji deček se igra:
iz blata mu je v prsih vas postala -

glej hiše, hleve - steza v vas pelja!
In nova nada nam je v srca pala:
graditelj lepših dni se nam smehlja.

Srce mi je obstalo pod vešali

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo pozimi l. 1944 v Zavrhu nad Kolpo, ko je avtor pripravljal zbirko sonetov Domovina. Po vojni je sonete razporedil v dva cikla in jih uvrstil v zbirko V naročju domovine, 1947. Pričujoči sonet, ki je kompozicijsko središče cikla Obličja domovine, je bil objavljen tudi v reviji Novi svet, 1946, str. 152. Ro B 33, 69.

Na veji hruške togo sta visela,
v ozadju je gorela njuna vas,
po vetru sta obračala obraz
in votlo v svoje njive sta strmela.

Noge so jima žrle že lisice,
ostudni črvi lezli so iz ran,
na vrh drevesa se je vsedel vran
in s kljunom črnim ju je sekal v lice.

Srce mi je ostalo pod vešali.
Si to podoba mojih mladih sanj?
V lepoto le smo nekdam verovali!

Joj, včasih strašna si, je vse zaman!
Nekoč resnico smo zasmehovali,
zdaj čutim tvoj obraz in gledam vanj.

Ej bratec, v nič gradovi so zgrmeli

Ivan Rob,

32–34-letni profesor, slavist, pesnik, od prvih dni okupacije v osvobodilnem gibanju, l. 1942 odšel na partizansko ozemlje na Dolenjsko, član Agit teatra 1942, propagandist in urednik satiričnega lista v Cankarjevi brigadi, 22. 1. 1943 zajet in 9. 2. 1943 na Ligojni pri Vihniki ustreljen.

Besedilo je posvetilo neznanemu Stanetu, čas in kraj nastanka sta prav tako neznana.

Prevzemamo ga po objavi v Borcu, l. V, 1953, št. 2, str. 54. Pl 43.

Ej bratec, v nič gradovi so zgrmeli,
vendar pa v eno bomo še verjeli:
enakost, bratstvo, svoboda ostane.
Rdeča zora sije nam na vzhodi,
jutranje sape čutimo povsodi:
ur srečnih čas že k nam hiti, o Stane!

Laška korajža

Ivan Rob,

(glej spredaj).

Avtor je besedilo recitiral
na mitingu v Grintovcu pri
Starem logu junija 1942.
Tam ga je slišal Franc
Ožbolt, si ga del zapomnil
in nam ga ustno
posredoval. Daljšo
varianto besedila
v tipkopisu pa hrani arhiv
IZDG, 5/II-2.
Pr 189, var. Sc V 114.

Teta Špela rjuho prala,
jo oprala prelepo,
pride burja in odnese
ji rjuho na drevo.

Mimo pride Pepe Čuko,
Pepe Čuko, star fašist,
bil je pri zavzetju Rima
Mussolinijev skvadrist.

Da možak ni brez poguma,
se na prvi mah spozna,
ker srce v junaških prsih
mu kar divje trepeta.

Pepe vidi, na drevesu
nekaj belega visi.
- Ha, to so padalci ruski -
bistre glave misli si.

Brž v kasarno jo odkuri,
zbere petsto hrabrih mož
skoz zobe preklinja divje
- Bruto Russo - ga ne boš!

Z njimi krene na padalca,
dvajset strojnic mu reglja.
Bombe, mine vseh kalibrov,
to je hujše od pekla!

Tiho v kamri Špela joka,
joka stara prebridko,
ker ni od rjuhe njene
niti vlakna več bilo.

Ošabna Minka

Ivan Rob,

[glej spredaj].

Avtor je besedilo recitiral

junija 1942 na mitingu

v Grinlovcu pri Starem

logu. Tam ga je slišal

Franc Ožbolt in si ga del

zapomnil. Daljšo varianto

v lipkopisu hrani arhiv

IZDG, 5/II-2.

Pr 184, var. Sc V 115.

Na deželi pri Ljubljani
je živela deklica,
Minko so jo imenovali,
b'la je ošabnega srca.

Bajtar Miha Minko vpraša:
- Minka, al' češ moja bit'?
Minka nosek svoj zaviha:
- Pojdi Miha se solit!

Zame Kranjci ste premrzli,
ste nerodni kakor zver,
jaz pa imeti hočem fanta
bolj uglajenih manir!

Vi smrdite vsi po hlevu,
se potite kakor konj.
Nosu mojemu ne prija
ta po znoju oster vonj! -

Žalosten pa bajtar Miha
tožen gre od Minke stran.
Ker zaveden bil Slovenec,
baš postane partizan.

Minki je srce omrežil
italijanski kavalir,
ki tako lepo je dišal,
bil uglajenih manir.

Minki je darila nosil:
žajfo, olje, cukar, mast
naši Minki v čast in slast.

Ali sreča hitro mine,
hitro pride vsemu fuč,
partizani so prižgali
naši Minki večno luč.

Pod gnojiščem zdaj počiva
Minka, žejna vseh dišav,
to usoda je in konec
vseh ošabnih, puhlih glav!

Le nabrusimo nožičke

Ivan Rob,

(glej spredaj).

Kitico daljše zabavljive
pesmi, ki si jo je avtor
izmisli ob lupljenju
krompirja pozno jeseni
1942 nad Prezidom na
Notranjskem, si je
zapomnil Sergej Vošnjak.
Deloma travestira
besedilo pesmi
Nabrusimo kose.
Povzemamo jo po objavi
v Izbranem delu Ivana
Roba, 1965, str. 87.
BP 4.

Le nabrusimo nožičke,
da olupimo krompir.
Če bo dobra naša košta,
doživimo zmage pir. (...)

Chi per la patria muore

Besede bratov **Bandiera**,
borcev za italijansko
nacionalno osvoboditev,
ki sta bila l. 1844 obsojena
na smrt in ustreljena, je
slovenski satirik in prozaist
Ivan Rob izrekel

italijanskim vojakom (zajeli
so ga 22. 1. 1943 v Selah
na Dolenjskem), preden je
bil ustreljen 9. 2. 1943 na
Ligoini pri Vrhniku.

Navedene so v poročilu
o zaslišanju, ki ga je
opravił kapetan Fernando
di Furia. Kopijo zapisnika
o zaslišanju v Novem
mestu hrani arhiv IZDG.
BP 2.

Chi per la patria muore,
vissuto è assai.

Pesem slovenskih partizanov

Božo Vodušek,

39-letni odvetnik, pesnik in prevajalec, radijski poročevalec in urednik novic, deloval pri Belokranjskem odredu, v XV. brigadi, pri IO OF in GS NOV in POS, sodelavec Znanstvenega instituta pri SNOS-u. Besedilo je nastalo spomladi l. 1944 v Črnomlju na razpis Propagandnega oddelka Glavnega štaba. Še istega leta ga je kot himnično koračnico uglasbil Makso Pirnik. Širilo se je v posebni publikaciji, ki jo je na štirih straneh izdal Propagandni odsek IX. korpusa NOV in POJ z notnim zapisom napeva in ilustrirano naslovno stranjo. Besedilo je uglasbil tudi Karol Pahor - njegov rokopisni zapis napeva pod skrajšano prvo kitico besedila hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani. Goriški muzej, arhiv NOB, 96, hrani mestoma spremenjeni prepis prve kitice neznanega zapisovalca. LS IB 76, JA 43, Vi 1049-1052, 1053-1055, var. Tr 70, Vi 1056, VF 71.

K nam prihaja z dna stoletij
dedov presunljivi glas:
Zdaj ne smemo več trpeti,
dvignimo se, zdaj je čas!
Prikipela je do roba
mera tisočletnih muk,
kdor ne mara živ do groba,
pusti črke, kramp in plug!
Davnih vidcev in vodnikov
gre pred nami svetel zbor:
zgled junakov, mučenikov
kliče, bratje, nas na upor!

Blisk na blisk, udar na udar
vsiplje se od vseh strani:
Hej, ta partizanska puška
nam svobodo pribori!

Planil je od Kolpe plamen
tja do istrskih sipin,
tja, kjer čaka knežji kamen,
in do ogrskih ravnin.

Z drzno voljo zmagovalcev
smo začeli težki boj:
že se redči osvajalcev
in njih hlapcev temni roj.

Ne prenehamo jih biti
neizprosno noč in dan,
vse dotlej, da v zmagoviti
borbi zadnji bo pregnan!

Blisk na blisk, udar na udar
vsiplje se od vseh strani:
Hej, ta partizanska puška
nam svobodo pribori!

O slovenska zemlja sveta,
mi te ljubimo s strastjo,
nikdar več ne boš nam vzeta,
ker si kupljena s krvjo.
Tu v odrešeni deželi
bo nov zarod, živ in mlad,
spolnil to, kar smo začeli,
in užival žrtev sad.

A čim večja v nas bo sila,
bo tem prej vsak jarem strt,
bo tem prej se spremenila
domovina v sončen vrt.

Blisk na blisk, udar na udar
vsiplje se od vseh strani:
Hej, ta partizanska puška
nam svobodo pribori!

Besedilo pesnika **Boža Voduška** iz predvojne zbirke *Odčarani svet*, 1939, so proti koncu vojne natisnili v izboru pesmi in proze za naše prireditve, I. Recitacije, str. 18, ki ga je izdal Prop. odd. GŠ za Slovenijo aprila 1945. Oc./Z 18.

Sedeč za mizo z njim se je rotil
učitelju, da ga ne zapusti;
še isti dan, ko se je mrak storil,
je vodil rablje z meči in vrvmi.

Narekoval mu je nesramen up,
spočet iz strahopetne nemoči,
da ga kljub svoji izdaji preslepi;
zato je izbral za znamenje poljub.

Bil je spoznan. En sam pogled oči
ga je pognal od žrtve proč v obup;
obešenemu se je drob izlil,

požrli so ga jastrebi in psi;
pomladni dež je milostno izmil
smradljive ostanke blata in krvi.

To je, bratci, Biciklist,
kjer je tekma, tjekaj plane,
on nikjer ne zaostane,
naše gore pravi list.
Ves ukrivljen je navzgor,
kar se da, nevzdol pritiska,
saj na cilju trak se bliska,
ki poplaša mu napor.
Hola, bratci, ga poznate?
Jaz ga ne-, pa brez debate.

Drug njegov po lestvi pleza,
sije mu obraz od sreče,
vedno višje pot ga vleče,
svet pod njim se v nič pogreza.
Silovit zanos navdaja
vratolomnega turista,
od višine Karierista
vrtoglevica obhaja.
Hola, bratci, ga poznate?
Jaz ga ne-, pa brez debate.

Tale tišek je Poživnik,
na debelem pujsku jaše,
z dobrimi rečmi se baše,
vse poloka kakor pivnik.
Kurja bedra, tolste krače,
sladki krofi in potice,
putrihi in pletenice-
vse to roma mu za hlače.
Hola bratci, ga poznate?
Jaz ga ne-, pa brez debate.
Glejte tu tovarišico,
ki od vneme ne miruje,
neprestano nekaj snuje,
plete večno nogavico,
Ostra igla in jeziček
delata prijazne zanke,
Za za znance in za znanke;
Spletka kliče se hudiček.
Hola, bratci, jo poznate?
Jaz je ne-, pa brez debate.

Zboru Cvetka družbo dela,
po brhkosti ji ni para,
nič za hudi čas ne mara,
vsa sijoda in vesela.
Razigrana, razborita,
je zares moderna cvetka,
je mikavna zagonetka,
v škorenjcih in hlačah skrita.
Hola, bratci, jo poznate?
Jaz je ne-, pa brez debate.

S silnim paragrafom vlada
zadnji v vrsti Birokrat,
premogočni potentat,
ki ga ima vsa srenja rada.
Biciklistov, Karieristov,
Spletk in Cvetk je on glavari;
le jeziti ga nikar,
ker ne mara humoristov.
Hola, bratci, ga poznate?
Jaz ga ne-, pa brez debate.

Prof. V. V. V. V. V.

prof. V. V. V. V. V.

Božo Vodušek, (glej
spredaj). Nedatirano,
a s svinčnikom
podpisano satirično
besedilo hrani v tipkopisu
Dolenjski muzej v
Novem mestu. Du 107.

To je, bratci, Biciklist,
kjer je tekma, tjakaj plane,
on nikjer ne zaostane,
naše gore pravi list.
Ves ukrivljen je navzgor,
kar se da, navzdol pritiska,
saj na cilju trak se bliska,
ki poplača mu napor.
Hola, bratci, ga poznate?
Jaz ga ne -, pa brez debate.

Drug njegov po lestvi pleza,
sije mu obraz od sreče,
vedno višje pot ga vleče,
svet pod njim se v nič pogreza.
Silovit zanos navdaja
vratolomnega turista,
od višine Karierista
vrtoglavica obhaja.
Hola, bratci, ga poznate?
Jaz ga ne -, pa brez debate.

Tale tiček je Poživnik,
na debelem pujsku jaše,
z dobrimi rečmi se baše,
vse poloka kakor pivnik.
Kurja bedra, tolste krače,
sladki krofi in potice,
putrhi in pletenice -
vse to roma mu za hlače.
Hola, bratci, ga poznate?
Jaz ga ne -, pa brez debate.

Glejte tu tovarišico,
ki od vneme ne miruje,
neprestano nekaj snuje,
plete večno nogavico.
Ostra igla in jeziček
delata prijazne zanke,
le za znanke in za znanke;
Spletka kliče se hudiček.
Hola, bratci, jo poznate?
Jaz je ne -, pa brez debate.

Zboru Cvetka družbo dela,
po brhkosti ji ni para,
nič za hudi čas ne mara,
vsa sijoča in vesela.
Razigrana, razborita,
je zares moderna cvetka,
je mikavna zagonetka,
v škorenjcih in hlačah skrita.
Hola, bratci, jo poznate?
Jaz je ne -, pa brez debate.

S silnim paragrafom vlada
zadnji v vrsti Birokrat,
premogočni potentat,
ki ga ima vsa srenja rada.
Biciklistov, Karieristov,
Spletk in Cvetk je on glavar;
le jeziti ga nikar,
ker ne mara humoristov.
Hola, bratci, ga poznate?
Jaz ga ne -, pa brez debate.

Gozdovi širni

Miran Jarc-Janez Suhi,

42-letni pesnik, med 28. in 29. junijem 1942 pri Verdu rešen iz vlaka internirancev, namenjenega v italijanska taborišča, deloval v Propagandnem odseku IO OF na Rogu, padel v italijanski ofenzivi avgusta 1942.

Besedilo je nastalo poleti 1942 na Rogu. Znano je iz poveljnih objav, najprej v Obzorniku, št. 3, 1. 6. 1951, str. 144, Pl 183, Se 69.

O gozdovi širni,
naša zatočišča,
tu našli spet mirni
smo pokoj ognjišča.

Globlje kot drvarjem
ste se nam razkrili.
Tam, kjer pred viharjem
najde v zadnji sili

mir žival pregnana,
ognje smo prižgali.
Pesem prej neznana,
srca nam razpali!

O kresovi novi,
puške, bajoneti,
naših strel mostovi
vsepovsod razpeti.

Zarja bo požgala
črne jate vranov,
ko bo privihrala
vojska partizanov.

Elegija

Miran Jarc-Janez Suhi,
(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno posthumno v Slovenskem zborniku, 1945, str. 285. Se 70.

O posvečena zemlja ta,
kjer kri je napojila tla.

Umrli je zvonjenja glas,
zaman tod iščeš rojstno vas.

Pod milim nebom nem postoj.
Čuden prevzeme te pokoj.

O, srkni vase slani duh
te zemlje - to ti bodi kruh.

In šum gozdov, ki vse vedo,
naj poje ti popotnico.

Kam naj se obrnejo noge
poslej - srce naj ti pove.

Usušnjena pomlad

Jože Udovič,

31–32-letni slavist in romanist, pesnik, po kapitulaciji Italije osvobojen iz taborišča v Trevisu, zatem v partizanih borec XIII. brigade, član propagandne komisije IO OF in sodelavec Znanstvenega instituta pri SNOS-u. Besedilo iz l. 1943 prevzemamo po objavi v Obzorniku, 1946, št. 8, str. 345. Pl 216.

Po nočni travi grem pod bledo luno.
O draga zemlja! Svetli, novi brsti
sušijo pod koščenimi se prsti,
ki so odbrenkali na črno struno

mrtvaško pesem vsemu, kar je živo.
V daljavi slišim, kakor bi po krsti
nekdo udarjal, klical presunljivo:
kakor obsojenec, ki je prav zdaj na vrsti.

O zemlja naša! Vem, še bodo rjule
nevihte prek pomladi, še divjale,
oblak cvetov neusmiljeno osule,

najlepših src grmado pokopale.
Boreč se moraš pasti, noč objeti,
resnico moraš s smrtjo razodeti.

Mi smo otroci smrti

Miran Jarc-Janez Suhi,

(podatke o avtorju glej spredaj) je poleti 1942 zasnoval članek o partizanski pesniški ustvarjalnosti z naslovom Beseda o partizanski pesmi in sredi sestavka citiral pričujoče verze neznanega avtorja. Besedilo in verzi so bili objavljeni v partizanskem listu neznanega naslova, od katerega so ob Jarčevi literarni zapuščini ohranjeni le štirje tipkani listi. Pl 125, Oc 4.

Mi smo otroci smrti,
saj življenja naša mlada
so kot rože v mrzlem vrti,
kakor izgubljena nada.

Domovino našo tujcem
so v roke prodali
in namesto nam svobodo
so okovje dali.

Pesem v neurju

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo iz l. 1943

prevzemamo po objavi

v Obzorniku, 1946, št. 6,

str. 275.

PI 23.

Čm dež nas po obrazih bije,
vihar počenja divje vragolije,
nebo v globino bliske seje,
jesenska bukev vije dolge veje.

Ob meni senca v noč koraka
in me neutrudno ogovarja:
»Sanjač, iskal si pesem, zdaj pa čaka
te v noči roka temnega grobarja.«

»O duh, ki zanikuješ vse,«
odvrnem, "ki zgubljen živiš
v osrčju zla, glavar teme,
zemljo ovijaš v mrzel piš,

ki up človeškega srca
razpenjaš slednji dan na križ,
zlat klas teptaš v krvava tla,
mojih oči ne preslepiš!

Kakor metulj prek zime so blodile
po pusti zemlji, zroč v praznino,
se s cvetjem sanj, se z upanjem hranile,
hlepele za lepoto in milino.

Zato v tem času, ko bučiš
skoz neusmiljeni polom sveta,
iz ust morilcev govoriš,
ki noga zemljo jim tepta,

srce preklinja tvoje zlobe hrum.
Mimo blodeče smrti v senci hoj
uporno nosi pesem si s seboj -
sredi sovražnih vojnih trum.

Z njo si prižiga sinji svit:
kot sončnica bo dan cvetel,
obsojeni se bo otel,
stal bo zravnán in zmagovit.«

Trije partizanski večeri

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo so nastala na
pohodih XIII. brigade med
jesensko ofenzivo 1943 na
Notranjskem, prvo pod
Javornikom, kakor je
navedeno v povojni objavi
v reviji Novi svet, 1948,
str. 695-696.
VF 28-29.

I

Daljava sinja je kot lan,
zapira svojo sončno rožo dan,
ptičem iz kljunov semena zveneča
se vsipljejo na majska tla dišeča.

To uro zvedela je, da je pokopan,
spustila rože je in stisnila je dlan.

II

V večeru bledem na neba puščavi
zdaj meseca samuje zelenica,
nekdo mi o spominu strašnem pravi,
dlan sence se pritiska mu na lica.

Iz jezera so ptice odletele,
in pride dan, ko jih ne bo nazaj,
strmijo vojske smrek čez širni kraj,
ko pride čas, ne bodo več šumele.

Planet v oblakov dimu popotuje,
gre skozi čas, ki briše in ki snuje,
in kar je zemlji iz dlani pognalo,
le kratko dobo bo vzravnano stalo.

A sled stopinj, ki je nocoj ostala
tu za ljudmi, zazrtimi naprej,
ko stopajo prek časa starih mej,
se bo stoletja pozna še poznala.

III

- Tu je bilo - sam sebi v grozi dahnem,
obstane vrsta, v mrak in čad strmimo,
domača vas, in jaz grem s puško mimo,
šumijo trave v vlažnem vetru lahnem.

Zasveti se in zadiši spomin:
čebele v češnjah, zlati čmrliji v travi,
večeri kot potonike v daljavi,
glas gozda, sunki prvih bolečin.

Med temi hribi sem lepoto gledal
kot deklico, ki pred menoj beži,
stvarem skrivnost sem svojo izpovedal -
pepel zločina zdaj nad vsem leži.

Samoten pes, glej, v razvalinah išče
sledove tistih, ki jih grob duši,
iztrgam si spomine vedrih dni
in vržem jih na črno pogorišče.

Kako je daleč že križpotje let,
ko sem iskal stezo v neznani svet,
zdaj čez predrago krajino ožgano
res pot nas pelje v novo in neznano.

Partizanska zima

Jože Udovič,
(glej spredaj).
Besedilo verjetno sega
v čas pohoda
XIII. brigade po Notranjski
med nemško ofenzivo
jeseni 1943. Objavljeno
je v Slovenskem zborniku
1945, str. 383.
VF 30.

Kot dno lobanje zazija dolina,
vsa zmrzla, gola in jih golta vase,
v prsih uporna, živa tli toplina.
Oko neutrudno se v obzorju pase
in polni se z nočjo, gori divjina,
v njej glas koračnice vihrave rase.

Čm jezdec jezdi z njimi na oblaku
in plašč zelenosiv po nebu vleče,
mlad ranjenec pod bukvijo trepeče
in tiplje po prevotljenem krušnjaku.
Nebo, od toče krogel prestreljeno,
oholo sveti v grapo zapuščeno.

Nad gričem v modrem zvezdnem drobci
se bežno zablesti podoba sreče,
pes potepen po pušči se za njimi vleče:
kot da ima srce človeško v gobcu.
Jastreb čepi molče na suhem drogu,
robec krvav visi na zmrzlem glogu.

Visoki jezdec jezdi neprestano,
za njim ostajajo gore in reke,
le trop vojakov zvestih išče vdano
si pot skozi gozdove in zapreke,
in ko sledilcem se v pomlad izmika -
ob bela rebra tujcev se spotika.

Noč v Suhi krajini

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedila ne moremo natančno datirati, verjetno je iz časa med jesenjo 1943 in pomladjo 1945, doživljajsko osnovo pa ima v pohodih XIII. brigade med Loško dolino, Ribnico in Belo krajino v času nemške ofenzive 1943. Objavljeno je po vojni v Slovenskem poročevalcu, št. 50, 17. 6. 1945 in v avtorjevi prvi zbirki Ogladalo sanj, 1961, str. 13. VF 33.

Mesec v oknih plaho išče,
prešteva v dolgi vrsti speče,
prečara v zlato prejo nam ležišče,
zunaj burja splašena rezgeče.

Neznana hiša v kraju čudnem,
ne veš, kdo brat je, kdo je volk,
v plesnivih stenah gnije molk,
kotijo pajki v čadu se ostudnem.

In slednji vpije s srcem vročim
in išče v mesečnem obrežju,
kar ni našel v sveta obsežju,
se vije med preteklim in bodočim.

Pretrese me: kaj mi prignalo
srce je k zemlji in nje mrazu,
kot da sem zviška pal v porazu...
Kaj dragih že tako je obležalo!

»Življenja sile, zemljo vstalo
po reki žarkov predme priplavite,
drevo spoznanja novega zbudite
in večni sad, ki nam ga bo dajalo!«

Vse zaječi okrog, a ni vizije,
da me v strmeč zanos razvname,
ne, prav potih pride vame
sladak opoj, minuta poezije.

In gledam s srcem: daleč spita
dve drobni deklici v objemu kit,
kot lista bele vrtnice ležita
dišeči veki čez očesa svit.

Nato pa hrup - in vse gori krog njiju,
besede tuje zahrešče hudobno,
in kri se zdi mi črna v rdečem siju,
prodane puške slišim pesem grobno.

Oči se mi od srda zameglijo
in kačji mraz mi sikne v lica,
zbujenemu mi sence govorijo:
"Te sanje so zdaj slednji dan resnica!"

Sovražno ždim, srce poslušam:
nepotešljiv je srd. O divja noč,
vlij mi svoj bes, a mir daj dušam
ljubečim, zvestim, nesi jim pomoč!

Na nočnem pohodu

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo je verjetno
nastalo jeseni 1943 na
pohodih XIII. brigade po
Notranjski in Dolenjski.

Objavljeno je po vojni
v Slovenskem zborniku,
1945, str. 382.

VF 41.

Na strmem bregu pod večer stojimo
upehani in trudni in ubogi.
Prestrašen ptič je zletel hlastno mimo,
hiteč pod prvi krajec zlatorogi.

Dobrotna sapa kot iz prsi nežnih
zadiha v nas iz prešlega poletja,
vsa težka od prvin je vseobsežnih
- kot naša srca - od krvi in cvetja.

O vroči čas, v lepoti si nam blizu:
glej vojsko sredi praprotno doline,
če pride smrt, kri teče v korenine,
glej svetli venec ran v nesmrtnem nizu!

Čuj, v noči se je mrzlo oglasilo
bobnenje, v trušču rezkega hreščanja,
o trdi čas, srce se vase sklanja
in ti veselo poje svoje posvetilo:

Zahvaljen, neusmiljeni gradnik,
za to, da si me vzel v svoj roj neugnani,
za kruti ogenj, za razžarjeni smodnik,
za nosno zemljo in za nébes preorani!

Ugasni, mesec, žalostno svečavo,
saj ni noči več nad zemljo ta čas,
po zemlji vidim kliti živih zvezd dobrovo
in nébes poln cvetov visi nad nas.

Koračnica

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo konec
februarja 1944 blizu Kolpe
ali v Kočevskem Rogu.

Uglasbil ga je skladatelj
Karol Pahor. Prvič je bilo

natisnjeno z napevom
v pesnarici Partizanska
pesem, 1945.

VF 55.

Zapoj zdaj, srce partizansko,
nam pesem, ki v tebi doni,
prežene temo naj tiransko,
razvname junaške moči.

Vsa zemlja bo z nami zapela,
nasilje zgrmelo bo v prah,
povsod bo le pesem vesela
kot veter pomladni v gorah.

Povzdignimo radostne speve,
naj z nami hitijo čez svet,
zbudimo v srcih odmeve,
poslušal nas dom bo zavzet.

Vsa zemlja bo z nami zapela...

Prepevajte z nami, doline,
prepadi, grmi naj vaš glas,
naj zemlja iz svoje globine
oznani Slovincem nov čas.

Vsa zemlja bo z nami zapela...

Življenje, kipeče življenje
pred nami gre preko planjav,
zdaj v cvet se spreminja trpljenje,
naš dom bo vesel in svetel.

Vsa zemlja bo z nami zapela...

Zapoj zdaj, srce partizansko,
nam pesem, ki v tebi doni,
prežene temo naj tiransko,
razvname junaške moči.

Vsa zemlja bo z nami zapela,
nasilje zgrmelo bo v prah,
povsod bo le pesem vesela
kot veter pomladni v gorah.

Poslednja minuta

Jože Udovič,

(glej spredaj).
Besedilo, ki je nastalo
l. 1944 na osvobojenem
ozemlju med kolpsko
dolino in Rogom, je izraz
avtorjevega
travmatičnega
doživljanja nočnih in
zgodnjejutranjih salv na
severnem in vzhodnem
koncu Ljubljane l. 1942,
za katere je predvideval,
da pomenijo streljanje
talcev.
Objavljeno je v
Slovenskem zborniku
1945, str. 383-384 in
kasneje v avtorjevi zbirki
Ogledalo sanj, 1961,
v ciklu medvojnih besedil,
ki je dobil naslov po
pričujoči pesmi
Poslednja minuta.
VF 47.

»Pred puškami stojim,
jutro vstaja, živo jutro poslednjega maja,
tenki jok zvona je segel do tihega kraja.
Pred puškami stojim,
sonce, urno izza zelenega hriba vstani,
poslednjič me s svojo čisto lučjo nahrani!
Pred puškami stojim
in vidim véliki vzrok in duha, ki je kriv,
a kdor mori, je mrtev, in mrtvi ostane živ.
Pred puškami stojim,
ljubim ta svet, slednjo bil, slednjo travo,
in tople človeške oči, uprte v časov daljavo.
Pred puškami stojim,
kje je tista vesela deklica v tej minuti?
Rokó je stegnila iz sinjih sanj in nič ne sluti.
Pred puškami stojim,
oko na grmu cvetočem še sok življenja pije,
umrl bom s cvetjem v očeh, sámó se v venec mi vije.
Pred puškami stojim,
že nesejo tesno, ozko, črno rakev.
Ne vežite oči! Buden bom konec počakal.
Pred puškami stojim,
ta smrt je velika in komaj sem je vreden.
A zakaj jih meri dvanajst in ne le eden?«
Pred puškami vznak leži,
jata škrjancev s polja beži,
sape brze raznesejo njegov zadnji dih,
z njim blagoslovijo svet, še nem in tih.

Pesem jetnika

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943

ali 1944 na Dolenjskem.

L. 1944 ga je kot

samospev uglasbil

Karol Pahor. Posvečeno je

spominu Jožeta

Schweigerja, ki je padel

kot talec. Samospev

je objavljen po vojni

v Štirih partizanskih

pesmih za glas in klavir

Karola Pahorja,

Ljubljana 1948, str. 9-13.

VF 36.

Mrtvaška leščerba je mesec med meglami,
nebo škropilnico gorja vihti čez blede svet,
od groze sem premražen, od usode ujet,
razpadam na samote gnili slami.

Vse drage zvezde s tihega neba
žro slednjo noč teh dni krvavi vrani,
mraz okostnjaški mi v čeljustih šklepeta,
peklenske bilje slišim v duši razdejani.

Vse bolj željan in vse bolj trd in hrom
živim razpet med zemljo in peklom
in lačen hlastno gledam dan v daljavi,
srce uporno se s temo ne spravi!

Ne verjem vate, konec, nič, pepel!
Ko bo potihnil žar črvivih sveč,
bo v zemskem zraku kot kadilo tleč
ostal moj up in bo med srci vel.

Nov cvet

Jože Udovič,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
februarja 1944 v
Kočevskem Rogu ob
sodelovanju s
skladateljem Karlom
Pahorjem, ki ga je
uglasbil. Z napevom je
bilo objavljeno v
Pesmih za mladenke,
uredil Makso Pirnik,
1944, str. 40-41. Pesem je
bila med vojno zelo
priljubljena:
pela se je
na mitingih in v
partizanskih enotah,
širila pa tudi s
prepisovanjem.
Rokopisni prepis hrani
Dolenjski muzej v Novem
mestu, tipkopis pa arhiv
IZDG 687 II 2.
VF 46, SM 841, Šk 180.

Prečuden cvet je v grapi črni,
pod njim tih partizan leži,
pleto se v žalni venec tmi,
nad njim oblak kot luč gori.

Je mlada deklica zbledela,
spomin ji noče iz srca,
a žalost ni je v mrak odela,
ljubezen dvojno šepeta.

Glej rodno zemljo, glej višave,
odete v razsvetljeni dan,
na grobu cvet nesmrtni slave,
doslej na naših tleh neznan!

Zaliva luč ga vedno mlada,
studenec novega sveta,
solze je posušila nada,
skoz smrt v življenje pot pelja.

Prečuden cvet je v grapi črni,
cvete iz globokih korenin,
nad njim odmeva glas srebrni:
»Premagal smrt je mlad trpin.«

Jože Udovič,

[glej spredaj].
Besedilo je nastalo
v letih 1943-1945 na
Notranjskem ali v
Kočevskem Rogu.
Objavljeno je po vojni
v Obzorniku, 1947,
št. 1-2, str. 74.
VF 54, Pi 354.

Upoma vrsta, prejšnjo noč zajeta,
stoji v svetlobi motnega večera
pred ilovnatim grobom, ki odpira
ovlaženo čeljust: zelena četa,
ki bo morila, se že zbira.
Pokopališče plašen ptič preleta.

Za staro cerkvijo v temačni hosti
pričenja burja črno mašo gosti,
na orgle debel piska melodijo.
Najmlajšemu med njimi se zazdi,
da strelcem je pod plašči videti kosti.
Iz cerkve sveč mrliški vonji zadišijo.

Vsa duša se mu iz oči zasveti,
strmi jim v prsi, vidi v njih krastačo
mesto srca potuhnjeno čepeti,
v lobanjah vidi ždeti zvito kačo.
Nebo preplaval vlažen je oblak,
razlil po njem povodenj sivih mlak.

Tedaj med svečnike in svete slike
v zatohli cerkvi, med svetnike,
ki se ne zmenijo za kri in smrt,
odjekne grom; ko padajo zadeti,
jih plamen pušk kot glorijski obsveti,
grob jih pogoltne, lakomno odprt.

Živ pade v grob najmlajši med mrličem.
Tedaj pa se mu v grozi razodene,
da ga življenja glas iz jame kliče.
Ko pozno v noči tujec dalje krene
in ko odbije ura mrtvim spanje,
v odprtem grobu pade rosa nanje,

med njimi, ki tekó jim smrtno rane,
kakor za znamenje izbran iz groba vstane.
Počasi mesec med oblaki sine,
zasuje jamo s cvetjem mesečine,
strmi nad njimi, ki leže objeti,
in živemu na gozdni poti sveti.

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo je v prvi objavi
v Novem svetu, 1948,
str. 214-216 opremljeno
z datumom december
1943, vendar kaže letnica
1946 na koncu in naslov
Obletnica na to, da je
morda dokončno
oblikovano šele po vojni.
VF 31.

Le v enem oknu še utriplje luč,
božična sveča v prsih grudna sveti,
zaprl je stara vrata rjavi ključ,
mrakovi nad gozdovi so razpeti,
reži čarovnica se burja nad zameti.

Na snežni jasi sliši orglic se igranje,
sprhnelo deblo sveti se v temi
kot bled mrlič; nato pod smrekami
se zgane mah, budijo sence se nekdanje
za nenavadno nočno praznovanje.

In ne spoznaš, je stara ali nova
ta tiha pesem, ki mehko doni,
zdaj ugaša, zdaj se mila vžiga znova,
spreminja kraj kakor kadilo blagoslova
z močjo, ki je v človeški pesmi ni.

Ko v krogu vzdigne svetla se megla,
se venci senc pregibljejo v vrhovih,
z božičnih smrek se vsuje lesk snega,
in iz teme, ves potopljen v glasovih,
gre droben deček in zasanjano igra.

Za njim gre, kot da ni mu burje mar,
v vonjave brinjeve edini plašč zavit,
z rokami sklenjenimi čuden par:
gre slepec, ki mu sveti drugi vid,
in bleda deklica s plameni plavih kit.

In z duše vrtnico, dišečo v zimsko noč,
jim sveti deklica na poti izgubljeni,
kjer oslepelega in dečka je nekoč
hotela smrti iztrgati na jasi zasneženi,
pa ji odprl je isti nož srca izvirek vroč.

Nato za hip se zgrme mrzli mrak,
iz njega stopi gol, ožgan in siv,
z vranom na levi rami okostnjak:
ker jih je lačne in preganjane nočil,
je v svoji mali hiši zgorel živ.

Nazadnje mlad in kakor nestrohljiv
neznanec stopa, ki leži v globeli,
iz rok mu bilk in listov roj je vzklik,
kobuli ran na njem so odcveteli,
v lase se mu je mladi teloh skril.

In konj njegov je votel in ubog,
da mraz mu vleče skozi lákotnice
in bele so od sreža mu nosnice.
Vse s snežnim cvetjem jih zasiplje log,
prekriva z bleskom jim lase in lice.

Ko mrtvi živim nesejo spomin,
otroških orglic pesem dušo sreča
na potih sanj, jo spomni bolečin...
Zažene burja v streho se besneča
in pregluši glasove iz temin.

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo, nastalo januarja 1944, je bilo z napevom skladatelja Pahorja sočasno objavljeno v dveh pesmaricah: Pesmi

za mladenke, ur. M. Pirnik, april 1944, str. 24-25, in Naša pesem, ur. K. Pahor, l. zv. 1944, str. 50-51,

samo besedilo pa v dveh izborih: Naša beseda, priročnik za mitinge, izdal Prop. ods. IX. korpusa in Naše meje, izdal Prop. ods. IV. operativne cone. Besedilo je bilo sprejeto tudi v Slovensko čitanko za 1. in 2. razred gimnazije, ki jo je l. 1944 izdal Odsek za prosveto.

O veliki priljubljenosti pričajo tudi ohranjeni medvojni tipkopisi in rokopisi: tri variante tipkopisa hrani arhiv IZDG (697 II 2, 697 VI 4, 696 II 2), eno Muzej revolucije v Celju, sign. 94/4 a, zapis v rokopisni pesmarici pa Dolenjski muzej v Novem mestu.

Sc 280, SM 635, var. 635 A, Go 33 (I/2), CT 309, Oc/Z, Pe 134, Šk 134, VF 42.

Noč je zbežala že z gora,
z gozdov je pesem vstajala,
megla je odgrnila breg
in skrite ognje v varstvu smrek,
po kočah, lehah in vrheh,
utrip je isti v srcih vseh.

In sončece je vzhajalo,
Primorce je pozdravljalo:
»Prestali ste zadušno noč,
svobode luč vam gre v pomoč.
Zapojte in zavriskajte,
spet oljčna vejica cvetel!«

In sončece je vzhajalo,
je Štajerce pozdravljalo:
»Vsak dan grem preko ruskih step
in nosim vam pozdrav prelep.
K vam gre vihar slovečih zmag,
pravica z njim, smehljaj nje blag.«

In sončece je vzhajalo,
Korošce je pozdravljalo:
»Za vaše davne čase vem,
spet priča prostim bom ljudem.
Zavriskajte, zavriskajte
v pozdrav zemlje odrešene!«

In sončece je vzhajalo,
Gorenjce je pozdravljalo:
»Junak je padel vrh planin,
cvete mu rdeči sleč v spomin.
Vi živi pa svobodno pot
utrite za slovenski rod!«

3vezdica.

MKF

Samotna noč stoji pred vrati,
in vider v daljo sam biti.
Vso dolgo noč ne morem spati,
nad gozdom zvezdica blesti.

In ko samerem v noč pusti,
obliži soto diš mi znan,
dovetne se mi čela z ust
moj dragi očka partizan.

Se globi dom se vneta bije,
ta zvezdica bedi naš najim,
nobleza mu naš celom sije,
ga vidi skozi brijun dim.

Sij časa novoga danica
škor cveti pohladanost vj,
zdravja našega glasnice,
mi o janku kaj povej.

Prez kupa zemlja bo cvetela,
ko vrnil se bo spet nazaj,
na strchi ptička bo zapela,
nam oglašila vata m j.

Prez kupa.

Zvezdica

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944
v Kočevskem Rogu na
prošnjo skladatelja Maksa
Pirnika, ki ga je uglasbil in
objavil v Pesmih za
mladenke, izdal ZSM za
Belo krajino, 1944, str. 31.
Rokopisni prepis iz l. 1944,
predviden za objavo v prvi
šolski čitanki, hrani
Slovenski šolski muzej.
LS IA 246, VF 48-51.

Samotna noč stoji pred vrati
in veter v daljo sam hiti.
Vso dolgo noč ne morem spati,
nad gozdom zvezdica blesti.

In ko samevam v noči pusti,
oblje sobo dih mi znan,
dotakne se mi čela z usti
moj dragi očka partizan.

Za ljubi dom se vneto bije,
ta zvezdica bedi nad njim,
podobna mu nad čelom sije,
ga vodi skozi bojni dim.

Sij časa novega - danica -
skoz cvetje pomladanskih vej,
življenja srečnega glasnica,
mi o junaku kaj povej.

Brez kraja zemlja bo cvetela,
ko vrnil se bo spet nazaj,
na strehi ptička bo zapela,
nam oznanila večni maj.

Gozdna idila

Jože Udovič,

(glej spredaj).

Besedilo, nastalo med leti

1943 in 1945 na

Notranjskem ali v

Kočevskem Rogu, je po

vojni najprej objavljeno

v Obzorniku, 1946, št. 8,

str. 345, sprejeto pa je tudi

v avtorjevo prvo zbirko

Ogledalo sanj, 1961,

str. 17–18. VF 53.

Temoten gozd na dalj in šir,
zabrisana v ta kraj je pot,
bohotno se razrašča mir
kot gosto razpleten srobot.
Odkar je smrt od tu odšla,
samota straži črna tla.

Pegasta bukev se suši:
star lovec vanjo je zaklet
in gleda z otrdelimi očmi
divjačine ubegle sled.
S stranjo krvavo razodeto
vojak pod njim je gnil vse leto.

Pod grmom je šop svetlih las,
ki si jih šoja v gnezdo nosi,
ostal je še vojaški pas,
rdeče rute mali kosi,
ostal je počrnel papir,
imena pa ni več nikjer.

Tam na blazinici mahú
pozabljen v jutrih prstan sije
in bleda roža skozenj rije,
oblaček cvetnega prahu
nad njim blesti se v pajčevini,
čm pajek križeverc preži v votlini.

Prišla nekoč bo deklica,
zašla s poletnih košenin
za glasom burnega srca
prek gaja brez, prek praprotja
po sledi srminih stopinj -
in bo odkrila ta spomin.

Presunila jo bo do dna
skrivnost prečudnega sveta -
obroček v rože zapleten,
nekoč tu zanjo položen,
do smrti bo nosila zvesta,
neznancu davnemu nevesta.

Jesen 1942

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,**

21-23-letni študent
književnosti, aktivist,
član Pokrajinskega odbora
OF za Dolenjsko, komisije
za oblikovanje narodne
oblasti in Kontrolne
komisije, Agitpropa pri
Izvršilem odboru OF,
vodja Radia OF v
Črnomlju. Besedilo je
nastalo oktobra 1942 na
Dolenjskem. Objavljeno je
trideset let po nastanku
v zbirki Usoda peozije,
1972, str. 43.
MP 25.

Od grozdja so brente težké
od vriskov gorice živijo,
po blatu gosi gomazijo,
zdaj zrelo bo naše gorje.

Po plahti neba se premika
sonce iz rdečega blata
in draži krvavega bika,
ki Čas mu odprl je vrata.

Od grozdja so brente težké,
od groze vsa zemlja vzdihuje,
kam pluje, kam pluje, kam pluje,
tega zdaj živ krst več ne ve.

Puška

Jože Brejc, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo jeseni
1942 na Krimu, že po
italijanski ofenzivi.
Objavljeno po vojni
v zbirki Partizanska lirika,
1947, str. 31.
PI 189.

Ob pot posede včasih bojna četa.
Tišina. Dež prši. Mraz do kosti.
Vojaška cunjá, vsa z vodó prežeta,
golazni polna prek ramen visi.

V tesnobnih prsih mi polzi srce
kot težke uteží na stari uri.
Temá. Otožnost nema. Sam bog ve,
kdo nas napadel v divji bo klisuri.

Le črna puška zvesta mi ostaja,
v rokah jo stiskam kot poslednji kruh,
narisal vanjo zvezdo sem, ki vzhaja,
narisal jo je moj samotni duh.

Tako sem sam... Le mula rezgeta.
Na puško sem naslonil trudno glavo,
z ljubeznijo, ki pride od srca,
ji pel bom, če bom živ, nenehno slavo.

Tihožitja leta 1942

Jože Brejc (Javoršek).

Besedilo je nastalo decembra 1942 v Ajdovcu na aktivističnem pohodu. Objavljeno v avtorjevi zbirki Paritzanska lirika, 1947, str. 16, med vojno pa ga je avtor recitiral na mitingih. Rokopisa ni. MP 20.

O sonce, svetli dinar vrh neba,
ki so megle vsega te zamazale,
strašnejše ognjenice so se vžgale
v planetu, ki miru ne pripozna.

V krvavem snegu streli, streli, streli,
starinske smrti vonjajo nosnice,
krohočejo se v nas železne ptice,
a mi vseeno pesmi smo zapeli.

Diše nad snegom sajasti požari,
oskubljene vasi slepo strmijo
in mladi se ljudje povsod borijo
in v hrušču crka, crka zarod stari.

Vrti, vrti se v ognju zemlja naša
in z njo so podrtije in potoki
in z njo je hrup in so otožni joki
in je večer, ki v grenko smrt ugaša.

In jutra so spet pesmi, puške siki,
trpljenja, kletve, hlipi, trpka muka -
saj dokler kukavica ne zakuka,
utihnili ne bodo smrtni kriki.

O sonce, svetli dinar vrh neba,
ki so megle vsega te zamazale,
strašnejše ognjenice so se vžgale
v planetu, ki miru ne pripozna.

**Jože Brejc-(Javoršek)
Franček,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
spomladi 1942 na
aktivističnem delu na
Notranjskem. Jeseni 1943

ga je uglasbil

Franci Šturm, priredil pa

Pavel Šivic. Avtor je svoje
besedilo recitiral na Radiu

OF še med vojno, po njej

pa ga je vključil v zbirko

Partizanska lirika, 1947,

str. 147. Napev in klavirska

spremljava sta bila

objavljena v Samospevih

1943-1945,

Partizanska knjiga 1971,

str. 147.

MP 24.

Od brinjevih grmičkov hrib je živ,
z meglic pomlad diši,
glej, nič več sivi veter
ne švisti čez kras.

Vsa četa je spet na nogah,
večer se že hladi,
v zapadnih krajih obnemi.

Še tvoj obraz,
o ljuba, z nami gre v pohod.
Poklical sem te tiho v vod,
kjer hodim jaz.

Če bom junak postal,
mi boš pripela rožmarin,
če v smrt bom tiho pal,
hranila name boš spomin.

Le kar naprej!
Iz brinja vstal bo kraški veter,
postovka z nami prileti,
postovka, veter, tvoj obraz
nad nami
bdi.

Zgodba

Jože Brejc-Javoršek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

spomladi 1942 na

Tisovcu.

Tipkopis hrani arhiv IZDG,

fasc. 90/II-2.

Ce 5.

Mačka sedi za pečjo in prede,
nekdo je tiho ugasnil luč.
Sneg brez prestanka in mrzlo mede.
V vratih lesenih zaškripal je ključ.

Mati, kaj greste od doma? V tem mrazu?
Plotovi in drevje ječe od snega.
Srež se topil je na njenem obrazu,
visele so zmrzle meglè od neba.

Topla je izba - v njej topli so dnevi,
ura na steni pribita tiktaka.
Sin je v gorah. In nič pisal ni revì!
Joj! Kaj doma brez novic naj ga čaka?

Dala v košaro je vina in kruha.
»Kje je moj sin?« - Pa v gozd je hitela.
V snegu bila je kot smrt: črna, suha...
Burja nad njo je piskala, ihtela.

.

Kaj bi le moral jaz tebi dati,
mala ženica iz drobne hiše?
Kar sem te videl, ne morem zaspati,
utriplje srce mi vse tiše in tiše.

Batreji v spomin

Jože Javoršek-Franček

Jeriša, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v letih 1941-1942.
Objavljeno v glasilu
ženske protifašistične
zveze Našim ženam,
št. 2, december 1942,
str. 10-11.
Ce D 107-108, Du 88.

Sonce... Samotna in tiha jesen...
Vse po vinogradih že je pobrano,
gori v oblakih pa veter leden
pripravlja za prve zimske dni slano.

Pota so prazna in mrtve so hiše,
kjer sva nekdaj veselo hodila.
Tiho! Ustavi korak! Le tiše, le tiše!
Prihaja Batreja? Kaj bova izpila?

Kozarček črmine in krepko besedo
zalagala zraven in rezala kruh?
Med nama bo plaval sam sveti Duh.
Joj, kak bova z norcem opitala bedo,

ki dan današnji se z nami vlačil!
Ves svet bova z vriskom objela...
Mene ničesar, ničesar ne plaši,
dejal je Batreja... Nato sva zapela.

In zdaj je toliko težkih dni,
odkar mi v samotnem večeru novica
podrla je sanje, odkar je kri
Batreji obrizgala truplo in lica.

Nekje tam v samotnem grobu spi,
sam je, brez smeha, brez vina, brez kruha,
in kadar se listje nad njim obleti,
bo listje njegova edina rjuha.

Črvi mu lezejo v mlado telo,
a on je negiben in niti nasmeha
ne zmorejo ustnice mrke, roke
pa tlači mu zemlje umazana leha.

Batreja, življenje! O kakšna krivica,
da mrtev si zdaj sredi težke vojne,
zdaj, ko bi smeh tvoj razgreval nam lica
in z nami v napadih bi pel pesmi bojne.

Batreja! Verjemi, da bomo te vsi,
ki smo te kot sonce v življenju poznali,
z neskončnim sovraštvom krepko maščevali
in kri bo le zarja svobodnih dni.

Star sonet

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1942 v Ambrusu ali v
Beli krajini. Rokopisa ni.
Objavljeno v avtorjevi šele
po vojni izdani zbirki
Partizanska lirika, 1947,
str. 54.
MP 32.

Prisluhnil sem: že gre, že gre pomlad
in cvetje se pomika s tal v nebo
in sape klepetave preko trat
gospe pomladi pisan plašč neso.

Že mislil sem: ustavil bom zemljo,
da se za hip zazre na svoj škrlat
kot čas, ki od veselja se noro
zamislil je in šel spet v sanje spat.

A nič. Vse, kar pred srečo hodi,
razširja strup in smrad, zeleno plesen,
s pijano hojo me vsega prebrodi.

Z lici rdečimi zdaj ženem pesem
in žugam proti zemeljskemu svodi. -
Ospel se bom kot slednji cvet na jesen.

Obup

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo konec
februaria 1943 v
Trebeljnem oziroma
Mokronogu, kamor se je
avtor začasno umaknil po
podpisu znamenite
Dolomitske izjave, ki je
bila, kot pozneje sporoča v
Adamovem jabolku,
krščanskim socialistom
v OF sprva nedoumljiva.
Besedilo je bilo objavljeno
v zbirki Partizanska lirika,
1947, str. 37. Rokopisa ni.
MP 36.

Pustite me v slami: kadim cigareto,
naj strelja, kjer hoče, oblačni soldat.
Povejte vsem norcem sveta, da zapeto
je moje srce in zadrgnjen je vrat.

Potegnil sem suknjo do vrha ušes
in kakor v vodnjaku samotnem se gledam;
zamaknjen v tišini se nič ne zavedam,
da gledajo mile oči me dreves.

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
februaria ali marca 1943,
ko je avtor kot krščanski
socialist v OF izvedel za

Dolomitsko izjavo,
s katero so aktivisti
posameznih skupin v OF
postali aktivisti OF. Avtor
se je zatekel v Makronog.
O svojem tedanjem
razpoloženju govori
v Adamovem jabolku:

»Nastala je strašna
demoralizacija. Zame je
bilo vojske konec (...)
Naročil sem, kje me
lahko najdejo, ko mi bodo
znali razložiti izjavo.
Nastanil sem se v zidanici
nad Makronogom (imela
je tudi bunker), kjer sem
prebiral knjige in pisal
pesmi. V polnem obupu, ki
se je vanj mešala sveta
jeza, sem čakal, da me
bodo poklicali.«,
str. 128–129.

Pesem je bila objavljena
v zbirki Partizanska lirika,
1947, str. 60.
MP 14.

Kosmati pajek zlezel je v razpoko
in vendar je gnusno v tej izbi ždeti.
Nje tlo se spreminja v močvirnato loko,
začelo jutro je za oknom tleti.

Mahovje spolzko v trhlih stenah rase,
podobe so gnezda čmerikavih ptic,
ki strah na visokih zvonikih jih pase.
Poslušam z grozo njih zategli klic.

In postelj moja - žalost grešne žene,
ki v starosti gnili ne more roditi,
v drobovju zamotanem pestuje mene.
Ne morem se jokáti, ne zavpiti.

Razpihaj, veter, tlenje blagih zarij,
da dneva bo ogenj pretopil pošasti
v okorne predmete presušenih barij.
Sred njih kot sončnica začel bom rasti.

Tovarišu Tomažu-Janezu Tomincu - v spomin

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra 1942 v bunkerju na Podmolniku (po drugih podatkih, SM 1528, pa oktobra 1943 v Ambrusu) ob smrti prijatelja in sošolca Janeza Tomince, aktivista OF in člana okrožnega odbora v Suhi krajini, ki je po italijanski ofenzivi skušal zbrati svoje sodelavce, pa so ga v kraški kotlinici zraven Primče vasi domači ljudje do smrti kamenjali. Tipkopis je Smiljan Samec izročil Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani. Tipkopisa dveh različnih pesmi z naslovom Rekviem iz l. 1943, tudi posvečenih Janezu Tomincu, hrani avtor. (V našem arhivu Ce 6 D, lo 141). Vi 40, SM 1528-9.

V Ambrusu na pokopališču spi
mlad fant, ki bil je rožam brat,
vesel, brezgrešen, soncu tihi svat,
za njim bi jokal žalosten vse dni.

Ubili so ga v Primči vasi psi,
ne morem reči druge jim besede,
saj, kaj so tisti, ki sred smrtne bede
ubijajo in žro nam cvet ljudi!

Za zemljo se slovensko je boril,
srce njegovo bilo je ko plamen,
pa ga uničil je morilčev kamen.
Nihče od vas mu trupla ni kropil.

Nihče od vas ni rekel: - Joj, nikar
ubiti fanta, ki se je posvetil
za dom, za svobodo, slovensko stvar
in v nas je plamen svete borbe netil! -

Kdo je, ki nam Tomaža je ubil?
Kdo je, ki klical grenko je gorje
in maščevanje ljudstva, ki ne ve,
kaj dela lopov, vsega zlega kriv?

Če zvezde bele sklatil bi z neba,
če v sonce svetlo vrgel pest bi blata,
če rože bi zmendral na blatna tla,
bi te razumel, lopov, a da brata
si s kamnom brez sramu na tla pobil,
kako je čudno, da si se rodil!

Jesensko rožo je nekdo pobral,
na grobek dal jo, da bo bolje spal
Tomaž, ki se nikdar nam več ne zdrami.

Zdaj spi Tomaž, samoten v črni jami.

Brez lirike

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
jeseni l. 1942 ali
spomladi l. 1943 na
aktivističnem delu po
Dolenjski. Rokopisa ni,
objavljeno pa je bilo v
zbirki Partizanska lirika,
1947, str. 38.
MP 37.

Rekli so mi, naj grem spat v podstrešje.
Mesec je zašel že, noč bo kmalu v kraju,
v špranjah vidim zvezde bdeti v mladem maju,
pes še zmeraj laja v nizki vrtni uti,
spati se ne da mi, tiho moram čuti.

Kmalu ljubo sonce bo prignalo
celo čredo kapelj bisernih na trave;
sončnice odprle bodo svoje glave,
pajki pletli mreže v žlahtni srebrnini,
ptiči gostoleli v jutrnji tišini.

Jaz pa truden vstal bom z mehke slame.
Kaj mi blede sonce, kaj čebele v grmu,
kaj ponižen ptič, ujet na rožnem trnu!
Divji psi me gnali bodo čez dobrave.
Ni mogoče peti soncu svetle slave.

Mucka

**Jože Brejc (Javoršek) -
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo na
Bazi 20 v Kočevskem Rogu
poleti 1943.
Objavljeno je v avtorjevi
zbirki Partizanska lirika,
1947, str. 34, rokopisa pa
ni več.
MP 19.

Ne veš, kako je tu pri nas lepo!
V pisarno vsak dan majhna muca hodi.
Vsi nežni k njej pritiskamo glavo,
dostop ima živalica povsodi.

Ko pišem, hodi mimo mojih črk,
s peresnikom zaupno se igra;
naš kraj brez nje bi bil ves pust in mrk,
naš kraj brez nje bi zgubil čar srca.

Če sonce kdaj skoz šipe k nam prisije
in muhe iz svojih špranjic prilete,
brž mala mačka z njimi bitke bije,
lovi jih v šapo, deva jih v zobe.

Bedak! Kaj pišem! Kot bi bil otrok!
Če lakota bi žrla nas strupena,
ne branil nam pomislek bi globok,
v ponvico dati jo na vrh plamena!

Podlesek

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
maja ali junija 1943 na
Bazi 20 v Kočevskem Rogu.
V tem času se je avtor
v nasprotju z Borisom
Ziherlom in nekaterimi
člani Agitpropa postavil
v bran neangažirane lirike
ali »odrazov vsakdanjih
pesniških razpoloženj«, ki
naj bi imeli pravico do
obstoja poleg »pesmi za
današnjo rabo«. Besedilo
je bilo najprej objavljeno
v Slovenskem zborniku
1945, str. 168. Rokopisa
ni.
MP 38.

S poslednjo nežnostjo bom ljubil tebe,
podlesek med jesensko travo.
Naj burja mlado mi srce razgrebe,
bom nate sklanjal svojo glavo.
Ne uniči, čas brezsrdni, plahih stebel,
umri, srditi veter, v vrhu debel!

Pozdravljam noč - pošastim porodnico!
Pozdravljam mrtvih kri prelito!
Pozdravljam v nočnih vejah črno ptico!
Pozdravljam žalost v izbah skrito!
Vsa ta pošastna družba k nam zahaja,
obiskov njenih konca ni - ne kraja.

Zato pustite, da s sanjavo roko
podlesek božam v tej jeseni.
Odprl srce sem svoje na široko
za vse, kar nosi čas strupeni:
za kri in smrt. Zato podlesek mali
še zmeraj ljubil bom v zeleni travi.

Brinje

**Jože Brejc (Javoršek) -
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
poleti 1943 na Bazi 20
v Kočevskem Rogu
v času avtorjevega
intenzivnega literarnega in
časnikarskega snovanja
ter prijateljevanja z Marto
Pavlinovo-Brino.
Izvirnika ni. Besedilo je bilo
objavljeno v po vojni
izdani zbirki Partizanska
lirika, 1947, str. 32.
MAP 44.

Tih veter veje čez kamnite hribe,
z njim vejem jaz - v življenju je lepo.
Vpogiba leska se in druge šibe,
jesenski list se vozi čez nebo.

Košati brin, ki v našem bregu rase,
stoji trdno in zelen je vse dni,
on ve, kar dobro vem jaz zase,
da v burji, v plohi, v ognju se vzdrži.

Zato mi zrasel je prav do srca.
Oči neutrudno zro v njegove veje,
samote moje pot tja gor pelja,
kjer v brinje zmeraj ostri veter veje.

In brin stoji, ker brin je star junak,
in brin diši, če ogenj se ga prime...
Zeleni brin! Ker si tak čvrst junak,
prijatelj večni tvoje sem tišine.

Soneti o srcu

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
oktobra 1943 na Bazi 20
v Kočevskem Rogu.
Objavljeno v Slovenskem
zborniku 1945, str. 168 in
v avtorjevi po vojni izdani
zbirki Partizanska lirika
1947, str. 39. Rokopisa ni.
MP 41.

Srce capinsko, v revščini zgubljeno,
falotom tarča, vsem trgovcem krama,
meso za pse, v ljubezni prestreljeno,
trdo ko bron, vnetljivo kakor slama,

bilo si v gnilih prsih prebujeno,
še preden vedelo si, da je jama
presrečni dom, s katerim preskrbljeno
je tistim, ki ne upogne se jim rama.

O kaj skoz njega sanj je šlo te dni!
Kam vse smo v zadnjem boju že stopili!
Srce sprejelo kri je - dalo kri

in čezenj so vetrovi vsi tulili.
Naj v zadnjih dneh mu svet spet zaživi,
da z njim ne bomo krokarjev gostili.

Partizanska pošta za očeta

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** [glej spredaj].
Besedilo je nastalo
med junijem in julijem 1943
na Bazi 20 v Kočevskem
Rogu. Prvotno je bilo del
ciklusa Pošta, ki je obsegal
več pesmi, vendar je
zaradi pomislekov
tovarišev z Baze (Boris
Ziherl, Lado Kozak) avtor
več besedil uničil. To je
bilo objavljeno v
Slovenskem zborniku 1945,
str. 169 in v povojni
Usodi poezije, 1972,
str. 71.

Če misliš, da ležim nekje zaklan
z jeklenim nožem, ki je ves krvav,
se bridko motiš. Jaz sem razigran
pod grmom, polnim rož, zvečer zaspal.

Kobila bela se je v travi pasla
pod mesec rezgetala pretresljivo.
Nad mano zvezdna noč je rasla,
pokrivala mi s tmò srce preživo.

Saj prav imaš: jaz puško nosim
in par vojaških cunj visi raz mene,
na vrata včasih trkam, kruha prosim
in strast neugnana me po zemlji žene.

Kaj ti še zmeraj orglaš v cerkvi naši
in v praznikih zvoniš na vse pretege?
In v basu poješ ob nedeljski maši?
Kaj zmoreš še visoke lege?

In tista hiša, kjer sem se rodil?
Požgana je? Glej, jaz sem v sto in sto
požganih podrtijah že nočil.
Nikar naj ti ne bo preveč hudo!

Nikar ne bodi hud, ker sem vojak,
ker skozi srce mi mrzla burja piha,
ker mi za streho moker je oblak.
Ne maram slišati od tebe vzdih.

Jaz vem: ti hotel bi, da bi tvoj sin
nedelje majske mašnik zal postal,
da bi zvonilo mu z visokih lin,
da ti nazdravil bi mu, razoglavl.

Že lep je čas, odkar sem partizan.
Za mano gre v koloni stara mula,
s skodelo hodim h kotlu dan na dan
in kolnem vojsko, da bi prej minula.

In neizrekljivo ljubim puško svojo
in tebe oče. Streljam pa povsod.
Mrzim zares ogabno družbo tvojo,
tja v stari svet ne gre več moja pot.

Konec vojne

Jože Brejc (Javoršek)-

Franček, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo jeseni 1943 po italijanski kapitulaciji na pohodu v Velike Lašče.

Objavljeno v avtorjevi po vojni izšli zbirki Partizanska lirika, 1947, str. 61.

Rokopisa ni.

MP 33.

Mrhovinarjem v svojo in svojih tovarišev opombo.

Priznajte: vaše misli so kričale:
»V visokih hribih zginil je zaklan,
meso sesedlo vse se je med skale,
kosti zvotljene le štrle tja v dan.

Ob zadnji uri je bilo težko:
star dedec ga mrcvaril je v smehljaju,
a on je tožil, ker slovo je maju
in ženskam dati moralo oko.

In kri se mu cedila je iz ust,
ki so nekdanj ljubezen šepetale -
brez vsake muje žile so zastale,
na prsi padla mrtva je čeljust.

In mastni črv šel je koj oznanit,
da našel je med skalami mrtvaka,
da naj živad v procesijah vkoraka
in žre. - Nihče ga več ne more zdramit.

In pika. Konec.« - Vi pa vsi veselo
nad vino kot banditi nad denar
in kakor gluhi luni vam na mar
bilo ni, da takrat živel sem smelo.

Čez noč je prsknil bliskoviti dan,
zavese sanj so vse se razgrnile:
iz krajev se neznanih so povile
vesele čete. - Bil je partizan.

Tako prišel sem s strmih gor in jam,
iz ust mi duh po smolnih smrekah veje
in grlo ne trpi nesrečne žeje,
ker s pesmijo si ga tešiti znam.

Pred Kristusom nobenim ni me sram.
Odprt od šib, od ognja vžgan, ki greje,
obraz podoba sonca je, ki smeje
se preko podrtij in mest ves dan.

In vi? Pripravite se na pogreb.
Dovolj ste mračnih dni že preživeli,
da boste z vso lahkoto psalme peli,
kot bil že davno vaš je trdni sklep.

Vse stare šeme morajo umreti -
Življenje je slovenski rod obsulo -
na čelu množic jaham s svojo mulo
in kličem v sonce in ljudi: živeti!

Žena na preprogi

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** [glej spredaj].

Besedilo je nastalo
po italijanski kapitulaciji
l. 1943 v Dolenjskih
Toplicah, ko je avtorja
prišla obiskat prijateljica
Nevenka Račičeva,
kasneje njegova žena.
Izvirnega rokopisa ni.
Objava v Partizanski liriki,
1947, str. 40.
MP 48.

V veliki vazi cvete glogovina.
Na tleh ležim, podpiram si glavo.
Ne morem zbrisati si iz spomina
noči, ki sem živela jih s tebó.

Pomladni veter z okni se igra.
Nihče se ne igra več z mano.
Kot punčko zlomljeno si brez srca
položil zjutraj me na otomano.

Zakaj me nisi kupil v prodajalni?
Bi tuja ura mi bila slovesa,
nikdar pogled mi ne bi kalni
otožno zrl na glogova drevesa.

Zdaj še cvetim, še cvete glogovina,
a jutri bo morda že cvet odpal.
Prehuda je samote bolečina,
bog ve, kje ti boš tole noč prespal.

Na tleh ležim, podpiram si glavo;
poslušam, kdaj bo v uti pes zalajal.
Zaman te čakam, šel si tja v goro
in k meni nikdar več ne boš prihajal.

Pohod

Jože Brejc (Javoršek)-

Franček, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1943 pred nemško ofenzivo in bitko na Ilovi gori.

Objavljeno v povojni zbirki Partizanska lirika, 1947,

str. 60, z naslovom

Pohod 1943 in manjšimi spremembami v besedilu

tudi v Usodi poezije, 1972,

str. 56. Izvirnika ni več.

MP 13.

Kolesje ropota in bič švisti.
Jesen je v hribih in po nebu.
Pretaka se, pretaka voda v žlebu,
pred našo četo konjenik drvi,
vozovi pa so polni žensk, otrok,
vetrovi pa love nas krog in krog.

Poženi! Dirjaj! Vsem nam je lepo!
Za nami je le pesem, vrisk in smeh.
Na kozlu vleče godec stari meh,
na vozu žene gledajo v nebo,
a mi marširamo kot pravi svatje,
čeprav raztrgani smo le soldatje!

Naprej! Čez mejo! Ko bo jutri dan
povlekel svetli plašč čez naše kraje,
ukaz za zmagovalce bo izdan:
Sovražniku poberi vse - brez svaje!
Uniči in požgi! Odpelji! Jemlji!
In vrni z dobrim srcem svoji zemlji!

Naloži zvrhane vozove, vozi!
In ne pozabi krav, ne ovc, ne vina!
Od luči se blesti neba sinjina,
diši po sadju, v tej jeseni zlati
plodove v shrambo moramo si zbrati!

Pred zadnjim jurišem

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
novembra 1943 v Suhi
krajini, kmalu po bitki na
Ilovi gori, ko je bilo le malo
možnosti za rešitev iz
strnjenega nemškega
obročja. Izvirnega
rokopisa ni več, šele
l. 1972 je pesem
objavljena v avtorjevi zbirki
Usoda poezije, str. 61.
MP 17.

Na nebu blede svetilka gori,
o bog, daj mi srečo te težke dni,
samo še to noč, samo še ta dan,
saj jutri krvavi pokol bo končan.
Na nebu mesec samotno brli.

O lepi dnevi, o lepi čas!
Kot zarjo v večeru pustili ste nas!
Pa mislil sem: zdaj bo življenja pomlad
in kamor bom stopil, zarodil bom sad,
v deveto deželo bo segel moj glas.

Ne ugasni, mesec, ne jenjajte peti,
ponočni ptiči, med veje ujeti,
ne bom vzdihoval več, že bliža se smrt.
Počakaj! Počakajte! Kmalu bom strtl!
O, naj mi še zadnja luč zasveti!

O, naj bom trden in darežljiv,
pozabim naj rože, na vrt ljubezniv,
na sonce, vetrove, na čudežne zarje,
na vse, kar bilo mi nekdanje dni mar je.
O, naj bom trden - in darežljiv!

Ljubavna

Jože Brejc (Javoršek)-

Franček, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo

jeseni 1943 na Dolenjskem.

Avtor ga je objavil šele

v Usodi poezije, 1972,

str. 53.

MP 22.

Ob glavi mlade žene
sem svetel
vso nago noč poslušal,
kako kri
kot vodometa
se dviga
in šumi,
nato spet
zbrano
odcurlja nazaj.

Zdaj stražim v uniformi
gorski kraj.
Sovražnik z daljnih krajev
je poslal
nad nas kopico
shujskanih ljudi.
Začel se bo spopad,
spopad krvav.

In spet poslušam:
mlada kri curlja.

Ljubezen vso,
ki mi je v bitju tlela,
sem daroval v tej uri
naši zemlji.
Le jêmlji,
kot pomlad sneg me jêmlji,
zemlja naša!
Kar sem - sem nič,
zgolj reven kup gorja,
samo ljubezen v meni me prekaša,
zato le jêmlji,
jêmlji me - do dna.

Na straži

Jože Brejc-Javoršek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

leta 1943.

Tipkopis hrani avtor.

Ce 3D.

Gredo oblaki z mescem, ki hiti
v globoko trmino nebesne strani.
Vihar spet viha ušesa dolgih vej -
nebo in črna zemlja sta brez mej.

Stojim na straži. - Vsepovsod ječe
samotni streli. - Sem pa tja topovi
z vso svojo strašno silo zarohne. -
Čez svet brez nehanja šume gozdovi.

Stražar! Kdo gre? - Po vasi vstal je vik -
in v hišah lučka za lučjo ugaša.
Vsi psi ne bodo strgali z verig -
glasove blazne veter v noč odnaša.

Glej! V Ajdovec gredo belogardisti,
ki prestreljeni padli so v zemljo.
Zdaj bodo spet v imenu Jesu Christi
krščanske duše prali si s krvjo.

Vihtel trebušast župnik svoj bo nož
in z rožnim vencem bičal nago ženo.
Hahljal se z njim bo vsak, ki je za groš
prodal mu dušo, tisočkrat zgubljeno.

Ne, ne! Kolona, ki zdaj v vas caplja,
že dve je polni leti pod zemljo,
v pohod to noč na Ajdovec je šla,
ne tli jim več v očeh nekdanje zlo.

Na ozkih jim kosteh visi meso -
kot bi od psov bile scefrane cape.
Prežalostno in polgnilo telo
vihrajo jim pošastne južne sape.

Že marsikoga je porasel mah -
med kožo in med kri se je vsesal.
Če mesca blede luč jim pade po ramah,
se zdi, da bi iz bitk vse prepoznal.

Pred vami stari župnik moško gre
in tuli svoje strašno mizerere:
star bič nad svoje kostnjake vse
vihti in se v brezsrčni noči dere.

Kolona sredi Ajdovca se ustavi;
brez nog, brez rok in brez oči gre do
pod okna prosit, naj do davi
h grobovom ženske hrane prineso.

Jože Brejc (Javoršek) -

Franček, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v pozni jeseni l. 1943
po nemški ofenzivi, v
Starih žagah, ko je
avtor izvedel za smrt
komponista Franca Šturma.
Objavljeno v avtorjevi
zbirki Partizanska lirika,
1947, str. 29.
MP 3.

Franču Šturmu

Dež spet pada. Skoz kozolec piha
južni veter. Zdaj preneha ... vstane,
spet in spet nam slamno streho viha.
V rože, sredi trave razigrane,
roso s svojo mehko sapo diha.

Spi, tovariš! Lej, seno dišeče
sredi mokrih pokrajin te skriva.
Bilke, ki v sopar jih kosa meče,
zate so zdaj postelj ljubezniva.
Dva, le tri korake je do sreče.

Skoz kozolec južni veter veje,
dež ga spremlja z muziko dremavo,
on pa spi in se še v spanju smeje.
Gledam njega tudi jaz sanjavo,
zunaj stokajo v nalihvih veje,

zunaj pa vise z neba oblaki,
skozi včasih sonca luč posije
in se zasrebri v zeleni mlaki.

Ves poslušam: tam, kjer pot se vije,
slišijo neznani se koraki.

Partizani in poeti

Jože Brejc (Javoršek) -

Franček, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
verjeto - avtor ni čisto
prepričan - po nemški
ofenzivi jeseni 1943
v Starih žagah na
Dolenjskem. Rokopisa ni.
Objavljeno v Partizanski
liriki, 1947, str. 23.
MP 52.

Volkovi živijo od vetra, a psi od noči,
in zvezde od zvestih človeških oči
in zemlja posreba vse mrtve sence,
a rože metulje, ki zrak jih živi.

Neznana luč vžiga na nebu lestence.

Ostani ob meni, glej, v lakoti hudi
poetje smo živi. - Zato ne zamudi
oči si napasti ob travah in nebu.
Kot zlata čebela nad cvet se potruji.

Skoz nas curi slast kakor voda po žlebu.

Junak partizan je bogat v našem času.
Njegova je zemlja in voda na krasu,
vse jablane, hruške in rdeče maline,
vsa rast je pokorna njegovemu glasu,

ker on je edini lastnik domovine.

Pijani smo vsega, kar v travah je skrito,
kar v hribih po divjih dežjih je pomito.
V oblakih je sonce kot glavica v šalu!

Za slepce pa naše veselje je skrito,
od lakote crknili bodo v kanalu.

Pesmica

Jože Brejc-Jože

Javoršek, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo v letih 1941–44 in je le vložna pesem iz pionirske igre. Sanje se bodo uresničile, ki pa se je izgubila. Igro v verzih so leta 1944 igrali belokranjski otroci doma in po Beli krajini v režiji igralke Eme Starčeve, članice SNG na osvobojenem ozemlju. Pesmica je bila objavljena v Slovenskem poročevalcu, leto V, št. 23, 24. avgust 1944, str. 3.
De D 255.

Ob grmu sem na straži stal,
so pionirji se igrali.
Nihče sovraga ni se bal,
ležali so po travi.

Imel vsak puško je v rokah
- bile so pač lesene -
in v lepih kapah na glavah
cvetlico, ki ne zvene.

Cvetlica zvezda rdeča je,
na kapi je prišita,
zaide ne, ugasne ne,
vso noč, ves dan se svita.

Ko pa sovražnik je prišel,
je zvezd nešteto vstalo.
Plaz rdečih rož je pridrvel,
vse se je vojskovalo.

Vse je drvelo v breg, navzdol.
Zakaj? Za lepi, srečni svet!
Ko mrak je pal, smo šli domov,
sijal je s kape rdeči cvet.

Sla poletja

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
junija 1944 še na Bazi 20
v Kočevskem Ragu.
Objavljeno v Naši
sodobnosti, l. I, 1953,
str. 644.
MP 8.

Junij se zasopel je v poletje,
sonce kot zastava gre naprej
in za njim cveti veselo cvetje
in za njim glase se ptiči z vej,
hiše v vetru iščejo zavetje,
zemlja v meglah blaženih odej.

Trave so v vrtovih ponorele
in med njimi se smejo cvetovi.
Več ne veš, kje cvet je, kje čebele,
pripognili v tla so se plotovi,
sloke bilke so jim vrat objele,
zastražili šipkovi grmovi.

Žužnjajoča pesem se razliva
od jutranjih ros tja do večera.
Murnov črnih je vsa zemlja živa,
zemlja, polna svetlega nemira,
konjem se otresa bujna griva,
ko nategneš vajeti sred dira.

Slava soncu, travam, vetru, slava!
V krajih, kamor junij ne zahaja,
duh po vetru ne priplava -
v novo luč srce mi plaho vstaja.
Zdaj prišlo je židano poletje,
zdaj cveti, če noče cvesti, cvetje!

Lepota narave

Jože Brejc-Javoršek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
leta 1944 v Bazi 20
v Kočevskem Rogu.
Tipkopis hrani avtor.
Ce 5D.

Napletel pajek je krog rože mrežo. -
Da z njo bi sonca večno luč lovil,
nabral si v luknjice je roso svežo.
Nato na prežo se je k bilkam skril.

Upehan legel sem v zeleno travo. -
Za mano so krvavi bojni časi
in še pritiska kri v razgreto glavo
in še se srd in gnev mi v udih glasi.

S platneno cunjo rane sem prikril
in gledal veje španskega bezga
in sveži zrak z nosnicami sem pil.
Pozabil sem na vojno, ki divja.

A vem, da pajek sončnih barv ne čaka:
v žuželko planil bo in kri ji spil.
Zaspani vran na smrekah meni kraka,
že šteje ure, ki jih bom užil.

Vstajenje

**Jože Brejc (Javoršek)-
Franček,** [glej spredaj].
Besedilo je nastalo
junija 1944 na Bazi 20
v Kočevskem Rogu, tik
preden je avtor postal
vodja Radia OF
v Črnomlju. Avtor je
besedilo vključil v svojo
zbirko Usoda poezije,
1972, str. 17. MP 18.

Naspal sem se. Ležim v šumeči travi,
z roko brazdam po njej
kot po valovih,
telo predajam
vroči sončni slavi.

Krmarji so zbudili se
v vetrovih.
Na čolnu hrepenenja
jadram zbrano
po grivah trav
in iščem cvetje milo,
ki za veselje je na svet poslano.
Življenje je lepoto natočilo
tja v čašice in pelod,
v peclje, v liste,
da človek se ob rožah odpočije,
oddahne, zastrmi
in vzljubi čiste
podobe zemske sle in lepotije.

Ko sem že venec
poljskih rož nabral
in z njim okitil si mladostno glavo,
me hrepenenja val
je dalje gnal.
Med travami - ljudmi je rož premalo,
o, vse premalo, da bi venec zbral,
da bi življenje se na glas smejalo.
Smejalo, oh, smejalo, oh, smejalo!

Balada

Jože Brejc (Javoršek)-

Franček, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo
jeseni 1944 v Črnomlju,
v času prijateljevanja z
Vitomilom Zupanom.
Rokopisa ni. Objavljeno
je bilo v po vojni izdani
avtorjevi zbirki Partizanska
lirika, 1947, str. 51.
MP 31.

Prijatelj moj, kaj si pobral kosti,
s katerimi si snoči v jarku spal?
Kaj rana v plečih te več ne skeli?
Z ogromnim pipcem te nekdo je uklal.

Jaz spim ves mili dan in nič ne vem,
da pela sva v polnoč in klela svet;
bog ve, če v vas se pokazati smem,
bojim se, da bom romal zvezan v klet.

V prehladu gnojnem moje so oči
in pesniška mi duša ne pomaga
pričarati krog sebe vročih dni,
rešiti se neznosnega prehlada.

A glavno je, da spim zdaj pod odejo.
Če dež bi me izpral, izžgale sape,
za strah bi dali me na prvo vejo,
praskale bi zveri me divjih šape.

Glej, večeri se. Spet bo mesca svit
nad vse gostilne svojo luč poslal.
Na vrata gledam. Prideš? Greva pit?
Zvečer bom s tabo v gnojnem jarku spal.

Vetrnjaška

Jože Brejc (Javoršek)-

Franček, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 v Črnomlju v času prijateljevanja z Vitomilom Zupanom in v spomin kapetanu Tonetu Bojcu. Pesem je avtor ob spremljavi kitare sam predstavil na Radiu OF. Izvirnik besedila ni ohranjen. Objavljeno je v po vojni izšli zbirki Partizanska lirika, 1947, str. 50. MP 56.

Že si čivka ptič na veji pesem.
Prav ima, saj jutro je prišlo.
Z njim počasi dan gre bridkoresen,
še en hip - in sonce bo izšlo.

Jaz pijanec pa ne kanim iti
v četo, ki so dali ji odmor;
ko bom vstal, začel bom piti,
spet bom od veselih pesmi nor.

Tolkla bo ob tla s peto devica,
ki sem snel jo v vasi mimgredoč,
v mesečini božal ji bom lica,
smejal se, dajal poljub pekoč.

Ko bom tri noči in dni popival,
klical na raport bo komandant
tistega poeta, ki užival
vino, strast je - in bil dober fant.

Sodba bo izrečena: »V prvo vrsto
z nožem nad sovražnika boš šel.«
Bravo! Tepel bom ko vrag se čvrsto,
a pod noč prezlate pesmi pel.

Intimna pesem

Napisano K. P.

Jože Brejc (Javoršek)-

Franček, (glej spredaj).

Avtor se ne spominja več,
kdaj in kje je nastalo
besedilo - ali prav na
začetku ali ob koncu
vojne - objavljeno v zbirki
Partizanska lirika, 1947,
str. 49. Tudi rokopisa nima
več.

MP 34.

Predobro vem: ti si mladost sveta,
iz tvojih korenin življenje rase,
dišiš skoz vse ograje, v slednje jase,
nikjer začetka ni, nikjer ni dna.

In kdor nareže tvoje korenine,
odvzema vsem rodovom plodno slast;
čez noč sem v sebi videl zrasti strast;
enačim te s podobo domovine.

A mene glej: ušivec sem, baraba.
Tatov sem tajnik, slabim ženskam vdan,
vsa moja pota so nevarna, slaba,

od dobrih sem ljudi zasramovan.
Ni skrita mi nikjer nobena vaba,
metulj - od rož in pesmi prepijan

nad tabo blodim, strast me divja meče
nad cvetne čaše in spet v ljubki zrak.
In veter tujih zemelj vrže vznak
metulja, ki si svojih barv ne sleče,

ki zemlje rodne sploh ne zapusti;
iz nje porojen, v njej življenja išče,
vse tuje so dobrane mu strnišče,
kjer le v zlokobno smrt se pogubi.

Ars poetica

Jože Brejc (Javoršek)-

Franček, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 v Črnomlju, kjer je imel sedež Radio OF.

Tedaj sta bila avtor in Vitomil Zupan še velika prijatelja. Izvirnega rokopisa ni. Besedilo je bilo objavljeno v po vojni izdani Brejčevi zbirki Partizanska lirika, 1947, str. 52, MP 47.

V pijani krčmi, kjer je voda vino
in vino kri, takrat sva se zmenila:
nebo razdrevi, v sonce dava mino,

rogove bova zvezdam polomila,
oblake-žaklje v shrambe zlate zvlekla
in zarje na semanjih dneh zložila.

Pomlad nedolžno bova javno slekla
in njene cvetne liste razprodala,
a zimo z rožami v pouk oblekla.

Ljubezni vseh dežel si bova zbrala,
kazala mladim srcem njih lepoto,
ki bo od bleska v dnu noči sijala.

Prodajala brezplačno vsem samoto,
prešerno merila globine duše
in kot poletje širila toploto.

Nikjer nikoli zdaj ne bo več suše:
boga, ki nad studenci gospodari
in diha roso v naših hribov ruše,

ujeli danes moji so žandarji;
in zdaj bo v meni ustvarjal nova čuda.
Ko spet se zaženo nad nas barbari,

prirejal bom brez slehemega truda
za vsako revno dušo takšen svet,
kjer s pesmijo bo vsa zorana gruda.

In naj bom v sebi tisočkrat preklet,
pregrešni ropar kozmičnih stvari,
na cesti sem pred svetom razodet.

Molitev:
O Jezus! Varuj, da ne doleti
kedaj nesrečna čast me literata.
V vodo bi spremenila se mi kri,

postala pridna duša bi kosmata.
Od revščine bom notranje pognan
po nuji šel za pevskega soldata,
slovenski svet pa bo naprej zaspan.

Slovenska noč

Edvard Kocbek-Pavel,

37–39-letni gimnazijski profesor, pesnik, prevajalec, esejist in urednik, predstavnik krščanskih socialistov v Osvobodilni fronti, podpredsednik njenega izvršilnega odbora. Besedilo je nastalo v drugi polovici l. 1942, verjetno med 25. septembrom - ta datum imajo podobne refleksije v dnevniku Tovaršija, 1949, str. 184 - in januarjem 1943 nekje v Dolomiti. Najprej je objavljeno v ciklu Rešne pesmi 1941–1945 v Koledarju Mohorjeve družbe 1962, str. 100, nato je z nekaterimi spremembami uvrščeno v zbirko Pentagram, ki je izšla v avtorjevih Zbranih pesmih I, 1977, str. 218. No 1.

Ko se na vzhodu prebudi večer
in v skrivnih sencah završi tišina,
se zastrmijo hkrati v isto smer
Molnik, Dobeno, Krim in Katarina.
Stojim nad mestom, pritegujem pas,
prastara dogodivščina se vrača v nas.

Tu je mostiščarje vznemirjal Pan,
tod so nomadi v smrtno luč drveli,
od tod je moral zbežati Rimljan
in tu so turški ognji dogoreli.
Na strmih gričih se je zrušil grad,
iz plodne zemlje pa je vzniknil sad.

In že se tisoč tristo let v spomin
budi, da vrelce, rude in grobove
odpiram iz globokih korenin,
krvi in znoja in semen sokove,
trpljenja slast in upanja pošast,
nezamorljivega plemena rast.

O zgodovina, slavnostni opoj,
z zanosom daješ, kar si v sramu skrila.
Glej, če nas hraniš za dokončni boj,
naj bomo strašne slave spravna sila.
Zato nas muči, trgaj iz prsi vzdih,
razširi naših knjig preroški stih.

Usoda, drznemu izzivu zvesta,
drhteče čakaš na slovenski hrum,
že čakaš noč, začarana nevesta,
da jo omami ženinov pogum.
In že hitijo z nami v sveti ris
vsi, Iztok, Črtomir in Dioniz.

Tedaj se v noč iz zemlje vzdigne moč
usode in se v moje stihe ruje,
junaški veter, od teženja vroč,
udira v rožo, da ji plod nasnuje.
Tako kot v trpko seme raste vonj,
iz Pegaza postaja bojni konj.

Povabilo na ples

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).
Besedilo, zasnovano med vojno, verjetno že l. 1941, je objavljeno najprej v reviji Tokovi, l. I, 1957, št. 6, str. 13 na čelu cikla petih pesmi z istim naslovom, kot ga ima pričujoča, nato kot prva pesem drugega razdelka medvojnih pesmi v avtorjevi zbirki Groza, 1963, str. 21.
No 2.

Samotna kljuka, zatohnela soba,
starinska ura, vonj po naftalinu,
v očeh portreta splašena svetloba,
v copatah miši, v vazi duh po vinu.
Ob postelji za nočni sen tablete,
na šipah dolgočasnih prstov sled,
v slovarjih stare rime za sonete,
zdaj zdaj se bo v stvareh sprožila vzmet.

In že sem neugnani del prvine,
na vse strani neba sproščena sila,
vrtinec, strela, ogenj zgodovine,
zdaj divji Črtomir zdaj Bogomila.
Slavim obrede pravljичne pomladi,
hitim v resnico drznosti odprt,
orožje nesem puntarski posadi,
nabito na življenje in na smrt.

Tišina

Edvard Kocbek, (glej

spredaj).
Besedilo je avtor zasnoval med vojno v letih 1942–1943. Po vojni ga je večkrat objavil in pri tem vsakič nekoliko spreminjal, najprej v reviji Novi svet, 1948, str. 176, kjer je naslovljeno Na nočni poti, nato v zbirki Groza, 1963, str. 30 in še tretjič za objavo v Zbranih pesmih, 1977, l, str. 130.
No 4.

V povetrini mesečinski
obstojijo kamni mliniski,
reka v snu zašepeta.

Molk se je sesul v globine,
Bog je ustavil strašne mline
za trenutek ali dva.

Po tišini zaveslamo
čez prihuljeno omamo,
tipamo zarasli breg.

Mesec se v oblake skrije,
kruti Pan v temo zavpije,
divje se spustimo v beg.

Tam za turškim gričem

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo zasnovano

v letih 1942–1943,

dokončno oblikovano

še le po vojni in objavljeno

v avtorjevi zbirki Groza,

1963, str. 25–26.

No 3.

V svetlobi noč, v prostoru tiger časa
in v mojem srcu ptica pelikan,
v starinskem atlasu baladna jasa,
v šumenju drevja zgodovine Pan,
v obljubljeni deželi zanka lasa.

Začenja se brezumno govorjenje,
nasilna igra péstuje navdih,
vsevprek me vnema vznemirljivo tlenje
duha in že me buri nori stih,
kako naj vzamem nase spremenjenje?

V neznanski sili po pomoči kličem,
preblizu kaže jezni daljnogled.
Še hip pa bom fantič za turškim gričem,
namenjen za daritveni obred,
kjer se pomen nevarno meša z ničem.

Nihče ne ve, kaj naj se danes rabi
in kaj potrebi dá iz dobrih rok.
Kaj naj storim takrat, ko me pograbi
birič in vrže divji zveri v krog,
da zadosti nasilniški pozabi?

Vse, kar drhti, postaja zgodovina,
od vsepovsod strmi minljivi duh.
Zaseda je prostost in šum tišina,
temina mi je luč, privid prisluh,
ljubezen maščevalna veličina.

V svetlobi noč, v prostoru tiger časa
in v mojem srcu ptica pelikan,
v starinskem atlasu baladna jasa,
v šumenju drevja zgodovine Pan,
v obljubljeni deželi zanka lasa.

Pogon

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med vojno, verjetno v letih 1942–1943. Objavljeno je najprej v Koledarju Mohorjeve družbe 1962, str. 101 v ciklu Rešne pesmi 1941–1945, nato v avtorjevi zbirki Groza, 1963, str. 28. No 5.

Sonce narašča, čistina visi,
grlica gruli, po smrti diši.

Sultan z zelenim preplahom divja,
zlato bodalo mi v srcu igra.

Lov je vesoljen in človek izdan,
groza je urna, pogum prikovan.

Streli se rušijo, trga se plaz,
krinka je padla, smrt gleda v obraz.

Duh me zapušča, telesa sem poln,
zemlja je morje, življenje je čoln.

Samo korak je v neskončno temó.
zagorski zvonovi premilo pojó.

Sonce naraste in svet obstoji,
grlica gruli - in smrti več ni.

Roki

Edvard Kocbek, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo med vojno, verjetno konec avgusta 1942. Objavljeno je po vojni v avtorjevi zbirki Groza, 1963, str. 40. No 6.

Med svojima rokama sem živel
kakor med dvema razbojnikoma,
nobena izmed njiju ni vedela,
kaj je počenjala druga,
levica je bila nora od srca,
desnica pa pametna od spretnosti,
ena je jemala, druga izgubljala,
druga pred drugo sta se skrivali
in opravljali polovična dela.

Ko sem danes bežal pred smrtjo
in padal in vstajal in padal
in se plazil po trnju in skalovju,
sta mi bili roki enako krvavi.
Razpel sem ju kot žrtvena ročaja
velikega tempeljskega svečnika,
ki z enako vnemo pričujeta.
Vera in nevera sta bili en sam plamen,
vzdigoval se je visok in vroč.

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942. Podobne motive kot v pesmi je namreč mogoče najti v avtorjevih dnevniških zapiskih Tovaršija 25. junija in 23. oktobra 1942.

Objavljeno je po vojni, najprej v reviji Nova pot, 1958, str. 484,

kjer je avtor podpisan z začetnicama

psevdonima J[anez]

G[olob], nato v reviji

Perspektive 1961/62, str. 150–151. Uvrščeno je

tudi v avtorjevo zbirko Groza, 1963, str. 43.

No 7.

Vso noč se opotekam
po globoki mesečini,
na levi in desni ležijo
zeleno gola trupla
kakor marmorni kipi,
potegnjeni iz morja,
ki jih je nekoč zalilo
v stebrastih svetiščih
in jim je sidro odtrgalo
glavo ali desnico z vencem.

Zdaj vem, potapljač sem,
spustili so me v globočino
brezumne zgodovine,
težka voda me zaustavlja,
alge me zapletajo,
potopljeni svet miglja
od nagnjenih stvari sveta,
žrtve ležijo po areni,
porušeno nebo še vedno
pada v svoj sarkofag.

Vso noč se opotekam
po globoki mesečini,
na levi in desni ležijo
zeleno gola trupla,
zmeda neznanskega reda
me preliwa in spreminja,
še le nocoj sem zvedel
za neizrekljivo resnico,
kruteje bom živel
in nežneje umrl.

Kukavica

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je verjetno nastalo l. 1942 po italijanski ofenzivi v Kočevskem Rogu.

Motivna je presenetljivo podobno pesmi Jožeta Brejca-Jožeta Javorška Tihožitja 1942. Po vojni je Kocbekova pesem najprej objavljena v reviji Novi svet, 1948, str. 176, kjer ima naslov Za časa boja in se v prvi kitici malo razlikuje od kasnejše redakcije za objavo sredi 2. razdelka medvojnih pesmi v zbirki Groza, 1963, str. 29. No 8.

Sonce, starodavno sonce
ostri ogenj v srce suje,
meni v prsih, meni v prsih
strašna bolečina kljuje.

Streli, streli, smrtni kriki,
zemlja, veter in požari,
slutnja leta med spomini,
vsi smo novi svet in stari.

Strah in srčnost, mir in zmeda,
streli, streli, vsi smo eno,
kdor le more, naj se spomni,
da ni nič, prav nič zgubljeno.

Vonj po smoli in smodniku,
težka, strašna, zadnja muka,
ko pa strojnica preneha,
kukavica nam zakuka.

Belokranjska

Edvard Kocbek, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo med
vojno v letih 1942–1943.
Objavljeno je v avtorjevi
zbirki Groza, 1963, str. 33.
No 10.

Čar noči zanaša
zmučena telesa,
legel sem pijan
pod breskova drevesa.

Bose šume slišim
v mesečinski trati,
Mars in Venera sta
prišla v goste hkrati.

Kruh in vino jemljem,
tiho jima pojem,
klijem v dobri zemlji,
zemlja v srcu mojem.

Ko nebo z globino
trtam se primakne,
težka dojka lune
ust se mi dotakne.

Smrtne ure

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo zasnovano
l. 1942, verjetno oktobra
(primerjaj avtorjeve
dnevniške zapise
v *Tovarišiji* za 16. in 17.
oktober). Objavljeno je
v po vojni izdani zbirki
Groza, 1963, str. 45.
No 9.

Ležim v šotoru in poslušam tišino,
oglaša se kakor po končanem sejmu,
sence se zgoščajo in nežno vozljajo,
zdaj utripajo tiše zdaj hitreje,
najprej urejeno, potem čudno zmedeno,
nazadnje pa zamigljajo silovito in noro,
kakor da bi nenadoma stopil v urarno.

In naenkrat vem: prišli so in se gnetejo,
kajti venomer mislim nanje in jih kličem,
prišli so vsak s svojo poslednjo uro,
že mi jih izročajo v dediščino
in že mi nežno polnijo šotor,
že tiktakajo in drhtijo in migljajo
in spletajo venec burne tišine.

In ko se je temà zgostila do kraja,
sem jih zagledal in prepoznal:
prvi mi je zapustil nerojenega otroka,
drugi vzpon na Jalovec, tretji znamke,
četrti vinograd, peti pustne šeme,
trinajsti pot okoli sveta, stoti silobran
in poslednji veselo polko in žalostno mater.

Razpelo na polju

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo zasnovano med vojno, verjetno v letih 1942–1943, in je objavljeno v avtorjevi zbirki *Groza*, 1963, str. 46. No 11.

Kadar so za telovo postavili
oltar podenj, so nekateri videli,
kako je počasi odprl oči
in razširil ozke nosnice,
blažen od kadila.

Potem so si sledile dišave,
vonji žita in trav, megle,
dim požarov, duh po smodniku;
skrivnostni strel mu je šel
skozi čelo in mu še bolj nagnil
glavo s trni in s senenimi bilkami,
izgubil je človeško podobo
in postal strašilo.

Vse se je razdivjalo
in zakopmelo po strašnem.
Zdaj visi le še na enem žeblju,
in ko bo neke noči veter
od neznanskega čaščenja poskočil,
se bo iznenada odtrgal,
stopil na varno zemljo
in jo poljubil.

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je verjetno
nastalo februarja 1943 na
Mokricu ali na Babni gori.

Objavljeno je v avtorjevi
po vojni izdani zbirki
Groza, 1963, str. 51-52.
No 12.

Škrbasto posodo držim v rokah
in v vrsti čakam pred kotlom.
In ko pogledam predse in nazaj,
me presune čudežno spoznanje,
še le zdaj se vidimo v pravi luči.
Nekdo nas je spremenil in razodel,
kakor da bi premešal karte,
poredno, izzivalno in neznansko,
predvsem pa tako kot v vsaki igri,
da so naključja skrivnostno pravilna,
vsakomur je priklical skrito resnico.

Kdor je ril pod zemljo, hodi po nebu,
in kdor je govoril na trgu, jeclja v sanjah,
kdor je spal na senu, poveljuje brigadi,
in kdor je tiho drvaril, kar naprej sprašuje,
kdor je znal Homerja, gradi bunkerje,
in kdor je jedel v Parizu, si rezlja žlico,
pivec liže roso, pevec posluša tišine,
ministrant nastavlja mine, skopuh zbira rane,
hlapec je zvezdogled, strahopetec bombaš,
pesnik mulovodec in sanjač telegrafist
in zapeljevavec deklet je varen vodič.

Škrbasto posodo držim v rokah
in gledam predse in gledam nazaj
in se ne morem nagledati podob,
procesija prikazni, romanje duhov,
migljanje resnic, razodevanje usod.
Nekdo nas je spremenil in določil,
kakor da bi premešal karte,
poredno, izzivalno in neznansko.
Potem pa se ozrem še po sebi
in se zagugam od sanjske teže,
vsi so v meni kakor v mladi materi.

Po mitingu

Edvard Kocbek,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo 8. avgusta 1943 po ljudskem zborovanju na Suhariju, kjer je kot govornik IO OF nasotpil tudi avtor. Svoja doživetja je zapisal tudi v dnevnik, objavljen v Listini, 1967, str. 205: »Vznemiril sem se nad svojim popoldanskim zanosnim početjem, vest mi je začela očitati, da sem ljudi le navidez nahranil in da sem se pravzaprav le vdal strašni premoči temne sile. Čutil sem, kako moje besede, ki sem jih popoldne izgovoril, letajo zbegane, plahutajo brez gnezda in podlegajo molku veselja. Zagrabila me je sla po tišini, vedel sem, da je prišla vrsta name, da zdaj jaz poslušam in sprejemam nemo modrost. Ta večer se mi je nasnovala ena mojih najpretnesljivejših novih pesmi.« Pesem je objavljena v reviji Naša sodobnost, 1961, str. 596 in v avtorjevi zbirki Graza, 1963, str. 53-54. No 13.

Pravkar sem govoril ljudem,
zbranim okoli zelenega odra,
med starimi drevesi in njih sencami
sem se premikal na norih hoduljah,
vihtel sem roke in kričal v veter
in se nagibal nad neme postave
in si z nasilnimi sunki utiral pot
skozi tesne zenice v skrivnostno srce.

V eni uri sem napravil glasno pot,
ki jo v tišini hodijo stoletja,
podvizal sem se v pošastno deželo
in zasopljene pulil korake iz mulja,
vedno bolj sem hitel in govoril,
vedno bolj sem se vrtel, nesrečni čarodej,
nazadnje sem odpiral usta kot riba na suhem
in se naglušen vdal strašni premoči.

In zdaj, ko so se ljudje šumno razšli
in je na poteptani trati ostal le veter
in poševno sonce sije na potrgane vence,
sem nesrečen kakor po prazni ljubezni.
Slišim nežni porog in razpadam od nasilja,
zmeden sem od svojih lastnih besed,
čutim domotožje po eni sami,
po eni sami in neizrekljivi.

Večer zahaja čist in brezdanji,
moje besede pa letajo brez gnezda,
kmalu bodo poginile žejne in lačne.
Vzdignil se bom v noč in potrkal na vrata
in klical ljudi in jih vabil nazaj:
Vrnite se, otroci človeški, in mi odgovorite!
Usedel se bom med vas in vas poslušal
in do čistega jutra mi bo odleglo.

V požgani vasi

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo, verjetno nastalo l. 1942 ali 1943 in morda izoblikovano kasneje, je objavljeno v avtorjevi po vojni izdani zbirki Groza, 1963, str. 55. Z motivom požgane vasi nekoliko spominja na pesem Iz beležnice, objavljeno v Novem svetu, 1948, str. 177, ki je avtor kasneje ni sprejel v nobeno svojih zbirk. No 13/a.

Slonim ob zidu,
še vedno je vroč
od dolgega požara,
nikjer ni človeka,
nikjer zločinca,
tla se udirajo,
vesolje razpada,
zvezde poginjajo.

Naenkrat zavalovi
duh po vijolicah,
začnem poslušati
mile glasove,
trava se vzdiguje
za nove stopinje,
pepel se objema
za novo trdnost.

Studenec štropota
v kamnito korito,
mačka se vrača
na ožgani prag,
vedno bolj rastem,
postajam velikan,
že vidim grozi
preko ramena.

Zvezda na čepici

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

"Pesem o zvezdi" omenja

avtor v svojem dnevniku

6. julija 1943 v listini,

str. 135. Ne vemo, ali je

tu mišljeno pričujoče

besedilo ali pa Pentagram

iz istoimenske zbirke.

Objavljena je po vojni

v avtorjevi zbirki Groza,

1963, str. 56.

No 14.

Ko smo se ustavili,
sem legel vznak
in se zazrl v nebo,
vedno sem med zvezdami.

Med gostosevci sem shodil,
po Rimski cesti sem romal,
pod Veliki voz sem padel,
na Marsa sem se rešil.

Zdaj vem:
znamenja so mi namenjena,
prastare in slovesne
nebeške podobe.

Če hočem v bližino,
moram v mesečino,
in če hočem v resnico,
moram na repatico.

In sem se vzdignil
in si znova naložil
nebo.

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med vojno, objavljeno je po vojni v reviji Nova pot, 1958, str. 484 kot prva izmed petih pesmi s skupnim naslovom Preddvorje in podpisana z začetnicama avtorjevega psevdonima J. G. Nespremenjeno besedilo je nato uvrščeno na konec 3. razdelka z medvojnimi pesmimi v zbirki Groza, 1963, str. 57. No 15.

Tisti, ki se igra z menojo,
mi je zavezal oči
in me zavrtel okoli srca,
da sem kakor nori mesec
ob izgubljenem soncu.

Vriskam in plešem,
hitim in divjam,
ne morem se ustaviti,
iščem svoje nasprotje,
pa ga ne najdem.

Tisti, ki se igra z menojo,
je podrl strani neba
in zmedel mojo smer
in razdivjal daljave,
njegovo veselje sem.

Vriskam in plešem,
hitim in norim,
ne morem se ustaviti,
združiti moram kroge
Ptolemeja in Galileja.

Glejte, središče noči sem,
njeno razigrano razodetje.
Poiščite me, zvezdarji,
današnja tema je leča,
kakršne še niste imeli.

Pentagram

Edvard Kocbek,

[glej spredaj].

Besedilo je objavljeno po
vojni v Koledarju
Mohorjeve družbe 1962,
str. 101, kjer ima naslov
Zvezda. Za objavo v zbirki
Pentagram v Zbranih
pesmih l. 1977, str. 247 je
avtor besedilo močno
preoblikoval. Prvotna
4. kitica se je glasila:
Daj, zasij na nebu, zvezda
mila!/
Bodi uporna in koledna
luč,/
da nas boš urokov
ubranila,/
obkrožila nam na skrinji
ključ/
in prijazne sile privabila./
Morda se na to »pesem
o zvezdi« nanaša datum
nastanka 6. julij 1943
v dnevniku, objavljenem
v listini, s. 135.
No 16.

Naša zemlja, dragocena skrinja,
nosi rdeče vrezan pentagram.
Glejte, to je magična svetinja!
Da bi zlo zatrl in rešil hram,
zarotilec bese z njo zaklinja.

Iz davnine hranimo orožje,
z enim potegljajem rogljast ris.
Nepretrgano peterorožje
mora uročiti smrtni ugriz,
ko v človeku zalezuje božje.

Zgodovina tava po naravi,
človek je s skrivnostjo jasnovid.
Dan je ostri kopjanik v svetlavi,
noč je z zvezdo oborožen ščit,
znamenje rodu v krvavi slavi.

Modri žreci govore iz ila:
hkrati uporna in koledna luč
nas bo zvezda zlega ubranila,
izročila nam do sreče ključ,
silo in svobodo uskladila.

Naša zemlja, dragocena skrinja,
nosi rdeče vrezan pentagram.
To je naša magična svetinja,
z njo nam slehernik rešuje hram,
kadar bese z zvezdami zaklinja.

Strašne sanje

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je uvrščeno
v zbirko Pentagram,
»v kateri je zbrana avtorjeva
poezija, nastala v
začetku slovenskega
partizanstva, dokončno
izoblikovana pa v
petdesetih letih«

[A. Inkret, Med zemljo in
grozo, Zbrane pesmi II,
1977, str. 249]. Pentagram

je objavljen v avtorjevih
Zbranih pesmih, I, 1977,
pričujoče besedilo je na
str. 209.

No 17.

Kamor mi sežejo to noč čuti, slišim topot,
živali vsega sveta so podivjale, zaslutile
so pogin in se besno zaplele v zakleti kolobar,
vse ceste prašne, vsa obzorja zadimljena,
smrtni preplah mogočnih teles, zavržena tema,
od vseh strani zamolklo topotanje kopit,
kakor da se od potresa udirajo gorovja
ali kakor da so oceani prestopili bregove
ali so se zvezde utrgale z maščevalnega neba,
ena sama pošastna, nedopovedljiva nesreča,
ki človek nikoli ne bo razumel njenega strahu,
nobenega izhoda, nobene rešitve, podivjane črede
naraščajo, stiskajo se in podirajo druga drugo,
nabadajo se, drhtijo od groze in se penijo,
hrumijo in tulijo, besnijo in mukajo zateglo,
davijo se in drvijo v zakleti kolobar, grgrajo,
padajo in vstajajo, iztikajo si oči, rjovejo,
tulijo hripavo, trgajo svoja drobovja, hropejo,
mukajo, da odmeva po vsem temnem veselju,
tulijo brez prestanka, mukajo in se teptajo
in gazijo po svoji krvi, tulijo v poslednjo
tesnobo sveta, padajo, tulijo, hropejo, mukajo
in brez pomoči poginjajo v sebi in v meni.

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo spomladi l. 1943 na Krimu.

Refleksijo o lastnem

pesnjenju najdemo tudi

v dnevniškem zapisu

20. aprila 1943: »Rad bi

postal posebne vrste poet.

Poet krute stvarnosti,

krotilec najostrejših

trenutkov. Hotel bi, da bi

jaz omamljal tragiko, ne pa

ona mene. Kruto

stvarnost današnjih dni bi

hotel poudariti, ne pa

zabrisati. Hotel bi jo

preustvariti, preurediti v še

jasnejšo celoto. In vendar

se da tudi to storiti le tako,

da se divgneš nad

kavzalnost, linearnost,

logiko in racionalnost.

Hotel bi dokazati, da je

tudi poezija sredstvo, ki

z njim krepimo zdravo

moško človečnost.

Morda more prav ta

prebuditi v človeku tisto

silo, ki se nikoli ne umakne

pred zgolj zunanjno silo.«

(Tovarišija, 1949, str. 418.)

Pesem je objavljena

v zbirki Pentagram

v avtorjevih Zbranih

pesmih, I, 1977, str. 217.

No 18.

Pridi, milostni navdih, posnovi
se v besedi! Pridi, dobri duh!
Spregovori, stih! In rima, ulovi
grozo časa, večnosti posluh!
V meni se odpirajo svetovi.

Mirijade v snovi zadrviijo,
podkev poje, v dalji vriska vlak,
vino, pelin, smola, kri dišijo,
boben trka, krvavi oblak,
vse zasede zemlje se budijo.

Pridi, milost, in presvetli nuje,
opogumi strah, začaraj smrt,
roparski pohod se približuje,
človek je z nevarnostmi predrt,
le upor nad silnikom zmaguje.

Vrzi se, zanos, preskoči meje,
zruši ravnotežje, red in vez,
da se razdivjana snov od žeje
po rešitvi zapodi čez jez
in zasije svetlo in svetleje.

Že sem rešen, že zanosno bajam,
da bi zarotil pošastni čar.
Šepetam, jecljam, kričim in rajam,
zemska sužnost se podaja v dar,
sredi krute sile nežno trajam.

Skozme že hrumijo ljudski zbori,
vsi prepevajo v enoten glas,
vsi odmevajo v zeleni gori,
zdaj prihaja naš slovenski čas,
razsvetljen v prerokovani zori.

Dvojnost

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1942 ali 1943 in bilo
verjetno v petdesetih letih
redigirano za objavo
v zbirki Pentagram. Zbirka
je izšla šele v avtorjevih
Zbranih pesmih, L. 1977
(str. 234).

Kakor da bi nenadoma stopil
iz šuma v tišino,
se je pred menoj odprla
omamna ravnina z mirnim dihom,
plemenita ženska kraljevske lepote,
davno udomačena zemlja,
ognjišča, vrtovi in grobovi.

Zaprl sem oči
na meji dveh svetov,
sanjskega in resničnega,
srečnega in nesrečnega
in zašepetal:
O Antigona,
ko se bom vrnil z lova,
bom pokleknil predte
in ti služil!

Zlomljeni glasovi so mi odgovorili
z ravnine:
podvojeni udarci perice na vodi,
podvojen konjski peket,
podvojen pasji lajež,
podvojen otroški krik,
podvojeno zvonjenje.
Stisnilo me je:
vse je zlomljeno,
svet se je razklal
na dvoje
in se ne more več združiti.
Sadovi sveta so dozoreli,
prišla je temna ura.

Veter se je nenadoma vzdignil,
mi razmršil lase,
potem pa planil v globino,
moral sem se naglo oprijeti
žilavega debela.

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je objavljeno v zbirki Pentagram, str. 237, v kateri so zbrane avtorjeve pesmi, nastale v prvih letih slovenskega partizanstva, dokončno izoblikovane pa v petdesetih letih. Zbirka je objavljena šele v avtorjevih Zbranih pesmih I, 1977. No 20.

Kadar je dan, vas vidim, in kadar je noč, vas slutim, in kadar divja nevihta, vas slišim, in kadar se pretrga vrsta, vas otipam.

Ti, ki bi mi mogel biti oče, si v prvi jutranji zarji sredi Ljubljanskega polja zmagoslavno prevpil strele, ki so te zadeli v srce.

Ti, ki me spominjaš na brata, si v rovu do zadnjega izzival sovražnika, potem ko te je zasul z bombami in ti raztrgal telo.

In ti, ki bi mi mogla biti žena, si odzibala svojega dojenčka, potem pa z močnim glasom zapela in odšla na morišče. Noč in dan slišim vaš gromki glas in vidim vaše svetle oči in čutim vaše poslednje utripe, kako se podvajajo in podeseterjajo in potisočerjajo v veselju.

Umirajoči kričijo glasneje od tulečih viharjev in bobnečih oceanov, njihove sence se ognjeno vzdigujejo v velikanski prostor, kjer se spajata preteklost in prihodnost.

Kako naj se vas mirno spominjam, tovariši, ko pa ste se iz svojega telesa vrgli v najsilnejšo drznost, ki je ne premorejo niti ljubimci niti blazneži in meteorji izpod neba.

Zanos vaše smrti je veličastnejši od hrasta, ki mu hrešče trgajo žilave korenine, močnejši je od groze, ki se z njo žrtvujejo zvezde, ko padajo v brezno, zmagoslavnejši od sile, ki je z njo mogoče ločiti dve ljubeči se telesi.

Prijatelji, uničili ste nam strah, posvetili trpljenje in vznemirili naše srce, osramočeno od vaše pripravljenosti za bližnjika.

Zdaj ne morem niti vpiti niti peti niti šepetati niti jecljati, zdaj morem le še drhteti s tišino, ki se slovesno odbija od večnosti in se razlega po našem odmevnem prostoru.

Obljubljena dežela

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je objavljeno
v avtorjevi zbirki
Pentagram, ki prinaša
pesmi nastale v začetku
slovenskega partizanstva
dokončno izoblikovane
pa v petdesetih letih.
Pričujoče besedilo je na
strani 238 v Zbranih
pesmih I, 1977.
No 21.

Prišli smo in se ustavili.

Na smrt utrujena četa je legla na zemljo in zaspala. Jaz pa se nisem mogel umiriti, cilj se mi je skril, izgubil sem najkrajšo pot do pozabe.

Duh mi roma dalje in išče neutolažen, iz luči v temo, iz snega v cvetoče lipe, s pobočja v dolino, s ceste v pragozd, skozi veter v tišino, skozi mesečino v vihar.

Podobni smo jim, ki so se davno pred nami napotili skozi rdeče morje v obljubljeno deželo bosí in na konjih in oklopljeni, s kopjem v roki, z ognjem v očeh, s pesmijo na ustih in z domotožjem v srcu, otovorjeni in ožuljeni, brazgotinasti, prašni in zgrbljeni, zvesti in srečni, pratež časa, ki se gneta in kolne in moli in me vleče za seboj in pritiska za mano in gre vedno le naprej in nikoli nazaj. Nekoč se bom pod večer ustavil na robu gozda in ko me bo večerno sonce zaščemelo, da si bom z vročičnimi dlanmi zaslonil oči, bom pred seboj zagledal rodovitno jaso in sredi zelenih njiv ograjen sadovnjak in med drevjem hišo s hlevi in senikom in na senu pogreznjeno ležišče.

In tedaj me bo pretresla podoba miru, zaprl bom oči in naslonjen na tovariše bom odtaval v divjino kakor mesečnik na streho in zajecjal bom nejasno kakor iz videnja:

»Kaj je iskanje neba proti najdeni zemlji?«

Ogenj ugaša

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo, nastalo l. 1942

ali 1943, je z naslovom

Večerni ogenj po vojni

objavljeno najprej

v Koledarju Mohorjeve

družbe 1962, str. 102,

nato z manjšimi popravki

(med njimi je zanimiv

zlasti sklepni verz pesmi,

ki se je v KMD glasil:

med nas prihaja Bog) v

zbirki Pentagon, Zbrane

pesmi I, 1977, str. 274.

No 22.

Nevarnost je minila
in zemlje dobra sila
nastavlja nočni rog.
V tej blaženi minuti
nikomur nismo kruti,
le vsak je v sebi ubog.

Žerjavica se sveti,
vsi moramo goreti,
z lučjo rotiti zlo.
Demoni in živali
negibno so obstali,
zamaknjeni v temo.

In v hipu nam pravljica
obsije blede lica
in pomiri naš um,
bojazen vir je zlega,
le dobremu se vsega
žrtvuje naš pogum.

Tišina nas presnavlja
in dobra noč nastavlja
pomirjujoči rog.
V tej blaženi minuti
nikomur nismo kruti,
le vsak je v sebi ubog.

Zimska pravljica

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo zasnovano na Rogu, v bazi Izvršnega odbora OF, verjetno l. 1943, kasneje pa verjetno dokončno izoblikovano. Objavljeno je v avtorjevi zbirki Pentagram, Zbrane pesmi 1977, I, str. 239.
No 23.

Juhuhu, je zavrisknilo v noč
in baraka se je stresla v viharju
in vsi so zastokali na ležiščih
razen mene, ki nežno bedim.
Juhuhu, je zavrisknilo v spominu
in ritem starega plesa je planil
in me vzdignil in me v hipu zavrte!
okoli riti šegavega strica,
da mu je zacingljalo v žepu
in zažvenketalo na poročni mizi.
»Fant, čas je, da se izkažeš!«
Zakajene petrolejke so se zamajale
in papirnati venci so zašumeli,
na nizki peči so zaigrali godci,
eden med njimi je bil čarodej,
gosli, flavta in harmonika,
čisto spodaj bas in zgoraj cimbale,
o moj prvi ples na zemlji...
Ko sem skočil po njo, vso vročo,
mi je stric poredno pomežiknil
in takrat se je vse strnilo
v desnem ciganovem očesu,
Adamov greh in prvo obhajilo,
kupi sena v junijski mesečini,
prijatelj v grobu, požar pri sosedu,
pustne šeme in sejmski šotori,
tišina snega in strašna postava,
da se vse zgodi po božji volji.
In začel sem se noro vrteti
in se nisem mogel več ustaviti,
zakajene svetilke so se majale
in papirnati venci so se začeli trgati.
Vzdignil se je veličasten hrup
in ko je zunaj buhnil zimski vihar,
da se je baraka na Rogu močno stresla,
sem zaslišal glas iz spanja:
»Dajte mir! Dovolj je plesa in muzike!«

Lučki

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).
Pesem, ki jo je avtor
posvetil svoji hčerki
Lučki, je verjetno nastala
konec l. 1942 na Babni
gori. Objavljena je
v avtorjevi zbirki
Pentagram, v Zbranih
pesmih I, 1977, str. 267.
No 24.

Ko te varna noč zaniha,
da ti srček mirno diha,
se stopinja moja tiha
napoti v sanjavi mlaj.

Glej, in že čez daljo snežno
misli nesejo me bežno,
da poljubijo te nežno
na zaprtih očk smehlja.

Že te gledam, že te pijem,
od očetne sreče sijem,
ko te znova si privijem
v svoj samotni naročaj.

Dolgo mi nemi beseda,
romar novega obreda
v stare čare se zapreda,
ko se vrača v mladi raj.

Zdaj sem znova v mračni kleti,
zdaj še teže je živeti
na pošastno krutem sveti,
vendar mi se hoče peti,
ker mi nežna Lučka sveti
z znanega v neznani kraj.

Senca

Edvard Kocbek, (glej spredaj).

Besedilo je objavljeno
v zbirki Pentagram,
str. 266, ki prinaša
avtorjevo poezijo, nastalo
v začetku slovenskega
partizanstva, dokončno
izoblikovano pa
v petdesetih letih. Zbirka je
v Kocbekovih zbranih
pesmih I, 1977.
No 25.

Ptiči naglo menjajo višine,
v mračnem gozdu se množi topot,
veter se pojavi, znova zgine,
na tišini groze plava brod.

Vsepovsod nevidni sli drhtijo,
silni gospodar kroti njih moč,
človek, prostor, čas in snov nemijo
v strahu, ki jih vodi v temno noč.

Kar stvari ločuje, me navdaja
z muko uma zjutraj in zvečer,
kar jih krhko spaja, se poraja
v duhu kot tesnobnejši nemir.

Senca pada na zeleno lice,
človek je neznanske sile last.
Kralji, sužnji, verniki, device
menjajo se gospodarju v slast.

Ptiči naglo menjajo višine,
v mračnem gozdu se množi topot,
veter se pojavi, znova zgine,
na tišini groze plava brod.

Noč orožje snema

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Med vojno zasnovano

besedilo je po vojni

objavljeno v ciklu

Rešne pesmi 1941-1945

v Kalendarju Mohorjeve

družbe 1962, str. 101-102,

in s popravki v 3. kitici

pozneje v zbirki

Pentagram, Zbrane pesmi I,

1977, str. 277.

No 26.

Mesec sence riše,
človek diha tiše,
sapa krošnje giblje,
pokoj srca ziblje,
nežno nam se drema,
noč orožje snema.

Tu je dobro biti,
varno smo zakriti,
v čistem dnu temine,
kjer bede prvine,
ogenj že pojema,
noč orožje snema.

Vse smo dnevu dali,
trudni smo postali,
človek v spanje zajde,
da se v sanjah znajde,
usta so že nema,
noč orožje snema.

Tihi klici sove
mirijo duhove,
nekdo me prekriža,
duh telo objame,
noč orožje snema.

V drevesni skorji lik

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo, ki je morda
nastalo na Rogu l. 1942
ali 1943, je objavljeno
v avtorjevi zbirki
Pentagram, Zbrane pesmi I,
1977, str. 269.
No 27.

In ko se tretji dan zgrozim v tišini,
pod sivim nebom v blodno luč ujet
in se zgubim v brezdANJI bolečini
kot suženj z daljnim upanjem prevzet,
me v hipu prešumi zelena slava
in sname z mojih čutov pajčolan,
da sem v igrivem soncu nova stava
in v junijski daljavi velikan.

In spet se vrnem v obnovljeno stvarstvo
kot v pravljIčno resnico zvesti škrat,
da brž ko prej dosežem divje varstvo
prvin, nevarnih sanj in norih nad.
In glej, tedaj se mi stori inako,
v drevesno skorjo urežem srca lik,
v desetih letih se bo zvilo v spako,
odkrilo moj pošastni spomenik.

Telo je tuja last

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je objavljeno
v uvodu avtorjeve prve po
vojni izdane pesniške zbirke
Groza, 1963, str. 5.
No 28.

Telo je tuja last,
obljubljena trinogu,
in duh mi je pošast,
ujeta v starem Bogu,
srce pa je balast,
odvržen v gluhem Rogu.

Ko bom opravil dolžnost

Edvard Kocbek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo še med
vojno in bilo dokončno
izoblikovano v petdesetih
letih. Objavljeno je
v avtorjevi zbirki
Pentagram, na začetku
zadnjega razdelka,
Zbrane pesmi I, 1977,
str. 259.

Nič drugega ne morem več,
viniti se moram,
odkoder sem prišel,
v prvo jecljanje,
v drzne izmišljenine,
v čisto nadresničnost,
v svet brez omar in rakev,
kjer ni ne vrat in ne oken,
nazaj v zeleni čas s trni,
v čar podob in prikazni,
v svet čudenja in svete jeze,
v svet nenehnega čaščenja,
kjer ni ne napuha ne laži,
kjer ni števil in sistemov,
ne norih razlag in negotove učenosti,
kjer se gosenica spremeni v metulja,
nevihta v mavrico in jok v zvonenje,
kjer teče čista kri iz rane,
kjer divjajo vprašanja brez odgovorov,
v svet radostne nevarnosti,
kjer gluhonemi zaupajo kretnjam,
vrvežu sveta in David čaka na Goljata,
nič drugega ne morem več,
samo viniti se moram,
odkoder sem prišel,
ko bom opravil svojo dolžnost.

Iz klasike

Naprej zastava Slave!
Na boj junaška kri!
Za blagor očetnjave
naj puška govori!

Z orožjem in desnico
nesimo vragu grom,
zapisat v kri pravico,
ki terja jo naš dom!

Draga mati je prosila,
roke okol' vrata vila,
je plakala moja mila:
Tu ostani, ljubi moj!

Zbogom mati, ljuba zdrava!
Mati mi je očetnjava,
ljuba moja čast in slava-
hajd'mo, hajd'mo zanjo v boj!

Naprej, zastava Slave!

Besedilo, ki je med vojno postalo slovenska partizanska himna, je na pobudo Davorina Jenka napisal pesnik **Simon Jenko** (1835-1869).

Bojevito besedilo, prvič objavljeno pod naslovom Naprej v Slovenskem glasniku leta 1860, in zanosna melodija koračnice sta navdušila slovenske narodnjake, ki so pesem sprejeli za svojo himno. Hitro se je širila tudi po drugih slovanskih deželah. Že pred vojno je bila neštetokrat objavljena, saj je bila del starojugoslovanske himne, v tisku NOB pa jo najdemo na uvodnem mestu mnogih partizanskih pesmaric. Tako v zbirki Pesmi, izdala Okrožna tehnika KPS, Ljubljana 1943 in Partizanskih pesmi 1943, str. 1-2, kjer je dodan komentar: »Himna je dobila svojo pravo vsebino šele v današnjih dneh, ko se slovenski narod prvič v zgodovini ,z orožjem in desnico' bori za svojo domovino in resnično svobodo slovenskega ljudstva, ko so se najboljši sinovi tega ljudstva, partizani odločili, da ,za blagor očetnjave naj puška govori'.«

SM 60, Lo 132, LS 54, 54 A, Re 241.

Naprej, zastava Slave!
Na boj, junaška kri!
Za blagor očetnjave
naj puška govori!

Z orožjem in desnico
nesimo vragu grom,
zapisat v kri pravico,
ki terja jo naš dom!

Draga mati je prosila,
roke okol' vrata vila,
plakala je moja mila:
»Tu ostani, ljubi moj!«

Zbogom mati, ljuba zdrava!
Mati mi je očetnjava,
ljuba moja čast in slava -
hajdmo, hajdmo zanjo v boj!

**PREDSEDSTVO
SLOVENSKEGA NARODNO OSTOBODILNEGA SVETA**
V a s' v a b i
na slavnostno akademijo v proslavo

P R E Š E R N O V E G A D N E
**KULTURNEGA PRAZNIKA
SLOVENSKEGA NARODA**

S P O R E D :

FANFARE • UVODNA BESEDA. Govori France Bevk, član Predsedstva Slovenskega narodno osvobodilnega sveta • BOJAN ADAMIČ: Slavnostna predigra • OTON ZUPANČIČ: Pesem mladine ob Prešernovi stoletnici • SLAVNOSTNI GOVOR JOSIPA VIDMARJA, predsednika Slovenskega narodno osvobodilnega sveta • FRANCE PREŠEREN: Zdravljica • FRANCE PREŠEREN: Sonetni venec (od šestega do devetega soneta) • DR. ANTON PESNIK: Tje bomo našli pot • FRANCE PREŠEREN: Uvod h Krstu pri Savici • DAVORIN JENKO: Naprej zastava Slave.

Akademija bo 8. februarja 1945 v Domu ljudske prosvete v Črnomlju.

Začetek točno ob 20. uri

Vrsta: Sedež:

ODLOK

**O PROGLASITVI DNEVA PREŠERNOVE SMRTI
ZA**

KULTURNI PRAZNIK SLOVENSKEGA NARODA

Osmi februar, dan smrti dr. FRANCETA PREŠERNA, osrednjega književnega slovenskega genija, se proglašja za kulturni praznik slovenskega naroda.

Ta dan naj se poslej s proslavami in svečanostmi praznuje po vseh slovenskih prosvetnih in kulturnih ustanovah ter zavodih.

Ves slovenski narod naj se proslavam svojih kulturnih in prosvetnih ustanov pridruži in pri njih sodeluje.

Dne 1. februarja 1945

**ZA PREDSEDSTVO
SLOVENSKEGA NARODNO OSVOBODILNEGA SVETA**

Sekretar:
BORIS KIDRIČ, l. r.

Predsednik:
JOSIP VIDMAR, l. r.

Globoko humanistično jedro skrajno uporne nacionalne misli, spojene z doslednim internacionalizmom, je **Prešernovi** pesmi iz l. 1844 - in natisnjeni v Novicah 26. aprila 1848, šele po ukinitvi cenzure - zagotovila trajno veljavo in aktualnost. Med narodnoosvobodilnim bojem se je to besedilo slovenske pesniške klasike docela zlilo s partizanskim pesništvom. Zdravljico so recitirali in prepevali na partizanskih mitingih in drugih svečanostih, z objavami ob stoletnici njenega nastanka l. 1944 pa se je partizanski tisk povzpел do svoje najvišje tehnične in umetnostne zmogljivosti. Pobudo za prvo ilustrirano izdajo Zdravljice, ki je izšla v Triglavskih odmevih, glasilu XXXI. divizije IX. korpusa marca 1944, je dal urednik glasila Drago Lovrič. S podobami Doreta Klemenčiča-Maja jo je v dvobarvnem tisku natisnila tehnika pod labinjami pri Cerknem. Najrazkošnejša pa je izdaja Zdravljice, ki jo je decembra 1944 pripravil Pokrajinski odbor OF za Gorenjsko in sta jo opremila Marijan Šorli-Viher (vinjete in oblikovanje besedila) ter Janez Vidic-Janez (celostranski linorezi). V črno-rdeče-zlatem tisku jo je natisnila tehnika Trilof v Davči pod Blegošem in svečana albuma s posvetilom poslala maršalu Titu ter Edvardu Kardelju. (Primerjaj Prešernova Zdravljica v letu 1937, B. Paternu, Ljubljana 1977).

Prijatljji! odrodile
so trte vince nam sladkó,
ki nam oživlja žile,
srcé razjásni in oko,
ki utopi
vse skrbi,
v potrtih prsih up budi!

Komú narpred veselo
zdravljico, bratje! čmò zapét'!
Bog našo nam deželo,
Bog živi ves slovenski svet,
brate vse,
kar nas je
sinóv sloveče matere!

V sovražnike 'z oblakov
rodú naj naš'ga treši gròm;
prost, ko je bil očakov,
naprej naj bo Slovincov dom;
naj zdrobé
njih roké
si spone, ki jim še težé!

Edinost, sreča, sprava
k nam naj nazaj se vrnejo;
otrók, kar ima Slava,
vsi naj si v róke sežejo,
de oblast
in z njo čast,
ko préd, spet naša bosta last!

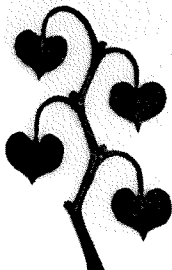
Bog žívi vas Slovenke,
prelepe, žlahtne rožice;
ni take je mladenke,
ko naše je krvi dekle;
naj sinóv
zarod nov
iz vas bo strah sovražnikov!

PREŠERNOVA ZDRAVLJICA

KOMU NAJPREJ VESELO
ZDRAVLJICO, BRATJE! ČMO ZAPET?
BOG NAŠO NAM DEŽELO,
BOG ŽIVI VES SLOVENSKI SVET,
BRATE VSE,
KAR NAS JE
SINOV SLOVEČE MATERE!

Mladenči, zdaj se pije
zdravljica vaša, vi naš up;
ljubezni domačije
noben naj vam ne usmrti strup;
ker zdaj vās
kakor nās
jo srčno brānit' kliče čas!

Živé naj vsi naródi,
ki hrepené dočakat' dan,
ko, koder sonce hodi,
prepir iz svéta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

Nazadnje še, prijatli,
kozarce zase vzdignimo,
ki smo zato se zbrat'li,
ker dobro v srcu mislimo;
dókaj dni
naj živí
vsak, kar nas dobrih je ljudi!

Prevodi

Zmaga ni marmor

Tovarišica Vera je
14. 2. 1944 na terenu
nekje na severnem
Primorskem zapisala
prevod besedila

I. Ehrenburga

v spominsko knjigo Malči
Dolenčevi-Nadiji. Rokopis
hrani lastnica spominske
knjige.
Ca 125.

Zmaga ni marmor,
zmaga niso stihi,
zmaga je v obcestnem prahu,
v blatu, znoju in krvi,
zmaga ima razbolele noge
in od nespanja trudne oči.

I.

Bratje le kuncici svobode bratje le klucsi

na plan. kloc je bolestinna zornimi pred
nami, svoboda je dani.;

II.

klenci brezpravni milijonov, stajajo zse
iz noesi. Da utese hrepenenje vsi trgajo svrje

III.

Selimo okoli trdnjav, prosilo iz berimo prot.
Veligumio novo zastavo, vioroko med delav-
ski rod. /

IV.

Bratje podajimo vi roke, bratje pravičajmo
smrt. Srejšta se slednja je bolha naprej
nas osvobodig naj bo strit. /

V.

khod in za hod, se bočita, drami, se
sicer i juf, Stani ej kistvo slovensko
v bidenji poslednji pohod. /

Bratje le malo naslo od Tejz
"le ključ na plan so v parir
Mac le bolezn znanja
Pred namn svo bode je dan
Željenbrez prudin in
Silip vem in Mac midu
Da boste v plemen nje
Zgajajo svo v

Strim. akove
Prosto izbrano
Dignitno do dca
Visokim delovsk
Bratje padej na si ok emen
"presigam s m f ob
sveta
Najre

Bratje, le k soncu, svobodi

Privatno besedilo **Leonida**

P. Rodina je nastala l. 1905 v moskovski ječi. Že takrat so ga razširjale organizacije socialne demokracije, po oktobrski revoluciji pa se je uveljavila nova verzija boljševika Bogoroda: Družno tovarišči, v nogu. To so prevajali v različne jezike in pisali nove besedilne in melodijske variante. Po nemškem prevodu: Bruder, zur Sonne, zur Freiheit Hermann Scherchena je l. 1924 nastala slovenska prepesnitev Mileta Klopčiča z naslovom Himna. Na Slovenskem je bil splošno znan in tiskan tudi srbohrvaški prevod z začetnim verzom: Budi se istok i zapad. Besedilo se je med NOB tiskalo v mnogih partizanskih pesmaricah in se prepisovalo tudi med Slovenci v Trstu in Porabju. Rokopise celotnega besedila in fragmentarne zapise iz Trsta hrani NSKT, odsek za zgodovino, NOB 8. Narečno varianlo z Gornjega Senika na Madžarskem sta okrog l. 1946 zapisali 16-letna Ana in 18-letna Teréz Bajzek, kakor sta se je naučili od prekmurskih partizanov, ki so prihajali v hišo Šalovskih na Gornjem Seniku. Pričujoče besedilo povzemamo po eni izmed zgodnjih partizanskih objav v Partizanskih pesmih, 1943 (izdajatelja in kraja izdaje ni), str. 17-18, kjer je komentirana kot »ena od najstarejših in najbolj razširjenih pesmi revolucionarnega proletariata«. SM 65 A, 65 B, 35 Gr 85, 86, 87, LS 86, CT 309, Bo 683, II 71, 71 A, Mu 15, Ro 2.

Bratje, le k soncu, svobodi,
bratje, le k luči na plan!
Noč je bolestna za nami,
pred nami svobode je dan.

Zbori brezpravnih milijonov
silijo ven iz noči,
da uteše hrepenenje
trgajo svoje vezi.

Strimo okove tiranov,
prosto izberimo pot,
dvignimo našo zastavo
visoko nad delavski rod!

Bratje, podajmo si roke,
bratje, prezirajmo smrt!
Sveta poslednja je borba,
naprej, naš sovrag naj bo strt.

Vzhod in zahod se budita,
drami se sever in jug,
vstani, o ljudstvo slovensko,
dovolj pretrpelo si muk!

Thovari smo!

I.

Thovari smo in naša sila
skovala bo nam nove bluz
in ista svetla je pod blazin
prisigala bo svobode tui. (3 X)

II.

Idemec pada na udarom
blaziva presem naj domi
sovratnik stolitni se v prah je
in spanja ljindstvo se bui. (3 X)

III.

U narodu skovali bronco
in lušini volane volane
naprej v borbo je naše gesto
se vas in mesto se ludi. (3 X)

Kovači smo

Besedilo je prevod ruske pesmi **Filipa S. Škuleva** (1868-1930) iz časa po oktobrski revoluciji. Ko so jo člani Komsomola razširili med delavce, so nastale različne besedilne in melodijske variante. K nam je prišla v esperantskem prevodu, s katerim se ritmično ujema slovenski, nastal med političnimi zaporniki v kaznilnici v Sremski Mitrovici. Prevod je bil objavljen v Partizanskih pesmih 1943 (brez navedbe izdajatelja in kraja), str. 13 in še v mnogih drugih partizanskih pesmaricah. Ruski napev so pri nas priredili skladatelji Rado Simoniti, Radovan Gobec in Slavko Mihelčič. Rokopisni prepis, ki je nastal na Tržaškem, hrani NSKT, odsek za zgodovino, NOB 8; arhiv IZDG pa zapis iz zvezka neznanega zapisovalca s Tolminskega v fasc. 565/VIII. Isti arhiv hrani več tipkopisnih variant: 197b/II, fasc. 92/II-1, 92/II-2 in 696 II 2. SM 67 II, Ce 15, var. Pr 194, Ce 216, 217, Gr 90, Bo II 76, Sc D 306, Ro 10.

Kovači smo in naša sila
skovala nam bo sreče ključ
in iskra svetla izpod kladiva
prižgala bo svobode luč.

Udarec pada za udarcem,
kladiva pesem naj doni,
sovrag stoletni že v prah se ruši,
iz spanja ljudstvo se budi.

In srečo narodu skovali
s kladivom našim bomo mi,
verige sužnjev, okove težke
kladivo naše naj zdrobi!

Mi kujemo bodočnost svetlo
in svobodo za vse ljudi,
»naprej v borbo« je naše geslo!
Že vas in mesto se budi.

Mi kujemo enakost, bratstvo,
mladini sonce, svobodo,
vsi za svobodo, kruh, mir in zemljo
dvignimo žuljavo roko!

Kovači smo in naša sila
skovala nam bo sreče ključ
in iskra svetla izpod kladiva
prižgala bo svobode luč.

Mile Klopčič je že l. 1923 ali 1924 s pomočjo nemškega prevoda prepesnil izvorno rusko žalostinko Vy žertvoju pali, ki je prirejena po besedilu **A. Arhangelovskega** V doroge iz l. 1878.

V revoluciji l. 1905 so jo prepevali padlim tovarišem. Pri nas so jo peli na partizanskih pogrebih padlih borcev in priredbi Rada Simonitija. Besedilo je bilo po danes dostopnih podatkih prvič objavljeno v Partizanskih pesmih, 1943 (izdajatelj in kraja izdaje ni), str. 43-44, nato pa ponatiskovano v številnih pesmaricah in izborih, z notacijo napeva v Naši pesmi, izdala kulturna grupa X. SNOUB, na Visu 1944 in v Naši pesmi, I. del, uredil Karol Pahor, izdal GŠ NOV in POS, 1944.

V arhivu IZDG hranijo rokopis iz zvezka neznanega zapisovalca s Tolminskega, ki se ujema z danes bolj znano in od prevajalca potrjeno varianto. Isti vir pa hrani še drugo varianto z začetnimi verzi Nesmitne vas žrtve zahteval je boj/za narodno osvobojenje, (sign AIZDG, fasc. XXX, mapa 1), za katero Klopčič ni bil prepričan, da jo je prevedel on. Isto varianto v tipkopisu ima tudi Muzej za Tolminsko, inv. št. 702. SM 70, Ce 242, Re 408, 236, JA 50, CT 88, Sc D 305, Bo 81, var. Bo 81 A, Ro 9.

Kot žrtve ste padli v boju za nas,
da srečo, svobodo bi užival trpin.
Do smrti je služil svobodi vaš glas,
pogumno ste zrl v gotovi pogin.
A kadar svoboda zasi je nam spet
in vaše se želje izpolnijo,
takrat se spominjal še pozni bo svet
junakov, ki v grobu trohnijo.

V razkošnih palačah piruje tiran
in v vinu utaplja bojazen,
a roka pravice že dviga se nanj
in piše na steno mu kazen.
A prišel bo dan, ko se ljudstvo zbudi,
in dvigne po zmagi k svobodi.
Vam, bratje, pa pesem ljubezni doni
in večna zahvala vam bodi.

Veseli veter

Besedilo je prevod ene izmed priljubljenih sovjetskih pionirskih pesmi iz filma Otroci kapitana Granta. Prevajalo ga je več avtorjev, med njimi tudi dramaturg gledališke skupine pri SNOSu Smiljan Samec, ki hrani rokopis svojega prevoda v med vojno nastalem rokopisnem zvezku pesmi. Prečrkovani izvirnik in slovenski prevod s kratkim komentarjem o izvoru besedila sta bila objavljena v Partizanskih pesmih, 1943 (brez navedbe izdajatelja in kraja), str. 72-73. Arhiv IZDG hrani dva tipkopisa 697 II 2a in 696 II 2 ter za kitico krajšo varianto v rokopisnem zvezku neznanega zapisovalca s Tolminskega 565/VII. SM 25, var. 25 A, B, C, Vi 630, BO II 79, ŠK 198, Sc D 206.

Sedaj pa pesem nam zapoj, veseli veter,
veseli veter, veseli veter.

Vsa morja in gore preromal si v poletu
in slišal pesmi vsega si sveta.

Daj, zapoj nam o gorah visokih,
daj, zapoj nam o tajnah morja
in kar ptice govore v daljah sinjega neba
in o smelih velikih ljudeh.

Kdor za zmago se hoče boriti,
ta naj stopi v naše vrste;
če vesel si, se smejiš,
z voljo vse si priboriš
in kar vztrajno iščeš, to dobiš.

Zato pa pesem nam zapoj, veter,
veseli veter, veseli veter;
vsa morja in gore preromal si v poletu
in slišal pesmi vsega si sveta.

Daj, zapoj nam o slavi, pogumu,
o herojih duha in pesti,
da srce se razplamti,
da si vsakdo zaželi
biti bolj kot dedje jim enak.

Kdor za zmago se hoče boriti,
ta naj stopi v naše vrste;
če vesel si, se smejiš,
z voljo vse si priboriš
in kar vztrajno iščeš, to dobiš.

Katjuša

Izvirno rusko besedilo **Mihaila Isakovskega** je nastalo l. 1938. Kmalu ga je uglasbil Mihail Blanter in že med sovjetsko domovinsko vojno se je naglo širilo. Pesem so prevzeli naši partizani, jo prepevali v izvirniku in večkrat prevajali. Pričujoče besedilo je prepesnil Mile Klopčič in je povzeto po zbirki Partizanska pesem, izdal okrajni odbor OF v Murski Soboti, maja 1945, str. 2. Prečrkovan izvirnik in prevod v slovenščino sta bila objavljena v Partizanskih pesmih, 1943 (brez izdajatelja in kraja), str. 84-85; fragment ruskega besedila pa je ohranjen tudi v rokopisni beležnici pokrajinskega poverjenika ZKM za Gorenjsko (julij-september 1943) in ga hrani IZDG, 664 IV 3 č. CT 309, var. SM 22 a in 22 b.

Zacvetele jablane in hruške,
vstale so meglice iznad rek;
prišla je na strmi breg Katjuša,
prišla na visoki, strmi breg.

In zapela pesem čez poljano
o sokolu s širnih je planjav
in o njem, ki ljubi ga vdano,
ki ji pismo drobno je poslal.

Ti letiš od drugih ptic hitreje,
mojo pesem nesi v daljni kraj,
partizanu, ki nam brani meje,
lep pozdrav Katjušin mu predaj!

Misli naj na ljubico edino,
ki mu pesem poje čez goré.
Naj ohrani našo domovino,
jaz ohranim svoje mu srce.

Pesem o Volgi

Izvirno rusko besedilo je po podatkih iz objave v Partizanskih pesmih, 1943 (brez navedbe izdajatelja in kraja), str. 29-30, iz filma Volga, Volga. Prevod je delo neznanega prevajalca in se je širil v rokopisnih in tipkopisnih prepisih, ki jih hranita Goriški muzej, arhiv NOB 96 in IZDG, 697 II 2 a ter 441 III 4. SM 11 var. B, 11 A, 11; Ce 210, Tr 130 a, 130 b, Sc D 331.

Mnogo pesmi o Volgi so peli,
a take bilo ni doslej,
ki bi v žaru sovjetskega sonca
razzvenela se preko vseh mej.
Ponos si vsega naroda,
kot morje polna si voda,
kot zemlja rodna svobodna,
širna vsa, brez meja, silna.

Zapojmo pesem o Volgi na ves glas,
saj v njej naša sila živi,
naj prav do neba se razlega,
naj v srcih naših zveni!
Ponos si vsega naroda,
kot morje polna si voda,
kot zemlja rodna svobodna,
širna vsa, brez meja, silna.

Prej je pesem odmevala druga,
težki dnevi so plašili nas,
prej je v pesmi zvenela tuga,
zdaj kipi nam od radosti glas.
Ponos si vsega naroda,
kot morje polna si voda,
kot zemlja rodna svobodna,
širna vsa, brez meja, silna.

Mi v večnem zdaj maju živimo,
svoje sile ne damo razbit',
saj pod slavno sovjetsko je zvezdo
najlepše na svetu živet'!
Ponos si vsega naroda,
kot morje polna si voda,
kot zemlja rodna svobodna,
širna vsa, brez meja, silna.

Naj sovragi kot gladni volkovi
zaganjajo nam se v meje,
nikdar Volge ne bodo uzrli,
nikdar pili iz Volge vode!
Ponos si vsega naroda,
kot morje polna si voda,
kot zemlja rodna svobodna,
širna vsa, brez meja, silna.

Zapojmo, bratje

Rusko besedilo Marš
veselih rebijat

V. Lebedeva-Kumača

z glasbo ukrajinskega
skladatelja

I. O. Dunajvskega je
postalo znano s filmom
Pastir Kostja leta 1934.
Koračnica se je tiskala že
v predvojnem
jugoslovanskem
revolucionarnem gibanju
v Naši pjesmarici,
Zagreb 1936 (urednika
P. Markovac in I. Curl)
in v pjesmarici
mednarodnih brigad v
španski državljanski vojni
leta 1938. Besedilo je v
slovenščino svobodno
prevedel Milan Apih
v začetku l. 1943 v lškem
Vintgarju. Drugačen prevod
je bil natisnjen v
Partizanskih pesmih
l. 1943 (brez navedbe
izdajatelja in kraja),
str. 39-40. Tipkopis besedila
hrani IZDG, 697 II 2a.
SM 35.

Zapojmo, bratje, zdaj pesem veselo,
četudi žalost nas včasih teži,
ker pesem najprej nam rane zaceli,
srce in čelo nam zopet razvedri!

Saj pesem moč in duha nam dviguje,
spodbuja k delu, počitek sladi;
kdor ljubi pesem, ta vedno zmaguje,
ustvarja srečo in radostno živi.

Ob pesmi mnoga storjena so dela
in pesmi spremljajo nas tudi v boj
in pesem slavo junakom bo pela,
ki žrtvovali so kri za narod svoj.

Saj pesem moč in duha nam dviguje,
spodbuja k delu, počitek sladi;
kdor ljubi pesem, ta vedno zmaguje,
ustvarja srečo in radostno živi.

Nekoč po vsej naši lepi deželi
vesele pesmi odmevale so;
zdaj mesto pesmi odmevajo streli,
potoki solz in krvi po njej teko.

Saj pesem moč in duha nam dviguje,
spodbuja k delu, počitek sladi;
kdor ljubi pesem, ta vedno zmaguje,
ustvarja srečo in radostno živi.

In že so pesem mrtvaško nam peli,
junaško pesem zapeli smo mi
in smrt pogrebcem smo svojim prisegli,
za novo lepše življenje v boj smo šli.

Saj pesem moč in duha nam dviguje,
spodbuja k delu, počitek sladi;
kdor ljubi pesem, ta vedno zmaguje,
ustvarja srečo in radostno živi.

In kmalu bo sreča vzcvetela
iz solz in ran in prelite krvi
in nova radostna pesem kipela
iz src svobodnih in srečnih bo ljudi.

Saj pesem moč in duha nam dviguje,
spodbuja k delu, počitek sladi;
kdor ljubi pesem, ta vedno zmaguje,
ustvarja srečo in radostno živi.

Čr nolaska

Po španski Asturiani,
najprej pesmi asturskih
rudarjev, ki se je močno
razširila v španski
državlanski vojni ob
zapiranju komunistov in so
jo med naše partizane
zanesli slovenski borci
mednarodnih brigad, je
prevod, prilagojen
slovenskim medvojnim
razmeram priredil študent
Milovan Ilich. Besedilo se
je ponavadi tiskalo ob
španskem izvirniku Dime
donde vas, morena, na
primer v Partizanskih
pesmih, 1943. Na
melodijo Asturiane je
Mitja Ribičič-Ciril napisal
znano partizansko pesem
Na oknu.
SM 53 P (Asturiana), 811
(Čr nolaska), var. prevoda
Ks 193, Sc 86, Pr 95,
Va 66, 67, Šk 175, Bo 19,
SM 811 a, 811 b.

Povej, kam greš, čr nolaska,
povej, kam greš, ti šaljivka,
povej, kam greš čr nolaska ob treh,
ko jutro se komaj budi.

V šempetrsko grem kasarno.
Obiskat grem komunista,
ki so zaprli v Ljubljani ga ti
morilci fašistični.

Živi Slovenija naj rdeča,
živi naj dekle pošteno,
živi naj tista, ki ljubi
junaškega komunista;
umre naj tista, ki ljubi
zločinca belogardista!

Sovjetska domovina

Rusko besedilo

V. Lebedeva-Kumača

je po podatkih iz komentarja
v Partizanskih pesmih,
1943 iz filma Cirkus.

Objavljeno najprej v zbirki
Pesmi, izdala okrožna
tehnika KPS, Ljubljana
1943, str. 16.

Dva tipkopisa besedila
hrani arhiv IZDG, 697 II 2a
in fasc. 92/II 12,

rokopisni zapis pa
Dolenjski muzej v Novem
mestu.

SM 30, Ce 211, Šk 236.

Tam od Moskve pa do daljnih krajev,
z južnih gor do severnih ledov,
človek hodi svobodnih daljav sin,
sam zemlje gospod in prost okovov.
Povsod življenje vriska in se smeje,
šumi kot Volga burno in kipi,
mladini pota prosta so brez meje,
starost spoštuje tu se in časti.

Široka si, svobodna zemlja daljna,
a nas okovi režejo v kosti,
ne poznam dežele ti enake,
kjer tak lahek bi bil napor ljudi.

Nad teboj pomladni veter veje,
z vsakim dnem vse lepše se živi,
a nikdo na svetu ne umeje
tak' smejat' se, ljubiti' kakor ti!
Mračno obrvi bomo naježili,
če te napadel bo sovrag,
kot nevesto ljubljeno branili,
kakor mater čuval te bo vsak!

Široka si, svobodna zemlja daljna,
a nas okovi režejo v kosti,
ne poznam dežele ti enake,
kjer tak lahek bi bil napor ljudi.

Kurgan pod Hersonom

Rusko besedilo avtorja **Vasilija** je v slovenščino prevedel Tone. V juliju-avgustu 1944 so prevod z opombo, da pomeni kurgan gomilo, grob, objavila partizanska glasila Primorski kmečki glas, št. 7-8, str. 5, Kmečki glas, št. 7-8, str. 2 in Dolomitski glas. Pe 207, Ce D 293, Re 449, Lo 215, Tr 243, var. Vi 633, Sc 314.

Stoji pred Hersonom v stepi zeleni
s travo zaraščen kurgan.
Junaško boril se je z Nemci tu kleni,
železni mornar, partizan.

Je šel nad Odeso, a prišel pred Herson
v zasedo je hrabri odred,
na levo zastava, fašisti na desno,
a bomb je ostalo deset.

»Tovariši,« rekel je, obmjen k odredu,
železni mornar, partizan,
»Herson je pred nami, prodrimo na juriš,
da padli ne bomo zaman.«

In fantje so rekli: »Prodrimo, tovariši!
Zadosti nam bomb je deset.«
»Na juriš!« In z bombami so se prebili,
mornar pa je padel zadet.

Stoji pod Hersonom v stepi zeleni
s travo zarasel kurgan,
leži pod kurganom junak naš jekleni -
tovariš, mornar, partizan.

Zvezdasti prapor.

(Kolačnik, am. vojnik)

Vijolice nad nami nebo,
prišna cesta se vije pred nami,
pesem odmeva glasno
skozi sončev dar.

Zvezdasti prapor mesto
vsi žareči,
plamenec
vibra nad nami.
Z dvigajočim yčnim glasno
že vidi svet
na čisti vseh
gle vidno z nami.

Ne sklanjamo mi se nikdar
kadar kriča je v boji tu. Svoboda,
rabi poguma nam žari
v krvi plameni.

Zvezdasti prapor ...

Visnje, 14. IX. 44.

Zvezdnati prapor

Koračnico ameriške
vojske Star Spangled
Banner je v slovenščino
prevedel dr. Lev Svetek-Zorin
14. 9. 1944 na Višnjeku.
Ob obisku
zavezniških misij so himno
zapeli najprej v izvirniku
nato pa še v slovenskem
prevodu. Besedilo si je
prevajalec zapisal
v dnevnik, ki ga hrani
doma. Prepis Leona
Ponikvarja, kulturnika pri
XXXI. korpusu, v njegovem
dnevniku hrani Muzej
ljudske revolucije v
Ljubljani.
SM 55, Fi 199.

Visoko nad nami nebo,
prašna cesta se vije pred nami,
pesem odmeva glasno
skozi sončen dan.

Zvezdnati prapor zvesto
ves žareč
plameneč
vihra nad nami;
z dvignjeno gremo glavo
in vedri smeh
na licih vseh
gre vedno z nami.

Ne ustrašimo mi se nikdar,
kadar treba je v boj za svobodo,
vroče poguma nam žar
v srcih plameni.

Zvezdnati prapor zvesto
ves žareč
plameneč
vihra nad nami;
z dvignjeno gremo glavo
in vedri smeh
na licih vseh
gre vedno z nami.

Na zapad, na zapad, junaki

Po srbohrvaškem prevodu
ruskega besedila

Alekseja Surkova je
neznani prevajalec pesem
prevedel v slovenščino.
Objavljena je
v Partizanskem dnevniku,
izdal Prop. ods. IX.
korpusa, št. 137,
26. 5. 1944, str. 4.
Nekoliko drugačna varianta
prevoda je izšla v sklopu
dramskega besedila
Milana Apiha Rdeča
armada prihaja v
Partizanskem odru št. 6,
oktober 1944, zadnja
stran. (Tipkopis hrani
Goriški muzej, arhiv NOB
96).
Pe 136, Re 448, var. Sc
259, Gr 100, IS 71,
Tr 165.

Od grozne trdnjave, od Stalingrada
hitro smo drli na Don.

Za nami je Dnjeper, že kanonada
za Pripetom treska kot grom.

Ne moti poleta ledena nam burja
ne s snegom zametena pot.

Podnevi, ponoči razlega se »Hura!«,
juriša naš gardijski polk.

Krepkejša od boja do boja
družina je gardijska moja.

Na zapad, junaki!

Mi vojska smo novega kova!

Skozi belo pustinjo, v zametu orjaškem
z bajonetom si krčimo pot.

A Stalin v plašču vojaškem
pred našo je četo povsod.

Ko po vrstah ozre se preko planjave,
pešaki ga vsi prepoznajo.

V slavi njegovi rdeče zastave
gardijske nam plapolajo.

Krepkejša od boja do boja
družina je gardijska moja.

Na zapad, junaki!

Mi vojska smo novega kova!

Plačujemo zdaj za solze in jad,
sovragu zastavljamo pot.

Ne boš nam ušel, ti fašistični gad!

Sodba te najde povsod!

Čuj! Treskajo salve moskovskih topov,
zmag novih to silni so zvoki.

Čistijo zemljo krvavih vragov
naši gardijski polki.

Krepkejša od boja do boja
družina je gardijska moja.

Na zapad, junaki!

Mi vojska smo novega kova!

V boj za rodni dom

Prevod in priredbo ruske revolucionarne pesmi si je zapisal Milan Juričev-Jugov, 37-letni gostinski delavec, komandant bataljona in preiskovalni tožilec XVIII. divizije. Dve varianti z različnima oblikama kitic, zapisani s tintnim svinčnikom, hrani arhiv IZDG, 179 b/II. Pr 202.

Dirja konjenica po cesti kameniti,
pa v stremenu dvigne se njen voj,
in po eskadronih vsi jezdec stasiti
vajeti napnejo in zletijo v boj.

V boj za rodni dom, v boj za Stalina,
naj ponosni prapor nam vihra,
konji - skok na skok - v širo bojno plan,
naj sovrag pred nami trepeta!

Zemljo previhrali v širnem smo poletu,
zemljo previhrali vsepovsod,
naših čilih vrancev ne ustavi nič na svetu,
svetle bojne sablje režejo nam pot.

Ni sovrag potolkel nas v boju dosedanjem,
naše jeklo ostro je kot prej,
konjenica jezdi in z njo v naponu vztrajnem
konj se meri s tankom, v boj hiteč naprej.

Pesem žená

Po hrvaški priredbi je rusko besedilo prevedla Vida Levstik, 30-letna dramska igralka, aktivistka AFŽ. Za miting ob dnevu žena v Semiču l. 1944 je besedilo tudi sama uglasbila in dirigirala ženski zbor. Kasneje ga je uglasbil Karol Pahor. Objavljeno je v Pesmih za mladenke, uredil Makso Pirnik, april 1944, str. 3 SM 1347.

Za nami je temna preteklost,
za nami stoletni je san,
me žene iz sužnosti črne
v svobodni zdaj stopamo dan.

In žena, ki molčala
je doslej vse dni,
zdaj v borbi dvignila je
pest za lepše dni.

V borbo vas kličemo žene,
naj čuje nas mesto in vas,
gradimo si lepšo bodočnost,
zapijmo si pesem na glas.

In žena, ki molčala
je doslej vse dni,
zdaj v borbi dvignila je
pest za lepše dni.

Starka Spasa

Vladimir Nazor, 67-letni
upokojeni profesor,
književnik, predsednik
ZAVNOH.
Besedilo je nastalo
spomladi 1943 na umiku
iz Črne gore. V prevodu
Mileta Klopčiča je bilo
objavljeno v ljudski
pravici, leto V, št. 17,
18. avgusta 1944.
Ce D 292, CT 218.

Starka Spasa ob ognjišču mi je rekla:
»Kam si vendar mislil, ti starost uboga!
To, kar hočeš, zdravja, mladih sil zahteva:
ti si kot pri konju izrabljena podproga;

počila bo...« - »Tetka draga, kadar predeš,
pa ti spanec le premaga glavo sivo,
nit se utrga, prsti pa nadalje sami
nekaj lepega še predejo ti živo.«

Spasa gleda v ogenj, potlej v svoje roke,
svoje suhe, izgarane prste gleda,
ki na njih so kakor prstani sledovi,
ki je vtisnilo trpljenje jih in beda.

»Res je, stari! Takrat zlate niti snujem,
dasi potlej jih pogrešam v preji sami...
Čakaj malo, kravo vzamem še iz hleva
in zaklenem vrata... Pojdem še jaz z vami!«

Vladimir Nazor:

Tovariš Tito

*Kar je bilo pod pepelom
v naših srcih plaho skrito,
v kres mogočen je razsvetil
naš tovariš*

*Tito,
Tito.*

*Speljal razne je potoke
v eno strugo zmagovilo
in ustvaril silno reko
naš tovariš*

*Tito,
Tito.*

*Presejal je našo moko
skoz rešeto in skož sito,
kruha novega nam mesi
naš tovariš*

*Tito,
Tito.*

(Prevedel Mile Klopčič)

Tovariš Tito

Srbohrvaško besedilo
Vladimirja Nazorja sta

v slovenščino prevedla
dramaturg in član
kulturniške skupine pri GŠ
NOV in POJ Smiljan
Samec - na Visu marca
1944, in pesnik, član
Propagandnega odseka
IO OF Mile Klopčič - v
Podhosti pri Dolenjskih
Toplicah jeseni 1943.
Samčev prevod je bil
objavljen v ciklostrirani
Partizanski čitanki, str. 4,
Klopčičev v treh kiticah
pa v Slovenskem pionirju,
izdala Zveza slovenske
mladine, I. II, št. 3, marca
1944, str. 8. V objavi na
naslovni strani prve
številke Novega rodu,
oktobra 1944, je bilo to
besedilo opremljeno
s Titovim portretom. Že
izvirno Nazorjevo besedilo
je doživelo uglasbitev
Miroslava Špilerja-Petroviča,
Klopčičev prevod so
uglasbili P. Šivic, K. Pahor
in R. Hrovatin, samčevega
pa R. Simoniti. Pričujoče
besedilo je manj znani
Samčev prevod,
Klopčičev pa se glasi:

Kar je tlelo pod pepelom
v naših srcih plaho skrito,
v kres mogočen je
razsvetil
naš tovariš Tito, Tito.

Speljal razne je potoke
v eno strugo zmagovito
in ustvaril silno reko
naš tovariš Tito, Tito.

Presejal je našo moko
skoz rešeto in skoz sito,
kruha novega nam mesi
naš tovariš Tito, Tito.

SM 41 (P), Vi 629, LS 52,
A (Smiljan Samec); Re 447,
Tr 72, Ls 52, 52 B,
52 C, Go 17, Sc 235,
Sc D 284, Ro 7, CT 72
(Mile Klopčič).

Kar je tlelo pod pepelom,
v srcih nam globoko skrito,
v svetel plamen je raznetil
drug nam Tito, Tito, Tito.

Kar je tlelo vsepovsodi,
zlil je v strugo enovito
in široko reko stvoril
drug nam Tito, Tito, Tito.

Naše žito in pšenico
prevejal je skozi sito
in svobode kruh zamesil
drug nam Tito, Tito, Tito.

Torej tudi ti, tovariš,
dvigni pest, iz jekla vlito,
in za njim do konca pojdi
z vzklikom: Tito, Tito, Tito!

Poštevanka

Besedilo je bilo objavljeno
v Slovenskem pionirju št. 1,
marec 1945, str. 7.

Slovenski šolski muzej
hrani v Osnutku prve
čitanke tipkopišno
varianto, kjer sta
navedena kot avtorja

**Maršek S. - Klopčič
Mile.**

Sc 262, Si 238, CT 272,
var. IS II 100.

V naši šoli
ni lenuhov,
len je le
Tomaž Lapuhov.
Če sploh v šoli
kdaj sedi,
zlekne se
in brž zaspi.
S potepuhi
se le brati,
tri dni
kdo ve kod
se klati.
Dan četrti
zamudi,
peti dan
doma smrči,
šesti dan
pouk ovira,
sedmi dan
krompir izbira,
osmi dan
se nekam skrije,
deveti dan
žogo bije,
dan deseti
gre k zdravniku,
potlej se je
spet potikal
in prešpal
dvanajsti dan
in potem
trinajsti dan
bil iz šole
je izgnan.

Vsi na delo

Besedilo neznanega
avtorja, prevod iz
srbskega Pionirja, je bilo
objavljeno v Pionirju,
l. 3, št. II, februarja 1945,
str. 26.
SC 236, lo 60, LS II 203,
Re 262.

Kar nas mladih je, veselo
vsi pojdimo zdaj na delo.

Živo, urno mladec vsak
z nami stopi zdaj v korak!

Delo je za vse postava,
v delu kaže se mladina prava!

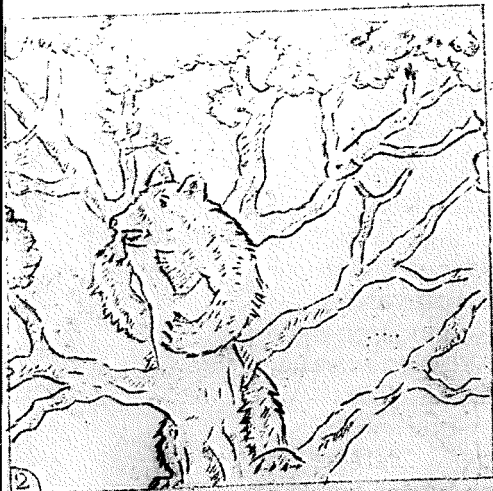
Delo vid in sluh ostri,
krepi telo, duha bistri.

Delo vse je, to vemò,
brez dela kruha nič ne bo.

Vsi stopite v naše vrste:
bistre glave, roke čvrste -

da dom si nov zdaj spet zgradimo
za narod naš, za domovino.

Vsa pri delu bo mladina,
srečna nam bo domovina!

Na hruški medved Brum visi,
obira sadje, se gosti.
Ko strica stražnika uzre,
z drevesa zlezo, za njim gre.

"Ljubi striček, tudi jaz
pojdem stražit tole vas.
Bova stražila oba:
eden-dva, eden-dva."

Gresta dalje, s naproti
pride jima zver po poti.
Oči žarčijo - pa kako!
Strah in groza! Kdo je to?

"Stoj, kdo tam?"

"Laček Ham.

Na misljam zdaj sem bil,
a sem ništro le ulovil.
Za mačke slabo je noooj,
zato poklic bom menjal svoj.
Vzemite me, da tudi jaz
bom z vama stražil tole vas.
Tako; grem z vama, to se ve,
ena-dve, ena-dve."

Gredo vsi trije iz vasi,
o zeljniku pokraj poti.
Tam zver čepi na nogah avst.
pa kratak repček, strah v očeh.
"Kdo si nočni potepuh?"

"Najček la sem dolgih uh.
Sit sem tega semorvanja
in bojazni ter bežanja.
Po rečnici naj potam,
tudi jaz zdaj z vami grem,
kar na mestu, to se zna,
dva krat-dva, dvakrat-dva."

Zelena kape, zle oči -
pred njimi švat ko kol stoji.
Boji se, trese sredi steze,
srce mu švabsko v hlače leze,
nič ne krične, nič ne reče,
samo - uteče.

Urnih nog je v noč pobere,
na prlo vso se stric zedere:
"Tovariši, zdaj se mudil!
Brž za Švatom - en, dva, tri!"

Našim pionirčkom

Branko Čopić, 28-30-letni pisatelj, partizan. Besedilo je nastalo med leti 1943-1945

v bosanskih gozdovih in je namenjena pionirjem iz Podgrmeča, na katere avtor naslavlja uvodno pismo.

Slovensko izdajo tehnike Mlada je priredil France Bevk. Besedilu so bile dodane ilustracije v obliki stripa.

Sc D; LS 14; Lo 232-236; LS IA 63-68, var. LS IA 63-64a.

Tik, toka-taka, toka-taka,
nekdo skoz vas v noč koraka.
Skoz veje mesec pogleduje
in vprašuje:
»Oho, oho -
kdo je to?«

To je stari stric Petran,
nočni stražnik - partizan,
z nogu bije, ropota:
eden-dva, eden-dva.

Na hruški medved Brum visi,
obira sadje, se gosti.
Ko strica stražnika uzre,
z drevesa zleze, za njim gre.

»Ljubi striček, tudi jaz
pojdem stražit tole vas.
Bova stražila oba:
eden-dva, eden-dva.«

Gresta dalje, a naproti
pride jima zver po poti.
Oči žareče - pa kako!
Strah in groza! Kdo je to?

»Stoj, kdo tam?«

»Maček Ham.
Na mišjem zdaj sem bil,
a sem ništro le ulovil.
Za mačke slabo je nocoj,
zato poklic bom menjal svoj.
Vzemita me, da tudi jaz
bom z vama stražil tole vas.
Tako grem z vama, to se ve,
ena-dve, ena-dve.«

Gredo vsi trije iz vasi,
ob zelniku pokraj poti.
Tam zvečer čepi na nogah dveh,
pa kratek repek, strah v očeh.
»Kdo si nočni potepuh?«

»Zajček le sem dolgih uh.
Sit sem tega samovanja
in bojazni ter bežanja.
Po resnici naj povem,
tudi jaz zdaj z vami grem,
kar na mestu, to se zna,
dvakrat-dva, dvakrat-dva.«

Zelena kapa, zle oči -
pred njimi Švab ko kol stoji.
Boji se, trese sredi steze,
srce mu švabsko v hlače leze,
nič ne krikne, nič ne reče,
samo - uteče.

Umih nog jo v noč pobere,
na grlo vse se stric zadere:
»Tovariši, zdaj se mudi!
Brž za Švabom - en, dva, tri!«
Stari zajec brzih nog
steče, krikne: »Naokrog!«
On prevare mnoge ve,
Švabu plane pod noge,
Švab sred steze - hola, hup! -
že podolž na tleh leži,
roke, noge v zrak moli.

Skoči maček - frke, frke -
Švabu trga, puli brke
in ga praska - krab, krab, krab! -
to vam vpije, cvili Švab.
Pa še medved Brum prisope,
s šapo udriha - tipe, tope,
Švabu pokajo kosti,
po ušesih mu zvoni.

Nazadnje pride stric Petran,
nočni stražnik - partizan,
prinese dolgo vrv s seboj,
poveže Švaba, da je joj!

»Hodi z mano, psiček moj,
moja klet bo domek tvoj.«
Pred kletjo je medved stari
s puško v šapi, da stražari.

A na okno maček skoči,
mahne z repom, hrbet vzboči,
viha brke, pazno bdi,
da jim Švab ne ubeži.

Stari zajec, nagel skok,
plane, teče urnih nog,
ko veter naglo se podi,
strašno, strašno se mudi.
Nič ne vidi, nič ne čuje,
Vse plotove preskakuje
in vse jame - hip, hop-cap,
nese pismo v glavni štab:
»Komandant, tovariš mili,
Švaba smo to noč ulovili.«

Hej Slovani

Danes jugoslovanska državna himna je po izvoru himna poljskih legionov z melodijo ljudske mazurke Jeszcze Polska nie zginęła, ki jo je sestavil pesnik **Jozef Wybicki** l. 1797 v Italiji. Med poljsko vstajo 1830 je to postala vodilna uporniška pesem, po zlomu vstaje pa so jo emigranti zanesli po svetu.

Sámo Chalupka je l. 1834 na Slovaškem na melodijsko varianto spesnil novo besedilo Hej Slovane, ješte naša slovanská reč žije, ki se je bliskovito razširila in se prevajala v različne slovanske jezike. Prvi slovenski prevod z naslovom Slovanski duh je izšel l. 1848 v Gerlici slovenski v Ljubljani, potem pa je ta pesem postala stalna uvodna točka čitalniških besed. Viktor Smolej (IJS 1985/86, št. 5, str. 178) domneva, da jo je prevedel Andrej Pirnat, montanist v Banski Štravnici na Slovaškem. Slovensko besedilo se je ustalilo z objavo v Razlagovi Pesmarici 1863 oz. 1872.

V partizanskem tisku in pesmaricah najdemo več variant:

Hej Slovenci, kdaj bo konec našega trpljenja (Pesmi, Okrožna tehnika KPS, Ljubljana 1943, str. 10), prevod Mileta Klopčiča, Hej Slovani, svet se trese z Volge do Triglava in krajšo varianto Hej Slovani, naša reč slovanska živo klije.

Tipkopise Klopčičevega prevoda hrani arhiv IZDG, 696 II 1 f in 696 II 2 ter Slovenski šolski muzej, fas. 169-14.

SM 71 B, Re 257, var. SM 71 A, Re 431, Gr 107, Sc 257, LS IB 34, 34 A, JA 26, Lo 41, CT 309, Sc D 260.

Hej Slovani, naša reč slovanska živo klije.

Dokler naše verno srce za naš narod bije.

Živi, živi, duh slovanski, bodi živ na veke!

Grom in peklo, prazne vaše proti nam so steke.

Naj tedaj nad nami strašna burja naj se znese!

Skala poka, dob se lomi, zemlja naj se trese!

Bratje, mi stojimo trdno, kakor zidi grada,

črna zemlja naj pogrezne tega, kdor odpada!

Besedilo je v času Pariške komune l. 1871 napisal komunard **Eugene Pottier**. Leto dni po objavi v avtorjevi zbirki Chants Révolutionnaires 1887, ga je uglasbil avtorjev poklicni tovariš Pierre Degeyter. Po nastanku III. internacionale je to postala himna komunističnega gibanja vsega sveta. Sovjetska zveza pa je pesem takoj po ustanovitvi proglasila za državno in partijsko himno. Državna himna je ostala do pomladi 1944, ko je bila namesto Internacionalne izbrana pesem S. Mihaljkova in El Registana, Internacionala pa je ostala himna Komunistične partije Sovjetske zveze. Pri nas se je ta himna razširila med delavstvom po prvi svetovni vojni in po ustanovitvi KPJ. V slovenščino jo je po češkem prevodu prvič prevajal Anton Kristan in svoj prevod objavil v idrijskem Napreju. Drugi prevod je po italijanski predlogi napravil tržaški učitelj Albin Širok, nepodpisano besedilo pa je izšlo v tržaškem Delu 1. 10. 1920. Tretji je Internacionalo prevedel pisatelj Ivan Vuk, ko je bil v ruskem vojnem ujetništvu. Po objavi v Delu 14. 1. 1921 se je ta pesem splošno priljubila našim delavcem. Do začetka vojne pa je na pobudo zborovodje delavskih zborov Hrabroslava Vogriča nastal še četrti prevod Roberta Poharja, ki so ga prvič peli na prvomajski akademiji v Mariboru l. 1928. Med drugo svetovno vojno je l. 1944 Internacionalo prevedel pesnik in dramaturg na osvobojenem ozemlju Mile Klopčič. Nekaj mest v Vukovem prevodu je obdržal, ostala pa skušal izboljšati. Ker ni

imel pred sabo niti francoskega izvirnika niti celotnega ruskega prevoda, je tretjo kitico napisal skoraj popolnoma na novo. Prav tiste tedne je nastal še šesti prevod Internacionalne. Njegov avtor je bil predsednik IO OF Josip Vidmar Saša. Ne da bi vedela drug za drugega, sta Klopčič in Vidmar skušala napraviti red v prepevanju te pesmi v tekstovnem pogledu. Predloga Vidmarjevemu prevodu je francoski izvirnik in ruski prevod. L. 1955 je Klopčič še enkrat prevedel oziroma priredil Internacionalo za objavo v zbirki partizanskih pesmi, ki je izšla ob deseti obletnici osvoboditve. Upošteval je dobre odstavke iz starih prevodov, ki so se že bili udomačili, hkrati pa je nekatera mesta približal izvirniku in natanko upošteval napev. Objave v partizanskem tisku in zbirkah se precej razlikujejo, vsem pa je skupno to, da ne navajajo prevajalca. Najbolj zgodnja danes še ohranjena varianta je iz l. 1943 v Partizanskih pesmih (brez navedbe izdajatelja in kraja), str. 5 in v Pesmih, izdala okrožna tehnika KPS, Ljubljana 1943. Enaka je v Naši pesmi, 1944, izdalo poverjenišvo IO OF za Štajersko, str. 3-4. Klopčičev prevod je objavljen v pesmarici Zapijmo, 1945, izdal Prop. odd. GS NOV in POS, str. 8-9. Tisk Vidmarjevega prevoda hrani arhiv IZDG fasc. XXX mapa 1. Partizanske pesmi. Končna Klopčičeva redakcija v Pesmarici združenih pevskih zborov za proslavo 10-letnice osvoboditve, Ljubljana 9. 5. 1955. SM 72 A, var. 72, var. Ce 209, var. Ro 23.

Vstanite, sužnji, iz prokletstva,
zatirani od vseh gospod!
Zdaj pravda naša, pravda sveta,
nas kliče v boj od vsepovsod.
Stari svet nasilja razrušimo
do osnove, a potem
mi naš, nov si svet zgradimo,
svet bratstva in svobode vsem.

In to bo naš poslednji,
odločilni težki boj,
za internacionalo
življenje vsak žrtvuj!

Nihče ne da nam odrešenja,
ne carji, kralji in ne Bog, -
osvoboditev iz trpljenja
bo delo naših lastnih rok.
Uničimo z roko odločno
ta jarem, ki nas vse tišči,
zdaj kujte, bratje, kujte smelo,
človeštvu boljše, lepše dni.

In to bo naš poslednji,
odločilni težki boj,
za internacionalo
življenje vsak žrtvuj!

Trpinom zemlja ta na veke
po naši pravdi spada vsa.
Hajd v boj za praporom rdečim,
naj naša pravda obvelja.
Ko vse lenuhe, parazite,
trinoge vse sred' slug in psov
razbijemo mi z bliskom, gromom,
ne bo ne solz in ne okov.

In to bo naš poslednji
odločilni težki boj,
za internacionalo
življenje vsak žrtvuj!

Marseljeza

Besedilo in napev sedanje francoske himne je napisal

C. J. Rouget de Lisle

v noči med 24. in 25.

aprilom 1792 v

Strasbourg. Prvotni

Chant de guerre pour

l'armée du Rhin v bojih

proti prusko-avstrijski

koaliciji se je zaradi

republikanskih idej

bliskovito širil, po napadu

marsejskih prostovoljcev

na kraljevi дворец Tuileries

je postal popularen

v celotni Franciji,

proglasen za himno

Republike in kasneje za

državno himno.

Marseljeza je v Nemčiji in

Rusiji postala tudi

delavska revolucionarna

pesem. V slovenščini sta

že pred vojno znani dve

besedili na to predlogo:

Etbina Kristana

z naslovom Naprej iz

l. 1924 in besedilo,

z začetnim verzom Že

bliža se vihar, preteči iz

l. 1929. Deset let po tem je

bil v ljubljanskem zvonu,

1939, str. 317-318

objavljen prevod pesnika

Mileta Klopčiča.

Pričujoče besedilo je iz

Partizanskih pesmi, 1943

(brez navedbe izdajatelja

in kraja), str. 41-42.

Skupaj z notami je bila

pesem objavljena

v pesmarici Naša pesem,

l. del, uredil Karol Pahor,

izdal GŠ NOV in POS

1944, str. 14-15.

Tipkopični zapis besedila

hrani arhiv IZDG, 696 II 2.

SM 54, Ro 15.

Naprej, sinovi domovine,
prišel je slave dan za nas!

Nasilje vstaja iz temine,

da bi zadalo nam poraz.

Kako čez polje naše rjove

sovražna vojska in divja;

to tuja tolpa k nam vihra

pobijati žene in sinove.

Orožje vsi v roko!

Zberite se v pohod!

Naprej, naprej! Naj to zemljo

sovrag poji s krvjo?

Na tuje tolpe, podle čete

postave svoje nam dele?

Naj tolpe plačane, najete

ponosne borce nam more?

Hoteli streti bi nam tilnik,

zaslužniti nas za vsekdar,

da usode naše gospodar

postal bi lopovski nasilnik!

Orožje vsi v roko!

Zberite se v pohod!

Naprej, naprej! Naj to zemljo

sovrag poji s krvjo?

Prevzame groza naj tirane,

sramota vsega so sveta!

Zločinske, podle vam nakane

junaštvo naše potepta!

Vojakov zbranih je nešteto.

Če smrt jih mlade pokosi,

nam zemlja nove spet rodi,

postavimo vam novo četo!

Orožje vsi v roko!

Zberite se v pohod!

Naprej, naprej! Naj to zemljo

sovrag poji s krvjo?

Ljubezen domovinska sveta,
ti vōdi v bitko nam korak!
Svobodo brani naša četa,
svoboda z nami v boj do zmag!
Pod našo borbeno zastavo
privede zmago naj tvoj spev;
sovražnik bo izkrvavel,
ti s slavo nam ovenčáš glavo.
Orožje vsi v roko!
Zberite se v pohod!
Naprej, naprej! Naj to zemljo
sovrag poji s krvjo?

Himna Sovjetske zveze

Besedilo **Sergeja Mihajlkova** in **El Registana** je iz ruščine prevedel Mile Klopčič spomladi 1944 v Semiču. Naši borci so pesem prepevali po izvirnem napevu, ki ga je zložil Anatol N. Aleksandrov in katerega notni zapis je že l. 1944 pri nas dvakrat izšel: v prilogi zbirke Pesmi za mladenke, urednik Makso Pirnik, in v Naši pesmi, I. del, urednik Karol Pahor. Samo besedilo je bilo prvič objavljeno v Glasu osemnajste št. 4, 8. marca 1944. Besedilo je ohranjeno tudi v več tipkopisnih prepisih, ki jih hranijo: dva arhiv IZDG, sign. 696/II 2 in fasc. 93/III, po enega pa Notranjski muzej v Postojni 179/44 in Goriški muzej, arhiv NOB 96. SM 33, Ce 212, LS 50 A, lo 262, 263, Tr 285, Ro 21, var. Re 446, LS 50.

Velika Rusija je zvezo skovala
svobodnih republik, svobodnih ljudi.
Življenje ji volja je narodov dala,
enotna, mogočna naj večno živi!

O domovina ti, bodi pozdravljena,
narodov bratstvu si zgled in branik.
Stopaj od zmag do zmag, v svetu proslavljena,
prapor sovjetski je ljudstvu branik!

Skoz vihre so žarki svobode sijali
in veliki Lenin nam kazal je pot.
Zvestobe do ljudstva učil nas je Stalin,
za delo navdušil sovjetski je rod!

O domovina ti, bodi pozdravljena,
narodov slavi si zgled in branik.
Stopaj od zmag do zmag, v svetu proslavljena,
prapor sovjetski je ljudstvu vodnik!

Mi s svoje zemljé osvajače spodimo,
saj v bitkah kovali smo svojo vojskó.
Mi v bitkah rodovom bodočnost gradimo,
ovenčamo vso domovino s častjo.

O domovina ti, bodi pozdravljena,
narodov sreče si zgled in branik.
Stopaj od zmag do zmag, v svetu proslavljena,
prapor sovjetski je ljudstvu vodnik!

Besedilo **F. Jahnka** je nastalo ob deseti obletnici ustanovitve Komunistične internacionale. Opremljenega z napevom H. Eislerja in režiserja M. Vallentina ga je l. 1929 izvajala agitpropovska brigada Das rote Sprachrohr v Berlinu. S prevodom I. Frenklja v ruščino l. 1931, še bolj pa z objavo v Canciones de las Brigadas Internacionales l. 1938 se je pesem razširila med naprednim delavstvom Evrope. V slovenščino je besedilo prevedel Milan Apih, objavljeno pa je bilo v Pesmih, ki jih je okrožna tehnika KPS natisnila v Ljubljani l. 1943. Pričujoče besedilo, ki je ali preprisano iz Pesmi ali pa nastalo po spominu na pevsko izvajanje, hrani v rokopisni pesmarici Dolenjski muzej v Novem mestu. Arhiv IZDG 565/VIII hrani v rokopisnem zvezku neznanega zapisovalca s Tolminskega narečno in zaradi nerazumevanja ponekod popačeno varianto besedila. Po vojni je Milan Apih besedilo znova prevedel, vendar je ta prevod precej drugačen od prvotnega. Šk 247 A, 247 B, var. Bo 78.

Tovarne, vstanite in delo pustite,
v boj pohitite, hitite, hitite!
Pripravite puške za zadnji udar,
v boj, proletarci, za svojo vi stvar!

Tovariši, ki v ječah ste temnih ujeti,
vi z nami ste, z nami, čeprav vas ni v četi.
Ne straši nas belih banditov teror,
naš svet se že dviga na zadnji upor.

Na klic Kominterne združite vi čete,
v boj za svobodo, v boj za sovjete!
Rdeče smo fronte bojevniki mi,
nikdar ne odstopimo s svoje poti.

In duh leninizma nam pot razsvetljuje
in zadnji udar kapitalu dviguje;
gospoda se trese, fašist trepeta,
ker naše je geslo: Sovjeti sveta!

V drugih jezikih

Slovenski fanti u Hrvatskoj

Vladimir Nazor, hrvatski
pesnik, pripovednik,
esejist i kritik, od konca
I. 1942 med partizani,
predsednik ZAVNOH-a.
Besedilo, opremljeno
s podatkom Vladimir
Nazor, položaj 29. II.
1944, je objavljeno kot
rokopis na prvi strani
glasila IX. SNOUB Naš
pohod - Dolenjsko, št. 3,
marec 1944.
Sc G 273

Došli su slovenski fanti
u časove mukâ in zalâ:
došli su u ovu zemlju
što Gubca i Tita nam dala.

Silaze otkud i Sava,
s planinske silaze grede,
gdje naši bogovi drevni
i sada na gorama sjede.

Idu, da bijemo skupa
rat za Slobodu i Pravo. -
Plam jedan je bratskih nam srca,
vi fanti slovenski: Zdravo!

V mejne vasi ob Kalpi, ki
so med vojno spadale v
Karlovačko vojno
področje, so se zanesle
partizanske pesmi in kola,
ki so se ohranila.
13. 4. 1947 je Božo Račič
fotografiral in si zapisal
besedilo tega kola, ki so
mu ga zapela in zaplesala
mlada dekleta iz
Mržljakov.
St 91.

Ljubičice, ljubičice,
kde si se rascvala?

Joj, na kaputu,
joj, na kaputu
mladome rekrutu.

Oj ti goro i te tvoje jele,
spasile ste, joj, mnoge proletere.

Selo moje, selo moje,
joj, selo moje malo zavijato,
u tebi su joj,
u tebi su joj
curice ko zlato.

Selo moje, selo moje
ni brdo, ni polje,
u tebi sam joj,
u tebi sam joj
uvijek dobre volje.

Kakve bi se joj,
kakve bi se, joj,
mi curice zvale,
kad si ne bi joj,
kad si ne bi joj
zapijevat i znale!

Crvena sam
joj, crvena sam,
crvena mi boja,
joj, takva mi je sva
sudbina moja.

Gde bi bila naša domovina,
da nije bilo Tita i Stalina!

Pokraj gore naše, Velebita

Besedilo je bilo objavljeno
v kulturnopolitični reviji
XVIII. divizije NOV in POS
Naša pest, leto 2, št. 4,
februar 1944, str. 9-10,
v prispevku Borisa
Grabnarja: Kako je okoli
Ogulina, kjer pristavlja:
»To ljudstvo ima nešteto
takih pesmi. Nihče jih ni
napisal, nihče spesnil.
Od srca do srca je prihajal
posamezen verz,
bolečina je ustvarila
kitico, ljudska bol pesem.«
Ce 267, 268 D.

Pokraj gore naše, Velebita,
savila se jela jelovita,
a pod jelom ranjen junak leži.
»Drugarice, aj mi rane veži!
Ne plaši se, več sigurna budi,
ja sam ranjen u bijele grudi.«
Ja mu rane previjam u ruže.
»Jel ti lakše, moj premili družo?«
»Drugarice, to su težke rane,
tu je prošlo fašističko tane.
Već ti uzmi moju pušku šaru
pa je nosi mojemu drugaru!
Pozdravi mi sve drugove moje,
neka čvrsto na braniku stoje!
Tako ćeš im pozdrave odnijeti,
a sad zbogom, ja moram umrijeti!«
»Crna zemlja uzmi mene mladu,
kad si moju oduzela nadu!«

Matija Gubec

Že v prvih partizanskih
odredih na Hrvaškem so
poznali tematsko
preoblikovano besedilo iz
ustnega izročila o Matiji
Gubcu. Tudi pelo se je na
melodijo starodavnega
izvora, ki je doživljala
preoblikovanja in s tem
porajala nove ubeseditve.
Pri nas jo je priredil
R. Simoniti. Iz prve
ohranjene objave na
Slovenskem v Partizanskih
pesmih, 1943 (brez
navedbe kraja in izdajatelja)
str. 103 je zanimiv
komentar: »Matija Gubec
je bil legandarni voditelj
velikega hrvaško-
slovenskega kmečkega
upora leta 1573. V
začetku je njegova vojska
dosegla ogromne uspehe,
končno pa je bila na
slovenskih tleh pri Brežicah
poražena. Voditelje upora
so ujeli, jih strašno mučili
in pobili. Najstrašnejša
usoda je čakala Gubca,
ki so ga v Zagrebu kronali
z žarečo krono in ga
posadili na žareč prestol.
Po njem nosi ime tudi naša
udarna brigada Matije
Gubca.«
SM 42.

Nema seljaka, nema junaka,
kao što je bio Gubec Matija.
Njegovom grobu nigde traga nema,
ali duh mu žari srca seljačka.

Davno je tome što si se dig'o
protiv gospode za slobodu,
kukom i motikom započeta borba
dokončat se mora, sada je čas.

I ta tvoja crveno užarena kruna
daje nam snage za poslednji boj.
Ustajte, bračo, sela i grada
za slobodu c'jelog radnog naroda.

Živela nova seljačka buna,
dat' ćemo živote mi za narod svoj.
Dolje sva gospoda, živjela sloboda
seljačkoga roda, radnog naroda.

ljudska pesem, znana v številnih variantah, je s svojim arhaičnim motivom umrlega otroka, ki zaradi materinega joka v grobu ne more najti miru, globoko zraščena s tradicijo. Maja Bošković-Stulli (Usmena književnost, Zagreb - Školska knjiga, 1971, str. 340 d.) predvideva, da so jo med NOB sprejeli že oblikovano. Pevka iz Like jo je povezala s Kvaternikovim uporom v Rakovici 1871, zelo verjetno pa je, da je besedilo še starejše, saj je motiv objokavanja umrlega na grobu močno soroden besedilu iz ciklusa Muke Isusove, četudi je težišče sodobne variante premaknjeno. Pričujoče besedilo je ohranjeno v tipkopisu v arhivu IZDG, 696 II 2. SM 51.

U Kordunu grob do groba,
traži majka sina svoga.

Otac plače, majka cvili:
»Otvori se grobek mili.«

Grobek se je otvorio,
sinek majci govorio:

»Ne plač, majko mila moja,
težka mi je suza tvoja.

Teža mi je suza tvoja,
nego crna zemlja moja.«

Milan Mijaković- Stojilko,

profesor, komunist.
Besedilo je nastalo l. 1937
med člani KPJ, zaprtimi v
zloglasni kaznilnici v
Sremski Mitrovici.
Zaporniki so tekmovali v
sestavljanju besedil in
napevov in profesor
Mijaković iz sobe št. 6
je priredil poljsko pesem
Mazur Kajdaniarski, ki jo
je poznal v esperantskem
prevodu kot Kante mazur
iz pesmarice Proletaria
kontaro, 1924. Napev je
besedilu prilagodil nek
tovariš iz Bosne. Jetniki so
pesem kmalu sprejeli za
svojo, iz kaznilnice pa se je
razširila med delavce.
Partizanski borci so
oblikovali mnogo
različnih variant,
pričujoča je iz
miniature zbirke Pesmi,
izdala okrožna tehnika
KPS, Ljubljana 1943,
str. 29.
SM 39.

Hajd' u kolo robijaši,
složno zaigrajmo,
mitrovčanku zapjevajmo,
k'o da je sloboda.

Umorno je telo naše,
sa bolom se kreče,
ali duh nam čio, zdrav je,
dok okovi zveče.

Okovi nam noge stežu,
tamnica je hladna,
krase crveni je znaci
i odjela tamna.

Kroz rešetku pjesma se ori,
ko da je sloboda,
misli naše, osjećanja -
želje su naroda.

Mnogo nam je od drugova
tiran uništio,
Slava njima! Borbom ćemo
da ih osvetimo.

A kad' dodje dan slobode,
čujte, robijaši,
igrat' ćemo mitrovčanku
bez okova naših.

Tito, ljubičice bijela

Po ritmičnih, melodijskih in koreografskih lastnostih postavljajo nastanek tega kola v Bosensko krajino (Olivera Mladenović, Partizanske i druge narodne igre, Zbornik radova SAN, knjiga LXVIII, 1960, str. 187). Znale so številne tekstne in melodijske variante različnih dolžin. Pričujoča je povzeta po tipkopisu besedila, ki ga hrani IZDG, 696 II 2. SM 37.

Druže tito, ljubičice bijela,
pozdravlja te omladina cela!

Pozdravlja te i staro i mlado,
druže Tito, narodna ti nado!

Druže Tito, mi ti se kunemo,
da sa tvoga puta ne skrećemo.

Druže Tito, kad ćeš u Rusiju,
pozdravi nam Crvenu armiju!

Rujna zora na istoku rudi,
drug nam Tito cijeli narod budi.

Nama Staljin iz Rusije piše:
partizani ne bojte se više!

A mi njemu otvoreno pismo,
da se nikad ni bojali nismo.

Staljin zove, sva se zemlja trese,
oj narodi, ujedinite se!

Oj Staljine, iz gorice ruža,
naša vojska tebi ruku pruža!

Oj Staljine, oštri sablju pravu,
pa odsjeci Hitlerovu glavu!

Oj Staljine, iz gorice cvijeće,
tebe nitko pobediti neće!

Dolazi nam Crvena armija,
to je naša nada najmilija.

Srbohrvaško besedilo je prevod in priredba ruskega, ki ga je sestavil

Aleksej Surkov, uglasbila pa skladateljica Natalija Levi okrog l. 1935 ali še prej. Pesem se je kmalu razširila čez sovjetske meje, saj jo že l. 1936 najdemo v češki pesmarici Sovetske pisne. V letih 1936–1938 so jo prepevali zaporniki v kaznilnici v Sremski Mitrovici. Srbohrvaško besedilo je bilo objavljeno v Partizanski pesmarici, tiskala tiskarna OK KPS Kamnik, 1944, str. 52. V Pesmih, ki jih je l. 1943 izdala okrožna tehnika KPS v Ljubljani, najdemo srbohrvaški prevod v šestih kiticah, ki se očitno mnogo bolj naslanja na ruski izvirnik kakor pričujoča priredba. V slovenščino je besedilo po vojni prevedel prirejevalec napeva Radovan Gobec. SM 40.

Iznad pustih hridina surih
vrane lijetaju,
a po hridi, klancirna junaci
krišom se skupljaju.

Fašistička horda narod stisla
težko, okrutno,
s njiva, polja odmeće se narod
b'ježi u planine.

Puče glas o partizanskoj brizi
za sirotinju,
narod svoje zaštitnike slavi
štitnike partizane.

Silan Ante, još silniji narod,
narod seljački,
ode Ante, ostati će narod,
narod slobodni.

Pjesma male Vande

Razija Randžić-Kulišić,

članica kulturne ekipe
X. divizije.
Besedilo je nastalo leta
1941 v Bosni. Posvečeno
je sedemletni Vandi
Cvetko, ki so jo Nemci
skupaj s starši izgnali iz
rodnega mesta in se je
znašla v partizanih v
kulturni ekipi X. divizije.
Besedilo je bilo objavljeno
v glasilu Naša borba
1944.
lo 30.

Glas najednom dodje - eto idu Švabe,
krvave psine, kako tata reče.
I mi smo pošli ono isto veče
iz doma svoga i postelje tople.

Igračke moje ostaše u kutu,
no plakala nisam - po slobodnom putu,
svi kazaše mi, poći ćemo sada.

A tako me tužno na rastanku gledo
moj dobri druškan, moj bucmasti medo
i jedna stara, vrlo vjerna lutka.

I sada sam, evo, i ja partizanka.
Drugovi me redom svi paze i vole,
i čak me nose kad me noge bole,
kad prelazimo duge, strme pute.

Sada dobro znadem da čak i nas djecu
strašni ljudi gone i muče i kolju
i zato se i ja za budućnost bolju
tako mala borim.

I još ću vam reći - doznala sam i to
da baš mališane mnogo voli Tito
i da borbu ovu ko div silni vodi
da sve napaćene patnje oslobodi.

Zato svi u borbu!
Kao bijele ptice idu ljepši dani -
borimo se za njih svi mi partizani.

Nad grobom sina

Srečko Vatovec,

28-letni asistent na
veterinarski fakulteti, delegat
ZAVNOH v gospodarski
komisiji za Istro,
organizator veterinarskih
zavodov na Hrvaškem.
Besedilo je nastalo
2. 7. 1944 v Buzetu v
Baniji. Avtor je srečeval v Liki
mnogo mater, ki so ga
sprejemale kot lastnega
sina.

Rokopis, zapisan s črnilom
v blok, hrani avtor.
LS IA 259 B.

Sine!... Sine moj!...

Čuj drhtavi šapat majke,
majke stare... same... jadne!

Čuj cvilenje suhog stabla,
koje vihor bijesan ruši,
osamljenog stabla pustog,
stabla pustog i uvelog...

... Sine moj!...

Tko ugrabi sunce dana bijela?!

Tko oduzme vid iz suznih oči
osamljene majke stare?!...

Rano moja!... Jabuko zelena!...

Tko te baci nedozrelu s vrha
pod tu travnu grudu zemlje svete,
koju majka suzama zalijeva?!

Tko odsječe ruke obje,
tko iščupa radost srca
osamljene majke stare?!

... Sine moj!...

Mlijeko majke svoje!... Nado srca moga!...

Tko istoči krv majčinog blaga?...

Tko ugasi utjehu znoja moga?

Tko otvori vrata jadu
da rastrga bolno srce
osamljene majke stare?!...

... Sine moj!...

... Da l'te peče na grudima rana?

... Su l'ti sušne željne vode usne?...

Živote moj!... Utjeho starosti pustel!...

Pupoljče moj stare loze suhe!

Žari pustog ognjišta mi hladnog!

Ohladnjela suza oka vrelog
osamljene majke stare!

... Da l'te tišti kamen zemlje crne
pod leđima mladim? Il'na čelu bijelom?...
... Polegoše li te lako, tiho,
da ne bude usnulo mi zlato?...
... Da l'pokriše zemljom rahlo
grudi tvoje?...
Tugo moja!
Sine moj!...

... Je l'te mnogo zaboljela rana?
Priskoči li tko ti u mucu,
da ustavi bujicu vrelu
junaka krv, jedinca sinka
osamljene majke stare?...

... Nema sinka da njeguje majku,
nema ruke da nov gradi domak,
nema srca da potjera lozu!...
Nema!... nema što da tješi srce
osamljene majke stare!...

Gdje je krvnik doma tvojeg?!
Gdje paljitelj koljevke ti male,
kojom te je odnjihala majka?!...

Lako nek ti bude, rano!
Nać' će njega stare oči puste!
Bit'će snage još u zuba trulih
da zagrizu grlo gadno
te ogavne zvijeri bijedne!
Nek' osjeti osvetu svetu
porobljene, mučene, jadne
osamljene majke stare!...

... Čuješ li cvilenje bolno
rastrganog majčinog srca?
Čuješ li zakletvu svetu
osamljene majke stare?...
Zvijezdo jedina!... Sine!...
... Sine moj!...

Na šumskim grobovima

Srećko Vatovec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

12. 3. 1944 v Istri.

Rokopis, zapisan s črnilom
v mali blok, hrani avtor.

IS IA 255 B.

Nečujno šulja se samrtna vila
šumama tamnim kroz kristalni snijeg,
od jesenskog lišća vijenac je svila
i vjetrenim dahom ga nosi kroz brijeg.

Na smrznutoj zemlji u snijegu bez riječi
leži junaka oborenih lik
kao da slušaju nešto, što ječi
za dalekom šumom ... ko bojovni krik.

Ukočeno gledaju sleđene oči
na blistavom odru u mjeseca sjev.
Smrznuta ruka iz snijega se koči,
u samrti hvata još puščanu cijev...

Za žbunjem golišavim jecaju majke.
Tužno opijelo već pjeva im čuk.
O njima će mnoge govoriti bajke
iako im pogreb priprema tek vuk.

Mjesec im svijetli vrh kamenih kota,
bori i smreke ukrašuju grob.
Tu leže junaci bez traga života.
Tu za nas su mladu žrtvovali dob...

Sad maglenom rukom ugasnule oči
zaklapa im vila. Smrt diže im stijeg
i svakome palom junaku će doći
i vijenac herojstva će staviti na njegov'...

Da, znamo da pala su njihova tijela,
a lik njihov digo se iznad svih nas.
Ne, sad nije vrijeme za tužna opijela,
ne! Sada je borbe i osvete čas.

Sad kula slobode se kostima gradi!
Uz talačene pravednost sada će stat',
na krvnika ruku će dignuti jadi,
a osvete mač prolivena krv dat'.

Svi oni po šumama koji su pali
i koje progutao paklen je vir
ti koljenu novom nov život su dali
i novi duh, bratstvo, slobodu i mir.

Njihova srca u bratstvo će srasti,
njihova krv će u čelik se slit,
na njihovim kostima snaga nam rasti,
a njihova žrtva naš putokaz bit.

Naprijed!... U borbu za njihovim likom!
Za pravdu,... slobodu! Za čovječju čast!...
Sa nama je pravda!... Sa samrtnim krikom
mora i poslednji tiranin past'!...

Srečko Vatovec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
avgusta 1944 v Topuskem
v Kordunu pod vtišom
skupnega dela partizanov
in mladine, ki je pomagala
pri žetvi žita za partizansko
vojsko.

Rokopis hrani avtor.

LS IA 254.

Nad koljevkom crnom mišica puca.
Znoj lije po njoj. I opori glas
drhćućeg rada potresuje zrakom...
Mukom se rađa.
On. Nada
i spas...

Uz pjesmu o danima muke i znoja,
o krvavim žuljima hrapave ruke,
o danima suza i gladi se rađa
on. Radost i plaća.
Uživanje muke.

U sunčanom sjaju ponosno diže
pozlaćenu glavu. Milijarda duša
ga slavi i klanja se njegovom sjaju
i zapjeva pjesmu mu slave...
On sluša...

Da. Pjesma veselja se ori ravnicom,
hiljade blistavih očiju sja,
jer rađa se plaća za svaku kap znoja.
On. Simbol života.
Plod znoja
i tla.

Ko svemoćni vladar odmahuje glavom.
... U radnome mnoštvu razbukta nov duh.
Sav sja se u zlatu pun novog života.
Plod znoja i žulja.
On. Život.
Klas... Kruh...

Katjuša

Rusko besedilo **Mihaila Isakovskega** je nastalo l. 1938. Uglasbil ga je Mihail Blanter in se je med sovjetsko domovinsko vojno naglo širilo. Pesem so prevzeli naši partizani, jo prepevali v izvirniku in večkrat prevajali. Pričujoče besedilo je v tej obliki, ki je nismo popravljali, izšlo v zbirki Partizanske pesmi, 1943 (brez izdajatelja in kraja), str. 84. Fragment ruskega besedila, je ohranjen tudi v rokopisni beležnici pokrajinskega poverjenika ZKM za Gorenjsko (julij-september 1943) in ga hrani IZDG, 664 IV 3 č. CT 309; var. SM 22 a in 22 b.

Rascvetali jabloni i gruši,
poplyli tumany nad rekoj,
vyhodila na bereg Katjuša,
na vysokij bereg na krutoj.

Vyhodila, pesnju zavodila,
pro stepenogo sizogo orla,
pro togo, ktorogo ljubila,
pro togo, č'i pis'ma beregla.

Oj, ty pesnja, pesenka devič'ja
ty leti za jasnym solncem vsled
i bojcu na dal'nem pogranič'e
ot Katjuši peredaj privet.

Pust' on vspomnit devušku prostuju,
pust' uslyšit, kak ona poet,
pust' on zemlju berežet rodnuju,
a ljubov' Katjuša sberežet.

Med špansko državljansko vojno je v zasedenem Oviedu, kjer so fašisti pozapri več komunistov, na besedilo ljudske pesmi Adande va la mi morena nastala nova varianta. Najprej so pesem prepevali asturski rudarji, nato pa se je razširila še drugod po Španiji. Ker je njena melodija blizu našim ljudskim napevom, so jo sprejeli slovenski španski borci in jo razširili v partizanskih enotah. Sprva so jo prepevali v izvorniku, ki je bil v tej obliki (popravljali je nismo) objavljen v miniaturnih Pesmih, izdala Okrožna tehnika KPS, Ljubljana 1943, nato pa v prevodu oz. priredbi študenta Milovana Iliča, ki je slovensko besedilo prilagodil medvojnim razmeram v Ljubljani: V šempetrsko grem kasarno (primerjaj Črnolaskaj). Tudi to besedilo, ki se je v pesmaricah tiskalo ob španskem izvorniku, se je širilo s prepisovanjem in prepevanjem: rokopisa hrani arhiv IZDG 197 v/II in fasc. 37, mapa 8/155, sodelavci Glasbenonarodopisnega inštituta so pesem zabeležili l. 1949 v Dekanih, l. 1952 v vasi Soča v Trenti in l. 1977 v Vrhpolju. Na melodijo Asturiane je Mitja Ribičič-Ciril napisal znano partizansko pesem Na oknu. SM 53 P.

Dime donde vas, morena,
dime donde vas, salada,
dime donde vas, morena,
a las tres de la mañana.

Voy a la carcel de Oviedo,
a ver a un comunista,
que lo tienen prisionero
estas canallas fasistas.

Viva Asturia la roja!
Viva la niña bonita!
Viva la que tiene amores
con un joven comunista!
Muera la que tiene amores
con un joven falangista.

Avanti popolo

Pesem je nastala v italijanskem delavskem gibanju že pred prvo svetovno vojno. Najprej so jo peli pripadniki socialnodemokratskih organizacij, kmalu pa se je širila v različnih besedilnih in melodijskih variantah med revolucionarnimi množicami. Prepevale so jo mednarodne brigade v španski državljanski vojni in naši španski borci so jo zanesli med partizane. Varianta italijanskega besedila je bila v tej obliki objavljena v Partizanskih pesmih I. 1943 (brez navedbe izdajatelja in kraja), str. 114 s komentarjem, da gre za italijansko revolucionarno pesem.
SM 52.

Avanti popolo, alla riscossa,
bandiera rossa, bandiera rossa!
Avanti popolo, alla riscossa,
bandiera rossa trionferà.

Bandiera rossa la trionferà
bandiera rossa la trionferà,
bandiera rossa la trionferà
evviva il comunismo e la libertà.

Degli sfruttati l'immensa schiera
la pura innalzi, rossa bandiera.
O, proletari, alla riscossa!
Bandiera rossa trionferà.

Bandiera rossa la trionferà,
bandiera rossa la trionferà,
bandiera rossa la trionferà!
Evviva il comunismo e la libertà!

Dai campi al mare, alla miniera,
all'officina, chi soffre e spera,
sia pronto, e l'ora della riscossa.
Bandiera rossa trionferà.

Bandiera rossa la trionferà,
bandiera rossa la trionferà,
bandiera rossa la trionferà.
Evviva il comunismo e la libertà!

Non più nemici, non più frontiere:
Sono i confini rosse bandiere.
O, comunisti, alla riscossa!
Bandiera rossa trionferà.

Bandiera rossa la trionferà,
bandiera rossa la trionferà,
bandiera rossa la trionferà!
Evviva il comunismo e la libertà!

Partizanske 4

Milan Apih-Mah:	Bilečanka	9
Milan Apih-Mah:	Nabrusimo kose	11
Milan Apih-Mah:	V borbi krvavi smo se rodili	12
Milan Apih-Mah:	O črnih bukvah	12
Milan Apih-Mah:	Kje je zdaj naš očka	13
Milan Apih-Mah:	Pionirsko kolo	13
Mitja Ribičič-Ciril:	Na oknu	15
Mitja Ribičič-Ciril:	Partizanska	16
Mitja Ribičič-Ciril:	Naša četa v boj	17
Mitja Ribičič-Ciril:	Pilotska	18
Mitja Ribičič-Ciril:	Ivan	19
Mitja Ribičič-Ciril:	V mraku gozda	20
Mitja Ribičič-Ciril:	Spomini	21
Mitja Ribičič-Ciril:	Počiva jezero	23
Mitja Ribičič-Ciril:	Pikapolonca	24
Mitja Ribičič-Ciril:	Moj fantič	25
Mitja Ribičič-Ciril:	Trzinka	26
Mitja Ribičič-Ciril:	Kukavica	27
Mitja Ribičič-Ciril:	Ljubljana	28
Mitja Ribičič-Ciril:	Neta (Katjuša)	29
Mitja Ribičič-Ciril:	V črnih dneh, ko domovina	30
Mitja Ribičič-Ciril:	Neslutene sile	31
Tone Ivančič-Kusov:	Mi Brkini	33
Tone Ivančič-Kusov:	Brkinska	33
Tone Ivančič-Kusov:	Snežnik zavit je v meglo	35
Tone Ivančič-Kusov:	Mrtvemu bratu	36
Tone Ivančič-Kusov:	Podbeške žrtve	37
Tone Ivančič-Kusov:	Vseh mrtvih dan	39
Tone Ivančič-Kusov:	V Tominjah	39
Rudi Robič-Zlatajev:	Trije gremo	40
Rudi Robič-Zlatajev:	Jesen 1944	40
Rudi Robič-Zlatajev:	Ožgane deske	41
Rudi Robič-Zlatajev:	Tu vse cvete	41
Rudi Robič-Zlatajev:	Izdajalska raketa	42
Rudi Robič-Zlatajev:	Vihar je ponehal	42
Rudi Robič-Zlatajev:	Brinjevke	43
Rudi Robič-Zlatajev:	Zadnjič	43
Slavko Turk-Velimir:	Kraševci	44
Slavko Turk-Velimir:	Spet doma	45
Slavko Turk-Velimir:	Nad nedolžnimi	45
Slavko Turk-Velimir:	Obroč	46
Slavko Turk-Velimir:	Spomini, doživetje	47

Slavko Turk-Velimir:	Sreča v naravi	49
Vinko Šumrada-Radoš:	Komisar	50
Vinko Šumrada-Radoš:	Veseli partizan	51
Vinko Šumrada-Radoš:	Iz dni pokola	53
Vinko Šumrada-Radoš:	Ob svitu smo pregledali vasico	53
Vinko Šumrada-Radoš:	Lojtrski vozovi	54
Vinko Šumrada-Radoš:	Kapetan Korich	55
Vinko Šumrada-Radoš:	Bela vrana	57
Vinko Šumrada-Radoš:	Pozdrav Belokranjcem	58
Vinko Šumrada-Radoš:	Otok Rab	59
Vinko Šumrada-Radoš:	Nageljni	62
Vinko Šumrada-Radoš:	Stari Kraševce	63
Vinko Šumrada-Radoš:	Sedeminštirideset	64
Vinko Šumrada-Radoš:	Šmarnice bele	65
Vinko Šumrada-Radoš:	Velika sobota 1944	67
Vinko Šumrada-Radoš:	Staro mesto	67
Vinko Šumrada-Radoš:	Ilegalec	68
Vinko Šumrada-Radoš:	Hajka	69
Vinko Šumrada-Radoš:	Marjuča	71
Janez Perovšek-Pelko:	Vojna	72
Janez Perovšek-Pelko:	Vsi mostovi	73
Janez Perovšek-Pelko:	Kranjski Janez	74
Janez Perovšek-Pelko:	Jesen	75
Janez Perovšek-Pelko:	Beligrad	76
Janez Perovšek-Pelko:	Štirje bratje	77
Nada Dragan-Živa:	Gora, oj gora zelena!	78
Nada Dragan-Živa:	Smrt v Brdih	79
Nada Dragan-Živa:	Brigada	80
Nada Dragan-Živa:	Sanje in resničnost	81
Nada Dragan-Živa:	Z ranjenci	82
Nada Dragan-Živa:	Ob dihu zemlje	82
Nada Dragan-Živa:	Nahrbtnik	83
Nada Dragan-Živa:	Invalid	83
Nada Dragan-Živa:	Nad Sočo	84
Nada Dragan-Živa:	Izgubljeni sin	84
Nada Dragan-Živa:	Benečija	85
Nada Dragan-Živa:	Brigada Vladimir Gortan	87
Nada Dragan-Živa:	Vijuga življenja	88
Nada Dragan-Živa:	Njegov obraz	89
Nada Dragan-Živa:	Moja krajina	89
Ljuba Skornšek:	Uspavanka	90
Ljuba Skornšek:	V klancih	90
Ljuba Skornšek:	Mati, ne toži	91
Ljuba Skornšek:	Zdaj hodimo tod	91
Ljuba Skornšek:	Bolničar Lado	92

Ljuba Skornšek:	Gozd je pogreznjen v temò	93
Ljuba Skornšek:	Zlati kozolci	95
Ljuba Skornšek:	Kopica	97
Ljuba Skornšek:	V te zadnje jesenske deževne noči	98
Ljuba Skornšek:	Na oknu oglašà se drobna ptička	99
Ljuba Skornšek:	Kresovi, kresovi	100
Ljuba Skornšek:	Ledene rože, pognale v zatirani mladosti	100
Ljuba Skornšek:	Glej liso svetlo nad belo goro	101
Ljuba Skornšek:	Matere, vam odpiram srce	102
Ljuba Skornšek:	Zaman ne sme biti...	103
Ljuba Skornšek:	Tehnika »Orlovo gnezdo«	104
Ljuba Skornšek:	V rožah rdečih	105
Ljuba Skornšek:	Kal čutim v sebi	106
Ljuba Skornšek:	Moja pesem	107
Andrej Pagon-Ogarev:	Trije borovci	108
Andrej Pagon-Ogarev:	Tihi majski večer	109
Andrej Pagon-Ogarev:	Tiho doživljanje	110
Andrej Pagon-Ogarev:	Pesem kopačic	111
Andrej Pagon-Ogarev:	Ob Kolpi	112
Andrej Pagon-Ogarev:	Jesen 1944 v Brdih	113
Andrej Pagon-Ogarev:	Pomladanska 1945	114
Andrej Pagon-Ogarev:	Beneški mamici	115
Andrej Pagon-Ogarev:	Pomlad	117
Lojze Avsenak:	Če padem...	118
Lojze Avsenak:	Domovi gorijo	119
Lojze Avsenak:	Iškarijot	120
Lojze Avsenak:	Na javki	121
Lojze Avsenak:	Otrok na pogorišču	122
Lojze Avsenak:	Po svobodi	123
Lojze Avsenak:	Siten obisk	124
Lojze Avsenak:	Ti bratom sporoči	125
Lojze Avsenak:	Amerikanskim pilotom, padlim v Zajselah dne 19. marca leta 1944	126
Lojze Avsenak:	Spomini	127
Oto Vrhunec-Blaž Ostovrhar:	Pri padlih borcih	128
Oto Vrhunec-Blaž Ostovrhar:	Padlim v slavo	131
Oto Vrhunec-Blaž Ostovrhar:	Komandantu Lazotu v spomin	132
Oto Vrhunec-Blaž Ostovrhar:	Skopali grob smo brez lopate	132
Oto Vrhunec-Blaž Ostovrhar:	Do svobode	133
Oto Vrhunec-Blaž Ostovrhar:	Pozdrav	136
Oto Vrhunec-Blaž Ostovrhar:	Pesem Škofjeloškega odreda	136
Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	V boj, Tolminci	137
Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	Pomladna	138
Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	Hej, Korošci	139
Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	Včasih...	140

Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	Partizan sem, ljubim ptice	141
Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	Umrla bova skupaj, ptička drobcena	142
Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	Uspavanka	142
Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	Dva brata	143
Milan Vrtačnik-Andrej Galeb:	Balada iz kraške jame	144
Pavla Leban-Ljubinica:	Bori	146
Pavla Leban-Ljubinica:	Stari mlin	147
Pavla Leban-Ljubinica:	Spomini	148
Pavla Leban-Ljubinica:	Ranjenci v soteski	149
Pavla Leban-Ljubinica:	Snežene gazi	151
Pavla Leban-Ljubinica:	Ob košnji	152
Pavla Leban-Ljubinica:	Trobentica	153
Pavla Leban-Ljubinica:	Dobila sem od tebe pismo	154
Pavla Leban-Ljubinica:	Hej, mladci, na juriš	157
Pavla Leban-Ljubinica:	Droben cvet	159
Pavla Leban-Ljubinica:	Tovarišu Gašperju na grob	160
Pavla Leban-Ljubinica:	Želja	161
Pavla Leban-Ljubinica:	Žalost	162
Pavla Leban-Ljubinica:	Cerkljanski materi	163
Pavla Leban-Ljubinica:	Materi	165
Albin Weingerl-Črčiek:	Hotel bi umreti	166
Albin Weingerl-Črčiek:	Madona!	167
Albin Weingerl-Črčiek:	V svetišču	169
Albin Weingerl-Črčiek:	Veverica	170
Albin Weingerl-Črčiek:	Se še spominjaš	171
Albin Weingerl-Črčiek:	Črni vrh	172
Albin Weingerl-Črčiek:	Pesem o drenu	174
Albin Weingerl-Črčiek:	Rjovel bi kot besen in razdražen lev	175
Albin Weingerl-Črčiek:	Mila maminka moja	176
Sergej Vošnjak:	Rojstvo v noči	177
Sergej Vošnjak:	Partizanova mati	184
Sergej Vošnjak:	Hrvaški domobran na vzhodnem bojišču	185
Sergej Vošnjak:	Moj rojstni dan	187
Sergej Vošnjak:	Zelena gomila	189
Sergej Vošnjak:	Iz Desinca naši mali	190
Sergej Vošnjak:	Medved in pionirji	191
Anton Felc-Tone Veseljak:	Suhadol	193
Anton Felc-Tone Veseljak:	Dvor	194
Anton Felc-Tone Veseljak:	Ribnica	195
Anton Felc-Tone Veseljak:	Nemška vas	196
Anton Felc-Tone Veseljak:	Žužemberk	197
Anton Felc-Tone Veseljak:	Pa še enkrat...	199
Anton Felc-Tone Veseljak:	Toplice	200
Evgen Cestnik:	Zaplaz	201

Evgen Cestnik:	Svobodi naproti	201
Evgen Cestnik:	V boj	202
Evgen Cestnik:	Slovo	202
Evgen Cestnik:	Obup	203
Evgen Cestnik:	Tvoje oči	203
Evgen Cestnik:	Skoz viharje	204
Evgen Cestnik:	Zimska noč	205
Evgen Cestnik:	K soncu	205
Evgen Cestnik:	Partizanove sanje	206
Evgen Cestnik:	Klusovemu Joži v spomin	207
Evgen Cestnik:	Bela krajina	207
Evgen Cestnik:	Samoten veter veje drevja stresa	208
Bogo Flander-Klusov Joža:	Partizanova pomlad	209
Bogo Flander-Klusov Joža:	Padlemu borcu	210
Bogo Flander-Klusov Joža:	Bratje	210
Bogo Flander-Klusov Joža:	Svojemu dekletu	211
Rudolf Hlebš-Kazimir:	Spomin na Cerkno 28. januarja 1944 ob 8 ^h zjutraj	212
Rudolf Hlebš-Kazimir:	Kurir Kursov Tone-Fajgelj iz Železnikov	213
Rudolf Hlebš-Kazimir:	Naš Joža	214
Rudolf Hlebš-Kazimir:	Naš Ciril	215
Rudolf Hlebš-Kazimir:	Tak je pa naš Ingo	216
Rudolf Hlebš-Kazimir:	Brez žensk	219
Milan Medvešček-Drago:	Bolnica	221
Milan Medvešček-Drago:	Minerci	222
Milan Medvešček-Drago:	Slovo	223
Milan Medvešček-Drago:	Bunker	224
Milan Medvešček-Drago:	Idila na Krasu	225
Milan Medvešček-Drago:	Trst	225
Milan Medvešček-Drago:	Gozd molči	226
Miran Beretič:	Svobodni sin	226
Miran Beretič:	Kronika	227
Miran Beretič:	Komandir Žnideršič	228
Miran Beretič:	Mobilizacija v Vipavi	229
Miran Beretič:	Železniki	230
Miran Beretič:	Sraka in zajček	231
Miran Beretič:	Pionirjeva zastava	232
Janko Franzl-Vanjka:	Hočem, hočem!	233
Janko Franzl-Vanjka:	Gozdovi	234
Janko Franzl-Vanjka:	Pada listje	235
Janko Franzl-Vanjka:	Domotožje	237
Janko Franzl-Vanjka:	Sonetni venec - 4. sonet	237
Janko Franzl-Vanjka:	Sonetni venec - 6. sonet	238
Janko Franzl-Vanjka:	Sonetni venec - 9. sonet	238

Tone Tratnik:	V zasedi	239
Tone Tratnik:	Dež	240
Tone Tratnik:	Pohod	241
Tone Tratnik:	Strel v vetru	242
Tone Tratnik:	Na juriš!	243
Tone Tratnik:	V zgodnjem jutru	244
Tone Tratnik:	V šumenju brez...	245
Tone Tratnik:	Skozi hip tišine	246
Tone Tratnik:	Nocoj je padel	247
Tone Tratnik:	Še zdaj ga nosim	248
Tone Tratnik:	Kamen utripa	249
Lojze Šonc-Tomi:	Vstajajo sužnji	250
Lojze Šonc-Tomi:	Sneži	251
Lojze Šonc-Tomi:	Materi	251
Lojze Šonc-Tomi:	V megleno zimsko pokrajino...	253
Lojze Šonc-Tomi:	Mati	254
Lojze Šonc-Tomi:	V strahotno tišino	254
Lado Kuster:	Leseni križi	255
Lado Kuster:	Noč	256
Lado Kuster:	Veter sanjavo...	257
Lado Kuster:	Morda...	257
Lado Kuster:	Sam	258
Drago Makuc:	Brez misli	258
Drago Makuc:	Dan	259
Drago Makuc:	Ruševine	259
Drago Makuc:	Krokarji	261
Drago Makuc:	Pomlad	262
Drago Makuc:	Žarek	262
Drago Makuc:	Spomin	263

Partizanske 5

Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Kri v plamenih	266
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	V novi svet	267
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Pionirji	268
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Junis in Krim	270
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Bobnajo bobnajo kolesa	273
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Mrtvi prsti	276
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Z vsakim korakom	276
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Zgovoren molk	277
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Jutri gremo v napad	279
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Seme	281
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Le bori molče v mesečino	281
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Na partizanski straži VII, VIII	282
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Mi gremo	283
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Žrtve	284
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Beseda	286
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Obup	288
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Motiv iz naše borbe	289
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Na Kamenjaku	289
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	V mrtvi vasi	290
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Hej, brigade	291
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Požigalčeva suknja	292
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Balada 1942	293
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Jesensko domotožje	294
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Mati sanja	295
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Sinu izdajalcu	296
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Skozi noč	297
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Hoste	298
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	V tretjo zimo	299
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Gazimo gazimo	299
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Ob Kolpi	300
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Epigrami	300
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Jasa	301
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Našo barako zamelo je	301
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Srebrna reka I, II	302
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Na pot	303
Vladimir Pavšič-Matej Bor:	Srečanje	304
Karel Destovnik-Kajuh:	Slovenska pesem	307
Karel Destovnik-Kajuh:	Naša pesem	308
Karel Destovnik-Kajuh:	V mestu	309
Karel Destovnik-Kajuh:	V Srbijo... v Šlezijo	311
Karel Destovnik-Kajuh:	Kje si, mati	312
Karel Destovnik-Kajuh:	Kralj Matjaž	313
Karel Destovnik-Kajuh:	Tovarišu Slavku Šlandru	315

Karel Destovnik-Kajuh:	Mostovi	317
Karel Destovnik-Kajuh:	Kmetova pesem	318
Karel Destovnik-Kajuh:	Preko smrti stopamo v svobodo	319
Karel Destovnik-Kajuh:	Jesenska	320
Karel Destovnik-Kajuh:	Ne klonimo, tovariši	321
Karel Destovnik-Kajuh:	Sovjetskim herojem	321
Karel Destovnik-Kajuh:	Ljubezenske I	322
Karel Destovnik-Kajuh:	Ljubezenske II	323
Karel Destovnik-Kajuh:	Ljubezenske III	323
Karel Destovnik-Kajuh:	Ljubezenske IV	324
Karel Destovnik-Kajuh:	Ljubezenske V	325
Karel Destovnik-Kajuh:	Ljubezenske VI	326
Karel Destovnik-Kajuh:	Ljubezenske VII	327
Karel Destovnik-Kajuh:	Ljubezenske VIII	328
Karel Destovnik-Kajuh:	Pesem matere treh partizanov	329
Karel Destovnik-Kajuh:	Dekle v zaporu	330
Karel Destovnik-Kajuh:	Zaplenjeno pismo s fronte	330
Karel Destovnik-Kajuh:	Pesem talcev	331
Karel Destovnik-Kajuh:	V slovenskih vaseh	332
Karel Destovnik-Kajuh:	Pesem XIV. divizije	333
Karel Destovnik-Kajuh:	Borec dekletu	334
Karel Destovnik-Kajuh:	Materi padlega partizana	335
France Kosmač:	Partizan	336
France Kosmač:	Noč v gozdu	337
France Kosmač:	Svetloba dneva nas je pripeljala	337
France Kosmač:	Vojni motiv	338
France Kosmač:	Naša vojska	339
France Kosmač:	V meglenem mrazu jutra ranega	340
France Kosmač:	Obstali smo na ozki gorski poti	340
France Kosmač:	Hej tovariši	341
France Kosmač:	Mitraljezcu Milošu Jenku	341
France Kosmač:	Po cestah zledenelih,	
	po gozdovih	342
France Kosmač:	Nočni boj	342
France Kosmač:	Marš IX. brigade	343
France Kosmač:	Borba	344
France Kosmač:	Jutro po borbi	344
France Kosmač:	Pomlad	345
France Kosmač:	Pomladnih sap osvežujoči hlad	345
France Kosmač:	Na dnu je dan	346
France Kosmač:	Mlin	346
France Kosmač:	Kozolci	347
France Kosmač:	Pismo	347
France Kosmač:	Štajerski kurir	348
France Kosmač:	Taborišče na Pohorju	349

France Kosmač:	Noč v gozdu	349
France Kosmač:	Pesniku Kajuhu	350
France Kosmač:	V pohorskem gozdu	351
France Kosmač:	Preko proge	352
France Kosmač:	Nočni pohod v gorah	352
France Kosmač:	Trije večeri I, II, III	353
France Kosmač:	Nocoj tovariši...	355
France Kosmač:	Zaplenjena puška	356
France Kosmač:	V samotni domačiji	359
France Kosmač:	Kako te ljubim, ti ne veš, kako!	359
France Kosmač:	Če zapojemo veselo	360
France Kosmač:	Naročje zvesto	361
France Kosmač:	V tišini doma	361
Peter Levec-Boris:	Po dežju	362
Peter Levec-Boris:	Požgana vas	362
Peter Levec-Boris:	Božični obisk	363
Peter Levec-Boris:	v spomin žrtvi	363
Peter Levec-Boris:	Tovarišu	364
Peter Levec-Boris:	Partizanska aleluja	364
Peter Levec-Boris:	Padlemu tovarišu	365
Peter Levec-Boris:	Privid svobode	365
Peter Levec-Boris:	Pesem udarne brigade	
	Slavka Šlandra	366
Peter Levec-Boris:	Borba	367
Peter Levec-Boris:	Večerna idila	367
Peter Levec-Boris:	Bele noči	368
Peter Levec-Boris:	Najina jesen	368
Peter Levec-Boris:	V pomlad	369
Peter Levec-Boris:	Večer nad vasjo	369
Ivan Minatti-Ivanov:	Pohod	370
Ivan Minatti-Ivanov:	S poti	370
Ivan Minatti-Ivanov:	Jesen v gorah	371
Ivan Minatti-Ivanov:	Bele gazi	371
Ivan Minatti-Ivanov:	Igraj, igray, harmonikar	372
Ivan Minatti-Ivanov:	Pismo materi iz groba	373
Ivan Minatti-Ivanov:	Naprej!	374
Ivan Minatti-Ivanov:	Po borbi	375
Ivan Minatti-Ivanov:	Spomin	376
Ivan Minatti-Ivanov:	Zvonovi otožno zvonijo	377
Ivan Minatti-Ivanov:	Daj mi roko	379
Ivan Minatti-Ivanov:	Ne misli več name, na nas	380
Ivan Minatti-Ivanov:	Maj ob Soči	381
Ivan Minatti-Ivanov:	V pomlad	381
Ivan Minatti-Ivanov:	Svidenje	383
Ivan Minatti-Ivanov:	Zadnja noč	384

Ivan Minatti-Ivanov:	Čez Kras	384
Majda Peterlin-Vida Brest:	Mi smo	385
Majda Peterlin-Vida Brest:	Očetu v spomin	386
Majda Peterlin-Vida Brest:	Smrt fašizmu	388
Majda Peterlin-Vida Brest:	Petnajstim mučenikom	388
Majda Peterlin-Vida Brest:	Od tam smo doma	389
Majda Peterlin-Vida Brest:	Ivanček je pisal svetemu Miklavžu	390
Majda Peterlin-Vida Brest:	Pogovor iz grobov	391
Majda Peterlin-Vida Brest:	Materi padlega partizana	392
Majda Peterlin-Vida Brest:	Skrivač	393
Majda Peterlin-Vida Brest:	Komandantu Stanetu	395
Majda Peterlin-Vida Brest:	Mati padlega partizana	396
Majda Peterlin-Vida Brest:	Pionirček	397
Majda Peterlin-Vida Brest:	Pionirji partizanom	398
Majda Peterlin-Vida Brest:	Privid	399
Miha Klinar:	Od daleč k nam se nosi glas zvonov	400
Miha Klinar:	Bor ne klone pod biči vetrov	400
Miha Klinar:	Prilepljeni na zemljo po zasedah	401
Miha Klinar:	Oj gozdovi, oj gozdovi	403
Miha Klinar:	Med polji je dišalo po jeseni	404
Miha Klinar:	Pod nami vas	404
Miha Klinar:	Pobrala listje z drevja je jesen	405
Miha Klinar:	Navkreber s potmi	405
Miha Klinar:	Ta pot čez hribe nas je utrudila	406
Miha Klinar:	Sinje nebo	406
Miha Klinar:	Jesen	407
Miha Klinar:	Zavija veter, brije nas pršič	407
Miha Klinar:	Tu ni časa za stihe	408
Miha Klinar:	Molk belih skal	408
Miha Klinar:	Njena pesem	409
Miha Klinar:	V dolini so vsa polja prazna, pusta	411
Miha Klinar:	V pozni jeseni	411
Miha Klinar:	Po bitki	412
Miha Klinar:	Povsod, povsod je sneg	412
Miha Klinar:	Moto »Mrtvi bataljon«	413
Miha Klinar:	V srebrno ivje je vkovan češmin	413
Miha Klinar:	Velblodji hrbti Karavank	414
Miha Klinar:	Kakor svetišče vonja hosta po kadilu	414
Miha Klinar:	Objeta sva legla na mehko ležišče iz maha	415
Miha Klinar:	Stene porušenih hiš	416
Miha Klinar:	Svetle lučke na božičnem drevescu	416
Miha Klinar:	Uboga deklica	417

Miha Klinar:	Mimogrede	417
Miha Klinar:	Rožni venec	418
Miha Klinar:	Vse, kar je od vasi in ljudi ostalo	419
Miha Klinar:	Zasneženi grobovi	421
Miha Klinar:	Iz knjige portretov	422
Tone Pipan-Črtomir:	Na položajih	423
Tone Pipan-Črtomir:	Ples	424
Tone Pipan-Črtomir:	Požgani domovi	424
Tone Pipan-Črtomir:	Partizani gredo	425
Tone Pipan-Črtomir:	Ljubezen	425
Tone Pipan-Črtomir:	V zasedi	426
Tone Pipan-Črtomir:	Smreke	426
Tone Pipan-Črtomir:	Sestra padlega partizana	427
Tone Pipan-Črtomir:	Iz današnjih dni	427
Tone Pipan-Črtomir:	Manj strašna noč je v črne zemlje krili	428
Tone Pipan-Črtomir:	Naša pesem	428
Jože Šmit:	Vas pod Velebitom	429
Jože Šmit:	Počitek	429
Jože Šmit:	V pričakovanju	430
Jože Šmit:	Večer v Polešniku	430
Jože Šmit:	Požgana vas	431
Jože Šmit:	Obisk v Biogradu	431
Jože Šmit:	Noč pred Gospičem	432
Jože Šmit:	Drevo	432
Jože Šmit:	Kultura na pohodu	433
Jože Šmit:	Don Ščuka	435
Jože Šmit:	Don Oto	435
Jože Šmit:	Don Emilio	435
Jože Šmit:	Kaj trese se tak tam v kulturi	435
Jože Šmit:	Pesem pete prekomorske brigade	436
Jože Šmit:	Partizanski ognji	436
Jože Šmit:	Pastirski ognji	436
Ciril Zlobec:	Primorci Titu	437
Ciril Zlobec:	Svoboda	438
Rado Bordon:	Počitek v gozdu	438
Rado Bordon:	Obup	439
Rado Bordon:	Pismo z vojne	439
Rado Bordon:	Deklica ob potoku	440
Rado Bordon:	Novi čas	440
Jože Ciuha:	Včasih, ko ležem, zagledam se	
	v zarje vonjave	441
Jože Ciuha:	Iz dnevnika padlega partizana	442
Jože Ciuha:	Jesen	445
Jože Ciuha:	Zimske noči	445
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Balada	446

Adolf Šinkovec-Črtomir:	Dedova misel	446
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Franc Platiše	447
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Balada	447
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Pogorišče zdaj so hiše	448
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Natale Colombo	449
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Idrijski rudarji	450
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Hudo polje	450
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Harmonika vriska	451
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Bombniki nad vasjo	451
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Večer ob košnji	452
Adolf Šinkovec-Črtomir:	November	452
Adolf Šinkovec-Črtomir:	V nežni zori	453
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Partizanska polnočnica	453
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Pesem o kruhu	454
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Jesen	454
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Večer na Sveti gori	455
Cvetko Zagorski:	Partizan France	456
Cvetko Zagorski:	Ne joči, mama!	458
Cvetko Zagorski:	Komandant Stane	459
Dušan Mevlja:	Pohod	460
Dušan Mevlja:	Dan mrtvih	461
Dušan Mevlja:	Pomladna parada	461
Dušan Mevlja:	Obešenec	462
Dušan Mevlja:	Trg	462
Dušan Mevlja:	Lojzu Potokarju	463
Dušan Mevlja:	Zapojte, poetje	463
Lev Svetek-Zorin:	V nove zarje	465
Lev Svetek-Zorin:	V snežnem viharju	466
Lev Svetek-Zorin:	Himna K. I. S. -a	467
Lev Svetek-Zorin:	Ob beneškem ognjišču	468
Lev Svetek-Zorin:	Benečanska starka	469
Lev Svetek-Zorin:	Spomenik padlim vojakom	470
Lev Svetek-Zorin:	Grob na Matajurju	471
Lev Svetek-Zorin:	V samostanu	472
Lev Svetek-Zorin:	Ob vodnjaku	473
Lev Svetek-Zorin:	Znamenje ob cesti	474
Lev Svetek-Zorin:	Velika noč 1945	474
Lev Svetek-Zorin:	Partizanska uspravanka	475
Lev Svetek-Zorin:	Otrokove sanje na tujem	475
Lev Svetek-Zorin:	Pionirsko kolo	476
Lev Svetek-Zorin:	Otroška romanca	477
Lev Svetek-Zorin:	Kralj Matjaž se je prebudil	479
Lev Svetek-Zorin:	Ob vrnitvi	482
Smiljan Samec:	Spomenica	482
Smiljan Samec:	Spomin	483

Smiljan Samec:	Želja	485
Smiljan Samec:	Pomlad	486
Smiljan Samec:	Partizanka Ana	486
Smiljan Samec:	Cesar Hitler...	487
Smiljan Samec:	Kronika	489
Smiljan Samec:	Svet vrti se...	493
Smiljan Samec:	Od slovenske ribarije	495
Smiljan Samec:	Uspavanka	496
Smiljan Samec:	Mrtvim tovarišem	497
Venceslav Winkler:	Hej, sinko moj!	498
Venceslav Winkler:	Hajka	499
Venceslav Winkler:	Kurir	501
Venceslav Winkler:	Dnevi v dežju	502
Venceslav Winkler:	Padalci	503
Venceslav Winkler:	Dobliče	504
Venceslav Winkler:	Zadnja straža	504
Venceslav Winkler:	Domotožje	505
Venceslav Winkler:	Baza 80	505
Venceslav Winkler:	Za sto let, za čas, ki gre mimo	505
Venceslav Winkler:	Letalo	506
Venceslav Winkler:	Dom	506
Venceslav Winkler:	Večerna pesem	507
Venceslav Winkler:	Dvanajst bratov	507
Venceslav Winkler:	Čas	508
Zoran Hudaes:	Šumite, gozdovi	508
Zoran Hudaes:	Blatni klanec	509
Zoran Hudaes:	Legiji smrti	509
Zoran Hudaes:	Suhokranjski motiv	509
Zoran Hudaes:	O, list rumen, spomin leden	510
Zoran Hudaes:	Ko legel je na vas večer	510
Zoran Hudaes:	Le vkup uboga gmajna	511
Mile Klopčič:	Noč po zmagi	513
Mile Klopčič:	Evici v spominsko knjigo	514
Mile Klopčič:	Peklo	515
Mile Klopčič:	Ob prihodu Rdeče armade	518
Mile Klopčič:	Pozdrav Titu	520
Ivan Potrč-Janez Šolar:	Ko bom ležal v zemlji črni	521
Milena Mohorič:	Žarek	522
Milena Mohorič:	Slavoloki	522
Tone Seliškar:	Zdravica	523
Tone Seliškar:	Tovarišev plašč	524
Tone Seliškar:	Pesem puntarjev	525
Tone Seliškar:	Ilova gora	527
Tone Seliškar:	Vigred se povrne	528
Tone Seliškar:	Padlima tovarišema	529

Tone Seliškar:	Brigada na umiku	531
Tone Seliškar:	Veseljaška	532
Tone Seliškar:	Don Kihot	533
Tone Seliškar:	Na juriš	534
Tone Seliškar:	Pirnat Niko	535
Tone Seliškar:	V veter dahnjeno pismo	537
Tone Seliškar:	Študent	538
Tone Seliškar:	Na obhodu	539
Tone Seliškar:	Zimska	540
Tone Seliškar:	V jesenski noči	541
Tone Seliškar:	Po sonce v sinje dalje	541
Tone Seliškar:	Belokranjski junaki	542
Tone Seliškar:	Kralj Matjaž in Alenčica	543
Tone Seliškar:	Pesem slovenske mladine	544
Tone Seliškar:	V naročju njenem	545
Tone Seliškar:	V požgani vasi	545
Tone Seliškar:	Srce mi je obstalo pod vešali	546
Ivan Rob:	Ej bratec, v nič gradovi so zgrmeli	546
Ivan Rob:	Laška korajža	547
Ivan Rob:	Ošabna Minka	548
Ivan Rob:	Le nabrusimo nožičke	549
Ivan Rob:	Chi per la patria muore	549
Božo Vodušek:	Pesem slovenskih partizanov	550
Božo Vodušek:	Judež	551
Božo Vodušek:	Biciklist	553
Miran Jarc:	Gozdovi širni	554
Miran Jarc:	Elegija	554
Miran Jarc:	Mi smo otroci smrti	555
Jože Udovič:	Usuznjena pomlad	555
Jože Udovič:	Pesem v neurju	556
Jože Udovič:	Trije partizanski večeri	557
Jože Udovič:	Partizanska zima	558
Jože Udovič:	Noč v Suhi krajini	559
Jože Udovič:	Na nočnem pohodu	561
Jože Udovič:	Koračnica	562
Jože Udovič:	Poslednja minuta	563
Jože Udovič:	Pesem jetnika	564
Jože Udovič:	Nov cvet	565
Jože Udovič:	Balada	566
Jože Udovič:	Obletnica	567
Jože Udovič:	Pozdravi	569
Jože Udovič:	Zvezdica	571
Jože Udovič:	Gozdna idila	572
Jože Brejc (Javoršek)-Franček:	Jesen 1942	573
Jože Javoršek:	Puška	573

Jože Javoršek:	Tihožitja leta 1942	574
Jože Javoršek:	Partizanska romanca	575
Jože Javoršek:	Zgodba	576
Jože Javoršek:	Batreji v spomin	577
Jože Javoršek:	Star sonet	578
Jože Javoršek:	Obup	578
Jože Javoršek:	Mora	579
Jože Javoršek:	Tovarišu Tomažu-Janezu	
	Tomincu v spomin	580
Jože Javoršek:	Brez lirike	581
Jože Javoršek:	Mucka	581
Jože Javoršek:	Podlesek	582
Jože Javoršek:	Brinje	582
Jože Javoršek:	Sonet o srcu	583
Jože Javoršek:	Partizanska pošta za očeta	584
Jože Javoršek:	Konec vojne	585
Jože Javoršek:	Žena na preprogi	587
Jože Javoršek:	Pohod	588
Jože Javoršek:	Pred zadnjim jurišem	589
Jože Javoršek:	Ljubavna	590
Jože Javoršek:	Na straži	591
Jože Javoršek:	Uspavanka	593
Jože Javoršek:	Partizani in poeti	594
Jože Javoršek:	Pesmica	595
Jože Javoršek:	Sla poletja	596
Jože Javoršek:	Lepota narave	597
Jože Javoršek:	Vstajenje	598
Jože Javoršek:	Balada	599
Jože Javoršek:	Vetrnjaška	600
Jože Javoršek:	Intimna pesem	601
Jože Javoršek:	Ars poetica	602
Edvard Kocbek-Pavel:	Slovenska noč	603
Edvard Kocbek:	Povabilo na ples	604
Edvard Kocbek:	Tišina	604
Edvard Kocbek:	Tam za turškim gričem	605
Edvard Kocbek:	Pogon	606
Edvard Kocbek:	Roki	606
Edvard Kocbek:	Mesečina	607
Edvard Kocbek:	Kukavica	608
Edvard Kocbek:	Belokranjska	608
Edvard Kocbek:	Smrtne ure	609
Edvard Kocbek:	Razpelo na polju	610
Edvard Kocbek:	Igra	611
Edvard Kocbek:	Po mitingu	612
Edvard Kocbek:	V požgani vasi	613

Edvard Kocbek:	Zvezda na čepici	614
Edvard Kocbek:	Tema	615
Edvard Kocbek:	Pentagram	616
Edvard Kocbek:	Strašne sanje	617
Edvard Kocbek:	Druga prošnja za razsvetljenje	618
Edvard Kocbek:	Dvojnost	619
Edvard Kocbek:	Tovariši	620
Edvard Kocbek:	Obljubljena dežela	621
Edvard Kocbek:	Ogenj ugaša	622
Edvard Kocbek:	Zimska pravljica	623
Edvard Kocbek:	Lučki	624
Edvard Kocbek:	Sence	624
Edvard Kocbek:	Noč orožje snema	625
Edvard Kocbek:	V drevesni skorji lik	626
Edvard Kocbek:	Telo je tuja last	627
Edvard Kocbek:	Ko bom opravil dolžnost	627

Partizanske 6 (iz klasike)

Simon Jenko:	Naprej, zastava Slave!	631
France Prešeren:	Zdravljica	633

Partizanske 7 (prevodi)

I. Ehrenburg/Vera:	Zmaga ni marmor	638
P. Rodin, Bogorad, Scherchen/ M. Klopčič:	Bratje, le k soncu, svobodi	641
S. Škulev:	Kovači smo	643
A. Arhangelovski/M. Klopčič:	Žrtvam	644
S. Samec:	Veseli veter	645
M. Isakovski/M. Klopčič:	Katjuša	646
	Pesem o Volgi	647
Lebedev, Kumač/M. Apih:	Zapojmo, bratje	648
Milovan Ilich:	Črnlaska	649
Lebedev, Kumač:	Sovjetska domovina	650
Vasilij/Tone:	Kurgan pod Hersonom	651
Lev Svetek-Zorin:	Zvezdnati prapor	653
A. Surkov:	Na zapad, na zapad, junaki!	654
Milan Juričev-Jugov:	V boj za rodni dom	655
Vida Levstik:	Pesem žená	656
Vladimir Nazor/M. Klopčič:	Starka Spasa	657
Vladimir Nazor/S. Samec:	Tovariš Tito	659
S. Maršek/M. Klopčič:	Poštevanka	660
	Vsi na delo	661
Branko Ćopić/F. Bevk:	Našim pionirčkom	663
J. Wybicki/A. Pirnat-M. Klopčič:	Hej Slovani	666
E. Pottier/M. Klopčič:	Internacionala	667
C. J. Rouget de Lisle/M. Klopčič:	Marseljeza	668
S. Mihaljkov, El Registan/ M. Klopčič:	Himna Sovjetske zveze	670
F. Jahnke/M. Apih:	Pesem Kominterne	671

Partizanske 8 (v drugih jeziki)

Vladimir Nazor:	Slovenski fanti u Hrvatskoj	674
	Kolo	675
	Pokraj gore naše Velebita	676
	Matija Gubec	677
	Kordunaška	678
Milan Mijaković-Stojilko:	Mitrovačka	679
	Tito, ljubičice bijela	680
A. Surkov:	Čapajevka	681

Razija Randžić-Kulišić:	Pjesma male Vande	682
Srečko Vatovec:	Nad grobom sina	683
Srečko Vatovec:	Na šumskim grobovima	685
Srečko Vatovec:	Kruh	687
M. Isakovski:	Katjuša	688
	Asturiana	689
	Avanti popolo	690

SLOVENSKO PESNIŠTVO UPORA 1941-1945

Druga knjiga
Partizanske II

Izbral in uredil
Boris Paternu

Sodelavka
Irena Novak-Popov

Oblikovalec knjige
Janez Suhadolc

Oblikovalka ovitka
Almira Bremec

Izdali in založili
Tiskarna Novo mesto
DOLENJSKA ZALOŽBA in
Znanstveni inštitut Filozofske
fakultete v Ljubljani

Za založbo
Franci Šali

Natisnila
Tiskarna Novo mesto

Naklada 1050 izvodov

Knjiga je izšla s pomočjo Ministrstva Republike Slovenije za kulturo, Ministrstva Republike Slovenije za znanost in tehnologijo in Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete v Ljubljani, kot delo, ki bo služilo študijskim, znanstvenim in pedagoškim namenom.

Po mnenju Ministrstva Republike Slovenije za znanost in tehnologijo, št. 415-01-26/95 z dne 9. marca 1995, je knjiga uvrščena med proizvode, za katere se plačuje 5-odstotni davek od prometa proizvodov.

Novo mesto 1995

...Ni dobro, da je na takšno enkratno znamenje narodne in posameznikove kulturne volje in zavesti, na ta izjemni glasni glas temeljne človekove pravice, na ta njegov krik po svobodi in na to ljubezen do materine besede tistih, ki so jo vsej grozi navkljub ohranjali v partizanih, zaporih, taboriščih, v izgnanstvu pa tudi kot okupatorjevi posilivojaki in ki so bili nazorsko različni, kakor so bile različne tudi njihove umetniške zmožnosti —, da je na ta njihov glas, na izid tega edinstvenega aktivnega humanizma slovenske besede čakati toliko časa.

Naša in zanamske generacije si zaslužijo izčrpn in zaokroženi kulturni dokument o času, ko so okupatorji sklenili utišati slovensko besedo, Evropi je pokazati, da je prav zapisana upesnjena beseda naš najbolj avtentični in nedotakljivi narodni amulet, da se do dna prekriva z našim, človeško čistim geslom: »ne vrag, le sosed bo mejak!«...

Franc Jadravski

SLOVENSKO PESNIŠTVO UPORA

1941–1945

1 PARTIZANSKE

2 PARTIZANSKE

3 ZALEDNE

4 ZAPORNIŠKE IN TABORIŠČNE,
IZGNANSKE, IZ TUJIH ENOT

Tiskarna Novo mesto
DOLENJSKA ZALOŽBA